

KAREL PECKA

MOTÁKY NEZVĚSTNĚMU

722

Praha
1981

Druhý díl

CESTA JINAM

C Karel Pecka
Opsáno jako rukopis
Další opisování rukopisu není dovoleno

hy vrásek dodávaly úsměvný výraz. Ten úsměv však maskoval sobeckou a potměšitou povahu. Vztah těch dvou poznamenávalo od začátku napětí, neměli se rádi. V nehorších dobách Navrátil nehnul prstem, aby pomohl. Jednou, dokud ještě dělali na dobývce, načapal ho Svoboda skrčeného pod povalem se zhasnutou lampou, poslouchal tam, co si Svoboda se Zdenkem povídají. Nepřinesl kus chleba, nedal cigaretu. Když je nadělní přeřadil z díla na rudařskou, přidal jim do party třetího, aby je donutil zvýšit výkon. Ten nový pomocník, civil, mladíček ^{blondáček} Slováček, se nevědomky stal obětí jejich souboje. Přišel si vydělat na domček, ale muklové znali normy tak přesně, že nepřekročili sto pět procent. Štefan to ostatně v partě nevydržel dlouho, natolik prostomyslný zase nebyl, aby si nedokázal spočítat, že s takovou dvojicí muklů by se dočkal dříve křehova než toho vysněného domčku. Nakonec se trhl a oni zůstali ve dvou i za tu cenu, že museli oželeť dodávky latorovice, kterou jim vozil z domova v sodovkových lahvích. Stejně špěla přiboudlinami a pro tolik kamarádů sotva stačila celá jedna várka na vypláchnutí hrdla. Po Štefanově odchodu zavládlo mezi Navrátilem a rudaři příměří, promluvili spolu jen to nejnutnější. Nechával je na pokoji, až teď zaútočil.

"Půl vozu, to je hodně," poznamenal Svoboda. "Norma na týden."

"Nutně toho půl vozu potřebuju, Svobe."

"Jo, ale kde vzít a nekrást, štajgr?" posmíval se Svoboda.

"Podívejte, já nevím nebo spíš ani nechci vědět, kde bere, ale fakt je, že vždycky máte, když potřebujete. Za celou šichtu vás na patře nepotkám, ale nezajímám se, kde jste zašitý. Jenže tentokrát tu rudu opravdu potřebuju." .

Než mohl Svoboda odpovědět, ozval se Zdenek, který dosud střetnutí sledoval mlčky, jak se na řádného helífra, k tomu navíc zelenáče, slušelo.

"Uvidíme, co se dá dělat, pane důlní."

Svoboda se zamračil, ale Navrátil se s nadějí obrátil na pomocníka.

"Myslím, že rozumný lidi se vždycky dohodnou, příště zase třeba budete něco potřebovat vy."

"S vámi jsem se pokoušel dohodnout moc dlouho, štajgr," ušklíbl se Svoboda, vstal a navlékl si popruh aparátu přes rameno. "Jdeme, mladej, slibuješ rudu, tak se teď musíš vytáhnout."

Vykročil po překopu a Zdenek ho následoval.

"Nejmíň půl vozu, kluci," křikl za nimi ještě Navrátil.

Trvalo jim tentokrát skoro hodinu, než se dostali na základnu. Hlavním překopem prošli hladce, ale na spojovacím k šachtě Eliáš zastavila mašinka s vlakem prázdných vozů, museli dvacet minut čekat, než mašinkář dokouřil, a odhrančil k Eliáši. Vydali se za vlakem, až když rachot kol zeslábl do

tichého vrnění. Měli sice volný pohyb po patře a nikdo by se nedivil, kdyby taďy zahlédl dvojici čochařů, i když s edého neobsazeného úseku směrem k sousední šachtě byla v provozu jedině tepna spojovacího překopu, ale dbali především o bezpečnost základny. Teprve klidné útočiště zhodnotovalo výhodu rudařského zařazení.

Zastavili se na křížku, kde sle dná chodba žíly Eliáš přetínala spojovák, a chvíli naslouchali. Hluk vlaku zanikl a ze všech čtyř stran k nim ze tmy doléhala hluboké ticho. Pak proklouzli do jižní sledné a s očima upřenýma k zemi volili místa. kam šlápnout, aby nezanechali nápadné stopy.

Těžba na této červené a mokré žíle byla přerušena více než před rokem. Svědčily o tom neklamné známky. Materiál ze zborcených stěn zavaloval rezavé koleje, potrubí utržené od záchytek se místy pronášelo až k zemi, praménky vody odemílaly ze stropu flece, které nikdo neshazoval, příčné vzpěry jednoho z řady komínů nalomil tlak neodcapované hlušiny, kaluže vody hnily mezi zátarasy, plíseň šplhala po stojkách a vzduch prosycovala vlhká syrovina. Po dvou stech metrech se sledná rozštěpila do dvou souběžných větví a mezi oběma chodbami byly vystřílené prorážky.

Základna čochařů ležela v krátké odbožce, ražené z neznámých důvodů kolmo od sledné chodby do hluché skály jako apendix. Podobala se doupěti plachého zvířete, kterému spleť nor v případě ohrožení umožňuje únik. Na rozdíl od o-

kolí zde bylo sucho, a soustava komínů s dobývkami, vyhnanými vzhůru po žíle, sem přiváděla i trochu svěžího vzduchu. Na barelu, pod nímž hořela karbidka, se v doupěti dala pohodlně strávit třeba celá šichta četbou, studiem angličtiny nebo spánkem.

Svoboda se uvelebil na svém barelu, vytáhl plechovou krabičku s tabákem a začal si balit cigaretu. Zapálil si a pak mlčky pozoroval Zdenka, který ze skryše za kopnami vydoloval svazeček papírů a začal je třídit. Některé listy odkládal stranou, jiné pálil nad plaménkem karbidky. Když skončil, převázal ztenčený štůsek motouzem a podal ho Svobodovi.

"Buď té dobroty a popros Vaška, ať mi tohle pošle domů, Svobe," požádal staršího kamaráda.

"Máš tam taky dopis na rozloučenou?"

"Proč?"

"Protože ti dávám nejvýš padesát procent naděje, že přežiješ první minutu."

"Zbývá tedy padesát procent, že mi to vyjde," usmál se Zdenek. "Kolik mám podle tebe šancí potom pro první hodinu?"

"To není důležité, za hodinu by ses dostal stěží k Jáchymovu. Ale to už budou zatažené všechny okruhy a na tvou stopu nasadí psy. Odhaduju, že ti zbývá jen zlomek šance vydržet do svítání. A potom bys stejně musel někam zalézt, poněvadž přes den se nemůžeš potloukat v prostoru, kde je kaž-

dý druhý esenbák nebo fízl."

"Co když mi bude přát štěstí?"

"Na štěstí nespolehej. Štěstí je povahy svobodomyslné a nerado se dostaví na zavalanou, to přijde, kdy si samo zamane. Spíš bych rozuměl tomu, kdybys měl někde přistavené auto s řidičem, který by tě vybavil civilními hadry a nějakými papíry. A stejně byste museli vládnout aspoň hodinovým náskokem, aby tě dokázal vyvézt z pásma. Za takových podmínek by se už o útěku dalo uvažovat."

"Ty nemám a nikdy nebudu mít," ^{namítl} ~~řekl~~ Zdenek. "Tyhle podmínky se rovnají fantazírování."

"Bez přípravy je ten podnik sebevražda. To jsem ti řekl už nahoře a víc k tomu nemám co dodat."

"Jenže já jsem se už rozhodl," řekl Zdenek. "Pokusím se o to za každou cenu."

Svoboda na něho hleděl upřeně. Viděl Zdenkovu mladistvou tvář, jemnou a k úsměvu náchylnou, kulaté tmavé oči a rozčuchané černé vlasy. Chlapec byl jen o pár let mladší. Až dozraje, bude z něho dobrý muž, čestný, přímý, pravdomluvný a velkomyslný, ale teď je zatím příliš mladý. Příliš tvrdohlavý, ale ne dost tvrdý na tu věc.

"Dobře, dejme tomu, že ti všechno zázrakem vyjde a dostaneš se nějak do vnitrozemí," hovořil pomalu Svoboda. "Co chceš dělat potom? Kdyby tě nakrásně neudal první člověk, s kterým přijdeš do styku, nemůžeš se přece schovávat do neko-

nečna někde na půdě. Musel bys pryč, přes hranice. A to je podobné jako tady, dráty a samopaly. Musel bys opakovat totéž podruhé, ale s ještě větším rizikem, protože neznáš prostředí."

"Co bude dál, to se ukáže," pohodil Zdenek hlavou. "Ale vzít pali odtud mi nikdo nevymluví."

"Pokouším se o to," řekl Svoboda. "Podle mne si jdeš pro smrt, mladej. A kdyby se mi podařilo zdržet tě dneska, zítra bys už možná začal uvažovat jinak."

"Ba ne, Svobe, mě nezvikláš, já už to mám všechno promyšleno, přesně a definitivně. "Poslyš, něco ti řeknu," zvažněl náhle Zdenek. "Já si tě vážím, vážím si všech těch frajerů, co se s tím vším tady perou a dokážou všechno vydržet. Navíc jsem ti vděčný, že ses mě ujal a pomáhal mi v těch nejhorších časech."

"O, tom nemluv," zabručel Svoboda.

"Dobrá, budu mluvit o něčem jiném," přikývl Zdenek. "Já nejsem z té sorty jako ty, takhle se rvát nejen nedokážu, ale já taky nechci. Slyšíš, Svobe, já už nejsem ochotný platit jim uranem za každý týden, o který mě nechají žít dál v tomhle pekle. Já to odmítám. A už jim prostě nedám ani gram toho kovu na ty jejich bomby, co taky nemusí ležet na věky poschovávaný jenom ve skladištích, jestli mi dobře rozumíš. Za to nechci nést odpovědnost. Už ani miligram, takhle jsem to vydumal, a to jsou moje důvody, ostatní je vedlejší."

Svoboda hned neodpověděl. Sáhl do kapsy pro tabatěrku z krabičky od rozbušek a ubalil si cigaretu. Zapálil si a vyfoukl kouř.

"To jsou pádný důvody," přikývl potom. "Ale když máš tak dobrý důvody, proč to nevyřešíš jako Jehovisti, proč neodmítneš práci v dolech?"

"Protože jsem srab," zaznělo tiše od Zdenka. "Protože na to nemám. Já mám sotva tak dost síly na ten útěk, víc ne."

Svoboda se opřel zády o stojku, stáhl si kšilt přílby na oči a mlčky kouřil. Potom odhodil nedopalek, ze zvyku ho rozdrtil podpatkem, aby zahladil stopu, a povstal. Popruh aparátu hodil přes rameno.

"Půjdem na to, slíbil's Navrátilovi půl vozu," řekl.

"Slíbil, aby nedošlo k maléru a nezavolal na nás fárače," vysvětlil Zdenek. "Dneska potřebuju, aby šlo všechno hladce. A je to poslední půlka vozu."

"Skoč pustit vzduch, mladej," odfrkl Svoboda. "A přestaň už, sakra, žvanit."

Zdenek s překvapením vzhlédl ~~do~~ do Svobodových přimhouřených očí. Pak vyrazil dlouhými kroky slednou zpět ke spojovacímu překopu, Vzduchové šoupě vždycky zavírali, aby si náhodný návštěvník, kdyby se vyskytl, nevšiml, že na opuštěná díla vede zbytečně vzduch. A že potrubí, navenek v havarijním stavu, ve skutečnosti funguje, je opatřeno novým těs-

něním ve spojích a má pečlivě namontované odbočky i vývody.

Svoboda došel pod komín bonanzy. Opatrně stoupal po žebříkách vzhůru, někde chyběly příčky a na povalech leželo tolik napadané hlušiny, že musel dávat pozor na každý krok. Když se vyškrábal na vrchní poval v úrovni dobývky, v potrubí zašelestilo, jak se plnilo stlačeným vzduchem.

Stranou na povalu ležela stočená hadice se sbíječkou. Vzal sbíječku a stiskl spoušť na rukojeti. Sbíječka se rozřetala a špice oškrtu zajela do země. Svoboda ji nechal stát zapikovanou a zavřel páčkou přívod vzduchu. Potom odšrouboval hadici od sbíječky a vykročil na dobývku. Pomalu šplhal přes kopce spadaneho materiálu, každých pár metrů se zastavil a osvětil strop. Místy se plazil po čtyřech. Po patnácti metrech se zastavil a konec hadice, kterou táhl za sebou, pustil z ruky. Vypadalo to, jako kdyby v předu dobývka končila. Neodstřelený závoj skály spadal dolů a teprve při bližším pohledu se u země začernal jícen otvoru, nanejvýš půl metru vysoký. Střed záboje pak dělila šikmá trhlinka. Svoboda ji zblízka propátral, nakonec ji přeměřil tak, že do praskliny vsunul sevřenou pěst. Ušklíbl se, ruka tentokrát zajela dovnitř až po loket. Od posledního měření poklesla obrovská mnohatunová flec opět více než o centimetr. Sehnul se a ohledal dřevěnou vzpěru, kterou před časem uvolněný blok podepřel. Neshledal, že by byla poškozená nebo prasklá, blok ji svou vahou zatlačoval do podlahy z kamenného šterku jako

do syra. Stěží mohla zabránit, aby skála nad ní nepovolila. Jednou k tomu dojde, důležité ovšem bude, kdy.

Svoboda poklekl a začal zasunovat hadici do trubky, položené těsně u pravého boku pod zábojem. Trubku chránily velké kameny a nahrabaný materiál, předpokládal, že by odolala při sesuvu flece a snad ochránila před seškrcením hadici, kterou mohl dál proudit životadárný vzduch za zával.

Když se vrátil ke komínu, zaslechl, že Zdenek leze nahoru. Počkal chvíli, než se jeho hlava vynořila nad úroveň povalu. Pomocník vyzvedl na poval prázdný rudný barel a teprve potom se vyšvihl nahoru.

"Jak to vypadá?" vydechl zhluboka. "Ještě to drží?"

Svoboda místo odpovědi uchopil aparát a sbíječku a zamířil k záboji. Znovu sjel pohledem po té temné, klikaté čáře praskliny. Pak se spustil na všechny čtyři.

"Jdu první," řekl. "Až zavolám, pustíš vzduch."

Soustředil se na svůj úkol a pak po břiše vlezl pod záboj. Ty první tři metry byly nejhorší, dokud prolézal pod flecí, neměl by naději. I tentokrát pocítil úlevu, když se propířil tunelem a mohl se zase postavit na nohy. Ocítl se ve vlastním úseku bonanzy, v jejím centru. Obhlédl pozorně píd po píd těch šest, sedm metrů prostoru dobývky, až k dalšímu závalu, který uzavíral vpředu neprostupně cestu a vytvořil tak místo podobné kapse. Nebo pastí. Ale nezaznamenával žádné změny, šestý smysl nesignalizoval žádné překva-

pení. Posvítíl si nahoru ke stropu. Po levém boku dobývky se táhla hnědočervená žíla a v hraně mezi stěnou a stropem se blyštěla stuha smolince, podobná antracitu. Vypadalo to, jako kdyby někdo rýhu mezi skalami ucpal smuteční páskou a v chvatu odvedl nepořádnou práci. Lesklá stužka se místy vinula tence jako čára tužkou, o kus dál však zase dosahovala mocnosti až čtyř centimetrů. Tady rabovali svá procenta, a předpláceli si volný čas, sice s nebezpečím, ale rychle.

Svoboda zavěsil karbidku na hák, navlékl popruh hliníkové krabice ^{přes} krk, odklopil víko a zapnul přístroj. Na uši si nasadil sluchátka a zástrčku kablíku zasunul do zdířky. Na operační plotně vyladil oběma knoflíky příjem. Ačkoliv snímací trubici měl ještě pořád omotanou kolem krabice v klidové poloze, ve sluchátku mu začal vyťukávat psací stroj s bláznivou rychlostí zprávu o prostředí s mimořádně silnou radioaktivitou. Rozvinul kabel a přibližoval trubici k žíle. Staccato počítače přešlo v šum, který sílil až do nesnesitelného rachotu, ručička měřicí stupnice se třepotala na záchytku. Vypnul přístroj a strhl sluchátka. Tady bylo měření zbytečné, bonanza zůstávala štědrá, uživila by je ještě měsíce.

Pustil se do práce. Odtáhl stranou plachtu, rozestřenou pod žílou od poslední. Svlékl najednou fárák i s blázou a zvedl sbíječku nad hlavu. Zaryl oškrť do stropu a sbíječka zarachotila. Skála větrala rychle jen na povrchu, hlouběji

byla soudržná a tvrdá. Trvalo několik minut, než se mu podařilo vyhloubit do stropu zub a pokračovat s ním v úrovni dopředu. Vzduch zneprůhledněl mlhou načervenalého prachu, usazoval se mu v sílící vrstvě na rukách a obličeji, skřípal mu v zubech. Vdechoval ho. Píkoval asi půl hodiny, než obnažil plást žíly s vypouklou oválnou číčkou rudy. Pak zapíchl sbíječku do foroty, vzal gracu a uhrabal kopec shozené hlušiny. Na vyrovnanou podlahu natáhl plachtu tak, aby přiléhala těsně a bez mezer k boku stěny.

"Už můžu nastoupit?" zeptal se Zdenek, když se vysoukal zpátky z tunelu.

Svoboda se podíval na trhlinu v záboji, odchrechlal a vyplívl šedivou slinu.

"Počkej, až se usadí prach," řekl.

"Ten se zase nadělá, až budu shazovat žílu," odtušil pomocník a s barelem v ruce zmizel v průlezu.

Když Svoboda odhadl, že už je na druhé straně, vytáhl tabák a ubalil si cigaretu. Zavěsil karbidku na stěnu a pozoroval spáru v záboji. Z bonanzy se ozývaly štěkavé kaden-
~~ce pracující~~
~~se sbíječky~~ sbíječky. Ze stropu spadla kapka vody a rozprskla se o Svobodovu přilbu. Po chvíli druhá, ale vězeň to nevnímal. Díval se fascinovaně na tu stojku, podsazenou pod fleci. Spadla třetí a čtvrtá kapka. Svoboda zahodil do půli vykouřené baleniko a rozběhl se ke komínu. Když se vracel, nesl v pravé ruce krumpáč. Přistoupil k záboji, rozkročil

se a potěžkal krumpáč v rukách. I tady strop promáčel, krá-pěj vody mu cvrnkla do štítku helmy. Zdenkova sbíječka v kapse na chvílku zmlkla. Svoboda zůstal bez hnutí s napřaže-ným krumpáčem k úderu. Potom, když sbíječka zase zarachtala, ruce mu sklesly. Otočil se zády k záboji a vztekle mrštil krumpáčem do tmy ke komínu.

"Kde se tady ten krám vzal, krucinál?" nadával Zdenek, který táhl barel s rudou a zakopl o pohozený nástroj.

"Jsi prostě nemešlo," odtušil Svoboda. "Přines radši sbíječku, ať už jsme odtud."

Vyměnil špici za tlouk, do roury, zavařené dole na způ-sob hmoždýře, nasypal z barelu hrudky rudy a sbíječkou je dr-til na prach. Destrukce pokračovala rychle, ruda byla křeh-ká.

Za necelé dvě hodiny od výstupu na dobývku už vlekli ba-rel, do poloviny naplněný těžkým rudným prachem, dolů po fár-tech. Zdenek odběhl uzavřít vzduchové šoupě, zbývalo ještě jen namíchat prach s patřičným množstvím hlušiny, změřit směs aparátem podle stupnice, aby nepřekročila nejnižší stupeň kvality a bomby se z ní vyráběly co nejobtížněji. Za běžných okolností by tím měli vydělané, splněnou normu na týden do-předu a všechnen volný čas pro sebe.

Když vyfárali na povrch, dýchl jim v ústrety nádherný letní večer vlhké teplo. Stoupali mlčky k hořejší silnici, kde se už odpolední směna řadila do pětice. Dnes probíhalo fá-

rání hladce a rychle, žádné čekání na opozdilce, patra vyjela v pořádku a včas. Brigádýr ještě jednou přepočítal stav a pospíchal nahlásit na malou vrátnici, že odpolední šichta je v kompletním stavu připravena k odchodu. Malá vrátnice stála na svahu nad silnicí poblíž koridoru a sloužila jako odpočívárna pro eskortu i posádku ostrahy, z níž se střídaly stráže na věžích a na velké vrátnici u vjezdové brány do závodu.

Vzápětí se z vrátnice vyrojila šestice mužů eskorty se samopaly přes ramena. Pět pistolníků se odebralo k bráně, velitel, sledovaný brigádýrem, nechal zavelet pozor a přepočítal pětice.

"Dorazit!" houkl, když dospěl na konec útvaru. To bylo znamení, že stav souhlasí.

Pětky zezadu začaly neochotně postupovat vpřed, celý útvar se mřskával jako hmota, presovaná tlakem lisu.

"Ještě dorazit! Těsně za sebe! Na doraz!" pořvával velitel eskorty, dokud se had útvaru neslil do hutné masy bez jediné mezery, kam by se vešla dlaň.

"Lano!"

"Bestie!" šeptl Babiak vedle Svobody. "To jsou přece bestie žíhaný."

Brigádýr oběhl kolem dokola s vrátkem. Lanem, odvíjeným z bubnu vrátku, omotal sklížený útvar jako balík, konce lana sepnul visacím zámkem a klíček předal veliteli. Ten

přešel k čelné pětici a zavelel odchod.

První pětice se napřely dopředu, zadním se lano zaříz-lo do boků, že ztrácely dech. Vězni si šlapali po nohách, smýkalo to jimi, ale padnout nemohli, jak byli těsně natla-čeni jeden na druhého.

"Levá, dva, levá, dva," ozval se zprědu vysoký tenoro-vý hlas.

Po několika sekundách zmatku útvar sjednotil krok a vy-razil zvýšenou rychlostí vpřed. Tah lana poněkud povolil, Svoboda vydechl, pak mohl i nadechnout. Pohlédl doleva. Zde-nek zaujal místo levého krajníka v pětici asi v polovici es-korty.

"Levá, dva, levá, dva," prozpěvoval vpředu tempař.

Čelu průvodu se blížilo buzerantským pochodem k bráně. Pak překročilo pomyslnou čáru hranice závodu a valilo se středem prostoru parkoviště, kde obracely autobusy pro ci-vilní zaměstnance. Zdenek se ohlédl dozadu.

"Ahoj, Svobe," kývl na pozdrav.

Svoboda neměl čas odpovědět, protože Zdenek vzápětí za-se stočil zrak vlevo. Tam, kde byl z celistvého pásu korido-ru vystřižen úzký obdélník průchozí branky pro osádky strá-ží na věžích, které tudy procházely na střídání. Branka zí-vala otevřená dokořán, ale byla jen pár kroků od vrátnice a zdála se nedosažitelná na okraji široké, holé plochy, osvět-lené ostře reflektory.

Polovice černého hada eskorty se již vysoukala z brány. Jeho hlava postupovala k hrdlu trychtýře, vytýčeného koridory z ostnatého drátu po obou stranách silnice, a ten se připravoval průvod vsrknout. V okamžiku, kdy měl k brance nejbliž, Zdenek sklonil ramena, podsmykl se pod lanem a vyrazil. Svoboda zíral, jak letí přes ten prázdný, ničím nechráněný a do běla nasvícený kus země podobný poušti, jak v šíleném sprintu povlává za ním fárák jako smuteční praporek, jak se pomalu, zoufale pomalu blíží k té díře v drátech. Za ní už vládla tma. Čekal, kdy z vrátnice nebo z věže štěkne smrtící dávka, ale Zdenek pořád ještě běžel na pevných nohách a stále ještě žil.

"Dívejte se, utíká," šeptl obdivně hlas někoho z muklů vedle.

Zdenek se konečně probil k brance, prolétl jí a zapadl do temnoty lesa. Teprve v tu chvíli zapachotil ze špačkárný samopal, pozdě a zbytečně, a současně zavyl zuřivě hlas strážného:

"Utíká! Útěk! Poplach!"

"Poser se, krávo!" oddychl si Babiak. "Sakra, to byl gól. Kdo je ten kovboj?"

"Je to Zdenek," řekl Svoboda.

Ze setrvačnosti pokračovala směna v pochodů, než ji zastavil řev velitele. Muži stáli a přešlapovali na místě. V zástupu to ševalilo vzrušením, které nedokázaly uklidnit

ani namířené hlavně zbraní doprovodu. Z vrátnice vyběhli strážníci, dva se pustili brankou do tmy, ostatní postávali v hloučku. Velitel eskorty klusal k nim, chvíli se dohadovali a pak se vrátil zpět.

"Čelem vzad a odchod na závod!" vykřikl.

Čtyři stopky vězňů, svázaných do balíku, v tu chvíli nespojovalo jen to ocelové lano, jako by vyrostli tím husarským kouskem jednoho ze svého středu. Sabotovali příkaz, cloumali poutem, které se jim zařezávalo do boků, reptáním a vtipy odpovídali na hulákání bachařů. Trvalo řadu dlouhých minut, než se dotackali zpátky na nástupiště, odkud předtím vykročili. Brigádýr odemkl lano, museli se rozestoupit do přehledných pětic, několikrát směnu přepočítávali, ale do plného stavu vědycky chyběl jeden muž.

"Kdo to byl?" zasípal chraptivým hlasem velitel eskorty nakonec. Odpovědělo mu zaryté mlčení, ačkoliv většina už to jméno znala.

"Je to provokace, hloupost," ječel velitel. "Víte, že odtud nikdo nemůže utéct. Za hodinu, za dvě ho máme a předvedeme vám ho na ukázkou. Kdo to tedy byl?"

"Ať vystoupí," doplnil nějaký vtipálek z muklů polohlasem.

"Dobře, jak chcete, zjistíme si to sami. Dorazit pětice! Víc dorazit! Hněte sebou! Pochytat se kolem pasu!"

Lano bylo zkráceno o další metry. Krajnící objali dru-

hy před sebou a pětice znovu splynuly do podoby spresovaných fíků.

Trasa pochodu od šachty na tábor měřila asi dva kilometry. První polovina vedla po odbočce k závozu, druhý úsek pokračoval přímo po okresní silnici. Celou cestu lemovalo po obou stranách vysoké drátěné oplocení. Eskorta dohnala směru na tábor za necelou půlhoдинu, po přepočítání stavu nebyl dán povel k rozchozu. Před cáčovnou se kupil hlouček bachařů s náčelníkem Bagounem v čele. Kápo Němec držel v rukách seznam.

"Koho přečtu, vystoupí stranou, ale žádný odchod na baráky," vřeštěl. "Seřadíte se vedle do tvaru v pětkách."

Přečetl druhé patro a začal se třetím. Zdenkovo jméno padlo hned na začátku. Nikdo se neohlásil v odpověď, nikdo nepřešel do rostoucí formace vpravo.

"Otruba!" opakoval kápo ještě jednou. "Kde je Otruba?"

Na nástupišti vládlo naprosté ticho, nikdo ani nehlesl.

"Kdo pracuje s Otrubou?" postoupil Bagoun před zástup. Svoboda se nadechtl, těžký čas nadcházel.

"Zde."

"Vystupte si!"

Svoboda zachytil Babiakův pohled. Pokrčil rameny a vykročil dopředu. Zastavil před náčelníkem a zhlásil se po-

dle předpisu.

"Pájdete se mnou, Svoboda," rozhodl Bagoun, několik sekund si ho prohlížel rybíma očima a pak koutkem úst ucedil ke kápovi:

"Ostatní rozchod!"

Z téhle vycházky se už taky nemusím vrátit, blesklo vězni hlavou, když Bagoun zamířil ven z tábora. Potom se soustředil a pokusil zaplašit ten nápad a s ním i nával náhlé paniky.

Baráky kasáren za oplocením zářily do tmy všemi okny, celá posádka měla pohotovost. Před brankou tábora pendloval staršina se samopalem.

"Pohlídej mi ho taďy, soudruhu," přikázal Bagoun a pokračoval směrem ke kasárnám.

"Provedu, soudruhu náčelníku," odštěkl strážný a obrátil se k vězni: "Čelem vzad!"

Svoboda se otočil tváří k drátěnému výpletu mezi břevny z hranolů.

"Ruce vzhůru!"

"Já jsem přece neutíkal, pane veliteli," ohradil se Svoboda.

"Ruce vzhůru a hubu držet!" uslyšel za sebou kovové cvaknutí.

Ty idiote, ulevil si v duchu Svoboda a zdvihl dlaně do výše hlavy. Uvědomil si, že se už zbavil strachu, a potěši-

lo ho to. Jeho postavení mu připadalo spíš komické než nebezpečné. Pravděpodobnost, že by ten kašpar začal střílet, si ani nepřipouštěl.

Oký drátů viděl do tábora. Muklové z odpolední spěchali do koupelky a pro večeři. Pozoroval je a oni si naopak brzy všimli, jak tam stojí přišpendlen k vratům jako netopýr. Každý se na chvíli zastavil, vždycky se shromáždila skupinka, z níž mu pokynula povzbudivě něčí ruka. Pak se houfek rozplynul a každý pokračoval svou cestou. Sledoval hemžení na lágru a přátelská gesta ho povzbuzovala.

Brzy mu začaly těžknout ruce. Posunul je dopředu a nenápadně zaklesl prsty za dráty. Ostny nechal proklouznout mezi ~~prsty~~ bříšky. Manévr se podařil, hlídač za ním snad nic nepostřehl.

Asi za půl hodiny zaslechl vězeň spěchající kroky, odhadl, že přicházejí dva muži.

"To je on?" ozval se neznámý hlas.

"Ano, soudruhu, to je komplic," odpověděl jiný.

"Pojďte s námi, odsouzený," zazněl znovu hlas toho prvního. "Ty ruce můžete dát dolů."

Svoboda spustil paže, otočil se a uviděl zdravotního Tajfunu, který doprovázel mladičkého bezpečáka z ústředí. Přezdívalo se mu Husí krk a působil jako jeden ze zástupců majora Ptáka, šéfa bezpečnosti celé jáchymovské oblasti.

Tajfun prošel malou brankou na tábor a Husí krk Svobo-

dovi pokynul, aby zdravotního následoval. Když kráčeli po udupané půdě apelplacu, vězeň se neubráníl pocitu úlevy. Vrátil se do prostředí důvěrně známého, bez úhony, a tady se mu mohlo těžko přihodit něco nečekaného, i když celý prostor lágru byl už vylištěný, muklové na barákách uléhali ke spánku a jen několik oken ještě svítilo.

Tajfun se klátil podél kuchyně a mezi děčkem a éčkem zazářila bílými zdi nová korekce, obehnaná dráty a opatřená vlastní soustavou reflektorů. Představovala uzavřený celek, maličký lágr uprostřed toho velikého, jako když se obraz zmenšuje v záběru dvou proti sobě postavených zrcadel. Ačkoliv Svoboda vnímal sametové teplo noci kolem, při pohledu na korekci ho zamrazilo.

Tajfun však minul vchod novostavby, zamířil k éčku, předsal chodbou baráku, zpola vyprázdněného od posledního odsunu, a otevřel dveře poslední světnice. Rozsvítil, počkal stranou, až Svoboda a Husí krk vstoupili, zasalutoval a zavřel zvenčí.

Husí krk se rozhlédl po prázdné cimžce. Kavalce s holými slavníky trčely u stěn, žárovka na drátě nasvicovala naze toto opuštěné a bezútěšné prostředí. Bezpečák se zhnuseně ušklíbl a potom ukázal vězni na lavici u stolu. Sám se posadil na protější, na stůl položil blok s tužkou, sundal brigádku, jako kdyby ji chtěl odložit, ale pak si to rozmyslel a narazil si ji zase do čela.

"Tak povídejte, Svoboda," vybídl rukojmí tenkým kleš-
těneckým hlasem.

"O čem, pane veliteli?"

"Kam má namířeno Otruba?"

"Nevím, pane veliteli."

Husí krk se usmál, ale jeho dětský obličej nevypadal
s tou grimasou vůbec vesele.

"Jak dlouho jste spolu pracovali?" položil otázku.

"Od ledna minulého roku."

"Nepřetržitě?"

"S krátkými přestávkami, pane veliteli," odpověděl
Svoboda a vzpomněl si na týdny, které strávil v korekci.
Bylo jich jen pár, ale vryly se mu do paměti jako nejdelší
údobí v životě.

"A taky jste spolu bydlili?" dával najevo svou obezna-
lost Husí krk.

"Asi dvakrát po stěhování jsme se dostali na stejnou
světnici."

"A teď naposled?"

"Teď naposled jsme bydlili na Efku na šestce," přiznal
Svoboda.

"Takže jste spolu vlastně trávili všechnen čas."

"Většinu času, pane veliteli."

"Povězte mi o něm něco bližšího, Svoboda," vyzval bez-
pečák.

"Byl to mladý chlapec."

"To je všechno?" zvýšil hlas Husí krk.

Svoboda na něho pohlédl. Viděl proti sobě tenkého hubenoura s malou hlavou na dlouhém krčku, obávaného vyšetřovatele a nelítostného protivníka. A jak ho pozoroval, uvědomil si náhle a neočekávaně, že je zbytečné bát se ho předem, že stačí prostě se smířit s trestem, který mu dozajista ušetří, a to s nejvyšší sazbou.

"Zdenek byl asi tak mladý jako vy, pane veliteli," řekl.

x_x

Když za mnou Tajfun přibouchl dveře, zastavil jsem se a počkal, než se tma prosvětčila od záře reflektorů venku. Okno bylo sice opatřeno plechovým náhubkem, ale větrací otvory propouštěly slabé odlesky. Ostatně všechno taďy zůstalo stejné, žanek v koutě představoval jediné zařízení téhle díry, od posledně se nic nezměnilo.

A přece jen něco. Sehnul jsem se a dlaní okusil podlahu. Zdálo se, jako kdyby palubky za ten čas od jara přece jen trochu proschly. Každopádně už nezábly, nevydechovaly ten navlhlý chlad, jedovatý jako výpary bařiny.

Zvolna jsem přistoupil k oknu. Zhluboka jsem vdechl a a dbal, aby můj vjem byl co nejpřesnější. Vypadalo to naděj-

ně, cítil jsem zřetelně, jak se práduchy line dovnitř teplý vzduch. Pro jistotu jsem tam zůstal ještě chvíli stát a naopak zadržoval dech. Teprve pak se rozplynuly poslední zbytky nedůvěry, Buďte to dobré, je teplo. ^(Určitě je teplo.) A v tom případě se dá přežít, i kdyby mi Husí krk napařil čtyři neděle.

Vrátil jsem se ke dveřím a sebral ze země dvě pokrývky. Už ta okolnost, že mi Tajfun přidělil dvě, poznamenávala příznivě začátek. Rozprostřel jsem je a zkoušel hmatem jejich kvalitu. Jedna byla zánovní, s neodřeným, dosud dlouhým vlasem. Kdybych tehdy býval měl dvě deky, kdybych měl jednu, tu novější. Nebo aspoň tu starší, opotřebovanou, pořád by znamenala terno.

Starší deku jsem přeložil podélně a natáhl podle stěny. Než jsem zalehl, váhal jsem chvíli, jestli si mám zout boty. Nakonec jsem je zul, ale kalhoty jsem si nechal na sobě. I kázajku. Sáhl jsem do kapsy a vytáhl plechovku s tabákem a zapalovač. Poslední typy se vyráběly z duralu, ploché a dokonce elegantní, ty tam byly doby kombajnů, které vážily čtvrt kila. Ubalil jsem si a zapálil. Tajfun mě ani neprofilcoval, další příznivá známka. Samozřejmě to může udělat zítra, ale aspoň zatím nemusím sahat do železných zásob, zašitých do záhybů hadrů. Zabalil jsem se po bradu do té krásné pokrývky, ale než jsem vykouřil cigáro, musel jsem vstát a svléknout jak blázu, tak kalhoty, začal jsem se potit. Bylo to prostě všechno prozatím skvělé.

Paleček tehdy přišel na kontrolu asi v tuto dobu. Ale-
sponť jsem měl dojem, že je noc, i když jsem už přesně nevní-
mal a čas mi splýval s prostředím do pocitu louhové vody v
akváriu. Mechovatěl jsem. Zaslechl jsem sice někdy předtím
zprávu od nějakého cuvakse, že byl vyměněn velitel tábora,
že na Nikolaj přišel Paleček z Rovnosti, ale nebyl jsem si
jist, že to, co slyším dutou ozvěnou z chodby, přecezené
jednak dveřmi, zpoza nichž nováček tu informaci telefonoval,
jednak těmi, na nichž mi ledovatělo ucho, je skutečnost ne-
bo klam smyslů. Ty všechny hlasy, doléhající zvenčí, ztrati-
ly totiž od jisté doby naléhavost, vyprchávala z nich sděl-
nost a pozbývaly význam. Připadalo mi, jako kdyby vycházely
ze zdroje stále se vzdalujícího, jako kdyby se zde v malém
odehrával vesmírný proces rozpínavosti, kdy jednotlivé gala-
xie, reprezentované našimi kobkami, pevně zadeklovanými
dveřmi s'plechem a závorami, neudržel obal zdí pohromadě a
ony se od sebe nezadržitelně vzdalovaly různými směry. Tuším
dokonce, že Luboš, zamáznutý naproti, mi tu zvěst opakoval,
ale ani pak mi nedopadl její význam. Snad jsem vůbec neodpo-
věděl. Neodpovídal jsem tenkrát, šetřil jsem silami a stěží
jsem se občas vzchopil plnit dohodu a ohlásit, že žiju. A
potom, lágr byl tak daleko, až za třímetrovým zakázaným pás-
mem, které z jeho rozlohy vystříhlo oplocení okolo korekce,
a děje, které se tam odehrávaly, měly, jak se zdálo, nulo-
vou důležitost pro vnitřní svět zde. Tam na lágru byl jiný

svět, život tam šel jinak, bylo tam jídlo i možnost spánku, bylo tam teplo. Nebo to aspoň všechno bylo dosažitelné v míře, která ve zdejším prostředí představovala pouhý sen.

Paleček byl proslulý velitel. Malý postavou, velký činy, vždy s lehkým úsměvem ve tváři. Když se vydal na obchůzku tábora, svíral v pěsti svazek klíčů. Věznové kameněli v pozoru, pokud se jim nepodařilo někam zalézt, když je míjel. A Paleček usměvavě kýval na prásknutí čepicí o stehno. A pak neočekávaně, nevypočitatelně a stále v dobrém rozmaru udeřil, přitom otevřel pěst a obtiskl některým z vězňů klíče do tváře, aby s neměnným výrazem pokračoval k další, libovolně vybrané oběti. Lichotilo mu, že je považován za intelektuála, zval si do kanceláře k diskusím vynikající mukly a projevoval slušnou znalost marxismu i beletrie. Láďa Babiak podobnou debatu absolvoval, když na Rovnosti promítali jeho film. Jednou Palečka oponent znechutil. Vyšel si s ním na procházku ven z tábora. V první zatáčce za bránou ho zastřelil podle klasického vzoru, na útěku, když mu předtím zahodil čapku do lesa a přikázal aportovat. Zastřelil další dva vězně přímo v šachtě. Na čtvrtém patře, dvě stě metrů pod zemí. Pro přípravu k útěku. Ten člověk musel strašně nenávidět. A možná, že pociťoval jako křivdu, když byl z Rovnosti přeložen na Nikolaj, menší, zastrčený tábor v ústraní.

Paleček stál na prahu, světlo svítilo. Zaslechl jsem sice předtím jakéjsi zvuky z chodby, ale nenamáhal jsem se

rozpoznávat, co by mohly znamenat. I kdyby roznášeli jídlo, nezajímalo mě to příliš, ~~mne~~ podle menáže jsem jen rozlišoval, zda je ráno, poledne či večer, ale nevyvíjel jsem zvláštní úsilí, abych takový detail podržel v paměti, a tak záhy se zase vše propadlo do plynutí bezbřehého času.

Nikdy jsem toho slavného náčelníka neviděl, poznal jsem ho podle malé postavy, úsměvu, přišpendleného ve tváři a podle klíčů, kterými pocinkával v ruce. Zavírák, který mu nahlížel přes rameno z chodby, byl o hlavu vyšší. Kráčel jsem právě od okna ke dveřím, když jsem tu snovou dvojici návštěvníků zpozoroval a zastavil jsem, aby se mi jejich rozmazaný obraz ustálil v očích.

"Kdo se tady bude hlásit?" ozval se tiše Paleček.

Odkoktal jsem jméno a číslo.

"Výše trestu v korekci?"

"~~Tři~~ neděle," upamatoval jsem se.

"Kolik vám ještě zbývá?"

"Nevím, pane veliteli."

Paleček na mne ostře pohlédl a klíče mu cinkly v ruce. Neudeřil však, jeho pohled se svezl do kouta za dveřmi, kde stály plechovky s posledním vystydlým jídlem. Štítivě odsunul jednu špičkou naleštěné holinky, trochu tekutiny vyšplíchlo na podlahu. Zatrnulo ve mně, aby mi nevytlil vodu, a sugeroval jsem si, že to byla určitě polévka.

"Jak dlouho už držíte hladovku?" zazněla další otázka.

"Nevím, pane veliteli," odpověděl jsem podle pravdy.

"Jak to, že nevíte?"

"Nepamatuji si to už."

Klíčník se naklonil a něco Palečkovi zašeptal do ucha.

Náčelníkovy oči mě přejely od hlavy k botám bez tkaniček. Měl jsem je obuty na bosu, protože mi odebrali onuce. Podíval jsem se taky dolů a připadalo mi trapné, že tu takhle stojím v bagančatech s vyplazenými jazyky, špinavý a zarostlý, zatímco on vypadá tak čistě, upraveně a voní mýdlem.

"Proč jste v korekci?"

"Pro odmítnutí brigády."

"Lžete, byla to vzpoura. Podněcoval jste celou směnu ke vzpouře," vyštěkl Paleček.

"Ne, bylo to jinak," odporoval jsem živě. Cítil jsem, že se mi tělem rozlévá najednou teplo, a těšil jsem se z toho příjemného pocitu. Nevyvracel jsem mu omyl ze strachu, tenkrát jsem se už ničeho nebál, ale pro přesnost. "Kluci nechtěli na brigádu, protože podle dokumentů OSN je nelidské pracovat až šestnáct hodin denně. Zvolili mě, abych to oznámil při nástupu."

"Tak," pokýval hlavou náčelník. "A kolik jich nakonec na tu brigádu nenastoupilo?"

Slyšel jsem v jeho hlase teplo, možná proto, že jsem se sám kochal tím pocitem. I vzduch v cele se zdál vyhřátý jako jako od ústředního topení. Vždyť není tak zlý, pomyslel jsem

si, co to kecali o sadismu? Přece by mě nenechal blábolit o lidských právech a Organizaci spojených národů, takové nehořáznosti, prostě by mě uzemnil, kdyby nebyl normální. Vždyť to dokonce vypadá, jako kdyby měl účast.

"Dva, pane veliteli," odpověděl jsem s nejasnou nadějí, že mi to udělá radost.

"Z kolika mužů?"

"Asi z padesáti."

"To znamená celkem tři z padesáti," počítal Paleček.

"Ne, zůstali jsme jen dva. Přidal se ke mně ještě jeden kamarád."

"Ach tak, to je jiná," uznal Paleček a zamyslel se. "Když nebudete jíst, zemřete tady, odsouzený," dodal po chvíli.

Často jsem o takovém východisku uvažoval taky. Zkušení hladovkáři tvrdili, že po třech dnech mizí pocit hladu a pak už se dá vydržet čtrnáct i dvacet dní, než člověk padne. Šuš-kalo se, že prý velitelství musí hlásit zahájení každé hladovky nahoru a nebyl znám případ, že by někdo při hladovce zahynul přímo v cele. Stav bezvědomí znamenal remis, mohl být dopraven na marodku a korekce tím končila. Obě strany se spokojily dosaženým výsledkem. Jenže tato pravidla platila za běžných okolností, kdy potrestaný aspoň mohl v noci spát a načerpat nějakou sílu k překonání denních hodin. Tuhle šeredu stavěli přes zimu, podlaha a stěny sálaly vlhkostí a jedna pokrývka, kterou jsem dostával, nestačila uchovat dostatek

tepla ani na hodinu spánku, i když jsem se předtím rozvíčil. Ráno pokrývku odebírali a to už nezbývalo než chodit a chodit. Snažil jsem se udržet na nohou, protože nebyla žádná záruka, jak se zachovají a zda budou i nadále dodržovat ~~na~~ nepsané závazky. A tak jsem se za čas, nevím už jak dlouhý, s myšlenkou na smrt smířil jako s možným rozuzlením celé epizody. Zásadně jsem ovšem vylučoval sebevraždu, natolik jsem svou situaci za beznadějnou nepovažoval.

"To nezáleží jen na mně, pane náčelníku," řekl jsem.

"A na čem, Svoboda?" zeptal se Paleček.

Chtěl jsem mu povědět, že to záleží hlavně na něm, možná že něco takového dokonce očekával. Že je v jeho moci zrušit sankce, které osazenstvu korekce uložil jeho předchůdce, že i presidenti po inauguraci udělují amnestie, že mi může třeba jenom přidat na noc tu jednu děku, pro kterou jsem zahájil hladovku, že je to skoro komické, když takováhle patálie vznikne a visí na jediné dece. Ale tělesné teplo, které mě až do téhle chvíle tak blažilo, začalo vyhasínat. Už jsem znal průběžné příznaky a věděl jsem, že se to moje hloupé tělo zakrátko rozdrkotá zimou, že nemám dost silné vůle, abych mu přikázal vytrvat ještě minutu, ještě půl minuty, než vyslovím, co se mi honilo hlavou.

"To záleží jen na Bohu, pane náčelníku," vylétlo mi z úst.

Udělal jsem zřejmě to nejhorší, co se vůbec dalo. Jestli

Paleček nenáviděl něco víc než vězně, byl to Bůh. To jméno ho dokázalo rozzuřit tak, že dokonce ztrácel úsměv. A navíc, já sám jsem si to ve skutečnosti nemyslel. Nebylo to moje přesvědčení, nezaulal jsem doposud k tomuto tématu stanovisko, odkládal jsem je vždy na pozdější dobu pro svou současnou nezpůsobilost. Prostě to ze mne vyhrklo, nejspíš proto, že jsem zpanikařil z obavy před zimou, ze strachu z mocnosti silnější a důležitější než celý vrahounský náfuka ve dveřích. A taky proto, že ta odpověď byla nejkratší a zaručovala konec tlachání.

Paleček cuknul koutky úst a potřásl svazkem klíčů v pravici.

"Takže vy tu záležitost ponecháváte k rozhodnutí tomu nahoře?" řekl s despektem.

"Ano," přisvědčil jsem s přáním, aby vypadl co nejrychleji.

"Tak tedy uvidíme, jak se o vás postará, Svoboda," uzavřel Paleček, ustoupil a zavírák přirazil dveře.

A tak se úsloví, kvůli němuž jsme se pošklebovali ba-bičce, zapletlo do jiné hry, plné zvláštních souvislostí. Palečkova inspekce byla posledním ^{nejším} ~~jasným~~ bodem, na který si jakž takž pamatují. Potom nastala mezera, a já teď jen vidím, jak mě Luboš podpírá a vrávoráme do mírného svahu k efku, cítím, jak únorový vzduch v tom časném dopoledni řeže v plicích. Slyším, jak supíme, a pozoruju, jak mě Lu-

boš dostřkal na cimru a kluci z odpolední se shrkli kolem, když jsem dopadl na lavici.

Stokrát jsem si v díře přísahal, že propříště už všichni dostanou ode mne plot. Předtím jsem se honosil, že jsem už starý mukl, protřelý jako vlk, tvrdý a dost silný, abych s jedním, dvěma pardy dokázal vydržet a přežít všechno, co se přežít vůbec dá. Tehdy panovalo údobí krutého hladu a my měli skoro pořád kus žvance, dokázali jsme sehnat kus chleba, odpracovat si ho, vymangelit u civila nebo ukrást. Se vzdorem, ale i s trochou pýchy jsme si říkali, že se nenecháme dojebat na ta nosítka, na nichž po šichtě za eskortou nosili kluky, co padli, na lágr. Ty brigády na výkopu kanálů k esenbáckým kasárnám bych přestál líp než jiní. A nechtělo se mi do toho podniku, když přišli s nápadem odmítnout tu brigádu. Hovořili vzrušeně, mávali rukama, dvakrát jsem se ptal, jestli skutečně nikdo nepůjde, a potom jsem se, naivní romantik, nechal přesvědčit. Ještě v prvních chvílích po nástupu to vyhlíželo slibně. Službu držel Lenbyžral Cvikl, slovenský cikán, který si své přezdívkou vysloužil jednak nesmrtelným výrokem: "Len by žrali a čakali na prevrat," a dále věazovanými trojúhelníky, jimiž mu krejčí rozšiřovali kalhoty kol pasu, jak tloustl. Lenbyžral dělal proviantního a po mém hlášení, že odpolední směna baráku Ef na brigádu nenastoupí, dočista zjankovatel. Pobíhal před cáchovnou sem a tam, nevěděl si s takovou

drzostí rady a tupý Němec, kterého nedávno povýšili na kápa, se vzmohl jedině na rozkaz, abychom zůstali na místě a nerozházeli se.

"Čo to tuná táráte?" ječel Lenbyžral. "Ako že nechcete nastúpiť? Ako je to vôbec možné, Boha jeho dreveného?"

"Pane veliteli, vláda našeho státu podepsala Všeobecnou deklaraci lidských práv u Organizace spojených národů a podle ní je zakázáno, aby někdo pracoval víc než osm hodin denně, nanejvýš deset," vysvětloval jsem mu právní opodstatnění našich svérázných zájmů.

"Do Boha se všetkými vašemi deklaráciami, ja potrebujem pädesat chlapov na brigádu a basta! Sťažovat si môžete potom u hentej vašej organizácie lebo u náčelníka tábora!"

Všichni se náramně bavili. Najednou však do tábora vpochoďoval osvěták Děcko a spor se rázem obrátil v náš neprospěch. Přestiž tohoto obávaného Koniáše upadala od doby, kdy mu utekla žena a on situaci rozřešil politicky tím způsobem, že svolal do kulturáku aktiv, kde vysvětlil souvislosti z třídního hlediska.

"Odsouzení, náš boj, boj nás, komunistů, je svatý," kázal Kony. "My porazíme ty imperialistický žraloky z Vacuum Oil/Company, přestože máme třeba i potíže. Vy máte potíže se svýma ženama a my máme taky svý potíže, protože jsou nám, bestie, nevěrný, a ve chvílích, kdy je nejvíc potřebujeme, nás opustí. Ale my ten náš boj dovedeme do konce, pře-

kážky překonáme a slavně zvítězíme - a proč? Protože děcko je všecko," prozradil po odmlce plné napětí zkoprnělému posluchačstvu. "Chlapi, je to tak, jak říkám, ženský ať si táhnou, kam chtěj, žraloci se ještě rok, dva budou cukat a vzpouzet, ale nakonec zvítězí naše spravedlivá věc - a proč? No přece proto, že děcko je všecko."

A tenhle ten upadlík Děcko se naposled, co vím, zaskvěl v někdejším lesku, vyslechl lamentujícího Lenbyžrala, vyškulbl kápovi z rukou seznam a postoupil před odpolední šichtu.

"Dávejte pozor! Teďka vás budu číst jmenovitě. Koho přechtu, ten se ohlásí. A ten, kdo odmítá splnit rozkaz náčelníka o povinných brigádách, ten ať si vystoupí taďy vpravo a může počítat s tím, že ponese patřičné důsledky," oznámil a začal číst jednotlivě jmenný seznam.

Byl jsem asi patnáctý v pořadí - a první, kdo vystoupil. V houfu jako celek jsme vypadali jako těžký balvan, jednotlivě jsme propadali. Působilo až směšně, jak s námi Děcko zametl. Tichými, zakřiknutými hlasy se kluci ozývali a zůstávali pokořeně ve formaci. Na konci, snad předposlední, když už bylo všechno ztraceno, vystoupil neočekávaně Luboš Šárovec, nenápadný štíhlý blondáček, s vysokým trestem od státního soudu, jinak řadový mukl, ještě bez tváře.

Teď se kolem mne sběhli, jak jsem tam tupě dřepěl a se zpožděním si uvědomoval, že jsem nějak tou korejí proplul, a pokud mě minou nějaké dodatečné následky, můžu pokračovat

v jízdě. Ujišťoval jsem se opatrně, že jsem naživu a že jsem to opravdu já, kdo tady sedí. A jak začli snášet přede mne dárky, dojalo mě to. Franta Hagana měl schovaný ešus kafe, ohříval mi ho na kamnech. Vlado Krajovič mi přinesl zbytek chleba z přídělů, který mi zbyl po zamáznutí do korekce, a jeden celý příděl, který na mě cimra neoprávněně vyfasovala, když jsem už točil, dokopy skoro půl kila chleba. Ztvrdl zatím na kámen, ale polovic mi naštěpali do toho kafe. Mile mě překvapilo, že ho nesnědli. Zabiják Ludina mi věnoval dvě brka. A potom, když se mi udělalo milo z těch všech požitků, se spáleným patrem od vroucí kávy, mě uložili na kavalec a v rozpisu směn na dveřích přehodili mou jmenovku pod noční, abych měl jakés takés krytí pro případ náletu.

Oprati tomu srabovému únoru před jeden a půl rokem je to dnes úplná havaj. Korekce už vyschla, stěny se netřpytí zmrzlou jinovatkou. Mám dvě deky a zásobu kouření. Ale když už ti teď, můj příteli a pane, píšu tenhle moták, musím se zmínit o jedné důležité záležitosti, aby byl obraz úplný.

Táhli jsme tenkrát partu ve čtyřech. Lojzu Flintu přivezli ze Svornosti zakrátko druhým transportem, spolu s Pepou Poklopem. Oba byli správní členové do těch zdejších poměrů, ostřílení borci. Jako čtvrtý se k nám připojil ještě Franta Zach.

Franta se znal s Lojzou od filmu, kde si přivydělával slušný peníz jako scénárista. Film mu sice dosud nenatočili ani jeden, ale pro něho tento obor měl jen okrajový význam. Frantovou doménou byla literatura a přes své mládí se už mohl pochlubit čtyřmi vydanými knihami. Napsal dvoudílný román z totálního nasazení v Reichu, autobiografický zápis realistického ladění. Značnou a zaslouženou pozornost však vzbudil román o loutkáři, vydaný krátce před únorem velkým nákladem v ediční řadě znamenité pověsti, poetický příběh, prodechnutý nevšední básnivou imaginací. Navázal jím na svou prvotinu, sbírku veršů, zřetelně ovlivněných poetismem. Franta Zach byl básník křehké podstaty a subtilních nervů.

Poměry na lágru měly na Frantu zničující vliv. Surové prostředí, zima, hlad, kruté zákony zápasu o přežití, buzerace bachařů a kápů, zloba vězňů, vybíjející se na méně odolných, druhých pro kompenzaci vlastního ponížení a nemožnosti, to vše leptalo jeho vnitřní ustrojení, jako plamenem autogenu propalovalo předivo pavučiny, z níž byla utkána jeho duše. Frantovi přálo štěstí při zařazení, pracoval jako elektrikář na povrchu, ale nedokázal sehnat ani na kůrku chleba.

Jednou mě Lojza zavolał stranou. Stáli jsme v šerém koutě chodby na baráku F.

"Svobe, ještě pár dní a jsme na kříži," řekl. "Docházej love, co jsme dovalili ze Svornosti, a já na tomhle

zkriveným lágru nejsem štonť sehnat černocho na dopis domů. Ten můj nejlepší hnůj mi stěží přinese čtvrtku veky, ale o dopise nechce slyšet. Jak to vypadá s tebou?"

"U nás je to stejný. Jak dlouho ještě vydržíme?"

Lojza totiž obhospodařoval společnou kasu a jako nejstarší měl rozhodující hlas. Neodpověděl hned, pomalu si balil cigáro. Pak olízl papírek a podíval se na mne.

"Záleží na tom, kolik nás bude," pousmál se. "Jestli čtyři jako doteď, tak ani ne týden. Ve dvou - myslím dva - vydržíme měsíc. No, měsíc ne, ale tři neděle určitě."

"Zdenka nevypustím v žádným případě," řekl jsem. "S tím nepočítej."

Lojza se zamyslel. Muselo to vypadat dost špatně, když haur jako on uvažoval tímto způsobem. Trochu mě to překvapilo, zřejmě očekával další zhoršení poměrů. Ale respektoval jsem ho, tenhle absolvent pankrácké sekyrárny měl vytříbený čich mukla a nemluvil do větru.

"Dobrá," přikývl Lojza po chvílce. "Zkusíme to tedy ve třech."

"A Franta?" zeptal jsem se.

"Franta má ode dneška plot," odtušil. "Řeknu mu to."

mlčel jsem. Vnitřně jsem s tím nesouhlasil, ale nedokázal jsem to vyslovit. Báł jsem se hladu, a tak jsem nedokázal odporovat. Lojza oklepával popel z cigarety a čekal, co odpovím.

"Kurvafix, myslíš, že pro mě je lehký o něčem takovém vést řeč?" vybuchl nakonec. "Dávám to do placu až ve chvíli, kdy se musíme nějak rozhodnout, dodnes jsem kušoval. Koukni, já nechci nic podnikat na vlastní pěst, ale uznej sám. Vždyť ten srab nepřines partě ani sušenku, ale my se s ním poctivě šábujeme."

"Nemá povahu něco vyšmejdit. Neumí to."

"Nebuď flinta," mávl rukou Lojza. "A jak si dokázal obstarat ty své knížky? Ty mu přilítly vzduchem? A vysvětlil to někomu?"

"Mně ne. Ale já jsem se neptal."

"Já se ptal, ale on to zamluvil. Podívej, já nemám rád, když ze mě někdo dělá vola. A vsadím se, že má černotu sám pro sebe a nám to zatlouká. Má svůj vlastní přísun a navíc se ještě živí s námi."

"Tomu nevěřím. Máš pro to důkazy?"

"Kamaráde, kdybych je měl, tak tady nekonferuju, jdu a uříznu mu hlavu," ušklíbl se Lojza. "Myslíš si, že by si takový levák zasloužil něco lepšího?"

Zase jsme chvíli mlčeli. Potom Lojza típl kratičkého vajgla, rozbalil ho a zbytek tabáku nasypal zpět do tabatěrky. V šeré chodbě korzovali vězni ve dvojicích a trojicích od létacích dveří ke konci baráku, venku mrzlo, že se na latrinu utákal v dece. Znělo šeptání hlasů a jednotvárné šoupání kroků.

"Vidím věci takhle, Svobe. Jestli má tu soukromou čer-notu a my jsme dělali kořeny, ať je rád, že to skončíme smírně. Každopádně jsme z obliga," uzavřel Lojza.

"A když ne?"

"Když ne, nedá se tak jako tak nic dělat. Slabý kusy padnou. Já už takových v životě zažil tucty."

A tak jsme odepsali Frantu Zacha jako slabý kus. Ze strachu před hladem, z předposranosti před hladem. Protože o něco později jsem měl příležitost poznat, co to je oprav-dový hlad, ale, a to je zvláštní, potom strach zmizel. Nevy-bylo pro něj dost místa.

My jsme se tenkrát považovali za kusy silný, my byli štrádové. Lojza, co šmejdil na povrchu tu s elektrikářskou brašnou, tu, když jiného nezbývalo, jako přešupačený svá-řeč, a kdyby přišlo na věc, stejně dobře mohl zastávat džob klempíře, brusiče, nabíječe, o zámečnickině nemluvě.

Nebo naše dvojka se Zdenkem. Stříleli jsme dobývku po-blíž předku civila, kterého jsme brzy zalasovali. Za vyfed-rování čelby nosil každému svačinu, dva chleby, namazané sádlem. Byl to hubený bleďý houžvička a ze začátku to vypa-dalo slibně. Vrtal tak mizerně, že se mu málokdy podařilo odpálit víc než šest vozů. My jsme nakládali, on seděl opo-dál a vyprávěl, co četl zajímavého včera večer. Byl posedlý po utopické literatuře, hltal Verna a J. M. Trosku, odbíral populárně vědecké časopisy a z těchhle pramenů snoval svůj

"Vidím věci takhle, Svobe. Jestli má tu soukromou čer-notu a my jsme dělali kořeny, ať je rád, že to skončíme smírně. Každopádně jsme z obliga," uzavřel Lojza.

"A když ne?"

"Když ne, nedá se tak jako tak nic dělat. Slabý kusy padnou. Já už takových v životě zažil tucty."

A tak jsme odepsali Frantu Zacha jako slabý kus. Ze strachu před hladem, z předposranosti před hladem. Protože o něco později jsem měl příležitost poznat, co to je oprav-dový hlad, ale, a to je zvláštní, potom strach zmizel. Nevy-bylo pro něj dost místa.

My jsme se tenkrát považovali za kusy silný, my byli štrádové. Lojza, co šmejdil na povrchu tu s elektrikářskou brašnou, tu, když jiného nezbývalo, jako přešupačený svá-řeč, a kdyby přišlo na věc, stejně dobře mohl zastávat džob klempíře, brusiče, nabíječe, o zámečnickině nemluvě.

Nebo naše dvojka se Zdenkem. Stříleli jsme dobývku po-blíž předku civila, kterého jsme brzy zalasovali. Za vyféd-rování čelby nosil každému svačinu, dva chleby, namazané sádlem. Byl to hubený bleďý houžvička a ze začátku to vypa-dalo slibně. Vrtal tak mizerně, že se mu málokdy podařilo odpálit víc než šest vozů. My jsme nakládali, on seděl opo-dál a vyprávěl, co četl zajímavého včera večer. Byl posedlý po utopické literatuře, hltal Verna a J. M. Trosku, odbíral populárně vědecké časopisy a z těchhle pramenů snoval svůj

pohled na svět a jeho budoucnost.

"Pánové, až se Rusové dostanou na Měsíc, postaví tam odpalovací rampy a vyhrajou válku jako nic. Počkej si, až se dole Země patřičně natočí, a pak jen zmáčknu knožík," tvrdil tak pochmurně, jako kdyby to mělo nastat ještě tento týden.

Rád o svých oblíbených tématech diskutoval, byl by prokecal celou šichtu, ale my trnuli, protože nás čekalo zvládnout ještě těch sto procent na našem výstupu. Postupně jsme zkracovali dobu plkání, ale on zase nosil menší chleby a tence mazané, naše obchodní vztahy se začaly kalit. Ačkoliv jsme mu vydělávali na metráky chleba a kila sádla, jeho spíš zajímalo, kdy lidstvo začne žít pod vodami oceánů. Pravda, on hladem netrpěl.

Milý, adresáte, můj příteli a pane, ač netuším, kde pobýváš, a ani přibližně, kdo jsi, chovám o tobě jisté představy. Představuji si například, že vládneš velikou mocí. A kdybys jí vládl a hodlal nějakým způsobem vyjádřit, přimlouvám se, abys všechny lidi poučil, co je to hlad. Nejen ty, kteří ho zakusili nebo zakoušejí, ti to tak dalece nepotřebují, ale hlavně ty druhé, nevědomé. Myslím si totiž, že člověk, který neví, co je hlad, ani nemůže být plně člověkem, připadá mi méněcenný. Nemá a snad nemůže mít lidský rozměr, poněvadž jak nadbytek, tak i nedostatek jsou jen dva

póly téhož. A taky by bylo třeba osvěžit povědomí o hodnotách, jako je teplo, spánek, voda. A vzduch, dech, Neboť jistím, že došlo k naprostému pomýlení, kdy věci nejcennější jsou chápány jakožto samozřejmé a lidem je podstrkován místo nich šmejda.

Ano, já vím, že je to naivní. Požadovat, aby moderní člověk a nadto příslušník panské bílé civilizace uznal, že k životu potřebuje ve skutečnosti ne víc než pět banálních samozřejmostí, je bláhovost. Dokonce by ho to urazilo. Zpyšněl, odmrštil pokoru bílý muž a s radostným úsměvem se ve své vlastnoručně zbudované kolečkové civilizaci veze k propasti. V našem světě čím dál tím víc pozbývají vážnosti věci, za něž se neplatí. A tak bude jednou patrně nutné zaplatit i zmoudření a výši ceny bolestně určí neúprosný kalkul.

Víš, já o podobných záležitostech začal vlastně uvažovat poprvé právě v korekci. Bez nějakých všeplatných závěrů, k těm jsem nedokázal dospět, ale jen sám pro sebe jsem si promítl celý ten sled událostí a závislostí, vyústivší do situace, kdy jaksi tím současným hladem platím za předchozí strach z hladu a současně za hlad Frantův, jestliže ho opravdu také mým přičiněním zakoušel. A shledával jsem to spravedlivým. Čerta záleželo, jestli měl to své spojení a nehrál s námi rovnou hru. Taková okolnost spadala na jeho osobní konto a musel by ji vyrovnat sám. Nebo také ne, na tom nezáleželo, ale já jsem platil svůj dluh, své manko, byl to můj soukromý

způsob vyrovnaní, pro mne důležitý.

Potom později jsem seděl u Frantova lůžka na marodce. Hověl si na posteli s bílým prostěradlem, v teple, neptal jsem se, jakým fíglem dosáhl toho muklovského snu, a on mi také nevysvětloval proč a za jakých podmínek ho tam felčar drží. Doktor byl starý retribučák, narkoman, který dokázal sám zkonsumovat polovinu prášků, dodávaných na tábor. Fetování ho obarvilo na žluto jako kanárka a ruce se mu třáslly, že injekce místo něho píchal lapiduch. Aby se zavděčil zdravotnímu Tajfunovi, omezoval stav nemocných co nejhlouběji pod povolenou normu, s horečkou nižší než třicetdevět nemělo vůbec smysl na ošetřovnu chodit.

Franta hovořil obšírně o románu, který na marodce začal psát. Byla to fantasmagorie o muži, který po katastrofě zůstal na celé zemi jediný naživu. Zachránilo ho popravčí křeslo a elektrický náboj, jímž měl být usmrcen, přežili on a rejnec elektrický. Franta vypadal spokojeně a vesele, měl vysunutou špičatou bradu, zdánlivý znak bojovnosti a energie, a své typické ptačí pohyby hlavy. V jeho hlase však zněl maličko falešný podtón a pochyboval jsem, zda vládne dostatečnou silou, aby splnil všechny ty plány, kterými hýřil. Zdálo se, jako kdyby prasklo to vlasové pérko, které pohánělo mechanismus jeho tvorby, jako kdyby tikot toho hodinového strojku uvnitř zadržával, běžel přerývaně a nakřáple. České písemnictví si mohlo zanést do rubriky ztrát dal-

ší zmarněný talent, a nedokázal jsem se zbavit dojmu, že i já jsem k tomu přispěl svým dílem, když jsem neudělal všechno, co jsem mohl a měl. Tou korekcí jsem toliko zaplatil řad, ale patrně se nevykoupil, což je rozdíl.

A co Zdenkův případ? Ani při subtilní analýze nejsem s to objevit chybu, které bych se býval dopustil, a přesto se nemohu zbavit odpovědnosti za to, co se stalo. A co se děje - že teď pádí nocí a po jeho stopě se štvou černí psi. Vážený pane a příteli, on totiž nemůže uniknout, není kam, dostanou ho a bude moci mluvit o štěstí, když vyvázne živ a jen s nějakými těmi roky trestu navíc. V tomto všem se cítím zapleten, vázán předivem vztahů, a jak se potom vyrovnat se svou zodpovědností? Kdo může poskytnout odpověď na takové otázky, kdo udělit rozehřešení? V tomto prostředí, určeném násilím a zvůli, se toliko výrazněji vyjevují vazby vztahů, leč zásada pře zůstává daná, podobné děje probíhají v poklidných kancelářích, školách, v mírových pokojích domů s volitelným druhem osvětlení a výběrem pokrmů. Vždyť ta nepatrná kukaň korekce, kde ďábel Paleček rozhoduje o životě a smrti, je pouze zhuštěným prostorem a spresovanou plochou onoho čtyřúhelníku lágru, obehnaného oplocením, a tábor zase jen představuje čtverec, vylomený z rozlehlejšího území, kterým je celá země. A není to koneckonců tak, že tato krajina představuje jednu ohraničenou oboru velikého panství, které řídí stejné zákonitosti a jednostejná moc? A že jen ta sou-

stava stále ostřejších čoček ukazuje podstatu věci nejpřesněji právě v oné kobce korekce, podobně jako příslovečná kapka vody zobrazuje celé moře?

Jednou v zimě za těch špatných časů jsme s Poklopem sfárali na třetí patro, kde už čekal důlní dozorce Navrátil.

"Zdař Báh, Svoboda," vykročil k nám. "Mám tady tři nováčky, jeden z nich přijde k vám do party. Můžete si vybrat."

Stranou přešlapovali tři muklíci, novopečení, nejistí, pohublí a bílí v obličeji.

"My nikoho nepotřebujeme, štajgr," bránil jsem partu.

"Jednoho musíte vzít, nařídil to naddůlní. Nemáme pro ně jině umístění."

Rožiloval jsem se. Za minulý měsíc jsme s Poklopem o chlup unikli zelenému podstoprocentnímu lístku, a to jsme byli párek starých křápů, se všemi možnými fintami v malíčku. S nějakým podvyživeným motovidlem jsme mohli na příští měsíc pohořet.

"Všichni jsou určený na předky, to je rozhodnutý a hotovo," nasupil se Navrátil. "Máte kliku, že jste přijeli první, můžete si aspoň vybrat. Jestli to neuděláte, je vám to stejně starou belu platný, nacáchuju vám na dílo toho, který zbyde."

Viděl jsem, že z téhle pohromy nevyvážneme. Šel jsem k těm třem zoufalcům, zdvihnul karbidku a posvítil jim do ksich-

tu. Na kraji stál kriminálník, sporý a šlachovitý, někdy tihle chábří dovedou makat, mají fortel a výdrž. Někdy. Druzí dva vypadali na studenty. Ten uprostřed měl brýle, toho jsem hned škrtnul. Brýle znamenají v šachtě handicap, stříkne voda, musí se čistit. Třetí byl vysoký kluk, černovlasý tmavooký sympaťák se širokými rameny. Jenže jak dlouho potrvá, než se otrká a načerpá nějakou tu sílu, pokud vůbec. Chvilí jsem váhal mezi ním a tím zlodějem, až jsem si nakonec začal připadat jako ten proslulý ruský inženýr.

"Tak mi dejte toho mladýho, štajgr," řekl jsem nakonec.

"Toho?" ukázal Navrátil pro jistotu prstem.

"No jo, když to nejde jinak."

"Jak se jmenuješ?" vytáhl důlní cáčovnici. "Pojď blíž, sakra. A jaký máš číslo?"

Takhle jsme vyfasovali Zdenka. Neměl to, chlapec, zpočátku lehké. Cuvakové dostávali automaticky zelené lístky, ne žluté jako na Svornosti. Trestní sankce trvaly. Lágru královal Jeníček, sadistický kápo. Ten zlosyn kdysi s požehnaním velitelství sestavil z kriminálních štráfkomando, které pro povyražení a v rámci zostřeného třídního boje vpadalo v noci na světnice, vyvlékalo politické a oběť, stýranou do bezvědomí, pohodili do korekce. Když přijel náš transport na Nikolaj, stoupl počet státních na slabou stovku. Byli jsme roztroušeni po dvou, po třech na cimrách, ale domluvili jsme se aspoň, že se budeme bít, kdyby štráfkomando za-

útočilo proti komukoliv z nás. Spali jsme s obušky z nařezaného káblu pod dekou, připraveni vyrazit při volání o pomoc. Byli jsme odhodláni raději se nechat rozbíť ve rvačce než osamoceně a potmě jako ovce. Připravili jsme tak Jeníčkovi první porážku, k žádnému přepadu už nedošlo. Násilí je většinou zbabělé a couvne před pevným odporem, nemá-li úspěch zajišťující převahu.

Pod Jeníčkovu pravomoc ovšem i nadále spadal trestní barák, kam umístili neplniče. Zdenek se svým zeleným lístkem, ač nový, tam samozřejmě zahučel taky. Kromě bomzáků a úderníků proháněl Jeníček celý tábor, ale na trestním baráku se přímo vyžíval. Ti kluci tam neměli hodinku volna, spali pět šest hodin denně na cimrách, kde nebyl povolen otop, a to všechno při poloviční dávce stravy. Zdenek se na šichtě motal vysílením, usínal, kde si na chvílku sedl. Šetřili jsme ho s poklopem jak šlo, ale moc to nešlo. A podpořit jsme ho mohli jen kusem bleba, který jsme si utrhli, ale to nevyvážilo zdaleka ani tu ztrátu půldávky.

V první třetině měsíce jsme si spočítali, že se řítíme do maléru. Dekádní odbírka to potvrdila, jeli jsme stěží na osmdesát procent. A tak jsme se rozhodli pro hazard.

Stříleli jsme dobývku se žilou, která měla úklon bezmála čtyřicet stupňů. Žíla byla tvrdá a hluchá, profil dobývky se podobal trojúhelníku se základnou ke třem metrům, zatímco nahoře jsme si otloukali přílby o skálu. Každý od-

pal nadělil hromadu materiálu při minimálním pástupu. S procenty jsme pořád klesali, a když už nezbývalo jiné řešení, prostě jsme tu žílu přestřelili. Místo v podloží jsme začali postupovat v nadloží. Zničil jsem tu dobývku a vystavil kamarády riziku, protože pevná a hladká stěna se nám zhoupala pod nohy a nad hlavou nám visela nejištěná zubatina z kamení, které drželo pohromadě jen silou vále. Jenže ten široký prostor dole pohltit celé odpaly zadarmo, nemuseli jsme fedrovat ani kolečko, a za pár směn jsme nastříleli metrů jako hnoje. Navrátil nad tím kroutil hlavou, ale to byl krejčí a nejspíš nepochopil, o čem jde, všechno prošlo až do závěrečné odbírky. Naddůlnímu Tůmovi jsme ovšem nic namlůvat nemohli, ten havířině nerozuměl. Trpěl koktavostí, a když přišel na konci měsíce s měřiči a zhlédl to dílo zkázy, ztratil řeč docela. Hrozilo nebezpečí postihu, v krajním případě dokonce za sabotáž, přestože se jednalo o hluchou a neperspektivní žílu. Ukázalo se, že přece jen není takový tchoř, vše se odbylo koktavou bouřkou. Navíc nám Tůma uznal stošest procent, dílo zastavil a přeřadil nás na rozrážku. Zdenek tím pádem vyvázl z trestního baráku, jenže během dalšího měsíce dávky stravy zase poklesly, takže zůstal skoro na stejném. Neumím si vysvětlit, že přesto sílil a ač pomalu, přece jen nabíral formu, ale na rozrážce už stačil. Stříleli jsme dvě chodby proti sobě, a když se na Poklopa usmálo štěstí a odešel na jiné patro jezdit s mašinkou za režijních sto procent, zůstali jsme ve

dvou. Po navrtání předku jsem mu šel pomoci s nakládáním na protější, ale on už měl skoro vždycky hotovo, zbývaly mu tak dva tři vozíky. Dofedrovali jsme je a zbytek šichty prokecali o poezii.

Jenže to už po špičkách obcházel v blízkosti pravý hlad vlkodlak a zakrátko se nám zahryzl do chřtánu. Maso vymizelo z jídelníčku, nanejvýš čtyři plátky knedlíku se šlichtou. Tři suché brambory na loupáčku k večeři. V kuchyni nahradili ^{na} sběračky za poloviční, poloviční přiděl cukru. A snížení dávky chleba na necelých dvacet deka denně dovršilo pohromu, neboť dokud je chleba, není hlad. Jídlo se stalo prvořadým tématem života, všeho dění, hovorů. Když se někde shromáždil kroužek muklů a s rozzářenýma očima sledoval živá gesta recitátora, nejednalo se o scénu, kdy mág zasvěcuje užaslé žáky do nejhlubších tajů bytí. Tito profesori kouzlili pouze ideál nějakého žrádla.

"Husa, ono se řekne husa, ale upéct husu po staročesku, to je, pánové, kumšt," kázal Jihočech Tonda Korec, kulak a mlynář od Vodňan. "Kolikrát mě pozvali na husu a byl to blivajz, že jsem litoval to ubohý ptáče, který takhle zmarnili. Pánové, u nás při posvícení jsem pekl husu sám, vyhnal jsem ženský od plotny, zavřel se v kuchyni a nikdo tam nesměl ani juknout."

"A jak's ji dělal, Tondo?"

Korec se rozhlédl kolem a spiklenecky ztišil hlas:

"Jo, pánové, v životě bych ten recept neprozradil, ale že jsme teďkonc tady a není jistý, jestli tu nenatáhnu brka, tak vám to teda řeknu. Máte zkrátka husu, zabitou, oškubanou a vykuchanou, samozřejmě ta husa musí být dlouho předem pěstovaná, chovaná jako v bavlnce a vykrmená, pánové, krmená podle foršriftu, jo, kdybychom dneska měli ty šišky, tak si můžeme medit."

Odmlčel se, nevěřícně zavrtěl hlavou, ale ta odmlka byla příliš tíživá pro posluchače, polykající sliny.

"A co dál, Tondo? Musí se prosolit, ne?" navrhl někdo.

Tonda šlehl po rušiteli opovržlivým pohledem.

"To se ví, a prokminovat, ale co dřív? Pánové, napřed zevnitř vytrít česnekem. Dva stroužky česneku bohatě stačí pro šmak a potom teprv sůl a kmín, kmínem nešetřit. Ale teď přijde to hlavní. Kdejakéj lempl husu mrskne na pekáč, vrazí ji do trouby, a tady máte to vandalství. Tady je ta kardinální chyba, ta hrůza čínská. Husa se totiž na ten pekáč musí položit jako nemluvně do kolíčky, rozříznete dvě prostřední cibule, do každého rohu dáte po půlce, a nejčko nalejete do pekáče vodu, tak, aby se husička jako koupala. Nejdůležitější ze všeho totiž je tu husu napřed z obou stran ovařit, v tom je grunt celého zázraku."

"Potom ji ale máš vařenou a ne pečenou," namítl další z kruhu.

"Odkud/ysi, kamaráde?" vyjel na něj Tonda. "Koukám, že z nějakýho blbákova, kde o kultáře nemaj pojem. Výslovně říkám

ovařit, rozumíš česky? Ovařit z obou stran. A když šestým smyslem poznáš, že je tak akorát, vytáhneš pekáč, sleješ zbylou vodu do zvláštního hrnku, a teprve teďkonec můžeš začít s pečením. Ale s dalším grifem, a to tak, že ji políváš tou slitou vodou, a co z ní prýští, sós, ten vzácněj nektar, sbíráš a schraňuješ do druhýho hrnku tak dlouho, až..."

"Pánové, to je senzace," přiběhl odněkud Zdenek s vyvalenýma očima, "Slánský a spol. dostali špagát."

"A to tak dlouho," pokračoval Tonda, "až vypotřebuješ všechnu vodu z prvního hrnku. Zkrátka ta husa musí projít tou lázní, jako kdybys ji křtil."

"Fakticky, to není latrina," přerušil ho zase vzrušeně Zdenek. "Slyšel jsem to na vlastní uši ze závdáního rozhlasu. A vyzývají pracující, aby rezolucema schválili rozsudek."

"A co zelí, Tondo?" padla otázka. "Děláš sladký nebo kyselý?"

"Zelí, kamarádi, to je neméně důležitá kapitola. Ale zatím jsem nemluvil o játrech. Husí játra totiž..."

"Jedenáct provazů a samí prominenti, pánové," vykřikl Zdenek. "Copak to nechápete?"

"Poslyš, mladej," obrátil se k němu konečně širokoplečí Jihočech Korec. "Pověsili Horákovou bez sentimentu, pověsili stovky lidí, byl jsem na Borech, když tam pověsili generála Piku jako prase na plintrámu ode dveří, ani na šibenici ho nevzali, nedopřáli mu takovou smrt ze samý nenávisti."

Voni už jsou holt takoví," pokrčil rameny a pokračoval k hloučku svých posluchačů:

"Tak kde jsme to vlastně přestali? Jo, už vím, u těch jater..."

Můj pane, ač jsi nezvěstný a neznámý, představuji si tě jako osobnost hluboce zasvěcenou. Dozajistě jsi obeznámen s jevem, jakým je hlad. A s tím, co znamená chléb. V té korekci tenkrát, dokud jsem ještě přijímal potravu, měl jsem ještě čas i dost jasnou hlavu, a začal jsem přemítat o chlebu. Ve stavu askese, který patrně poněkud vyšínul dosavadní způsob myšlení, se mi zdálo, jako kdybych se blížil pochopení významu chleba, v jiných rozměrech a souvislostech. Například v tom smyslu, že by chléb mohl substituovat pro člověka závdavek na jeho smlouvu s přírodou i s jeho spoluobčany. Že v konečné podobě chleba jsou obsaženy jak tajemné a nepoznatelné zákony vesmírné se svými vztahy k této planetě, tak podíl této země a jejích vztahů. Že v nepatrném skrojku chleba je soustředěn zázrak klíčení, rašení a růstu spolu s mrvou dobytčat, potom žence a práce dalších lidí, že i malá drobinka je výrazem obrovské a slavné harmonie, když už nic víc. O chlebu a vodě se dá žít. Dochází však k porušení soulaďu tam, kde chybí chléb, a neposkytovat chléb je tudíž těžkým zločinem nejen proti těm, jimž je odpírán, ale i proti řádu, který udržuje hvězdy ve svých drahách. A protest proti

takovému zločinu odmítnutím beztak nedostatečné dávky chleba by mohl v jistém smyslu znamenat vyloučení nevhodného zprostředkovatele a pokus o spojení přímé, o apel, při němž, už zbaveni jakýchkoliv jiných možností, vkládáme bez výhrad a výminek svůj osud do rukou vyšších sil.

Dnes, kdy nemám hlad a těším se z tepla, zní taková řeč neskutečně. Ale skutečností byl případ Jehovistů, i když vypadá podobně neuvěřitelně. Přivezli je v jednom transportu a ti lidé odmítli fíkat a těžit uran pro válečné účely. Stalo se to za hrůzovlády Jeníčka, celou skupinu asi třiceti mužů zahnali rovnou do korekce. Většinu tvořili mladí chlapci, odsouzení za bojkot vojenské služby. Tehdy ještě nestála nová korekce, třicet lidí našlapali do malého sklepního kumbálu pod kuchyní. Štráfkomando mělo prá. Noc co noc tam pořádalo nájezdy, bušili do obětí, až je bolely pazoury, jak se vyjádřil jeden z těch lotrů, a oni místo obrany zpívali. Nedávali jim jídlo ani vodu, ale oni odpovídali zpěvem. Každý se vyhýbal zadnímu traktu kuchyně, odkud zněl z podzemí zpěv, bylo to nelidské, jak ten sbor slábl, po čtrnácti dnech sípaly zdolá jen slabounké, sotva slyšitelné ohlasy. Teprve potom přijel nákladák, bachaři je házeli na korbu jako pole-na, ani těch pár, kteří se ještě drželi na kolenou, nedokázali tam vylézt bez pomoci. Ta parta Jehovistů zaplatila strašnou daň za své přesvědčení, zkrvavení a s přeráženými údy leželi na podlaze nákladního auta, smrdutí ve vlastních

výkalech a moči, ale ti z nich, kteří vládli vědomím, pořád ještě tenounkými třaslavými hlásky zpívali své písně. Dokázali porazit celý ten obludný systém a jedině jejich víra je zachovala při životě, jiné rozumné vysvětlení není a málokdo jiný by takovou zkoušku přežil.

I my se Zdenkem nějak ten hlad přežili. Za zmínku snad ještě stojí, že když jsem vyvázl z korekce a dokázal zase jasně vnímat, sdělili mi kluci jako novinku, že mezitím byly brigády vně tábora zrušeny. Případy odmítnutí brigád stoupa-ly, sedm rebelantů postupně skončilo v korekci a odhodlání k odporu vzrůstalo. Tohle zdůvodnění trochu pokulhávalo, možná, že se velitelství nevyplácelo příliš zesláblé vězně vozit tam a zpět a ještě je navíc hlídat. Každopádně však brigády venku odpadly, to jsme si mohli přičíst k dobru.

Odpoledne po propuštění jsem musel nastoupit na šichtu. Stěží jsem doklopýtal na závod, ještě že v pevném balíku sešněrované eskorty člověk nemohl upadnout, tak těsně byl zaklíněn mezi druhy kolem. V hale jsem schváceně klesl ke zdi, udělalo se mi z toho všeho nevolno. Co teď, uvažoval jsem. Pravda, korej jsem přežil, a ty první chvíle potom vypadaly báječně. Jenže hlad trval, a až se večer vrátím, zase nebude chleba. Ale co, až se vrátím? Jak předržet těch osm hodin pod zemí, vždyť ani neudržím vrtačku, o fedrování nemluvě, a za dnešek už zase budou počítat normu na dva. A když se br-

zy nezmátořím, padnem pod sto. A co po směně ta cesta zpátky na lágr, ty nekonečné dva kilometry cesty? A co zítra? Jak se vypořádat se zítřkem, vždyť to nebude lepší než dnes?

A jak tak kňučím dovnitř a zírám po té ratejně s vysokým stropem, zachvátila mě panika a beznaděj, všechno bylo bez východiska, úplně na draka. Těla muklů, posedávajících a polehávajících se zavřenýma očima podél stěn, mi připadala jako mrtvá. Jen z nich stáhnout zašpiněná fáraky a dřevé gumáky, navléknout do rubáše a hodit do jámy. Z protější stěny hleděl oduševněle Josef Visarionovič v běloskvoucí uniformě přes žluté žírné lány do budoucna, obklopen menším Marxem a Leninem před rudými drapériemi, což z dálky vypadalo, jako když vyrůstají z plamenů pekelných. Ani ty dva obrazy na čelní stěně, moje neselhávající záchrana, nepodržely pro dnešek své osvěžující kouzlo. Malíř na nich pojednával dobytí Zimního paláce, vždycky mě nadchlo, že jeden ze střílejících rudoarmějců za kupkami sena na náměstí před branou držel vintovku šesti prsty, byl jsem daun, na kříži. A večer zase ta mizerná cimra. Lutín bude dřepět za stolem a trénovat se zavírákem. Malýma očkama se bude rozhlížet kolem a provokovat. Všichni se ho bojí, kroutí sedm let za zabití při tancovačce, tak aspoň on tvrdí, a je to skutečně zabiják, neváhal by nože použít, dokonce se někdy zdá, že po tom pase. Sekunduje mu ještě další kvítko, ostravský chachar Joža, který se vydává za státního, a tenhle párek tero-

^{uje}
~~riznik~~ celou světnicí. Může si to dovolit, protože každý tam jede po svém prkně a na vlastní pěst, sešla se tu podivná melanž kolaborantů, rozkrádačů a kulaků, vesměs starších, vyhořelých a netečných, nás od státního je tam pár a nevládne mezi námi jednota. My dva se Zdenkem sice držíme partu, ale proti té dvojici bijců nemáme šanci.

Franta Kraus je mladičský žid, ještě kluk, vrátil se z Izraele, volají na něho Hagano a on se jen usmívá, zatímco mu očka bázlivě těkají. A Vlado na něho ještě nasazuje, je to vysokoškolák, ale především nacionalista a antisemita. Jenže nedávno si vzali na paškál zase jeho, pro změnu.

"Ty, pesáchni, Vlado, jak to vlastně mluvíš, já ti někdy nejsem vůbec γ v stavu rozumět," začal Lutín a závratnou rychlostí bodal nožem mezi prsty levičky, roztaženými na stole.

"Čo vravíš?" otázal se Vlado, který se vyjadřoval spisovnou slovenštinou. Často to působilo strojeně.

"Všimnul jsem si, že kolikrát řekneš takovou blbinu, jako by ses přeříkával nebo koktál," hovořil Lutín. "Nechceš mi přece namlouvat, že to je u vás normální, mám dojem, že si ty pokrouceniny vymejšíš naschvál."

"Ako to myslíš?" zpozorněl Vlado. Poznal, že je na něm řada.

"Slyšel jsem tě například říkat povraz. Co to vlastně je, co to má znamenat?"

Vlado zbledl a mlčel, ale místo něho odpověděl Joža:

"Povraz - to je po našem provaz, víš. On nekoktá, to se u nich tak hutorí."

Lutín přestal sekat křivákem a zvedl oči k Jožkovi.

Koutkem však nepřestával sledovat Vlada.

"Tak to tedy potom provázek je u nich povrázek. A něco svázat by se řeklo povrázat, krucinál, to je vskutku roztomilá řeč."

"Oni toho maju hromaďu, takych zkomolenin," navázal Jožka. "Místo bedny maju debnu, místo mlhy mhu, ale tomu sa da rozumět, to si enem prevrátili z češtiny, aby jako mali něco sveho. Horši je taky olovrant, to nevim co ma znamenat."

"Olovrant budú mít zase od Maďarů, oni toho svýho moc nemaj," mýnil Lutín. "Hej, Vlado, co je to ten olovrant? Jestli to ovšem není něco tajnýho."

"Olovrant je svačina," sípěl Vlado. "A keď povieš volačo proti Slovákom, iba jediné slovko, zabijem ťa, Lutín, lebo urážať sa od teba nedám."

"Volačo, volačo," posmíval se Lutín. "Usalaš sa na ric, zakiaľ ti netresnem cez papulu, ty sračko májová. A rychle mi přelož tuhle větu, jestli je od vás. Možná že ale z hotentotštiny," zašklebil se a potom vychrlil: "Mrdolplecomanikrdelhydiny."

Vlado ho probodával nenávisným pohledem, zaťaté pěsti

se mu třásl, ale zaútočit se neodvážil. Jožka řičel na plné kolo. Zakloněný dozadu, držel se rukama stolu, aby nespádl z lavice.

"Čo's to povedal? Co je to za reč?" snažil se vystříhat svého dialektu, ale nedařilo se mu to.

"To je snad nejkrásnější jejich věta, co jsem kdy slyšel: Mrdol plecom ani krdel hydiny. Seď!" zachraptěl náhle přímo k Vladovi, který povstával ke skoku. "Seď na prdeli, pastičkáři, zkus pípnout a ukrojím ti hlavu!" Lutínovi zmizel z tváře úsměv a syčel:

"Takovej pronárod, kde se to vůbec vzalo? Napřed jste tatíčkoví Masarykovi ruce líbali, že vás vydrápl zpod Maďarů, a za chvíli, jen co pár z vás naučili Češi psát a malou násobilku, už s Hlinkou autonómiu. A k Hitlerovi, když vám za zradu dal štát, a s Hitlerem na Rusy. Celý svet sa trase, Slovensko mobilizuje, řvali jste z rozhlasu, seď, necukej sebou, dráteníku. Potom, když bylo každému jasný, že to maj Němci prosrany, tak rychle povstání, po válce hajdy zpátky k bratrům Čecháčkům, ale sotva jste vybruslili z nebezpečí, že byste spadli mezi poražený státy, hned zase na svůj píseček. A teď šup, ke komunistům. Vy nejste národ, to jste taky nikdy nebyli, vy jste svoloč, horší než cikáni, ty mám stokrát radši. A už mi tady nekecej ty svý naozaj, raňajky a olovranty tolik nahlas, nebo s tebou zametu. Už tě začínám mít plný sanice, ty inteligente slovenskej, rozumíš?"

Nastalo ticho. Lutín ještě okamžik lesknoucíma očima sledoval potupeného Vlada, pak se prezíravě odvrátil a klidným hlasem řekl:

"O čem jsme to předtím mluvili, Jožko, nepamatuješ si?"

Tak to ohodí na naší cimře. Kdoví kdy vyrukuje Lutín na nás se Zdenkem. Pravda, ráno mi dal cigarety, ale večer může být všechno jinak. A nikdo nám nepomůže, nemohli jsme pomoci Haganovi, protože Vlado by s námi nešel, a jeho pak se také nikdo nezastal.

Daun, na kříži. Ze šaten na druhé straně se začínali trousit civilové, a i když se třeba všichni neřehkali, přece jen měli každý v žebradle štramfalec namazaného chleba se salámem a feldflašku se sladkým čajem.

A najednou se posadím jako když mě bodne, přes halu se klátí Vašek Hubáček, spolužák z Budějce, s kolektorským aparátem přes rameno fáráku svítícího novotou, jen maličko poznamenaného krátkou dobou působení v podzemí. Vzápětí jsem si zase lehl. Vašek vlastně nebyl přímo mým spolužákem, chodil o dva ročníky níž a znali jsme se blíže jen z výboru pro pořádání tanečních. Jestli se dal naverbovat sem, je to stejně zlatokop, za měsíc ho přidělí na předeck, kde začne rejžovat své tisíce. A kdo se sem upsal, musel projít školením, a dobře ví, že styk s mukly je nebezpečný a ve vlastním zájmu se ho má vystříhat. Když mě míjel, naše oči se setkaly. V prvním okamžiku mě nepoznal.

"Ahoj, Vašku," řekl jsem ze slušnosti.

"Zdař Bůh," odpověděl a teprve potom mě zařadil. "Tě Bůh," vzdychl.

"Nezastavuj se a jdi rovně," varoval jsem ho.

On se však přesto zastavil.

"Na který fáráš?" zeptal se.

"Naxtřetí. Ale radši už běž."

"Dobrý, najdu tě dole," řekl a vyšel do chodby k lampárně.

Dodržel slovo. To ostatně nic neznamenal, protože také obíhal třetí patro. Ale opravdu měl přesně takovou svatčinu, jako jsem si představoval. Dva krajíce přes celý bochník, slepené k sobě máslem a proložené kolečky salámu.

Vašek se projevil jako posel spásy. Od setkání s ním se karta začala obracet. Mnoho nemluvil, nic zbytečně nesliboval, ale jednal. Nosil chleba, bez váhání odeslal černé dopisy, přinesl odpovědi a s nimi došly love. Od té chvíle jsme mu chtěli platit za kontraband, a to jsem ho viděl prvně rozčileného. Ale když jsme vlastnili peníze, rozhodil zase sítě Lojza Flinta. Někdy jsme měli dostatek chleba i na dva dny dopředu.

A potom nadešel březen. Nízko ležícími mraky občas prorazilo slunce a jeho paprsky hřály. Jednoho dne jsme dorazili na šachtu a v hale šuměl z reproduktorů smuteční Chopin. Nevěřili jsme svým uším. Již několik dní jsme s napětím sledo-

vali zápas slovného lékařského koncilie o život J. V. S., podle posledního bulletinu začali přikládat pijavice. Potvrzení zprávy se bleskem rozeslo. Stalin zhynul.

O polednách v den jeho pohřbu jsme stáli v pozoru na světnicích a bachři lítali jako zběsilí od dveří ke dveřím, jestli dodržujeme předepsaný čas ticha.

"Ani hnout," řvali v poklusu. "Kdo se hne, pomašíruje rovnou do korekce!"

Ale kdo by se hýbal? Stál jsem u okna a hleděl ven. Milióny lidí v tuto minutu ustrnuly v nehybnosti, ne všichni / však se stejnými pocity. A kolik hlídačů bylo zapotřebí, aby alespoň navenek vše projevovalo zdání tolik žádoucích, nedosažených a nikdy nedosažitelných jednoty? Té není a nemůže být, na lágru Nikolaj ji porušovali právě ti, kteří by asi nejspíše projevovali upřímný zármutek. Pro nás propadl úhlavní protivník a za mrtvého neměl nikdo zájem zaplatit ještě navíc korekcí. Takhle to stačilo.

Za týden jsme šli na odpolední. Slunce svítilo naplno a na sněhovém krajkovi, napalíčkovaném na předloze drátěného přetiva koridorů, rozžalo dýmantový ohňostroj. A v hale závodu zase ta sladká hudba a táhlé melodie funébrmaršů. Vypadalo to jako vystřižené z pohádky, ale skutečnost jen lakonicky předvedla svou force. To soudruh Gottwald následoval věrně učitele a odebral se za ním na věčnost.

Zase jsme postávali na cimrách v pozoru pod kontrolou

šukajících bachařů a opět mlčením vzdávali poctu muži, jehož zásluhou jsme tady smrděli.

Těžko popsat zvratovou dobu, těhotnou očekáváním, která nastala. Naivní Eisenhower zaslal do Moskvy nótu o nové éře, která se otvírá pro celý svět. Bylo tam o spolupráci a míru. A o svobodě. Muklové ten text deklamovali z paměti. Přecitlivělé uši už slyšely svobodu ťukat na dveře. Pro začátek aspoň v podobě amnestie, kterou za tohoto stavu udělí nový prezident politickým. Latríny se rodily jako bacily v živném roztoku.

Další neděli stála fronta na oběd jako obvykle hned po výzvě z rozhlasu, ale výdejní okna v kuchyni zůstávala zavřená. Pak se najednou rozlétla a za kouřícími hrnci se usmívali špekouni ve vyžehleném, čistotou zářícím cvilinku. Šéf-kuchař cvakl první lístek, mukl nastavil ešus a polívkář mu z čísta jasna velikou naběračkou naplnil přes polovinu. Mukl zkoprněl úžasem.

"Co je, chceš přidat?" houkl kuchař a dolil mu plný šálek.

Byla sekaná s rajskou omáčkou a knedlík. Vězeň postoupil dál a masař, ta největší bestie z nich, mu mrsknul do misky dva nevídané fláky sekané.

"Dál, dál, pokračuj, ať to má odpich/" pokřikoval.

Z dalšího hrnce kuchař utopil maso omáčkou a přišel na řadu knedlíkář:

"Kolik chceš plátků?" ptal se.

"Co, cože?" koktal muki. "Já mám žlutý lístek."

"To mě nezajímá. Kolik chceš plátků, kruci? Dostaneš tolik, kolik sežereš."

"Celý dítě," vyhrknul duchapřítomně vězeň.

A knedlíkář bez mrknutí okem vzal celou šišku a vydal mu ji.

"A kdo bude mít málo, může přijít pro nášup, ale jen bez masa, máčku s knedlíkem," nabádal šéfkuchař.

Takhle tedy skončila na Nikolaji éra hladu. Je sporné, jaký podíl na tom obratu měla smrt těch dvou vůdců. Pravdou však zůstává, že byli pryč a hlad mizel pomalu také.

Veliké naděje se, jako obvykle, nesplnily. Vyhlášená amnestie zklamala, dopadla příliš krotce. Domů šli měsíčníkáři a pracačkáři, malí darebáčci. Místopředseda Hlavního pracovního kroužku, tak zvaného bomzomolu, a člen dřívějšího štrářkomanda Musil pobíhal po lágru a křičel: "Amňa, vysrala se na mňa." Ale místopředsedou zůstal i nadále. O propuštění politických ani zmínka. Jen osvěťák Děčko na aktivu haúzíroval s podmíněčným propuštěním za poctivou práci, dosud však nebyl znám jediný případ, že by někoho na podmínku pustili. V mezinárodních vztazích nedošlo navenek k žádné změně a odpověď Eisenhowerovi ani žádnou změnu nenaznačovala. Také v kuchyni po té neděli zázraků omezili prvotní štědrost. Celé dítě se smrsklo na polovic, naproti tomu však

stoupily přiděly chleba a cukru.

O hladu se už nedalo mluvit a zvolna se začaly zlepšovat celkové podmínky na tomhle pekelném lágru. A chvíli trvalo, než jsme začli popadat dech po tom maratónu, jehož cíl byl původně stanoven jinak. Ale už se dalo i vydechnout.

Jednoho dne zmizel lidožrout Jeníček. Před nástupem stál nový kápo v černém, podsaditý tlamoun. Jmenoval se Němec, prý dřívější esenbák, který služebním revolverem zastřelil nevěrnou ženu. Řval víc a hlasitěji než jeho předchůdce, ale postrádal jeho ostrozrak. Na Němce se dala udělat klička, zmizet z brigády, přehodit si na dveřích jmenovku do sloupce noční šichty a dopoledne prospat. Nepamatoval si tváře, neměl fantazii, snažil se sice řádně plnit příkazy velitelství, ale byl příliš tupý, aby to mělo náležitý říz. S Němcem se dal uhrát den, schovat se mu, uniknout.

A potom jednoho dne přivezli Láďu Babiaka, staršího bratra. Ve strouhách ještě ležel starý sníh a zem jen neochotně rozmrzala, ale vzduch věstil příchod jara. A před cáčovnou stál mukl s pinglem u nohou, jdu blíž a nechci věřit svým očím. Láďa mě postřehnul, kývli jsme si na pozdrav, a hned jsem začal organizovat. Tenkrát bylo právě po stěhování, také příznivá okolnost, že shromáždili politické zvlášť, a tak jsem neprodleně zaběhnul k Mikymu na cáčovnu, aby nějak Němce oblbнул a Láďu přidělil k nám na Géčko. Miky nic neslíbil, ale za chvíli se už Láďa hrnul na náš barák a nad-

to k nám na cimru.

Uvítali jsme se bratreky, byl to můj nejšťastnější den na tomto táboře. Ale jak jsme celé odpoledne hovořili, cítím, že se Láďa nějak změnil, že jsem si ho tři roky kreslil v duchu jen podle těch dopisů na puřovkách, které nám kluci čas od času propašovali, a že tenhle živý člověk se maličko liší od obrazu, který jsem si o něm vytvářel.

Vyprávěl mi o své roli, kterou hrál na Rovnosti, o pět-
kách s politickými protivníky, o korekci, kde zahájil hla-
dovku a držel ji až do padnutí, ale i o tom, jak šel Paleč-
ka požádat o povolení zhlédnout svůj film, když ho tam pro-
mítali pro úderku, a o filozofické diskusi, kterou neodmítl.

A pak v noci, když už všichni spali, po chvíli odmlky,
se ke mně přichýlil a zašeptal mi do ucha:

"Růžena mě opustila. Táta žádá o obnovu procesu a já
jsem dal souhlas. Pomůžeš mi, když budeš svědčit?"

"Jistě, můžeš se spolehnout," odpověděl jsem rychle,
abych zaretušoval rozčarování. Žádat o jakoukoliv milost ne-
bylo v normě chování politického vězně. Prosit je o něco zna-
menalo ztratit tvář. Nečekal jsem, že právě on požádá, bude
souhlasit se žádostí.

Láďa mě políbil na ústa. Nebyl to bratrský polibek, ani dě-
kovný. Odstrčil jsem ho.

"Promiň, Vildo," selhal mu hlas. "Někdy mě napadá, že
začínám být daun."

"Dobrou noc, Láďo," otočil jsem se na druhý bok. Toho dne mi poprvé připadalo, že ztratil prvorozenství.

Netrvalo to však dlouho. Na druhý den ráno vstal Láďa z popele noci jako geroj. Dopoledne zalezl mezi kavalce a s funěním a hekáním tam cosi sepisoval. Domníval jsem se, že dopis domů o té své obnově, ale před polednem se vytasil s hotovou básní. Pojmenoval ji Živá duše, a byla to reflexe vězně, vezeného na smrt. Se zavázanýma očima naslouchá zvukům zvenčí, uvažuje o životě a smrti. Pamatuji si ji stejně jako jsem si zapamatoval jeho další verše:

Ve smrti ani nic není, možná, že smrt zvoní
zvoní, voní, oní, ní, í.

Tak. Ale to nezvoní smrt, to je
zvonění tramvaje.

Vždyť je to Praha, raha, aha, ha, a, smrt.

Konec. Anebo konec a pak smrt.

A dole Vltava, stříbrná osnova sna a života.

Možná, že se v ní koupají děčka bratrova.

Nelze se vyrovnat slovy se strachem.

Strach, rach, ach, ch, h.

Slovo, slovo strach.

Proč bych se bál slova.

Bojím se o duši. Duše není slovo.

Duše je kruh, ale bez kružnice.

Duše se nebojí šibenice.
Ani až budou věšet, ji nepověsí,
nevyplázne jazyk,
Ten vypláznu já.

Zdenek byl nadšen, zanesl Duši k posouzení jednomu redaktorovi a já zase k Dežovi, profesoru estetiky z Bratislavy. Oba posudky vyzněly příznivě a Láďa zakrátko vydal na lágru první sbírku básní. Jmenovala se Rošlapaná slova a kolovala mezi zájemci v desítkách opisů, na cigaretových papírcích i v sešívaných svazcích. Ta první sbírka se mi líbila nejvíce, zvláště básně Kat a Sláva Tobě. Byly to silné, zasahující verše.

Vždycky jsem považoval Láďu za prozaika, jeho obrat k poezii mě překvapil. Na táborech se porážku vyskytovaly verše, ale Láďa se Rošlapanými slovy okamžitě stal prvním básníkem nejen na Nikolaji, ale i na sousedních táborech, spojených navzájem sítí chodeb v podzemí. Teď tudy proudily vedle vyměňovaných potravin i sbírečky básní, což dokládalo, že nadešel ~~žam~~ už čas, kdy nejenom chlebem živ byl mukt.

Také ze šachty jsme pašovali knížky. Zdenek jednou koupil od civila za dvojnásobek ceny Seifertovu Viktorku. Váhal jsem sice, protože člověk neví, jak se zítra může situace zvrtnout, je výhodné uchovávat nějakou rezervu a hříšně neutrácet, ale Mistr byl za tu knížku kritizován velice tvr-

dě, a tak vlastně patřil k nám. Zdenek ji pronesl a potom jsme si četli ty skvostné verše:

Ta, které šeptáš do ucha,
je třeba kráskou z Chavarnaku,
však může být jak ropucha
a nezatočíš ji po opaku...

Můj pane, vzácný příteli, sotva jsme se otřepali z hladu, už nás popadaly roupy. I když třeba mé vzpomínky klopýtají napřeskáčku, i když možná zachycují jen ojedinělé úseky, které postrádají časové posloupnosti, ať už vyznívají jakkoliv osobně a okrajově, jedno zůstává skutečností. Doba, kdy jsme upírali zraky k zemi v naději, že padneme na kus pohozené kárky v zamaštěném papíru od svačiny, pominula, zdvíhali jsme oči a patřili, že není na nebi tolik hvězd, kolik žhne světél nad Jáchymovem. A v mé paměti je ten zlom určen jediným zvrátovým bodem, a to smrtí J. V. Stalina, jako kdyby nebylo ostatních drobných a pozvolných pokusů, peripetií a meandrů v plynutí času.

Ano, tam, ve skonu velikého nekrofila, toho krutého zahradníka, který bez mírnosti kosil lučinu národů a pěstoval nízký, jednotejný trávník, tam kladu počátek obratu. Neboť J. V. S. patrně věděl, že poezie rozkládá sílu, že je lučav-

kou královskou na kov moci, ale že hyne poezie, není-li ohleba. A jestliže mine hladomor a lidé jedí byt jen do polosyta, je třeba chopit se díla a kosit nízko při zemi, aby nevybujela poezie ani jediným nepatrným kvítkem, jako je lomikámen.

Popanštěli jsme. Před rokem spadly do šachty plné huty, vyrabovaly výdřevu a zastavil se provoz. Tři dny tu mřdu horečně opravovali, na třetí noc nás burcovali ze spánku a ve zmatku hnali na šichtu. A já, starý protřelý kozák, neodhadl správně situaci a neulil se. Táhli jsme ve štrůdlu se Zdenkem na šachtu a to už mi došlo, jaký jsem udělal kiks, týdny mě to žralo. A zůstalo ve mně vězet jako trn, až jednoho večera se mi podařilo vyrovnat skóre. To bylo nedávno, rozhlas zahuhlal přípravu k nástupu na noční, leželi jsme se Zdenkem ve vlahém jarním soumraku na trávě mezi baráky a světla z koridorů barvila vlas země do smaragdova. Po nebi vrávoraly zešílevší hvězdy.

"Lež," řekl jsem, když se Zdenek s povzdechem zdvíhal.

"Co je, Svobe?" zarazil se Zdenek. "Hlásili přípravu noční."

"Když chceš, tak jdi. Já dneska nejdu."

Zdenek zaváhal a pak si sedl. Dívali jsme se, jak eskorta po vyhlášení nástupu zformovala útvar a jak směna opouští tábor. Potom se za ní zavřela brána.

Za pět minut přiletěl z cáchovny Miky.

"Vy ne na šichtu? Vy marod?" ptal se.

"Ne na šichtu a ne marod," řekl jsem mu.

"A co? Jak to?"

"Nechtělo se nám. Podívej, jak dneska svítí ty hvězdy."

Cáchař na nás zíral nevěřícíma očima.

"Jesus Maria," zavrtěl potom hlavou a zmizel.

Nějak to zamachloval, protože se nás nikdo neptal, proč jsme udělali zetku. Ale i kdyby nám napařili čtrnáct dní, ten večer tenkrát stál za to. A za ten pocit vyrovnaných účtů.

Dneškem se mi otevřel účet nový. Až do doby hladu jsem uvažoval o útěku. Během ní ne, byly jiné starosti a málo sil na běh. Minul však hlad, utekl Zdenek a já taďy čučím v korekci. Co to má znamenat? Ztratil jsem snad odvahu? Podvolil jsem se? Řekl mi, že sedím na zadku a kopu pro ně uran, to je vážná věc, jestli to tak viděl.

Zdenek teď někde pádí nocí a po jeho stopě se štvou kvičící psi, dychtiví krve. Nemá šanci, někde ho lapí na nádraží, s tím jeho bezelstným úsměvem. Ať ho dostanou na nádraží, někde mezi lidmi, a ne o samotě, uprostřed lesa. Nemá naději, protože nemá povahu zabíjet, a tak ho musí dostat. Ať je to aspoň na nádraží.

Přiznám se, můj pane, k jednomu. Nevím, čím to je, ale já bych dnes už také nedokázal zabít. Ani toho Palečka ne. A to má asi nějakou souvislost s útekem. Opravdu nechápu, co

se to se mnou stalo, a nenalézám nic na svou omluvu, proč jsem se nepokusil. Nerozumím tomu přesně.

Dnes jsem měl perný den. Za průduchy v náhubku na okně už bledne obloha. Blíží se svítání, jsem unaven, myšlenky se mi pletou.

Jedno jsem v této noci pochopil, tušil jsem to již od smrti toho velkého žence, ale teď najednou se mi ujasnilo, že to všechno přežiji. Přesněji vzato, mohu to přežít, pokud se nedopustím nějaké přílišné chyby.

Můj pane a příteli, tam daleko, daleko na jihu je kraj mého mládí. Večerem nad zrcadly rybníků plují čápi a jejich křídla morzeovkou nakreslují do modrotmavé písanky oblohy zprávu o vysokém, volném letu.

A v téhle chvíli vím, že ten obraz jednou ještě uvidím živ, že by mi to mohlo být dopřáno.

x x
x

"Hejbněte tou prdelej, chlapci!"

Kápo Dymáček stál ve dveřích světnice F-6, nonšalantně opřen ramenem o veřej. Ve tváři měl obvyklý sladkobolný úsměv, vnějškový výraz svého rozporuplného postavení. Tím úsměvem se snažil vyjádřit, že je věznům nakloněn, že je chápe a většinou s nimi ^{cítí} souk~~usí~~, ale že povinnost je povinnost, a když byl jednou ustanoven starším tábora, musí trvat na shora vy-

daných příkazech a starat se o jejich splnění, s tím se zkrátka nedá hnout, v tomhle až zase pochopí jeho úlohu a zbytečně ji neztěžují.

Dymáček si pěstoval měkké, vlnité vlasy. Povialé ústní koutky v bleďém obličejí nesvědčily o zarputilé povaze, ale spíš o komplexech. Vyhlášky například podepisoval takovým způsobem, že se jeho jméno dalo číst jako Dr. Máček. I jeho kápování dokládalo proměnu poměrů, oproti bestii Jeníčkovi a tupantskému Němcovi byl jenom tuctový klouzák. Balancoval mezi hrдостí nad černou uniformou, která ho povyšovala na první místo hned za bachaře, a obavami, aby si příliš nezadal, a tak byl mukly, zvláště politickými, držěn za celkem přijatelnou sviní. Taktika rovnováhy kladla ovšem zvýšené nároky na nervy kápa lidumila, ale když semtam ušel, stačila jediná připomínka z davu: "Němec!", aby přestal řvát, zatěkal očima, polkl a po vteřině dokončil svou myšlenku tlumeným hlasem. Především kápo Němec nedopadl totiž nejlépe. Nová éra se začala projevovat citelnými změnami. Na mukla, dosud chápaného coby Muže Určeného K Likvidaci, se postupně prosazoval jiný pohled, přestal být pojímán jako krumpáč nebo lopata, které lze po opotřebování hodit do šrotu. Idea převýchovy, doposud pouhá šminka surové skutečnosti, přicházela v některých hlavách vážně ke ctě.

Změny znamenaly, že Paleček přestal střílet vězně, a

že osvěták Děcko byl přeložen. Jeho místo zaujal Jirka, třiletý staršina, který po lágru promenoval s přívětivým úsměvem. Dozajista Paleček i Děcko považovali okleštění své pravomoci za křivdu, vždyť přece sloužili, jak uměli nejlíp. Rovněž starší Němec, vysvléknut jednoho dne z černého mundůru kápa, neskřblil roztrpčením, když vzápětí nastupoval na noční šichtu, a své pocity ochotně sděloval každému, kdo byl v doslechu. Ten věrný lokaj si nedokázal srovnat v zabedněné palici, že v nových okolnostech nestačí jen řvavé halekání, ale je žádoucí o něco líp umět číst. Poskytoval trapný pohled, když ve starých fárkách, podoben oškuhané slepici, vymáhal souhlas od naslouchajících, že se vždycky choval lidsky, bezmála kamarádsky. Muži kolem něho mlčeli a pozorovali ho očima studenýma jako smrt.

Také na závodě se ledacos změnilo. Do uranových dolů se hlásilo dšst civilů, lačných vysokých výdělků, takže muklové se už snáze mohli vykroutit z lamačského zařazení na sledných a dobývkách, zvláště tam, kde se vyskytla ruděnka. Stoupala potřeba režistů, uvolňovala se místa zámečníků, kolejářů nebo u narážky. Z neznáma vybujel pojem bezpečnost práce a hlavy horníků počaly zdobit směšné přilby ze zvlněného laminátu. A současně vypukl boj o lampy. Jakýsi zlepšovatel kdesi totiž vydumal elektrické kahany, za něž dozajista shrábl tučnou odměnu. Protože bylo neefektivní výrobky rovnou vyházovat, závod je musel pod příkazem odebírat a v lampárně při-

kročili k výměnné akci. Stahovali opotřebované karbidky a nahrazovali je novými svítilnami, postupně a nenásilně, pokud možno se souhlasem horníků. Alespoň zpočátku, protože všichni věděli, že elka jsou šmejdy. Dávaly polovinu světla, málokdy vydržely do konce směny, ale zato vážily čtyři kila. Muklové se bránili výměně ještě z jednoho důvodu: staré milé karbidky poskytovaly v případě potřeby důležité teplo. A tak si radši karbidky zakopávali a živili ze zásob tajně přechovávaného karbidu. Pokrok však je nezadržitelný, dřívější dobrovolnost vystřídal důrazný nátlak, který vrcholil zabavováním karbidek přímo na pracovišti, takže pokrokové elektrické svítilny vítězily a nabývaly převahy.

Bývalému kápovi se staly osudné. Poslušen pudu sebezáchovy, zdržoval se sice opatrně v osvětlené hale závodu, ale tam nemohl setrvat věčně. Musel sfárat na určené patro, a cesta k šachtě vedla buď šerou chodbou kolem lampárny nebo okolo budov venkem. Rozhodl se pro chodbu, avšak ani to ho nezachránilo. Něčí ruce mu strhly fárák, přehozený přes ramena, než se stačil otočit, měl fárákem omotanou hlavu, jiné ruce ho vystrčily dveřmi z chodby. A tam venku, ve tmě, další ruce, ozbrojené těžkými elky, vykonaly kruteu pomstu. Němec, ani nestačil vykřiknout, vše se odehrálo bleskem. Pak už jen bezvládně ležel, tichý, s obličejem rozšalovaným k nepoznání. Když proskočila zpráva o exekuci, všichni muklové rychle sfárali.

Velitelství zahájilo formální vyšetřování, neslaně nemastně vedené. Útočníky se nepodařilo odhalit a brzy, nápadně brzy, byl celý případ uzavřen. A tak Dymáčkovi, který nepostrádal inteligenci, stačilo jen občas jemně připomenout, že pán neželí zavrženého služebníka, zvláště když se zprotivil a ví příliš mnoho. S omluvným úsměvem postával v noci, po příchodu odpolední směny, u kuchyně, kde odebíral zelené stravenky, které pak vracel příští dopoledne po vykonané brigádě. Mnozí tedy raději oželeli večeři, ale těch dvacet třikrát lidí na škrábání brambor kápo vždycky jakž takž sehnal. Objektivně vzato, i tato možnost svobodné volby obrázela stávající nové poměry na lágru.

Toho dopoledne naháněl Dymáček vězně na aktiv do kulturního domu. Popravdě ani nemusel vyvíjet přílišnou námahu. Poslušní by šli odevzdaně tak jako tak, rebelové je dnes dokonce předčili, v ochotě a hrnuli se první. Ty tam byly doby slavných Děckových aktivů, kdy v ledovém sále kulturního domu mukiům, zabaleným do dek od hlavy k patám, kovaný osvěták vštěpoval vědecky prokázanou víru o nejhumánnějším společenském zřízení a o brzkém panství socialismu nad celým světem. Jirka ideologický exhibicionismus neprovozoval, zabýval se poněkud prozaičtějšími záležitostmi. Místo světových otázek řešil problémy domácího rázu.

Za poslední dva roky se složení osazenstva na táborech pozměnilo. Soudy mlely naplno a proud lidského materiálu se

valil ze zamřížovaných budov do lágrových baráků, které praskaly ve švech. Na Nikolaji vzrostl počet politických z původní stovky zakrátko na polovinu, v současnosti dosáhli dvoutřetinové většiny a jejich převaha nadále stoupala. Úměrně počtu působil i jejich vliv, jejich morální kritéria působila na tvářnost lágrového života. Ano, ano - ne, ne, tak zněl základní a čím dál tím víc respektovaný zákon. Dnes už přestalo být hrdinstvím odmítnout podpis socialistického závazku a velitelství upustilo od sankcí, protože ani nezastrašovaly, ani nepřinášely užitek. Formální vězeňská samospráva, představovaná Hlavním pracovním kroužkem, pozbyla i dosavadního problematického vlivu, její činnost, akce a služby se smřskly na individuální bomzování. Současný stav věcí charakterizovala událost z minulého týdne. Předseda HPK Veselý požádal o rozhovor představitelů politických a přednesl jim návrh, aby do funkcí v samosprávě vstoupily osoby, které požívají důvěry tábora. Přitom neskrýval, že pouze tlumočí myšlenku velitelství. Tento neočekávaný krok rozdělil politické na dvě skupiny, většina jakoukoliv součinnost s vězniteli zásadně odmítala. Šuškanou se rozšířila zpráva, že otázka samosprávy bude projednávána veřejně, a tak aktiv sliboval vzrušující zážitek.

Sál kulturního domu hučel jako pivnice. Babiak zaujal místo vzaďu, na předposlední lavici, a s nataženým krkem přehlížel rozložení sil. O pár lavic níže se k němu obrátil Mi-

rek Havelka, vztyčil dva prsty na znamení V. Ještě doleji seděl na kraji Eda boxer s mladým Filípkem, v první řadě se bělala hlava profesora Turty, ti všichni byli zasvěceni a vzali na sebe úlohu mluvčích.

"Plná sestava," pokývl spokojeně Babiak. "Při první příležitosti zaútočíme."

"A co když se žádná nenaskytne?" nadhodil Svoboda po jeho boku.

"Kdyby se nenaskytla sama, musíme si ji vytvořit," ucedil Babiak, vytáhl z kapsy několik stránek puťovky, popsané na rubu poznámkami a obracel listy. "Máme vypracované varianty pro různé případy. Měl jsi se k nám připojit."

"Svoje důvody jsem ti řekl," odtušil Svoboda.

"A nezměnil's názor? Nechceš promluvit?" vzhledl Láďa od poznámek. "Kluci by za tebou určitě šli."

Na pódiu vpochoďovala trojice zástupců HPK, vedená Veselým a zaujala místa za stolem, potaženým bílým prostěradlem. Dvě vedlejší židle zůstávaly zatím neobsazené. V sále to zašumělo, ozvalo se pískání, padlo pár nadávek.

"Ticho!" zahřměl Dymáček tím směrem. Stál pod estrádou s čapkou hluboce posunutou na ucho, aby vynikly jeho kadeře.

"S tou svoločí se nedá jednat," řekl Svoboda. "Jediný výsledek je, že se člověk ušpiní."

Babiak však už neposlouchal. "Je to jasný, na programu je samospráva," mumlal a listoval v puťovce. "Scénář číslo

tři."

"-orée, -zóór!" zaburácel kápo a vypnul hruď.

Věznové vstali a zavládlo ticho. Vzápětí vešli na jeviště z opačné strany osvěták Jirka se zdravotním referentem Tajfunem. Když stanuli za stolem, Jirka se rozhlédl po ztichlém sále, pokynul rukou a posadil se na židli uprostřed.

"-hóóóv!" zavelel Dymáček. "Sednout!"

Ještě nedozněl hluk vrzajících lavic a praskání podlahy, když se Jirka zase postavil. Pravou rukou zajel do kapsy a vytáhl odtud podobný svazeček listů, jakými se předtím probíral Láďa Babiak. Položil je před sebe na stůl a přihlídl prsty.

"Odsouzení!" zahájil, hlas mu však zaskřápl, a tak si odkašlal a teprve potom pokračoval: "Odsouzení, svolal jsem vás na tenhle aktiv za účelem projednání některých problémů, které máme v naší společné práci. Víte dobře, že vás často na takové aktivity zbůhdarma nevolám," četl, na okamžik se zarazil a pak opravil: "...nevolám jen tak pro nic za nic, taky nejsem žádný zvláštní řečník," odmlčel se a zvedl zrak do sálu, jak byla přijata jeho sebekritika. Usoudil, že s porozuměním, a dodal: "Myslím totiž, že je lepší dobře pracovat než dobře mluvit, ale problémy jsou tady, a my se s nima musíme pustit do křížku."

"Samospráva, už je to na tutti," zaslechl Svoboda Babia-

kovo spokojené šeptnutí.

S narůstajícími rozpaky sledoval, jak si Jirka popotahuje blůzu, a naslouchal jeho nevýraznému a nejistému hlasu. Současně vnímal atmosféru v sále, všichni poznali, že před nimi stojí slabý kus, nesrovnatelný se suverénem Děckem, oči se začínaly lesknout pohrdáním a dychtivostí ukázat, s kým má tu čest tenhle koktající novic.

Před několika dny se Jirka při vizitě tábora nachomýtl k zápasu v kopsné mezi Efem a Gěčkem. Chvilí přihlížel a pak vlezl na hřiště se slovy:

"Já si zahraju s touhle stranou, ty jsou slabší."

Hrála se bosá liga, pro malý prostor jenom o devíti hráčích, ale se vší urputností amatérů. Svoboda kopal v trojici záložníků, a před ním Vašek Roziňák v centru útoku střílel ukázkové góly. Jirka samozřejmě nastoupil v holínkách, dokonce ani brigádyrku neodložil, a brzy bylo jasné jak hráčům, tak i rychle narůstajícím řadám diváků, že toho moc neumí. Pro soupeře znamenal posilu velmi pochybnou. Při výkopu brankáře Jirka zapomněl na pokrývku hlavy, neuměle trkl do míče, a narazil si brigádyrku až po obočí. Všichni se otočili zády a prskali smíchy, z řad přihlížejících začaly padat poznámky, povzbuzující osvětáka k dalším parádám. Zápas se zvrhl ve frašku, a jedině Jirka nepozoroval, oč jde. Zrudlý v obličeji supěl po place, dobíhal úmyslně špatné přihrávky a povzbuzoval sabotující spoluhrá-

če k větší bojovnosti. V zápalu boje však také jeho holínky křísly bosé nohy protivníků a smích kolem rychle uvaďal. Posledním postiženým se stal Vašek Roziňák.

"Au," vyhrkl, chytil se za nárt a potom odkulhal dozadu na beka. "Hele, až dostaneš balón, hoď mu ho dooběhu," zastavil se u Svobody cestou do obrůny.

"Komu?"

"Jirkovi přece," sykl Vašek. "Uvidíš, co s ním provedu."

Příležitost nadešla za chvílku. Svoboda získal míč ve středu pole, ale místo aby ho poslal dopředu svému útoku, obrátil se a přihrál dozadu, jakoby Vaškovi, přímo před Jirkou. Ten zaržál, vyrazil a hnál se s míčem na branku. Vašek k němu vystartoval z boku, několika kroky ho dostihl, a když Jirka napřáhl ke střele, svalnatou nohou mistra světa ho kopl přes prsa tak rasantně, až se mu do holeně obtiskl knoflík z bachařovy blůzy. Zatímco faul zastavil tělo oběti na místě, nožky v holínkách setrvačností pokračovaly v běhu, vysplhaly vzduchem do výše pasu, a konec scény určil zákon přitažlivosti zemské. Jirka žuchl z výšky na záda do písku, jeho brigádýrka se kutálela po rantlu směrem k neztečené svatyni a ve zvířeném oblaku prachu nad ním stál Venca se skormouceným výrazem v obličeji, s roztaženými rukama v gestu omluvy.

"Promiň, já nechtěl," krčil rameny.

V galerii diváků vypukla vřava. Polovina se svíjela smíchy, zbytek se rozdělil na povykující skupiny, z nichž nebyla vřava část rozených taktiků, usilujících o záchranu situace.

"Paul! Faj! Roziňák ven! Vyloučit na dvě minuty!" zazněl také návrh, svérázně směřující pravidla dvou sportovních disciplín.

"Penalta! Desítku!" sjednotil se nakonec hlas lidu. "Ať kope Jirka penaltu!"

Osvěťák na zemi patrně tušil nějakou zradu, ale spravedlivý výrok diváků ho pacifikoval. Vstal, oprášil si vazu rajtky, sebral brigádýrku, narazil si ji na hlavu a postavil míč tam, kde by podle jeho oka měla být značka pokutového kopu. Pak se rozběhl a strašným bodlem poslal balón vysoko nad branku, za jejíž tyčí se krčil brankář v předstíraném strachu. Za užaslého povzdychu diváků letěl míč daleko za hřiště a přistál v ostřelovaném pásmu, těsně u koridoru.

Po vteřině vyrazil ze všech hrdel divoký řev. Nikdo si nekladl zábrany, tohle už se nedalo prostě zaretušovat. Zaražený Jirka se rozhlédl kolem. Kam jeho oko padlo, tam potkalo rozšklebenou hubu mukla. Jirka vztyčil hlavu, zpocený, funíci a zaprášený od hlavy k patě a odpochoval bez jediného slova z bojiště.

Teď zápasil na jiném hřišti, už vypulérovaný a v roli

favorita, ale drmolil nezbytnou úlitbu o nejsvobodnějším řádu na světě do očí muklů, které zůstávaly stejně výsměšné jako při nevydařeném pokutovém kopu. Když vyřídil tu adoraci, již ostatně dozajista věřil, přešel k hlavnímu bodu programu:

"Odsouzení, já nejsem na místě, které zastávám, tak dlouho, jako mnozí z vás tady," hovořil. "Je pravda, že na táborech vládly všelijaké moresy a že jsme se v dřívějších dobách dopouštěli ~~určitých~~ ~~určitých~~ chyb. Ale co bylo, to bylo, a dnes jsou věci jiné."

V sále zahučela nespokojená odezva na toto velice eufemistické hodnocení a Jirka spěšně pokračoval:

"Udělalí jsme si pořádek ve vlastních řadách a odstranili jsme zrádcovskou sionistickou kliku Slánského a spol. Tyto stvůry, zaprodanci světového imperialismu, škodili našemu zřízení a já vám říkám otevřeně, že i vy, odsouzení, jste jejich hnusnou prací pociťovali na své kůži."

Opět se ozval šum, tentokrát překvapený a Jirka, považuje jej za souhlas, navázal silnějším a jistějším hlasem:

"Tvrdě potrestala dělnická třída odpornou kliku sionistů, udělali jsme si pořádek ve vedení a uděláme pořádek i v celém státě. A protože tábory patří do tohoto našeho státu, uděláme pořádek i tady. Dělnická třída potrestala spravedlivě i vás, ale tím není řečeno, že vás úplně zavrhl, na-

opak, podává vám dneska svou ruku vstříc. Doba před nás všechny staví veliké úkoly a na nás všech záleží, jak se s nimi vypořádáme. Když je zvládneme, odrazí se to v životě zase nás všech, to znamená, že i vy, odsouzení, se budete podílet na lepších výsledcích, a i ve vaší budoucnosti se projeví takové zlepšení, o jaké se svým přičiněním zasloužíte. Dělnická třída volá všechny do zbraně za boj o lepší zítřky a vy, odsouzení, nemůžete zůstat stranou té důležité bitvy. To by byla velká chyba, založit ruce do klína a nečinně čekat na datum, kdy vyprší váš trest. Ne, odsouzení, tuďte pro vás dnes cesta nevede, nastaly nové časy po té velké a nutné očistě a věci se zásadně změnily. Vy se chcete vrátit domů, ke svým rodinám, ženám a dětem a záleží jen na vás, kdy se to stane. A prvním krokem k tomu je vaše spolupráce, vaše kladná odpověď na upřímnou nabídku, kterou vám dneska tímto naše socialistická společnost předkládá.

Každý den na táboře přináší určité problémy, které je třeba konkrétně řešit. Týká se to hlavně pracovního nasazení, ale stejně důležité jsou i další stránky, například kultura, hygiena a zdravotní otázky, že mám pravdu, soudruhů staršino," oslovil znenadání Tajfun, který netečně dřepěl na židli vedle a myšlenkami, měl-li jaké, bloumal někde za horami.

"Co?" trhnul sebou Tajfun. Pak mu došlo, že je žádán o souhlas. "Jo," zachraptěl.

"Tak je to, odsouzení, a nejinak," pokračoval Jírka už skoro docela plynulě a zvučným hlasem. "Samozřejmě my jsme schopni všechny problémy řešit, a taky je řešíme. Ale," a tu dokonce Jírka zvedl ruku a vystrčil do výšky ukazovák, "my je nechceme řešit jenom sami. My nechceme pracovat po-
staru, protože postaru se žít a pracovat nedá. My jsme dospěli k názoru, že ty všechny problémy, o kterých jsem se tady před chvílí zmiňoval, by se daly řešit daleko líp za součinnosti obou stran, to znamená i vás, odsouzených. A když rozumně uvážíte, že tato nová vymoženost, kterou jsme se rozhodli vám poskytnout, může přinést jen výhody, a to hlavně pro vás, nenajde se rozhodně mezi vámi žádný jedinec, který by takovou nabídku ke spolupráci zahodil."

Jírka se rozhlédl sálem, kde zavládlo napjaté ticho, a spokojeně vzal do ruky další list papíru ze stolu.

"Nejlepší formou takové spolupráce, která se doposud do značné míry osvědčila na všech táborech, byla činnost zájmových kroužků, soustředěná do vrcholného samosprávního orgánu, Hlavního pracovního kroužku. U nás na Nikolaji však nejsme v poslední době s prací HPK plně spokojeni, někteří odsouzení z něj odešli domů nebo jinam, někteří tam nepracují tak, jak si představujeme, zkrátka po hlubokém rozboru situace jsme se rozhodli sestavit nový HPK, rozšířený o nové aktivní členy, a tím posílit jeho vliv i akceschopnost. Velitelství tábora vypracovalo seznam a odsouzení, které

teď přečtu, budou od té chvíle zapojeni do HPK."

Ticho v kulturáku bylo takové, že když Jirka pozvedl ze stolu další papír, zašustění dolehlo až do poslední lavice. Při prvním předneseném jménu, kterým bylo jméno dosavadního předsedy Veselého, však zazněl šum nesouhlasu, který se stupňoval po každém dalším přečteném kandidátovi. Jirka přečetl totiž všechny dosavadní členy, kteří tvořili torzo dřívějšího HPK, a místo těch, kteří odešli domů či jinam, jak se předtím vyjádřil, najmenoval ty nejznámější bomzáky lágru.

Nesouhlas posluchačstva s tímto postupem byl naprostý, každé další jméno provázal silnější ryk, a když Jirka klesl hlasem po navržení posledního, nedokázal už pokračovat, protože nevládl překřičet bouři v sále. Z jeho výrazu se rázem vytratila tak těžce nabytá jistota, několikrát ještě zaklapal naprázdno čelistmi a pak zmlkl docela. Zbledlý v obličeji těkal očima sem a tam, potom je sklopil na stůl a začal tam rozpačité přerovnávat své papíry. Ale to už mu kvačil na pomoc Tajfun, protože rachot v sále neutichal. Vztyčil se za stolem a zařval tak silně, až mu naběhly žíly na krku.

"Ticho!" zaznělo to jako tiché mňouknutí v panující vřavě a Tajfun zaryčel podrážkou, zdůrazniv svůj požadavek ranou pěstí do stolní desky.

Hluk poněkud potichl, ale neustal, Tajfun zdvihl obě pěsti nad hlavu, udeřil jimi současně o stůl jako tympanista

v závěru symfonie a vydal nelidský výkřik: "-í-óó!"

"Ticho!" ozvalo se náhle v nastalém tichu příčinlivé pípnutí staršího Dymáčka. Kontrast těch dvou hlasových orgánů byl tak komický, že kulturák zašuměl smíchem.

"Ticho!" zachroptěl Tajfun ještě jednou, a když konečně dosáhl svého, pokračoval: "Odsouzení, co tohle má znamenat? Ptám se, co to má znamenat, krucinál?! Takovej řev, fíz-námol! Jsme přece lidi, hergot! Tak když jsem jednou člověk, tak neřvu jako kráva, hím! jako stádo bejků!"

"Když my takovýhle pracovní kroužek nechceme," ozvalo se odněkud z hloubi sálu.

Tajfunovi pomalu mizela purpurová barva z tváří a zřejmě ho těšilo, že dokázal zažehnat překerní situaci.

"Když nechci, tak nechci," prohlásil velkomyslně. "Jsem ale sakra člověk, a tak když nechci, tak se přihlásím a řeknu, že nechci. Ale nebučím jako dobytek na pastvě, proč? No protože jsem člověk, mordýjé, a ne dobytek!"

Uspokojen svým projevem, Tajfun se naposledy rozhlédl po ztichlém kulturáku a pak složil skoro dvoumetrové tělo zase zpátky na židli.

Jírka, dosud postávající na místě, vstoupil do děje. Vedle hulákajícího Tajfuna zcela zanikal, ale teď bylo vidět, že tam pořád ještě je a že po zásahu soudruha ve zbrani opět ožil.

"Ano, odsouzení, je to tak, jak řekl soudruh zdravot-

ní," ujal se slova. "Jsme přece lidé, a když máme nějaké své názory, neděláme tartas jako zvíř, ale přihlásíme se do diskuse a tam své názory lidsky předložíme."

To byla příležitost, na kterou čekal Láďa Babiak. Jeho ruka vystřelila vzhůru jako v obecné škole, a třepetající prsty přetrhly osvětákův rozjezd v půli.

"Co chcete, vy tam?" pohodil Jirka hlavou jeho směrem.

"Pane veliteli, odsouzený Babiak, nula deset, dvě stě dvacet a dva," vyskočil Babiak a oči celého sálu se na něho upřely. "Znamená to, že když máme názory, můžeme s nimi jít do diskuse?"

Jirka neprohlédl, oč jde. Z radosti, že má zase otěže v rukou, nepředloženě přikývl:

"Samozřejmě, odsouzený. Diskuse může bejt, ale napřed pořádek."

"Pane veliteli, pořádek, jak vidno, už nastal," konstatoval Babiak. "Mám několik poznámek do diskuse a žádám, abyste mi udělil slovo."

Jirka zaváhal. Jako osvěták působil krátce, ale tolik už musel vědět, že když je mu klám ~~mu~~ navržena diskuse, každý ze zkušenosti mlčí a hledí, aby co nejdřív vypadl na vzduch. Tušil, že je cosi podezřelého v tom, když se někdo dere do debaty, z níž mu s největší pravděpodobností musí vyplýnout jen potíže, pokud by měl skutečně přednést vlastní názory. Couvnout však už nemohl, a tak přikývl, snaže se,

aby to vyznělo velkomyslně a srdnatě. Konečně, tak dalece se přece nemůže nic přihodit.

"Spusťte, Babiak," řekl.

Svoboda vzhlédl k Láďovi a pozoroval, jak se nadechuje a vysouvá útočně hlavu dopředu.

"Pane veliteli, projev, který jste před chvílí pronesl, byl bezesporu nejzávažnější, jaký kdy v těchto stěnách odezněl. Doposavád jsme byli zvyklí, že tady sedáme jen proto, aby slova přednášejícího neposlouchaly jen prázdné lavice, že z nás, kteří jsme na nich sedávali, jsou důležité pouze uši, zatímco všechny ostatní orgány, včetně mozku, jsou nepotřebné, dokonce na závažu. Ale vy, jako první, jste hovořil také k našemu rozumu, když jste nás vyzýval ke spolupráci v novém duchu a v novém pořádku. Za to je třeba vám poděkovat a jsem přesvědčen, že všichni přítomní s tím, že vám jejich jménem děkuji, souhlasí."

"Ano, souhlasí," ozvalo se několik ojedinělých hlasů z různých koutů sálu.

"Tak jest," vykřikl nějaký vtipálek pronikavou fistulkou. Výkřik vyvolal vlnu smíchu, ale Babiak zvedl na protest ruku a okamžitě zareagoval:

"Kamarádi, přátelé, legrace tady není na místě. Jde o vážné věci. Poprvé za léta jsme byli přímo osloveni, poprvé je nám dávana možnost vyjádřit svá stanoviska a myšlenky a učinili bychom velkou chybu, kdybychom vlastní neuvážeností

takovou šanci nedokázali využít. My, kamarádi, musíme zaujmout takový postoj, aby bylo jasné, že když je nám dána vážně míněná příležitost, dokážeme formulovat své náměty věcně, bez bagatelizování a natolik důstojně, aby mohla být otevřena skutečná diskuse. Protože jediné taková diskuse a vzájemné ~~respektování~~ respektování stanovisek může přinést úspěch a prospěch oběma stranám."

Babiak se odmlčel. Tentokrát nikdo rušivě nezasáhl, dokázal všechny natolik strhnout, že snesli pokárání a s napětím čekali, co bude následovat. Babiak s uspokojením ohodnotil, jaký dojem jeho vystoupení vyvolalo, a pustil se do další kapitoly:

"Okolnost, že jsme dnes prvně a oficiálně vyzýváni k součinnosti, použiju prosím raději tohoto výrazu než termínu spolupráce, kterýžto vskutku mezi námi vězni nemá nejlepší zvuk, tedy tahle okolnost je dána vývojem poměrů v širším měřítku celostátním, které tedy nemíním rozebírat. Skutečností je, že s různými změnami venku se pozorovatelně změnily i poměry na lágrech, a to k lepšímu, aspoň v některých směrech."

V této chvíli už celý sál visel Babiakovi na rtech, všichni pochopili, že neplácá naprázdno, že sleduje nějaký pevný záněr.

"Zlepšilo se například stravování, na táborech nerozhodují už o životě a smrti muklá takové stvůry, jako Kocha-

jevič na Svornosti nebo Jeníček taďy na Nikolaji, celkové zacházení s vězni je snesitelnější, a také zdravotní opatření zaznamenala pokrok, v poslední době se alespoň nevykytla žádná epidemie," vyslovil poklonu také přítomnému Tajfunovi, ale pak se nadechl a vyrazil do útoku:

"Co se ovšem nezměnilo, je naše právní postavení. Od začátku usilujeme o to, aby nám byl přiznán statut politických vězňů, protože my od státního soudu, odsouzení podle zákona 231, jimi jsme. Za tento boj byly přineseny četné individuální oběti, a bude-li třeba, budou i další, neboť my se nemůžeme smířit s tezí, která nás staví na roveň kriminálních zločinců. Leč i v tomto směru lze pozorovat určitý posun, pakliže bychom si vyložili předložený návrh k součinnosti jakožto počáteční krok na této cestě. A proto, páni velitelé, kamarádi, my tento svým způsobem velkorysý návrh musíme přijmout a musíme mu vyjít vstříc. Ano, my tuto nabídku přijímáme a jsme připraveni k otevřené a čestné součinnosti na zlepšení poměrů na táborech, protože je skutečně v zájmu všech stran, aby se podmínky, v nichž žijeme, zlepšovaly. S tímto stanoviskem, myslím, musí všichni souhlasit," obrátil se Babiak k sálu.

Potvrzení se projevilo vzápětí vlnou šumu, která se tlumeně přelila kulturákem. Babiakovo vystoupení imponovalo natolik, že teď ovládal dav suverénně, Kdyby požádal o souhlas s ještě drzejší vymyšleností, obdržel by ho skoro jed-

nomyslně. On však kráčel pevně za svým cílem.

"Nyní tedy jde o praktické rozhodnutí, kdo bude konkrátně zastupovat stranu vězňů. Velitelství je si dozajista vědomo, že když má mít Hlavní pracovní kroužek vliv na postoj a chování vězňů, musí mít bezpodmínečně jejich plnou důvěru. Jestliže bylo dosavadní působení starého HPK neúspěšné, jestliže dokonce všechny jeho podněty a akce budily odpor, ležel pravý důvod v jediném faktu: lidé, kteří v HPK seděli, neměli absolutně důvěru spoluvězňů, postrádali osobních kvalit morálních, aby takovou důvěru mohli získat. Starali se o vlastní výhody a ne o své kamarády, dokonce dodnes jsou mezi nimi bývalí členové Jeníčkova štráfkomanda. Copak mohou zastávat úlohu mluvčích kreatury, které spoluvězně donedávna týraly a terorizovaly, které mají ruce nesmazatelně poskvrněny krví?"

Otázka, pronesená zvýšeným hlasem, protkla vzduch jako blesk. Následoval zákonitý, a také očekávaný, hromový dozvuk:

"Ne, nikdy! Fuj! Hanba! Pryč s vrahouny!" bouřil dav.

Babiak vztáhl ruku a jeho gesto okamžitě ztišilo hluk.

"Pane veliteli," oslovil nyní přímo osvětáka, "vy jste patrně o těchto podrobnostech nebyl zpraven, a proto vás asi překvapila reakce vězňů, když jste před chvílí předložil kandidátku, sestavenou z těch starých, proskribovaných jmen. Samozřejmě, takto sestavený HPK může být dosazen, ale všech-

no by zůstalo jako dřív, nikdo nebude jeho činnost respektovat, nikdo nebude o takový spolek dbát, jediným výsledkem bude, že nula od nuly pojde. Vy ovšem máte na mysli skutečné zlepšení, a tak zbývá jediná možnost, abyste do HPK akceptoval zástupce, kteří mají důvěru tábora. Jedině takoví lidé mohou zaručit, že vaše záměry a Plány dojdou plného úspěchu. My jsme pochopili, že usilujete o pokrokové cíle, a bude-li vaše snaha trvat, ujišťujeme vás svou dobrou vůlí a účinnou podporou. Se starými hajtrami v rozlámaném žebříčku však novou cestu nastoupit nelze. Děkuji za slovo."

Babiak se znenadání posadil, kulturák zaburácel potleskem, dupáním, výkřiky a hukotem, až se stěny třásly. Jirka na pódiu povstal a máváním obouruč se pokoušel utlumit ten rachot.

"To jsem zvědav, nakolik to zbaštil," sykl Láďa Babiak stranou ke Svobodovi.

"Ty politické vězně určitě ne," ušklíbl se Svoboda.

"Ticho, odsouzení," zahovořil Jirka, když hluk po chvíli potuchl, a hned první větou naznačil příznivé stanovisko: "Jsem rád, že se nám tenhle náš aktiv rozvinul, a oceňuju otevřený, podnětný diskusní příspěvek odsouzeného Babiáka. Já vždycky říkám, že v lidu je síla našeho zřízení a když se lidu dají možnosti, budeme se až divit nad zásraky, které lid dokáže, a to brzy, a hned tady na zemi. To platí i pro můj postoj k vám, odsouzeným, poněvadž můžeme dosáh-

nout daleko lepších výsledků, když ve vás budeme vidět člověka. Kdo by byl hádal, že se mezi vámi najde takový Cicerón? Ale teď, po rozdrčení zrádcovské kliky, je takový postoj nejen možný, ale i politicky správný, jak jsem přesvědčen. Odsouzený Babiak nás ujišťoval dobrou vůlí na vaší straně. Jak víte, nejsem tady na táboře dlouho a určité věci z minula si musím prověřit. Každopádně se zdá jasné, že samospráva může fungovat a působit na vězně tím líp, čím víc důvěry bude mít. Ale tak jako výsledky práce HPK musí přinášet prospěch odsouzeným i velitelství, tak už také složení členů HPK musí zaručovat předpoklady pro úspěšnou práci. Odsouzený Babiak se ve svém diskusním příspěvku sice zmínil o praktickém řešení tohoto problému, ale žádný konkrétní návrh nepodal."

V okamžiku se Babiakovy krtonožčí prstíky zatřepetaly nahore a Jirka, netuše, do jaké to spěje pastě, na něj ukázal:

"No, prosím, Babiak, jsem zvědav, s čím přijdete teď."

"Pane veliteli, žádný konkrétní návrh jsem předtím nepodal, protože jsem si přece jen nebyl jist vaší reakcí na celou záležitost, Váš postup však poskytuje základ, na němž už je možné reálně budovat. V zásadě jde o stanovení klíče, podle něhož mají být určeni zástupci do orgánu samosprávy, ať už tato ponese dosavadní název Hlavní pracovní kroužek nebo nějaký jiný. Bylo uznáno, že podmínkou pro členství v samosprávě je důvěra tábora," Babiak v tu chvíli přibrzdil spád řeči a bylo vidět, jak pečlivě volí výrazy. "Co to ale zna-

mená, ta důvěra tábora? Podle přísloví, že není na světě člověk ten, kdo by se zalíbil lidem všem, můžeme předpokládat, že by sectěch dvacet jmen, s nimiž by souhlasili sto-procentně všichni, nikdy dohromady nedalo. Zbývá tedy jen jediná možnost, a to poměrné zastoupení."

Babiak se rozhlédl kolem, shledal, že jeho výuce demokracie nehrozí odnikud omezení, že muklové mlčí jako pěna a Jirka neodhalil, oč jde, a pokračoval:

"Odsouzení se dělí například podle pracovního zařazení na pracující na povrchu, fárající a táborové zaměstnance, a každá z těchto skupin bude třeba chtít prosadit svého zástupce, což by koneckonců také odpovídalo spravedlivým požadavkům. Dále jsou zde skupiny se zájmy kulturními a sportovními, a ty by také neměly být opomínané. Tento klíč se jeví jako nejpříjemnější, to znamená, že by ten který okruh měl právo navrhnout svého zástupce do orgánu samosprávy. Tak by vznikla kandidátka důvěry tábora. Jsme si ovšem vědomi toho, že by mohli být zvoleni někteří kandidáti, jejichž jména by nebyla z různých důvodů přijatelná pro velitelství. Současně je zřejmé, že konečné schválení je v rukách velitelství tak jako tak, a že ono rozhodne s konečnou platností o výsledku. Jestliže však převládne prioritní myšlenka, aby samospráva skutečně pracovala, pak velitelství musí vyjít vstříc takto sestavené kandidátce. Navrhují proto, aby odsouzení dostali možnost navrhnout ze svého středu zástupce, další už je po-

tom ve vašich rukách. Děkuji za pozornost."

Babiak si sedl a Jirka s čelem pokrytým vráskami chvíli dumal o předloženém návrhu. Bylo patrné, že mu na něm cosi vadí, ale nakonec se nějak rozhodnout musel. A pod dojmem, že velitelství stejně zůstane poslední slovo, zvedl hlavu.

"Je to sice neobvyklá věc, řekl bych trochu choullostivá, ale budiž," prohlásil nakonec. "Pokud tedy mají odsouzení nějaký návrh na zástupce ze svého pracoviště, ať ho oznámí. A vy," obrátil se na přísedící trosečníky ze zkrachovalého HPK, "vy si vezte papír a budete zapisovat."

Ledva Veselý stačil vzít tužku do ruky, povstal v plénu Mirek Havelka a zahájil předem připravené tažení:

"Navrhují odsouzeného Babiaka za hlubinu. Kdo je pro tento návrh, ať zdvihne ruku!"

A byla to právě formulace dotazu, která zrodila absurditu svobodných voleb na lágru Nikolaj, nejdemokratičtějších voleb, jaké se ve stávajícím režimu vůbec kdy mohly uskutečnit.

Les zdvižených paží nepřipouštěl pochybností, ale osvěták si připamatoval zkušenosti z jiných schůzí a dodržel procedurální postup, čímž nechtě nasadil věci korunu.

"Je někdo proti?" otázel se a ostrým zrakem pátral po sále.

Nezdvihla se jediná ruka, v souladu s panujícími zvyklostmi. Ti, kteří s návrhem nesouhlasili, dali i zde před-

nost osvědčené anonymitě.

"Zdržel se někdo hlasování?" dokončil Jirka podle předpisu, a když se opět nezdvihla ani jedna paže, nakázal Veselemu: "Pište, Babiak za hlubinu zvolen jednomyslně. Pokračujeme!"

Ani nedořekl a už se hlásil vpředu Thurza:

"Navrhujeme Havelka Miroslava za hlubinu," ohlásil a zase si sedl.

Ruce vylétěly nahoru dřív, než se Jirka stačil dotázat na souhlas. Zbyly mu tedy jen ty dvě další formule a pak naříditi zápis zvoleného.

Volební mechanismus frčel jako po másle. Každý nový návrhovátelem uvedl jméno svého předchůdce, a protože Jirka vězně ještě osobně neznal a kandidát se nepředstavoval, neprohlédl tuhle předem připravenou klauniádu. Zato muklům brzy svitlo, a úměrně rostoucímu seznamu stoupalo obecné veselí. Jméno každého dalšího navrženého nakonec provázel jásot, jako když padne na kopané podařený gól. A góly to taky byly, neboť navrhovaní zástupci představovali elitu politických vězňů na táboře a jejich osobní vlastnosti zaručovaly nejlepší možnou reprezentaci. Všichni mohli vsadit krk, že ti to důvěrníci by okamžitě po dosazení do funkce neprodali své voliče za větší kus flákoty v kuchyni.

Až na rostoucí gaudium probíhaly volby svižně. Ale že smích vězňů znamená zpravidla flasko bachařů, osvěták ztrá-

cel náladu a chmuřil se čím dál tím víc. Nebyl sám. Tajfun rovněž vytrhl z netečnosti sílící hlahol, a po reakci na dalšího zvoleného kandidáta zasáhl svým osvědčeným stylem. Zvedl zadek ze židle a pěstí praštil do stolu.

"Ticho!" zabouřil. "Co je to tady zase za kravál, himfix, pominuli jste se nebo co? Tady jste na řádném aktivu v kulturním domě a ne někde v džungli, krucinál. Tak se taky podle toho chovejte!"

"Pane veliteli, my si volíme důvěrníky do HPK," osmělil se připomenout hlas z rozjařeného pléna.

"Tak si, hergot, volte," odvětil Tajfun a vzápětí mu naskočila navyká asociace: "Ale demograticky, povídám, Protože demograticky znamená co? Demograticky, to znamená potichu!"

Po této definici opravdu nastalo ticho. Tajfun se ještě výhružně rozhlédl, aby upevnil jeho trvání, a pak se zase skácel do židle. Zapraskání dřeva dolehlo až do zadní řady. Vzápětí se dole v přední řadě zvedla něčí ruka.

"Co chcete, vy?" bařl Jirka zamračeně.

"Jako dalšího navrhuju Svobodu Viléma za hlubinu," oznámil vězeň a posadil se.

Jako na povel vyrostly ruce nad hlavami muklů, i když v tichosti. Jenže osvěták měl už voleb a vší demokracie až po krk. Uvědomil si, že mu vývoj věcí vyklouzl z rukou a že nebude od nadřízených pochválen za takto vedený aktiv.

"Žádný hlasování nebude, už toho bylo dost," vyštěkl, ale pak se přistihl, že tímto postupem porušuje svá předsevzetí, a pokusil se neztratit tvář: "Stejně už máme těch kandidátů, že se nevejdou na papír. Končím aktiv, rozejděte se v pořádku na ubikace, odsouzení," uzavřel představení zesíleným ~~hlasem~~ velínem.

"A podobně dopadne celá záležitost," řekl Svoboda Babiakovi cestou na barák.

"Možná," pokrčil rameny Babiak. "Ale i kdyby nic jiného, stejně to byla velkolepá práce, to musí každý uznat. A zase ne tak docela marná."

x x
x

Můj pane a přáteli, vzpomínám nyní na pohádku o červené karkulce a uvažuji, proč mi nikdy zvlášť nepřirostla k srdci. Jako dítě jsem nikdy nežádal, aby mi ji opakovali, přestože však přicházela na pořad zřídkačejší než jiné, vtiskla se mi do paměti přesně i s podrobnostmi. Ostatně, jak jsem se poptával, tuhle pohádku zná každý, vsadil bych se, že dokonce i bachaři.

Ta stará pohádka je nepochybně poněkud obskurní s tím vším požíráním obětí, páráním a zašíváním vlkova břicha a s jeho předchozími převleky. Jako dítě mě ty rysy, myslím, trochu odpuzovaly a podtrhovaly nepochopitelnost celého děje.

Vždyť kdyby vlk sežral Karkulku hned jak ~~xx~~ vyzvěděl, že jde za babičkou, tu by spořádal jako druhou v pořadí a odešel, nemusel se dočkat tak neblahých konců. Samozřejmě ~~že~~ tím by vzala za své celá pohádka, a tak jeden neví, zda není lepší, když navzdory všem prohrěškům proti logice přece jen přetrvala a zlo došlo spravedlivého trestu.

Můj nezvěstný adresáto, promiň mé roztoulané a kóstrbaté úvahy, ale trne mi šíje a brní celé tělo, jak tady ležíme pokroucení. Ajnclík korekce, který mi kdysi v zimě připadal jako sibiřská pláň, nedohledný a bez koutku, kam se vrtnout, kde spočinout, smrškl se teď na rozměr sardinkové krabičky, díky tomu, že jsme tady tři, a k tomu ještě Láda vydá za jednoho a půl. Aspoň že Mirek Havelka má normální člověčí proporce. Jeden roh pod oknem zabírá žanek, jediné, leč nezbytné zařízení cely, a proto se vždycky na noc musíme stěsnat na podlahu šrekou a obracet se současně, abychom se vešli.

Jinak se nám vede slušně, je teplo, dostáváme plnou dávku stravy a dokonce můžeme kouřit. Neodpykáváme totiž žádný kázeňský přestupek nebo trest, jsme zde drženi jako rukojmí. A po třech jsme proto, že náš počet přesáhl plánovanou kapacitu korekce, jsou zde všichni zvolení zástupci z aktivu, kteří požívají důvěru tábora, a navíc další, kteří pro časovou tíseň nestačili být zvoleni, ale vzhledem ke své pověsti zvolení být mohli.

Na tohoroční oslavy Dne horníků zastavil závod práci na

dva dny, neslýchaně dlouhá doba volna pro vězně na lágru způsobila velitelství nemalé starosti, a protože tolik lidí nebylo možno po celý ten čas zaměstnat brigádami, kdo by je také hlídal, byly vyhlášeny oslavy rovněž pro tábor, koneckonců měl s hornictvím také cosi společného. Každý den měl být v kulturáku promítán jiný film a dokonce se proslýchalo něco o zvláštním přidělu piva. A aby oslavy probíhaly bez incidentů, slušně a spořádaně v plné spokojenosti, to pojišťovala izolace dvaceti rukojmíků ze seznamu pro nový HPK a pár kusů navíc, vždyť přece obdrželi důvěru tábora.

Oslavy Dne horníků proběhly vskutku zdařile. Celé ty dva dny jsme slyšeli z plechových ampliůnů hřmotit kutálku, sobota i neděle se vyvedly teplé, zalité sluncem, a patrně nikdo z těch, kteří při hlasování vehementně zdvíhali ruce, jak to odtud vypadalo, neodmítl vzdát se vylepšeného oběda, ne-li dokonce zorganizovat akci, aby nás pustili. A také nás už vůbec mezi ně, co máme jejich důvěru a zavázali jsme se stát za nimi a hájit jejich práva, nepustí. Při rozdávání večeře nám kuchař hodil hlášku, že jdeme zítra na odsun. Tak, to je krása. Zapřísahal jsem se, že u mne mají všichni plot, teď jsem dostal plot kvůli nim, a navíc aniž jsem hnul prstem.

Z hlediska Karkulky, která netuší ničeho o šťastném konci příběhu, je zanedbatelné, zda je sežrána už cestou nebo teprve až domnělou babičkou.

Z hlediska poezie je pohádka nepředstavitelná bez oné nej-

dojemnější, jak se mi zdá, pasáže, kdy Karkulka stojí u babiččina lože a vede s vlkem ten kouzelný dialog:

"Proč máš tak velké uši, babičko?"

"Abych tě lépeji slyšela."

"A proč máš tak velké oči?"

"Abych tě lépe viděla, holčičko."

"A proč máš tak velké zuby, babičko?"

Bachaři jsou lidé zvláštního ražení, nemůže se stát bachařem kdekdo, stejně tak jako katem, jakkoliv těch druhých je přece jen poměrně méně do počtu. I mezi bachaři se však, jak jde čas, vyskytne přemýšlivý jedinec. Určujícím zaměřením v téhle profesi je pozorovat, dávat bacha, a tu náhle takový nadaný bachatel třeba jen tak mimochodem zaznamená, že skutečnost není v souladu s předpoklady, že nevypadá tak, jak by podle teorie vypadat měla, ba dokonce že její tvářnost je v diametrálním rozporu s tím, co se o ní oficiálně tvrdí. To celé se, prosím, týká bachaře dumavého, idealisty, najdou se i tací.

A je-li pak bachař idealista sdostatek nerozumný, pokusí se někdy uvést do souladu předpoklady se skutečností. Začne dělat na mukly cukrbliky a ve snaze zalíbit se jde tak daleko, že se na nějakém hřišti nechá i pokořit bez odvěty. Byv nakopnut osobně, domnívá se, že tím je smyto vše minulé a obecné a že co jsme si, to jsme si. Že plujeme všichni na jedné lodi, a tak od teďka začneme znovu, jinak a lépeji. Zaba-

bušen ve své víře stoupne si před dav a bona fide z nového ubrusu vybalí zase jenom ten starý blivajz. Nic jiného totiž nemá, kdyby měl, musel by svléknout uniformu a otevřít bránu lágru. Poněvaďž jakkoliv upřímně třeba věří, že je babičkou, houf poučených Karkulek zarážejí velké slechy, světla a tesáky. Kýžené úspěchy toliko verbálně demonstrované dobré vůle se vyskytují jen v agitkách.

Ve skutečném životě lidé začnou požadovat opravdové plnění závazků, nejen jejich pozměněnou formulaci, a protože žádná ze stran se nemůže vylomit z dané role, výsledek bývá nulový. Variabilní a nikoliv bez zajímavosti je pouze ten proces, ona křivka, kterou opíše vývoj dění, formovaný poměrem sil zúčastněných stran, a to od výchozího bodu v podobě kružnice nebo elipsy zase zpátky ke startu, když to dopadne dobře.

Takhle se mi jeví, můj pane, celé to pokusnictví s nápravou nenapravitelného a reformami nereformovatelného. Dosažení výchozího bodu je maximem úspěchu téhle demokracie po bachařsku. Vlk v babiččině čepci a v krejzlíkové noční košili může ošálit jedině prostomyslné Karkulky, a to ještě dočasně.

Entomologům nemůže přece chrobák předstírat, že je zlatohlávek. Je určen svými typickými znaky a popsán tak přesně, že zůstává chrobákem a trus jeho existencí.

Kterýkoliv chybný myšlenkový systém vykazuje defekt ve

svých základních větách. Jestliže je lapsus, většinou nenápadný nebo důmyslně skrytý, přehlédnut, další stavba pokračuje tak logicky, že to celé může být drženo za vědu. Jsme taďy tři, vměstnání do prostoru pro jednoho, všichni odsouzeni státním soudem k dlouholetým trestům ecby nepřátelé dělnické třídy, a to podle logiky třídního boje. Logika třídního boje je ukotvena v základní tézi: Společnost je rozdělena na třídy podle vztahu k výrobním prostředkům. Existuje tudíž třídní boj a dělnická třída v něm historicky zvítězí, protože ona je tvárkyní všech hodnot. Toť vše. Srozumitelné, jasné, nahé, neotřesitelné dogma. A běda, je-li byt i jediná z těch základních vět obrácena v otázku. Je společnost rozdělena pouze na třídy a jenom podle vztahu k výrobním prostředkům? Je dělnická třída tvárkyní všech hodnot? Ale bez ohledu na podobné šarády zůstává skutečností, že jsme zde, v této kobce.

A před deseti lety hnili někde po barácích jiní vězni, oběti jiného systému, jehož základ tvořile téze: Svět je rozdělen na rasy. Nejvyšší rasou je rasa nordická, je nositelkou všech hodnot, a proto předurčena vládnout nad ostatními.

Uplynulo necelých osm a půl roku od konce ^{panství} ~~moci~~, vybudované na bázi rasové teorie. My jsme nyní na tom líp o to, že není horká válka, žanky však smrdí v každém lapáku stejně a hodnoty, jimiž se zaštiťují různé ideologie, zavánějí podobně. Hodnoty, to je panečku materiál, s tím se dá kouzlit. Mír

je hodnota, přihlédněme tedy, co obnáší náš trestanecký mír, jak se z něho tady kocháme.

Znám na lágru tři mukly, kteří bojovali v českých jednotkách v Anglii. Rudu Pernického, sekáče s fárákem přes ramena a s koženou přilbou na stranu, usměvavého, nenápadného chlápka, bývalého výsadkáře. S jeho příchodem na Nikolaj docela zhaslo beztak už potuchající řádění štráfkomanda. Nikdy o sobě nehovořil, ale nějak se rozkřiklo, co je zač, že absolvoval výcvik commandos, elitní bojové složky, jejíž členy během války občané nechávali z obdivu sednout v dopravních prostředcích, a že ovládá dokonale boj zblízka, včetně znalosti silent killing, a bijcí zalezli.

S Lojzou Bergrem a Karlem Truxou jsem svého času bydlel na jedné světnici. První na řeči moc nedal, makal na dobývce, že měl na dlaních kůže silnou jako podrážky starých bagančat, a taky tak rozpraskané. Karel byl drobnější postavou, letec, s levačkou zchromenou po zásahu německého stíhače v bitvě o Londýn. Dokázal si za každé situace zachovat smysl pro humor, suchý a sebeironický. Když se ho jednou někdo zeptal, kde přišel k té krchničce, odpověděl s úšklebkem:

"Jo, tohle myslíš? Ale to jsem jako kluk spadl z hrušky."

Položil jsem těm dvěma otázku, jestli by radši válčili než být tady. S Rudou Pernickým jsem se tak blízce nestýkal.

"Kamaráde, obojí stojí za hovno, ale kdyby, tak bych

přece jen asi radši oblíkal battledres než tuhle opičárnu," prohlásil Lojza Berger.

"To si nevybereš," usmál se Truxa. "Kdyby záleželo na mně, tak bych bral ze všeho mukulheim na Mírově."

Pevnost Mírov tehdy sloužila jako věznice pro přestárlé a nemocné, s přijatelnějším režimem.

Mír je hodnota, Mírov taky. Hle, hodnoty, jedna za osmáct, druhá bez dvou za dvacet. Celý ten náš dnešní svět připomíná tak ještě nejspíš přesýpací hodiny, revolucí předčasně obrácené. Písečná zrnka se zamíchala, sklem je sice vidět, co je nahoře a co dole, ale už nelze rozlišovat, co kde bylo předtím a který prach kam patří. Zmatek zavládl v řádu sutek.

Vážený příteli, od doby, kdy mezi denním tiskem začaly na tábor docházet také Literární noviny, velice se bavím. V posledním čísle mě zaujal stesk, že nemáme, tedy oni nemají, pořádnou kritiku. Ne, že by nebyla umělecká díla, těch máme dostatek, to dá rozum, když i prezident Zápotocký píše romány. Ale kritika chybí, aby to náležitě ocenila. Neboť umění je přece taky hodnota, jak ví každý tajemník. A ten taky nejlíp ví, jak by se to mělo dělat. On by to dělal sám prvotřídně, jen kdyby měl čas. Nemá ovšem čas kvůli jiným, důležitějším záležitostem, jeho sekretářky rachotí na psacích strojích, jeho specialisti mu skládají projevy, na umění jsou tady od toho umělci, aby věc podali, jak si představu-

je, buď v rýmech nebo v notách. Ať umělci tvoří hodnoty tak, jako on sám.

A je kritika hodnota? Samé, je to hodnota. A jak to, že ji nemáme, krucinállaudón? Protože kritizuje. Jenže jestli je to hodnota, a přes ty my jsme kádři, tak ji, himlfix, tu zatracenou kritiku, musíme mít taky. Ale kriticky, mordýjé, to znamená potíchu!

Promiň, můj pane a příteli, tohle nemístné odbočení. Žertování nezapadá vhodně do těchto vážných dnů oslav hornické práce. Domlouvali jsme se na turnaji v deblech. Nekonal se. Tedy pro mne ne, možná, že kluci volejbal hráli. Ani nedoufám, že to vypustili, když někteří z nich čučí v korekci, to by byl výborný druh protestu. Třeba i někdo ze solidarity držel hladovku, jen tak sám pro sebe, bez veřejného humbuku. To by bylo velmi významné. Snad někdo v této chvíli ještě nespí a myslí na nás. Jaký by mělo význam, kdyby jich bylo pět? A mělo by vůbec větší význam, kdyby byli dva než jeden? Kdoví. Ty to asi víš daleko lépe než já, příteli. Představuji si tě tak, že víš mnoho.

Možná, že je někdo bdící na tomhle lágru, kdo si podobně představuje svého blízkého, pána a přítele. A myslíš, že je lepší, když jsme dva? Ne proto, že s jeho spojenectvím by mé motáky nabývaly hlubšího smyslu. Myslím totiž, že toto je záležitostí mého písátka a papíru, čistě mého vztahu, vztahu nás dvou, oslovují-li tě. A žádná výzva mi nebyla dá-

na předem, žádné znamení. Podnikám tu věc o své újmě a možná nadarmo.

A nejsi dokonce ty sám, neboť tak nezvěstný, někde rukojmím, čekajícím na vzpomínku jednoho či dvou těch jinde?

Cesta pokračuje. Jdeme po ní nedostatečně kryti, pokud bychom spoléhali pouze na svou vlastní mazanost, takřka bezbranní proti odstřelovačům ze zálohy, proti bomzákům, proti síle, již jest běh světa. To, co by nám mohlo poskytnout štít, není naše bytostnost. Ta, zdá se mi, nemá tu moc, není-li nic nad námi, hvězda, vědomí hvězdy.

Myšlenka,,která chce přebít hvězdy nahoře, tou jednou rudou, není prázdnou blasfemií. Je jedním z řady pokusů o vzpouru člověka, který by nebyl podřízen než svému rozumu. Jaký řád však nastolit na místo onoho, do něhož jsme neodolatelně vpeření? Žádná ze vzpour nedokázala dosud ani přetrhnout ty pavoučí nitky, jimiž jsme s velkým řádem svázáni, neotevřela věk svobody, ale dveře žaláře ještě temnějšího. A tak nezbývá než volba mezi poutí faustovsky trudnou, nebo pokorné uznání řádu, který udržuje hvězdy ve svých drahách.

Pozoruji, jak čím dál tím méně uvažuji o svobodě. O svobodě toho dřívějšího druhu, o té, která se týkala volnosti fyzického pohybu. Na Nikolaji jsem na útěk pomýšlel zřídka. Zpočátku na útěk nezbývalo dost sil. A později se cosi změnilo, takže Zdenkovi jsem nakonec jeho úmysl rozmlouval. Zdenka chytilé, dopadli ho naštěstí na nádraží. Bylo to v

Chomutově, mezi spoustou lidí, a tak zůstal aspoň naživu. Dostal jen pět nebo šest let navíc, ale přežil to a mně odpadla velká starost. Kdyby ho bývali zabili, musel bych si vyčítat, že jsem neučinil vše, abych mu v tom hazardu zabránil.

Můj současný stav je dán svárem různorodých pocitů. Nepokusil jsem se uniknout a kopu pro ně uran. To jsem neodmítl, přestože bych patrně přežil; k tomu, následovat příklad Jehovistů, mi chybí prostě odvaha. Ale že žiji, je náhoda, je to zásluha zlomku sekundy, jednoho rychlejšího kroku. Tyto jednotlivosti stojí osamoceně vedle sebe, nevidím, co by je mohlo pojít v jeden celek, nechápu, jaký a zda vůbec mají smysl, nevím si rady.

Když Zdenek vzal pali, zůstal v partě jako fedrák jen Jarda Pavlík, učitel od Benešova. Byl to tichý, mírný a spolehlivý kluk. Dostal dvacet let za letáky, přitížilo mu právě to, že byl učitelem, a se svými názory mohl natropit morové škody mezi mladistvými školáčky. Stříleli jsme s Jardou dvě rozrážky od komína a jeli jsme spolehlivě nad sto procent. Pálil jsem obě čelby najednou, byly od sebe vzdáleny asi třicet metrů, každá patnáct od lezného komína. Podle zkušeností vybývala dostatečná časová rezerva, nejméně minutová. Zapálil jsem první předek, přešel k druhému, zapálil luntý i tam, šel klidně ke komínu a lezu dolů po žebříku. A sotva jsem sešplhal tak, že jsem schoval hlavu pod

úroveň povalu, práskla rána, po prknech nahoře přesvištěla metelice kamení a hrst písku zasáhla odrazem mou přilbu. Karbidka mi zhasla, sjel jsem dolů po fártu jako opičák, chodbou už mi Jarďa letěl naproti. Čekáme, ale další rány začaly bouchat až po minutě, tak, jak byly načasované. Tu první, urychlenou, zavinil špatně plněný lunt, jiskra proskočila k rozbušce příliš řídkou náplní. Stačilo jen třicet centimetrů, kdy bych měl hlavu ještě nad povalem, jeden šprysel na šebříku, a dopadlo to jako po zásahu z brokovnice. Taková nemilá příhoda v době, kdy pomínul hlad a ukřísnuté naděje už blikaly jasnějším plamínkem. A tak jestliže žiju, přičítám to náhodě, ~~že~~ jedné z řetězce náhod, stejně dobře bych už žít nemusel.

Samozřejmě jsme s vrtačkou praštili při první příležitosti. Jak to tak bývá, i v mizerných poměrech se mukl časem zabydlí, s pomocí kamarádů prokličkuje k nějakému lepšímu fleku, uhnízdí v dolíku se zárukou sta procent a v rámci možností si zařídí co nejpříjemnější vegetační podmínky. V posledním údobí jsem se dokonce vyšvihl na kolektora, choďil s bedýnkou, měřil díry navrtaných předků a vydával povolení k odstřelu. Na mukla kariéra jako hrom, hned mě mohlo napadnout, že asi dlouho nepotrvá. Nosil jsem štajgrovskou blitzku, maloval bílou olejovou barvou zákazové kroužky kolem vrtů, chrastících radioaktivitou, měl jsem pokoj od Navrátila, který zakopal vřelečnou sekýru, od koktavého obr-

štajgra Tůmy a vůbec od všech. Dvakrát za šichtu jsem poho-
dlně obešel revír, černý přísun přes Vaška, nyní mého kole-
gu, fungoval zaběhnutě, kouřil cigarety od civilů za podpis
na povolence k odpalu, měl jsem dost času pro sebe a volnost
pohybu po patře. Pozoroval jsem civily zlatokopy, jak se ho-
ní na dobývkách po trojnásobně zpevněných normách za trojná-
sobně sníženou mzdou. Ty tam byly časy romantika Vlasty Bre-
bery, který po dobírce odjížděl přímo ze šachty třemi taxíky
do Karlových Varů, aby tam v baru Kakadu za noc roztočil
osmdesát papírů. Nad ránem ho ty předplacené taxíky jen od-
vezly zpátky na ubytovnu, do jednoho uložil klebouček, do
druhého vycházkovou španělku a ve třetím spal sám, bez halí-
ře v kapse. Dnes, po měnové reformě, lamači rachotili pro-
zaicky na domček, na věno pro dceru, na spořitelní knížku.

Přijdu ke Škultětymu, úderníkovi, jehož podobizna nechy-
běla v galerce nejlepších pracovníků za skly vitrín u cesty,
na níž jsme se řadili k odpočítání. Vrtal komín, voda z díry
mu crčela za krk a čvachtala v botách, každý normální člověk
by to vrtal našikmo a dostřelil k zarovnání na příští šichtě.
Změřil jsem mu díry, načmáral povolenku, a on vysvětlil to,
co stejně bylo jasné.

"Budem mať komín o dve šichty skorej."

"To znamená, že o ty dva dny vybudujeme socialismus
dřív," řekl jsem.

"Jebem socialismus," zasvítil zuby ze zabahněného obli-

šeje a popleskal se po břiše. "Já mám socialismus tuná."

Tohle byla už jiná generace než ta Kaniovská, která před nedávnem nasávala silikózu do plic pro veliké ideály pokroku. Tato nástupnická si ničila zdraví pro lepší osobní budoucnost, plnila si útroby kamenným prachem kvůli vlastnímu štěstí, pro prachy, které jim ho měly zajistit. .

Už nenavléknu přes ramena kšandičky aparátu, tenhle job končí, aspoň tady na Nikolaji a přilehlé šachtě Eduard. Končí etapa Nikolaj a cesta vede dál. Snad na nějaký sousední lágr, snad do pevné. V Leopoldově bych se mohl setkat se Zdenkem. Ale když ne s ním tam, tak s jinými jinde, s někým z těch mnoha tisíců, s nimiž jsme byli někde předtím. Jako nudle s nudlí ve varu polívky v tom obrovském kotli. Bude třeba někde začít znovu, další etapu, neznámo jak krátkou a jak dlouhou. Konopištské dohody nás dosud neosvobodily, kdoví kdy vstoupí v platnost. Už to mělo být na jaře, pak před třemi měsíci, dalším termínem byl minulý měsíc, ale pořád nic.

A najednou se mi rozbřesklo. Ta schůzka zástupců Západu a naší vlády se vůbec nekonala, ani nemohla konat, tím méně na Konopišti. Je to prostě latrina, lať jako trám. Láďa Babiek byl zapáleným zastáncem konopištských dohod, mnozí muklové v sobě živili naděje, že už půjdou domů, v poslední době optimistické nálady rozbujely i mezi retribučky a Němci, ale žádné Konopiště se nekonalo.

Ruské tanky v Berlíně byly určitě, byla Slánskáda, propadl se Stalin, avšak jeho dílo přetrvává. Násilí ustoupí pouze před silou, ale že by couvlo před vlastním obrazem, zhrozilo se vlastní ošklivostí, to se zdá neuvěřitelné. Vlk z pohádky, patře do zrcadla na své hrozné oči, uši a zuby, si připadá tím krásnější, čím výraznější shledává tyhle orgány. Touží slyšet, že je krasavec, a tresce opovážlivce, kteří myslí jinak. Činí tak nejen ze samolibosti, ale i z nezbytnosti, neboť kdyby povolil, mohl by si zítra přečíst na každé zdi nápis: Vlk je odporné zvíře. A jít se utopit.

Žádné Konopiště, žádný myslivec. Kdo by se taky podjal odpovědnosti za polesí, když taktak s bídou spravují vlastní dvorec. Nikdo tě nemůže zachránit, nečekej odnikud spásu, nespolehej na ni. Pokud by přišla, bylo by dobře, počítej však spíše s tím, že odnikud zvenčí nepřijde. A chovej se naopak ~~žák~~ tak, jako bys ty měl být zrnem, které může být časem rozmnoženo, vydat plod a nasytit hladovějící. Skoro určitě jím nejsi, nejspíše ti bude padnout do kamení a zpláňt, ale chovej se tak, jako kdyby na tobě závisela záchra-
na světa a byl's pohotově, určí-li tě los. To je všechno, co je tvým úkolem. K tomu ovšem stěží nalezneš sílu jen v sobě, tu musíš hledat jinde.

Zítra poputujeme dál svou cestou. S kamarády, s nimiž tady ležím, zkroucený do paragrafu, se možná už nikdy nevidím. S Ládou, pokrevním bratrem, s přemýšlivým Mirkem, je-

hož uvažování míří k podstatě věci jako střelka kompasu k severu. Možná, že někoho z nás, nudliček, třeba už zítra vyloví sčeračka z kotle a zubatá nás slupne k obědu. Proti tomu se nedá nic dělat, to nemůžeme nijak ovlivnit, záleží na vyšším úradku, jak všechno vyjde. Jisto je, že nevíme, kdy a kde nám bude vyrovnán účet tou jednou smrtí, kterou jsme od narození dlužni. To je v řádu a proti němu nelze nic namítat, jak dozajista nejlépe víš ty, můj vzdálený příteli.

Čeho se bojím, je, abychom neztratili tvář a nepošpini-li si ze slabosti ruce. Budeme-li soudit opravdu přísně, a to je nezbytné, poněvadž toliko ten nejpřísnější soud může nárokovat závažnost, není toho příliš, co bychom mohli položit na misku vah ke svému dobru. Nebude toho mnoho, co přesáhlo náš rozměr, co jsme obdařili širším a úplně čistým významem. Kutali jsme zlověstný kov, nepokusili se vyrazit kousek za mez a vyloučili Frantu z přídělu chleba. Jak říká Hamlet Polonioví po příchodu herců: Když dáte každému, co zasluhuje, kdo nedostane výprask? Na jiném místě však medituje: Nic není dobré ani špatné samo o sobě, teprve naše myšlení to činí tím, či tím.

A tak jistím, že to všechno nebylo příliš slavné, s výjimkou jednoho bodu v našem plus: většina z nás, politiků, nepodepsala socialistický závazek. Podpis přinášel odměnu v podobě žlutého nebo i červeného lístku bez ohledu

na skutečně odvedený pracovní výkon, chytrák Švejk by se hnál do kanceláře pracovního nasazení k podpisu, až by se mu hlavička třepala, ale nás byla taková síla hloupých, že jsme se sami divili. Snášeli jsme hlad, zimu, šestnáctihodinovou dinovou robotu denně a buzeraci všeho druhu, ale nepodepisovali jsme a naše zelené stravenky byly svého druhu legitimací. Nepodepsali jsme vlastní a vnitřní kapitulaci, ač do nás prali ze všech kanónů své moci, a naším jediným štítem byly jen chabé naděje, ať už ty konopištské, či jinam situované. Snad také proto, že podpis znamenal odpis z řad těch, kteří drželi basu, ze společenství mužských, co za něco stáli a uchovali si pojem o slušnosti.

Sbohem, Nikolaji, tábore prokletý tolikrát, že kdyby slova měla tu brizanci, ležel bys dávno v sutinách a spálen do základů. Nikdy na shledanou, tvou branou dovnitř bych znovu projít nechtěl, nechtěl bych spát v tvých barácích, tolik připomínajících zvětšeniny rakví. Nevím, kde bych nabral dech na opakování. A ať už půjdeme zítra kamkoliv, stěží nás může čekat horší srab.

Slova kleteb tě se zemí nesrovnala, přesto však jsi byl lágr lágrem slova, v tom významu jako byl Pierlinger lágrem tónu a Svornost barev. Především taďy nabylo váhy slovo NE, slovo odporu, slovo, které jako pilíře podepřelo most, po němž jsme přece jen převrávorali na druhou stranu. A také zde vyrostla slova veršů, opisovaná ve sbírkách na cigaretovém pa-

pírku, recitovaná druhým v uličkách mezi kavalci, opakovaná v samotě korekce.

Ta, které šeptáš do ucha, může být
kráskou z Chavarnaku,
či může být jak ropucha,
a nezatoužíš po opaku...

Náš sne, kterému šeptáme do ucha své poselství a touhy, sne osudový a nezměnitelný.

A byly tady verše Ládi Babiaka Rozšlapaná slova, Balada o vězni, kterého přestalo vězení bavit, Buřič a Světu.

Je zvláštní, jak hluboko se mi zaryla do paměti počáteční slova básně, která ani nevím kdo napsal:

Není na nebi tolik hvězd,
co světél září nad Jáchymovem...

Ano, jsou světla nízko nad zemí, ta, co vytvářejí rudé koruny nad horizontem v okolí. A pak jsou hvězdy na nebi.

E L K O

V reproduktoru u baráku G zachrastilo a potom se ozval žbrblavý hlas staršího Dymáčka:

"Budíček pro ranní směnu! Budíček pro ranní směnu! Služby na ubikacích provedou budíček pro ranní směnu. Konec hlášení."

Vypnutí aparatury zaznělo jako škytnutí opilce. V sádveřích na chodbách baráků se zvedli ze židlí u stolků klimbající muklové, na něž připadla otravná noční dvouhodinovka, otvírali dveře světnic, rozsvěcovali světla a do zastydělého, vydýchaného a páchnoucího vzduchu houkli, že je ohlášen budíček. V ústrety jim buzarem letěla nadávka, zaklení nebo v nejlepším případě tuberácké zachrchlání jako od nešťastníka v posledním tažení.

Každá taková reakce znamenala pro služby, že část úkolu byla splněna, a s uspokojením pokračily k dalším dveřím.

Probuzení spáčí na kavalcích sedali, spouštěli nohy přes pelest a šátrali pro kalhoty a blázu.

Poselství z tlampače dolehlo tlumeně do korekce. V cele číslo čtyři probudilo Mirka Havelku, který se zprudka posadil.

"Do prdele," řekl, čímž zopakoval v těchto chvílích mnohokrát pronášené zaklínadlo, "vždyť já mám dneska ranní."

Neležel ovšem na svém lůžku na světnici, ale v ajnclíku izolace, slisován mezi těly dvou kolegů, a jak sebou trhnul, oba probudil.

"Neblbni, člověče," zahudral Láďa Babiak. "Jseš přece v díře, tak co se staráš?"

"No jo, jenže je pondělí a mně přiveze civil z Prahy černocho," vysvětloval Mirek. "Já na tu šichtu musím."

"Co nádhěláš, kamaráde? Když se jim zachce, pustí tě a pomažeš ňa šichtu, když ne, zůstaneš čučet tady. Kálej na všechno a radši spí," utěšil ho Babiak a pokusil se obrátit na druhý bok. "Jouvej, ouvej," zařičel najednou bolestně.

"Co je?" ozval se Svoboda, vytržený z dřímoty, v níž zaznamenával probíhající děj jen zdáli.

"Ojojoj, já mám ulomenej krk," jajkal Babiak.

"Propána, to je radost s takovou dvojkou magorů," vrtěl hlavou Svoboda. "Jeden se mermomocí dere na šichtu a druhý..."

"A housera jsem chyt taky," naříkal Babiak. "Já to vě-

děl, v noci mi táhlo od toho okna na cemr, lidi, to je bolest."

Nade dveřmi, vysoko u stropu ve výklenku, opatřeném drátěným pletivem, blikla žárovka, současně zašramotila závora a ve vchodu se objevil Baňour se zlostnýma, nevyspalýma očima.

"Co se děje? Kdo to tady řve?" zařval.

"Já, pane veliteli," ozval se zkroucený Babiak od země. "Ojojoj."

"Co je vám, Babiak?" přešlápl dozorce z nohy na nohu.

"Já jsem efektivně mrtvej muž, pane veliteli," zasténal Láďa.

Baňour nejenže nečetl klasiky, ale nebyl si ani zcela jist, co znamená výraz efektivně. Až na to, že rád křičel, nepatřil k těm nejhorším bachařům.

"Mrtvej nejste, když mluvíte," konstatoval káravě. "A teď se seberte a padejte na cimru."

"Já? Nebo všichni?" hlesl Babiak.

"Všichni. Zajištění skončilo," přikázal Baňour a obrátil se k odchodu.

"A máme nastoupit na směnu, když máme ranní?" ozval se Mirek Havelka.

"Podle hlášení z rozhlasu. Všechno se dozvíte z hlášení. A teď padat, ať už jste venku!" křikl Baňour. Nechal dveře dokořán a oddusál k další cele.

Než dostali metrákového Babiaka na nohy, ostatní rukojmí se rozprchli. Opouštěli korekci jako poslední. Noční mlhou, rozředěnou světly reflektorů na řídké mléko, klopýtalí k baráku, kde bydleli. Žlutě zářící okna dotvrzovala, že vězeňský den začíná dlouho před sklonkem noci. Z mlhy se co chvíli proti nim vyloupila postava, mlčky je minula a opět roztála v šeru tím směrem, kde bylo spíš tášit než vidět rozplízlé obrysy kuchyně a latrin. Trojici vězňů roztřásla zima.

"To je hnus, tenhle lágr, to je senkrávna týhle země," vyjádřil společné pocity všech tří Babiak. "Ještě že odtud vymázneme, než přijde zima, jinak bych taďy snad zhebnul. Vždyť oni nás vlastně odměňují, koho dneska chytí šajba do transportu, ten si může gratulovat, Au, pomalu, kluci, pomalu, nebo se vám rozpadnu pod rukama."

"S tím transportem se zatím nic najisto neví," podotkl Mirek, který si potrpěl na přesnost. "Mohli pustit falešnou hlášku na oklamání lidí."

"A co Baňour před chvílí?" namítl Svoboda. "Ba ne, cítím transport ve všech kostech."

"Já taky," řekl Babiak. "Jsem zvědav, jestli nás odsunou všechny naráz."

"Tebe by stejně nemohli, v takovém stavu," usoudil Mirek.

"Kamaráde, jak mě přečtou, dolezu k bráně třeba po čty-

řech, tenhle Nikolaj mě už přestal interesovat." odpověděl Babiak.

Ale to už se šourali po schůdkách ke vchodu na barák, protáhli Babiaka létačkami a pokračovali po chodbě. Po několika krocích je zastavilo zapraskání v tlampači nad létacími dveřmi a vzápětí hlas Baňoura:

"Pozor, pozor, zvláštní hlášení! Následující odsouzení, které teď přečtu, se připraví k nástupu na bránu se všemi věcmi. Jsou to následující odsouzení..."

Dozorčův chraplák s občasným zadržnutím přeslabikoval seznam deseti vězňů i s kmenovými ~~čísky~~ čísly a pak znovu celé hlášení zopakoval. Babiakovo jméno padlo první, Havelkovo a Svobodovo později.

"A je to hotovka," řekl Láda. "Pomůžete mi s balením?"

Svoboda přikývl. Mirek mlčel, myslel na dopis od ženy, který už nikdy nedostane.

Balení netrvalo ani pět minut. Zbývajících kus chleba z přidělu, pár kostek cukru a balíček fajfčáku se zavázal do rezervních onucí, onucové pytlíky, ručník, mýdlo a kartáček na zuby naskládali spolu se šálky a lžicí do krabice od margarinu, která s jednou složenou pokrývkou putovala na rozestřenu druhou deku. Utažením protilehlých cípů vznikl rannec a vězeň byl pohotov k cestě třeba na konec světa. Na další výzvu rozhlasem odevzdali do skladu fárovací výstroj, prostěradlo a podhlavník, a pak už zbývalo jen vyčkat na po-

vel k nástupu.

Rozhlas odchrastil nástup k transportu, sotva se vrátili ze skůdu. Ještě poslední stiská rukou s přáteli, rozloučení krátkými slovy a větami, protože co povídat mezi kamarády, kteří, byť spolu strávili léta, nevědí, kdy a kde se zase shledají nebo zda vůbec.

A po rozlučce nahodit pingl přes rameno a volným krokem k bráně, kde důležitý Nadýmáček mává lejtrem a oděkrtává příchozí.

Babiak se Svobodou dorazili poslední. Babiak se ještě pokusil na marodce vyrazit z doktora nějaké prášky na utišení bolesti. Neuspěl ovšem, felčar narkoman šetřil prášky pro sebe a nebyl ochoten vzdát se vzácných sedativ, zvláště ne pro mukla na odsunu.

"Babiak a Svoboda, známé firmy," přivítal je Dymáček. "Samozřejmě na vás dva se musí čekat, zrovna na vás dva."

Svoboda neodpověděl, shodil s ramen svůj i kamarádův ranec, vytáhl z kapsy plechovku s tabákem a začal si balit. Babiak však nemohl přejít káповu poznámku bez patřičné rep-
liky.

"Koukni, Dymáčku, já mám takový housle, že bych ti na ně mohl zahrát La Palomu. A jestli se ti to nelíbí, tak sebou praštím a poneseš mě do autobusu na nosítkách, na to můžeš vsadit krk."

Kápo znal Babiaka natolik, aby věděl, že je schopen svou

pohrážku splnit. Raději tedy spolkl připomínky, mávnul rukou a zapadl do dveří cáčkovny.

"Pako jedno přiblblý," ulevil si Babiak.. "Stejně taď budeme čumět dvě hodiny."

V noční mlze postávalo deset mužů a čekalo. Vlevo se tyčila brána a reflektory z koridoru promítaly rozplizle jejich stíny na zem apelplacu, který se táhl daleko doprava, rozprostřen mezi kulturákem a kuchyní, a končil u baráku marodky s přístřeškem latrin naproti. Nástupiště bylo místem dlouhého čekání, místem, kde se dobrovolně nikdo rád nezdržoval. Prostály se zde hodiny, než bachaři sečetli směnu, než klapl nástup, než se odbyly filcunký na barácích nebo stěhování. Za mrazu a vibru tu v zimě lidé utrpěli těžké omrzliny, v letní výhni padali slabostí.

Nyní těch deset čekalo navykle, zlhostejně, naučili se čekat, a naďto je posilovalo vědomí, že na tom prašivém apeláku prašivého lágru Nikolaj stojí naposled. Muhl se všude zabydlí, je jako semínko borovice, které se zachytí i na skále. Časem vyšmejčí flek v práci, najde si partu, naváže kontakty, v nejlepším případě spojení s domovem, vypracuje si systém, který mu dovolí přežívat a vegetovat. Někdy se domnívá mít tak výhodné podmínky, že se brání transportu do neznáma, kde by musel začínat od píky, dokonce i sebezmrzačením. Ale na Nikolaji by se snad nenašel nikdo, kdo by si před odsunem nastrouhal inkoustovou tužku do očí.

Zvolna, velmi zvolna začalo mlhu projasňovat svítání. Z baldachýnu šedi nad hlavami těch deseti krákorů tlampač táborového rozhlasu své hlášení v intervalech, které rozdělávaly den. Budíček pro odpolední směnu, snídani, všeobecný nástup, nástup odpolední směny na brigádu.

Zavedená fonotechnika usnadňovala vládu nad časem mukla. Byla efektivní, levně pořízená, veškeré práce provedli vězni elektrikáři brigádnicky, šetřila námahu dozorců a ká-pů, protože teď místo obtížného pobíhání stačilo vyslovit příkaz do mikrofону. Ulehčovala rovněž osvětově převýchovnou činnost. Kdopak by se taky namáhal shánět odsouzené na politické pohovory a školení, kdo by marnil čas přípravou a shledáváním argumentů o tom, že ta odrůda socialismu, která se dneska zrovna pěstuje, představuje nejvyšší stupeň společenského vývoje, a když se to za rok změní, že ta nová je vlastně ještě vyšší než ta předchozí nejvyšší, tyhle starosti odpadly, teď stačilo jen otočit knoflíkem, a podobně zajímavá dialektika, sama sebe povýšivši na vědu, přšla do celého lágru z centrály nanejvýš kvalifikovaně a nepřestajně, nezůstal koutek, kam se schovat.

A ať se dělo cokoliv, to napravo bylo vždycky špatné a méněcenné, zatímco to nalevo vítězné, a když to někdy někde vypadlo jinak, tak se o tom nehovořilo a načal se jiný soudek.

Občas však tahle technika kiksla, a bylo s podivem, jak

gram omylu vyvážil metráky soustředěné palby propagandy. V létě, brzy po instalaci rozhlasu, se čepovalo ze sudu sportu. Probíhalo mistrovství světa v kopané a zázračná maďarská jedenáctka, krácející od vítězství k vítězství, podávala důkaz o převaze socialistického sportu nad kapitalistickým. Finále mezi Maďary a Němci se zdálo jasnou záležitostí, team famózního Bozsíka, Puskase, Hidegkutiho a Koczise porazil téhož soupeře v kvalifikačním kole o pět branek. A tak bylo s velkou pompou vytrubováno několikrát denně povolení přenosu, aby se muklové mohli na vlastní uši přesvědčit, komu že to patří současnost i budoucnost světa. V neděli odpoledne řvaly tlampače naplno a z nich se linuly nadšené adorace soudruhů sportovních reportérů. Maďaři excelovali a do poločasu vedli dvěma góly. Němci se však vrátili ze šaten jako vyměnění, centřhalv Liebrich vyrostl v zeď, o níž se rozbíjely pokusy Maďarů o útok, a naopak Fritz a Otmar Walterové ve forwardu dělali divy. Jak opadávalo nadšení hlasatelů, pod stožáry s reproduktory, rozmístěnými po lágru, rostly houfy zvědavců. Němci vstřelili branku, zanedlouho vyrovnali, a to už reportéři značně zkříslymi hlasy líčili určité chyby obranných řad Maďarů, že snad neměl nastupovat Puskas, když byl zraněn, a také rozhodčí, jak už je zvykem, když ti naši hoši prohrávají, dostal svůj díl.

To už se většina muklů vyhnula z baráků pod amplióny na apelplac, natruc právě na apelplac, kde to vypadalo jako

při sčítacím nástupu. Několik minut před koncem oznámil reportér suše, že Němci založili další nebezpečný útok, že míč letí na pravé křídlo Waltera Rahna, Rahn je ovšem spolehlivě zastaven, ne, není zastaven, obešel obránce, řítí se do pokutového území, střelí, brankář Grosics se skvěle vrhá po míči, gól, pohřebním ~~křikem~~ tónem dokončil hlasatel. Z ampliónu vybuchl příboj řevu ze stadiónu a na nástupišti zaryčel jako ozvěna z hrdel muklů. Ruce vylétly vzhůru, na tvářích naskočil úlevný úsměv, padaly zlomyslné poznámky. Dokonce opatrní Němci se neudrželi, rozjařeně jásali a přijímali gratulace ze všech stran, včetně vězňů maďarské národnosti, kteří pochopitelně fandili proti mužstvu, v jejich očích reprezentujícím nikoliv národ, ale režim.

Vzápětí v tlampačích cvaklo, vysílání přenosu bylo přerušeno, po chvíli drnklo další cvaknutí, ale reportáž nepokračovala. Z jiné stanice spustil sice jiný hlas, nicméně stejně nadšený jako ten předešlý v první půli utkání, o přednostech socialistické vědy oproti prohnité kapitalistické, jejíž naprostý úpadek dosvědčuje poslední pavědecký ohlupující výstřelek - kybernetika. Tak, a hotovo. Fotbal se nedohrál, takže jsme neprohráli, vlastně se ani žádný nekonal, ale zato ve vědě jsme první.

Zavedením rozhlasu získala také nové pole působnosti skupina muklů, zabývajících se politikou. Ti teď přešlapovali pod reproduktory v chodbách baráků a lovili domnělé zá-

kmity ironie a zlomyslnosti v podtextu zpráv, referátů, úvah a dovedli se nadchnout, když po pětiminutové zdrcující kritice americké pakultury zaslechli na ukázkou předvedený flák Lionela Hamptona. Měli radost, že se jim dostalo informace za tu cenu, a vypracovali teorii o švejkovství, jakožto nevykořenitelné a mocné zbrani odporu. Té ovšem odporovalo nedávne opětovné vydání Švejka, ve skutečnosti potvrzující, že systém eventuální úklebky klidně sakalkuloval, protože na ty stačí fízl Bretschneider, ale důležitější je, že národu Švejků dokáže vládnout v pohodě i banda primitivů. A sympatizující úsměv soudce, který uděluje trest smrti, je odsouzenému stejně málo platný jako spiklenecké pomrkávání kata, který ho pak věší. Koneckonců cynismus je z té nejlacinější sorty postojů chytrácků ke světu.

Chytrák v socialistickém řádu, přesvědčen o své nadřazenosti nad okolím, mazaně hlasuje pro předložené kandidáty, z nichž si dělá po straně srandu, koná přikázanou práci jen jak musí, pochechtává se její nesmyslností, a kecá do rozhlasu o vítězstvích, o nichž ví, že neexistují. Ale vládce přehlíží jeho neúčinné ouhcapy, pokud nepřesáhnou stanovenou míru, a je mu lhostejné, co si švíček myslí. Rozhodující je to, co dělá - že hlasuje, pracuje a kecá do rozhlasu tak, jak třeba, a že až potáhne do války, bude v první linii střílet o sto šest. Remcat pak bude moci zase jen do určité míry, vypočítané pro stávající situaci.

Denní světlo zahnało šero svítání, deset mužů podupávalo u brány, rozhlas svolal z baráků brigády, jich se už netýkaly příkazy z tlampačů, ocitli se na přestupní stanici, jen tenké nitky je ještě poutaly k běhu života tohoto lágru, nabíhaly dopolední hodiny, snímali čapky na pozdrav bachařům, kteří vcházelí dovnitř za svými povinnostmi, Franta Práce, referent pracovního nasazení, zamířil ke své kanceláři, po něm následoval Tajfun a klátil se na ošetřovnu, převalil se kolem Cvikl-Lenbyžral ke kuchyni, Cikán, který za údobí hladu ztloustl tak, že mu táboroví krejčí vsazovali do kalhot cvikly, a který stížeností na nedostaččné dávky vyřizoval úslovím: "Len by žrali a čakali na prevrat." Dopoledne se už proklubalo, bude celý den zataženo a chladno, slunné babí léto již pominulo, nyní nastane ta krátká, nepříjemná prodleva před příchodem krušnohorské zimy se sněhem a větry, ale tu snad těch deset nestráví tady na táborech nahoře, kéž by je šoupli do vnitrozemí, na Vojnu nebo Bytíz, lážové lágry v civilizovaných krajích, kam je přece jen trochu víc vidět, dobře, to se nedá očekávat, taková klika, ale i pevná by byla lepší než tady ten svrab.

Brankou vstoupil osvěťák Jirka, ležérně smeklí čepice, tak tady nás vidíš, ty dobroději, ty reformátore, to je tvoje zásluha, Jirka je přešel pohledem, pak se napřímil a hrdě je minul, sami jste si to zavinili, měl jsem ty nej-

lepší úmysl, ale pořádek na lágru si rozvracet nedám, jenom si jeďte ke všem čertům, ať se s vámi trápí jinde, vás už stejně nikdo nepředělá, jste zavilí nepřátelé, žádná rozumná dohoda s vámi není dosažitelná a tady já žádné demokratické rejdy nestrpím, nečekejte tedy z naší strany nějakou milost.

"Pozor, hlášení! V táborové kuchyni se vydává příděl chleba a cukru pro světlice, opakuji, služby na barákách upozorní, že se v táborové kuchyni vydává příděl chleba a cukru pro světlice!"

Z ubikací vybíhají vězni a řadí se u kuchyně do fronty, když něco vydávají, je dobře být tam co nejdřív, je povinností cimerky dovalit, co se dá, a pokud možno v největším množství, tak vida, cukr, který se měl řasovat už minulý týden, samozřejmě, tím se ušetří, takovým zpožděním, těch deset přídělů pochopitelně na světlice už vydáno nebude, těm deseti u brány přímo už vůbec ne, ti jsou přece škrtnuti ze stavu, deset sáčků cukru se s jinými přebytky směstná do aktovky, s níž se před polednem odšourá Lenbyžral z tábora, sádelnatýma očima šmídraje kolem dokola. Neboť i Cikánu bachaří přijde šinantní krást veřejně.

Drobná přeprčka rozdělila dopoledne na dvě poloviny. Sotva se přehnala, zahrčel před branou motor autobusu. Dva dozorcí z místní ostrahy vtrhli na tábor, z cáčkovny se vyřítíl Dymáček. Vypukl rachotivý kvalt, jako kdyby šlo o to,

co nejrychleji dohonit hodiny, nečinně prolelkované. Seřadit, přečíst seznam, rozestoupit, rozložit všechny věci na pokrývky na mokré zemi k filcunku, fofrem zabalit, odchod, pohyb, pohyb, ven brankou, seřadit u autobusu! Po jednom nastoupit dovnitř, nemluvit, neozhlížet se, zaujmout místa na volných sedadlech, další, rychle, rychle, pohyb!

Už zvenčí si Svoboda povšiml, že z oken autobusu vyhlízejí dříve naložení muklové, když vstoupil dovnitř jako předposlední, zbývala už jen dvojice volných míst vpředu. Než se uhníždil na sedadle, prohlédl letmo tváře pasažérů, ale nezaznamenal žádného ze starých známých.

"Sběrný autobus," šeptal zezadu Babiak. "Jedeme společně."

Vypadalo to pravděpodobně. Nikolaj byl zřejmě pod ední zastávkou okružní jízdy po táborech v okolí, kde bylo naloženo vždy po několika kusech, ať už praserářů, kterých se velitelství zbavovalo, ať šlo o úřední cestu k soudům, či dokonce o šťastlivce, kteří odpykali trest a budou propuštěni na svobodu. V tom případě by měl být příští zastávkou Ústředák, a snad se dnes už dál nepojede, možná že zůstane s kamarády pohromadě ještě aspoň jeden den, pokud nás nevezou všechny na stejné místo. Ale díky za ten jeden den.

Autobus překodrcal po odbočce od lágru a zahrnul doprava na silnici, kde nabral vyšší rychlost. Ještě poslední pohled na Nikolaj, jehož baráky ležely rozcáplé na povlovném

svahu zelené louky jako žáby v teráriu, obehnané koridory z ostnatého drátu, to všecnestoudně vystaveno na odiv okoljdoucím.

A v sousedství tábora ční stará těžní věž šachty Nikolaj, celá jakoby šejdrem, nepodařená, mrtvá šachta, na níž se už dávno nefáralo, ty oba objekty působily skličujícím dojmem zteřelého dřeva, které olizuje sněh plísň.

Pak vjel autobus do zatáčky, silnicí obklíčila hradba lesa a ponurý obraz vzadu smetly smrkové větve do nenávratna. Přestal existovat morový lágr Nikolaj, zdálo se teď neuvěřitelné, že by taková zrůda mohla kdy vypučet na povrchu země. A zároveň zmizely tři roky žití, jako když nameteš střepy, z nichž nelze uhadnout původní tvar předmětu, na lopatku, a vyklopíš ji na smetiště. Jenom to slabě cinkne, dva úlomky skřípnou o sebe a nárazem se roztříští na štěpinky, dobré už jenom na pořezání prstů.

Prudká serpentína, vozidlo vyjíždí z lesa a otvírá se pohled dolů, do kraje. A na dotek již první domky Jáchymova, jak je to blízko, několik minut pomalé jízdy, tady už bytuje normální lidské společenství, zatímco o kus dál, skoro co by kamenem dohodil, tábory jako ztracené ostrovy v oceánu, mimo lodních cest, vyprahlé a pusté, trpící ve své bezútěšné odtrženosti.

Náměstí Jáchymova, jak je to dlouho, kdy nás tudy naposled vezli k návštěvě, ano, čtrnáct měsíců, bylo to loni

v létě, ano, dvě návštěvy za tři roky, střípky skla zabodnuté pod nehty prstů. Kostel vlevo už nemá ani jednu okenní tabulku celou, věž se hrbí ke straně, v krytině střechy díry, proč to raději neodstřelili, stačilo by na to pár kilo donaritu z těch tun, kterými se denně rve z hloubi země drahocenný kov.

Vpravo starobylá radnice, pak dlouhý spád podél většinou neobydlených a chátrajících domů, Lázeňský dům, kdopak to běře koupele ve vodě, protékající potokem na Danielu, kam močí muklové, kdo to přijíždí do proslulého lázeňského střediska, které se stalo střediskem léčby jiného druhu, a kde ze tří žijících je jeden konfident, jeden bachař a jeden mukl?

Ale stejně je na co se dívat, civilně odění lidé spěchají po chodnících, vstupují a zase vycházejí ze dveří obchodu, křáží silnici, postávají ve skupinkách v rozhovoru, pokuřují továrně vyrobené cigarety, Když si odbudou šichtu nebo léčebnou kúru, zbude jim nepředstavitelně dlouhá šňůra hodin čistě pro ně samé, mohou si dělat, co chtějí, jít do biografu, na rande s dívkou. Odšvejkují těch pár hodin pro císaře, Bohu nevěnují žádnou, a tak jim zbytek připadne celý, až možná ani nevědí, co s ním, a trápí se starostmi, jak ho probít.

Scény z občanského života za okny autobusu však rychle mizí, tak rychle, jako promítaný týdeník v kině, autobus

projel městem a uhání po spojnici na Ostrov a Karlovy Vary. Asfaltka se vine krajinou, která vyhlíží tak mírumilovně, clonou mraků ^{pro}kraví slunce, podhází marnotratně plýtvá barevností, které je tam nahoře nedostatek, také klima je tady mírnější, zde se ještě podzim nevzdal vlády, teploměr by ukázal nejméně o čtyři pět stupňů víc, je však zbytečný, registruje to přesně kůže v obličejích vězňů, pokožka těl, která si vypěstovala za dlouhá léta neomylnou zkušenost.

O chvíli později se nad plošinou vlevo vyhoupne vysoký hranol věže z červených neomítnutých cihel. Je to zvláštní stavba, a jak se přibližuje, dají se rozeznat podrobnosti. Jako kdyby její dokončení příliš spěchalo a už bylo škoda času na omítku, výška budovy obnáší čtyři patra, malá okénka v každém poschodí mhourají jako střelny, teprve nejvyšší podlaží je opatřeno okny takových rozměrů, že mohou propouštět dovnitř dostatek světla. Každý v duchu uvažuje, proč tu trčí tohle monstrum, , jaký má účel, ale žádná informace nepřichází, je samozřejmě zakázáno hovořit, vstávat, otáčet se, pohybovat, na kolenou eskortujících leží nabitě samopaly.

Když se věž přisune nejbližší k silnici, autobus zvolní a zabočí doleva přes koleje vlečky na štěrkovanou polní cestu a sníženou rychlostí ujíždí směrem k ní. Přes zákaz mluvit prolétne slyšitelný šepot těch, kteří už uhodli cíl jízdy.

"Nový Ústředák."

"Ticho! Žádné řeči!" pozdvihne velitel eskorty vedle řidiče zbraň a její ústí míří na prsa vězňů.

Šum zmlkl, ale informace už byla předána. Starý Ústřední tábor slouží teď jen běžnému provozu, nově vybudovaná centrála převzala jeho funkci, ale už ne onen starý poetický název "Bratrství" a ono heslo nad branou "Prací ke svobodě". Nový lágr nese označení "Vykmánov - tábor C", říká se mu prostě Céčko, zní to uměřeněji a méně revolučně romanticky.

Objekt tábora musí být rozlehlý, už je tady první ostře-
lované pásmo, první koridory se špačkárnami, drátěné pletivo, provázející po pravé straně cesty, se táhne do nedohledna. Věž se stáčí doprava, usazená mezi změtí dřevěných bud, betonových bunkrů, hal a skladišť, ledabyly roztroušených po planině. Pokud jsou vidět známé vojenské baráky, neslouží tady jako muklovské ubikace, čtyři takové, obehnané zvlášť oplocením sice už minuli, ale to nemůže být Céčko, do pouhých čtyř baráků se nevejdou ani sklady. Ústředák musí ležet vzadu, až za tímto úsekem, který je zřejmě nějakým vyčleněným pracovištěm.

K překvapení vězňů však autobus zvolňuje a zastavuje před branou, která vede do dvora pracoviště. Brána je svařena ze železných trubek a prutů a natřena veselou zelenou barvou. Za ní hlídá okolní prostor prosklená strážnice, před

niž promenuje ozbrojený strážce. Hlava a poprsí druhého se rýsuje za sklem průhledu.

Nezbýval však čas ani na rozhlížení, ani na úvahy. Velitel eskorty vstal a v rukách mu zašustil list papíru.

"Dávejte pozor! Koho teď přečtu, ohlásí se a vystoupí potom na povel se všemi věcmi!"

Přečetl osm jmen. Z Nikolajské desítky se v seznamu vyskytli tři, Havelka, Plšek a Svoboda.

"Jmenovaní se všemi věcmi vystoupí z autobusu," přikázal velitel, otevřel dveře a vylezl první.

Svoboda nadzdvihl ranec a otočil se na Babiaka.

"Ahoj, Láďo, buď zdráv," řekl, a to bylo vše, co se dalo říci. "Ahoj, kluci," dodal k ostatním kamarádům, s nimiž strávil léta.

"Buď živ, Svobe, někdy nashle," ozvala se tichá odpověď.

Vystoupil první, seděl nejblíže dveřím. Strážce od vrátnice otvíral průchod po boku velké zelené brány. Velitel eskorty pohodil hlavou tím směrem.

"Za branou počkáte na ostatní a seřadíte se do dvojic!"

Do první dvojice ke Svobodovi přistoupil Mirek Havelka. Několikrát rychle za sebou vtáhl vzduch nosem, jak měl ve zvyku, když byl rozrušený nebo se mimořádně bavil.

"Co to znamená?" sykl. "Kam nás to táhnou?"

"Necháme se překvapit," odtušil Svoboda.

Dalších šest vězňů utvořilo dvojice za nimi. Velitel eskorty předal seznam s jejich jmény strážci, který vyšel z vrátnice, otočil se a zmizel v autobusu.

"Směrem za mnou, pochodem vchod!" vyzval cívaksy strážce.

Namířil šikmo doprava ke koridoru, který obkličoval čtveřici baráků na úzkém podlouhlém prostoru. Vstupní brána dělila oplocení na dvě poloviny, a kdyby se od ní vytýčila přímka, vznikly by vedle sebe dva pomyslné čtverce o přibližně stejné délce a ploše, a na každém z nich by proti sobě stály dva baráky. Když urazili dvacet kroků od strážnice, zaslechli vězňové, jak autobus odjíždí.

"Sbohem, Ústředáčku," zaslechl Svoboda za sebou povzdech. "Tuhle zasranou štaci bych s klidem vypustil."

Ohlédl se, za ním capal obtloustlý mladík s kulatým obličejem, čapku posunutou do týla tak, že mu nad čelem odhalovala štětku černých vlasů, trčících vzhůru jako svazek drátů. Tloušťák se hlásil na jméno Mikeš, vedle něho v páru kráčel Standa Konopásek, který hrál druhé křídlo prvního útoku s Vaškem Roziňákem v mužstvu dvojnásobných mistrů světa.

"Kam to jdeme?" otázel se Mikeše.

"Elko, trestní lágr," ušklíbl se Mikeš. "Tábor černý smrti mu říkaj. Úplná márnice, odtud vede cesta rovnou do nebe,

když se odtud nedostaneš brzy."

Strážce odemkl bránu, otevřel, a když vstoupili na cestu proti prvnímu baráku, rozestavil vězně do řady, dal jim pohov a zmizel ve vchodu. Vzápětí se odtud vynořil kápo. Byl to hubený čahoun s bleďým uhrovitým obličejem, úzkými chudokrevnými rty a ustupující bradou. Oblečen byl do nažehlené černé uniformy. Zastavil se před vchodem do baráku, ve vteřině přelétl vodovým zrakem osmičku přírůstků, pak sáhl do kapsy blázy, vytáhl hladké černé kožené rukavice, pečlivě si je navlékl na ruce a vykročil dopředu.

"Odsouzení, pozor!" vyštěkl vysokým hlasem.

Osm vězňů zvolna spustilo ruce podél těla a zaujalo postoj, který se jako pozor dal obhájit. Byli to samí staří mazáci, kteří už měli něco za sebou, okamžitě otypevali staršího jako honimíra, nebezpečného spíše udáváním ze zálohy. Majestátnosti Rudy Kochajeviče nebo zvrhlosti Jeníčka tenhle náfuka postrádal, byl to jen panák bez patřičné tvrdosti. Jeho velikost odpovídala jen těm černým hadrům, propájeným chleboďárci, vlastní osobnost mu chyběla. V civilu to musel být nějaký malý, neúspěšný čorák, oplývající více podlostí než odvahou. Té ostatně neměl ani dost na to, aby donutil muže před sebou vylepšit ledabylý postoj.

"Dávejte pozor na to, co vám teď povím," složil kápo ruce v černých rukavicích za zády, udělal půlobrat, přepronoval sem a tam před nastoupenými vězni, pak zaujal pře-

dešlé postavení a spustil nabubřele:

"Stojíte na půdě tábora El. Je to tábor se zvláštním režimem, někdy se mu taky mezi vámi říká trestní lágr. To je nesprávné označení a radši se mu vyhněte, velitelství takové řeči nerado slyší. Velitelství tady vůbec nerado slyší moc řečí a můžu vás ujistit, že o takových, které je zajímají, je dobře informováno. Proto vám doporučuju, abyste tady mluvili co nejmíň."

Kápo zkřivil tenké rty v náznaku úsměvu, chvílku vychutnával dosah svého sdělení o zorganizované a fungující síti udavačů a pokračoval:

"Jak jsem předeslal, tenhle tábor má zvláštní režim. Nezajímá mě, odkud jste sem přišli a jaké byly poměry na druhých lágrech, na to můžete ale klidně zapomenout i vy. Elko má zvláštní statut, řídí se přesnými pravidly denního rozvrhu a denní řád visí na každé světlici každého baráku. Doporučuju vám, abyste si ten řád nejen přečetli, ale důkladně zapamatovali, a když se ho naučíte z paměti, nebude vám to na škodu. Když je v řádu stanoven budíček pro odpolední směnu na šest hodin, znamená to, že každý z odpolední směny bude bez debat v šest na nohou, že se každá určená hodina přesně dodržuje, že když trvá vycházka od deseti do dvanácti, že ve dvanáct nula jedna bude ve vycházkovém prostoru jako po vymření. To je zákon, kdo ho respektuje, nemusí se ničeho bát, pokud samozřejmě neperuší nějaké ji-

né, stejně důsledně kontrolované nařízení."

Kápo opět přešel sem a tam. Než znovu promluvil, zadíval se zamyšleně na pečlivě upravený záhonek s maceškami, jako kdyby čerpal nejen potěchu, ale i sílu z pravidelného uspořádání květinových obrazců.

"V práci nebudete mít asi potíže," přednášel dál. "Tady nikdo pod sto procent neexistuje, práce je tak dokonale zorganizovaná, že to vůbec není možné. Je to ovšem práce zvláštního druhu. Když se otočíte, uvidíte věž," ukázal prstem v rukavici. "Říká se jí mezi mukly věž černé smrti. Proč jste se nepodíval, vy?" zavřeštěl na Konopáska, který na jeho předchozí výzvu nereagoval.

Standa Konopásek za celou dobu produčívání toho kašpara neztratil z očí výraz pohrdání a z tváře lehký úsměv.

"Tu věž už jsem viděl," řekl přívětivě. "Ale takového staršího jako vy ještě ne."

Kápo zbledl jako stěna.

"Tohle je tábor bývalých frajerů," vypravil potom ze sebe. "Takoví, co byli všude jinde předtím velký hauři, když sem přijdou, tak jsou takhle malinký," ukázal špetku dvěma prsty. Chystal se zřejmě objasnit ten proces zmenšování, ale než stačil zaútočit, ukázal Standa za jeho záda k baráku, kde se v otevřeném okně objevila postava nějakého bachaře.

"Tamhle na vás z velitelství někdo kejvá," upozornil klidným, příjemně znějícím hlasem.

Kápo se obrátil, na ^{okamžik} ~~mužika~~ zaváhal, zda má dokončit odstrašující našpetkování opovázlivce, ale pak v něm převážil pocit rabské služebnosti a vykročil k velitelskému baráku.

"Já se ještě vrátím," řekl výhruzně.

Jenže toto kolo prohrál a všichni se bavili tím, jak rychle splasknul. Příště si to možná vynahradí, ale teď platila jenom přítomná chvíle, a co přijde příště, není jisté.

"Dal's mu to pěkně sežrat, Stando," poznamenal tlouštík. "Co to do tebe najednou vjelo?"

"Ani nevím," přiznal Standa. "Snad jenom že takovou sortu poskoků, co se takhle vnucujou, mám rád ze všeho nejmně."

"Jenomže tady to vypadá opravdu k zblití," rozhlížel se Mikeš. "Vidíte ty záhonky, pánové, posekanou travičku, vysázený hvězdy z červených cihel, pískem vysypané cesty?"

"Jo, to vidíme," odfrkl Mirek Havelka. "A co má být?"

"Co? Jenom to, že čím větší pořádek, tím větší buzerace. Kdopak to asi pleje, zalejvá a ošetřuje všechny ty posrany kytičky, kdopak to modeluje z kamínků takový písčovin, jako například támhle ty zkřížený hornický kladívka, kdo to naváží píseček a uhrabuje cestičky? Myslíte, že bachaří pro uspokojení svého krasocitu, nebo snad ten Špejbl v černý uniformě? Nic takovýho, muklové jsou praví tvůrci všech těch hodnot, pánové, mukličkové ve svém volném čase,

to je přece úplně jasný, o tom nemůže mít nikdo nejmenší iluze."

Věděli, že má pravdu, a ze zkušenosti odhadovali, kolik tyhle dekorace zabere času. Vypadalo to, že skoro všechno, záhonky se táhly podél každého baráku.

"V zimě se kytky nepěstují," namítl Vlasta Plšek, vysoký, urostlý vězeň na kraji řady. Měl ostřečezané rysy obličeje a orlí nos trochu ke straně jakožto pozůstatek rohovnické dráhy. Byl třetím z té trojice, přesunutý z Nikolaje.

"V zimě zase padá sníh," odvětil Mikeš lakonicky.

Po schůdkách od velitelského baráku sestupoval kápo s listinou v ruce.

"On má nejspíš svrab," usoudil Mirek Havelka. "Že by to bylo takový hovado a nosil ty rukavice jenom z frajeřiny, to se nezdá ani možný."

Kápo předstoupil a pozdvihl papír.

"Odsouzení, pozor!" zavolal, ačkoliv před odchodem pohov dát zapomněl. "Přečtu, kam se kdo nastěhuje, a na jakou směnu nastoupí. Dobře si to zapamatujte, tady se příkazy dvakrát neopakují. Na své jméno se každý ohlásí, samozřejmě i s číslem."

Začal předčítat ze seznamu a pokaždé zvedl hlavu, aby si nového cuvaksu prohlédl. Všechno osm bylo určeno na druhý barák, Mirek Havelka na stejnou cimeru s Vlastou Plškem, na

vedlejší zařadila náhoda Svobodu se Standou Konopáskem.

"Byli jsme tady s klukama na Nikolaji s Vaškem Roziňá-
kem," oslovil Standu Svoboda, když odcházeli k ubikaci.

"Slyšel jsem, že tam bylo víc kluků z mančafu," po-
hlédl na něho Konopásek. Zvažoval, zda není jedním z těch
otrapů, kteří se pokoušejí skamarádit se slavným spoluvěz-
něm.

"To bylo. Gusta Bubník, Kobranov, Přemysl Hajný taky.
Ale my jsme to táhli spíš s Vencou."

"Už jsem ho neviděl leta," řekl Standa. "Jak se mu ve-
de?"

"Teď se to tam celkově zlepšilo. Ale Vašek měl nedávno
trable."

"Jaký?"

"Dostal dopis z domova; přiběhl s fotkou kluka a nařiká:
'Propána, vidíte tu katastrofu? Já to snad nepřežiju.' Kou-
káme na ten obrázek, stojí tam prima kluk na bruslích, opře-
nej o hokejku jako při buli, prohlížíme to ze všech stran a
nakonec mu někdo povídá: 'Co se plašíš, Vašku, takovej ří-
zek, z toho bys měl mít radost, ne?' A on se na nás podívá
a kroutí hlavou: 'Copak vy nic nepozorujete? Vždyť on ten
klacek drží obráceně!' Byl vážně pár dní bez nálady, potom
ho to přešlo. 'Kdepak, jak člověk není chvíli doma, hrnou se
samý maléry. A nejvíce se mi vysměje Standa, s tím nebude k
vydržení.'"

Mezitím došli chodbou baráku až ke světlici číslo šest, kam se měli nastěhovat. Konopásek stiskl kliku a vstoupili dovnitř. Představili se několika vězňům, kteří posedávali na lavici kolem stolu, a sotva Standa vybalil na volném kavalci z rance esusy, nabídl Svobodovi přátelství.

"Postavím voču a dám si kafe, to je asi nejlepší, co můžeme na novém působišti udělat."

"Dík," řekl Svoboda. "Já si zatím odskočím. Jak je to tady s návštěvou záchodů, když není zrovna vycházka?" obrátil se na starousedlíky.

Odpověděl mu šedovlasý ohlápek s kulatým rážolícím obličejem a výrazným předkusem. Tato kombinace dodávala jeho tváři matoucí výraz, napůl dobromyslný, napůl savilý. Jmenoval se Jan Mrtka, vypadal jako sedlák, ale spoluvězni ho titulovali Doktore.

"Požíhání po lágru se vidí nerado. Jestli je to ovšem vážný případ, pak je nejlepší nasadit pokus, ten dokazuje nutnost opuštění baráku."

Svoboda vyšel z baráku, ale neklusal, Latriny stály vzadu za kuchyní proti prvnímu baráku a na nástupišti, které křižoval, nebyla ani noha.

Také latriny byly prázdné. Svoboda spustil kalhoty, posadil se na břevno, a po chvíli obtíží se mu podařilo vymáněvovat z konečnicku trubičku, zaletovanou na obou koncích. S pouzdrém v pěstí zašel pak vedle na umývárnu. Omyté

pouzdro vsunul do kapsy, opatření proti filcunku během přemístění se ukázalo zbytečné. Kdyby přišla prohlídka teď, na novém táboře, vždycky vybuďte zlomek vteřiny, kdy lze nepozorovaně nevelkou trubičku odhodit někam, odkud by se dala později zase vyzvednout. Třeba do některého z těch záhonků s maceškami.

Pouzdro obsahovalo svitky tenkých svazečků cigaretového papíru, popsaného bleším písmem. Bylo to několik sbírek básní z Nikolaje.

X_{xx}X

Přetáhl jsem si pokrývky přes hlavu a dýchám pod ně. Ležím stočený do klubička jako stepní pes dingo, deky těsně omotané kolem sebe tak, že tvoří malou jeskyňku. Nemohu se zahřát, v nepravidelných intervalech mi přejíždí po zádech mrazení jako drhnutí rejžákem. Pro zakončení téhle vypečené neděle je to přímo symbolické, dotyčný nástroj očisty během ní hrál podstatnou roli.

Začalo to včera, v sobotu se vždycky koná generální prohlídka. Oproti namátkovým kontrolám, přepadajícím kdykoliv během týdne, ta sobotní bývá předem hlášená a šéfuje jí někdo z velitelství, pracovní, osvěťák, zástupce nebo dokonce sám veliký náčelník Šlachtecký.

Čím menší lágr, tím větší svízel pro mukly. Svornost se

stavem pod tisíc a Nikolaj s dvanácti sty mužů byly tábory střední velikosti, tam ledacos uniklo pozornosti, dalo se tam klamat tělem, kližkovat. Elko nemělo ani tři sta vězňů, na každého bylo vidět, každý jednotlivec podléhal přímé kontrole, zvláště když táborový řád rozčlenil čas natolik přesně, že každého bylo možno v určitou hodinu nalézt pouze na určitém místě a při určité činnosti. Prostým srovnáním výsledků jednoho kolektivu s druhým pak vyplynula míra intenzity, kterou předepsanému úkolu věnovaly. A sobotní prohlídky poskytovaly mimořádnou příležitost k takovému srovnávání.

Pořádek - to je pojem, kterému se koří s neobyčejnou úctou diktátoři, místodržící, dosazení konšelé a samozřejmě oplechované hlavy všeho druhu, od vojáků přes policajty až po bachaře. Není třeba zdůrazňovat, že požadavek pořádku uplatňují vždy směrem dolů, a čím bezmocnější jsou podřízení, tím libovolnější je náplň toho zaklínadla. Snad nejoptimálnější dosažitelný stav pořádku zaručuje dvojice bachař - trestanec. Zatímco ve vztazích civilního života je vymáhání pořádku vládcem zdůvodňováno jakožto kýžený výhoda ovládaných, ve vězení tahle kamufláž odpadá a pořádek se stává neskrývaným nástrojem zostření trestu. A jestli bujel za kterýmikoliv mřížemi, na Elku přímo zběsile řádl. Sobotní prohlídky pak představovaly kabinetní ukázkou pořádkového magoření.

Na naší světnici převládá rozumné osazenstvo, které sobotu vždycky chápalo s filosofickou vyrovnaností u vědomí, že když se pánu zachce psa zbit, hál si vždycky najde. Nepokakovali jsme jako jurodiví, nevymýšleli záclonky a okrasné zlepšováky, nešárovali do běla podlahu a stůl, a kamna jsme nechávali vyhasnout až po návratu ze šichty, abychom si mohli ještě uvařit kávu. Když vtrhla prohlídka, vypadala světnice jako každou sobotu, ani o chlup ~~víc~~ hůř nebo líp. Podlaha, stůl a lavice mokré, protože co je mokré, to je umyté, utřený prach, vyčištěná kamna, zařezávající pokrývky v hlavách lůžek a jednotně upravený obsah poliček se šálky v pravé přihrádce. S touhle jednoduchou obranou jsme doposud vždycky propluli, až div, že to vydrželo celé ty dva měsíce.

Včera ovšem vedl prohlídku Šlachtecký. Po lágru kolovalo posměšné veršování, které začínalo: Straně a vládě vřelý dík, dřív jsem byl řeznický pomocník, dneska však trestního tábora náčelník... Ať už trpěl Šlachtecký za předešlých buržoazních poměrů vykořisťováním jakkoliv, opravdu vyhlížel, jako kdyby navlékl bachařskou uniformu rovnou po práci na jatkách, kde porážel dobytek. Byl to zauzlovaný ouřezek s dlouhýma rukama, kulatou hlavou na býčí šíji a opruzelým obličejem po masitých svačinách, zapíjených teplou krví.

Šlachtecký vpadl na cimru, následován dvojicí dozorců a plíživým kápem Kovaříkem. Rázem jako kdyby nebylo v míst-

nosti k hnutí. Naslouchal hlášení a malýma očkama šmejdil z kouta do kouta. Nezdálo se, že by oplýval blahovůlí. Stáli jsme podle předpisu před kavalci, aby uličky zůstaly volné, ale tentokrát se příliš neprohliželo. Šlachtecký přistoupil ke kamnům a otevřel dvířka. Byla vyčištěná jako vždycky, ale nestačila úplně vychladnout.

"Kdy jste přestali topit?" zasupěl.

"Po příchodu ze směny, pane náčelníku," odpověděl Bohouš Železný, kulak, tamenatý chlap s ospalýma lišáckýma očima, který zastával funkci cimrkomandanta.

"Aha, po příchodu! Aha, rádi teploučko, což?" funěl Šlachtecký. "No tak zejtra generální úklid světnice, je ta-
dy bordel, jasný? A přijdu si to osobně zkontrolovat!"

Hotovo, ortel byl vyneseno. Padl nám Černý Petr, v muklovské hantýrce nás chytila šajba, či řemenice.

Dnes ráno, hned po nástupu, jsme se dali do práce. Vynesli jsme veškeré zařízení, takže světnice pozůstávala ze čtyř holých stěn, stropu a podlahy. Napřed jsme rýžáky vydrhli těchto šest ploch. Okna, kavalce, poličky a vše ostatní venku. Vypadá to sice hrozně, jenže když se na takovou robotu vrhne dvacet chlapů s legrací a elánem, jde to rychle od ruky. S legrací proto, že to jinak nejde, elán podpořovala prašivá zima. Koncem listopadu už je v Krušných horách pořádně nevlídno. Padává drobný déšť se sněhem, z hor fičí vlezlý vítr, Představa sálajících kamen, která požírají za

dopoledne ušetřené uhlí, je lákavou pobídkou.

Ještě před polednem jsme skončili. Ze slušnosti jsme čas do oběda proflákali kolem hromady krámů, rozložených po nástupišti, vyplýtvali na ně pár kbelíků vody navíc a naobědvali se pod širákem. Po obědě jsme se nastěhovali a Bohouš odešel oznámit na velitelství, že je vygruntováno.

Na kontrolu Šlachtecký samozřejmě nenarukoval, dostavil se Zrzek osvěžák. Nedalo se říci, že by sršel dobrým rozmárem, ostatně kdo by také rád sloužil v neděli dopoledne? Zrzek lehce šilhal, rozhlédl se po vlhkem lesklé světnici a shledal, že generální úklid byl proveden nedbale.

"Zopakovat ještě jednou od začátku!" nařídil. "Přijdu si to osobně zkontrolovat."

Představa rozpálených kamen zmizela v nedohlednu, po večerce se nesmělo topit a do té doby nás nepustí zpět. Na chvíli jsme ztratili humor i elán.

Zvláštní věc, dopoledne jsme celou záležitost brali sportovně. Po více než dvou měsících první kiks, dobrá, štěstí chodí dokola, a některé cimry to už slízly dvakrát. Konečně, taky by nás nebylo, kdybychom vyzdobili okna krajkovím, vystříhaným z Rudého práva, jateční duši Šlachteckého to hová. Nelísali jsme se, házeli jsme na krajky veliký sra-nec a Šlachtecký nás sejmul, dobrá, to ještě jaksi nepřerůstalo rámeček pravidel. Ale ta opakovačka, to byl faul, nespra-

vedlnost a zvůle, a ať si tedy trhnou protézou. Jebat nás můžou, rodit nebudem. Motali jsme se kolem hromady haraburdí před barákem, občas ji polili kýblem vody, zbytečně, poněvadž občasné přehánky udržovaly každé prkénko kavalců mokré, halinové hadry na nás se už mohly ždímat, a střídali jsme se v odskocích na sousední světnice, kde nás kamarádi dopovali horkým čajem. Stmívalo se, bachaři chodili pořád častěji omrknout, jak pokračujeme, ale my jsme zarputile šimrali rejžáky desetkrát vydrhnuté lavice a poličky, A zajímavé, ta skleslost z prvních odpoledních hodin z nás postupně opadávala, když jsme překročili tu časovou mez, kdy by se dalo ještě zatopit, trochu se ohřát a usušit hadry, najednou jsme už neměli co ztratit, horší už to tak jako tak nemohlo být, zvolna jsme propadali stavu zvláštní euforie, kdy se nám zdálo lhostejné, jestli na tom apeláku strávíme celou noc. A naopak bachaři zneklidněli a Kovařík začal nadhazovat, že teď už by to mohlo být v pořádku a že bychom se možné mohli nastěhovat. Ale my jsme tvrdili, že to pro jistotu vydrhne-me všechno ještě jednou, a on ~~pampřík~~ pelášil hlásit na velitelský barák, že jsme se buď pomátli, nebo že záměrně provokujeme. Nakonec nám návrat na světnici přikázali, rozhodl tak Zrzek, který vykonal tu slibovanou osobní kontrolu přímo na nástupišti v osvětlení reflektorů.

Jenže teď je zima. Promočené stěny dýchají vlhko, od vodou nacucaného dřeva provlhly i slamníky, dech se mění v

páru, protože teplota venku klesla pod nulu a tady uvnitř je to horší. Nebhali jsme sice otevřené dveře na chodbu, ale pomáhá to málo, potrvá několik dní, než všechno vyschne.

Zpočátku nás Elko navnadilo, ukazovalo se snesitelněji, než jak při vstupním pohledu - jakožto trestní lágr - vyhlíželo. Především bylo dost chleba a v kuchyni vařili o třídu líp než jinde. Ne sice tak jako Hugo na Kladně, ale Nikolaj ani Svornost předtím za zdejší úrovní silně pokulhávaly. Z celého systému zostřeného režimu se zdála klubat jen větší buzerace, podobně jako z kápa Kovaříka tajtrlík. Nesmělo se chodit venku, korzovali jsme tedy po chodbě baráku. Kromě novin nebylo co číst, Standa Konopásek vyprávěl, jak sjezdil s hokejem svět. Bylo zakázáno psát cokoliv mimo povolený dopis domů, Mirek Havelka přišel s nápadem, že mě naučí bridge. V civilu hrál závodně za tým, který zvítězil v posledním mistrovství republiky, maloval klacíčkem do písku znaky karet a zkoušel mě z licitace Limit-systému.

"Tvůj partner na severu otvírá jedním pikem, východ je pas, a ty máš A, Q a dvě malé v trefech, J a dvě malé v kárech, K v srdcích a Q a čtyři malé piky, co odpovíš?"

"Dva piky," řekl jsem po chvíli přemýšlení.

Mirek uraženě odfrkl nosem: "Když řekneš partnerovi dva ~~piky~~ piky, oznamuješ^{mu} co?"

"Oznamuju partnerovi, že mám trumfovou podporu a dvanáct až patnáct bodů."

"Jenže ty máš devatenáct a s partnerovými nejméně jednadvaceti, na které otvírá, máte dohromady minimálně čtyřicet. Ty jsi povinen mu oznámit, že máš devatenáct, kolik je potřeba na manche?"

"Na manche v druhé barvě nejmíň třicet osm bodů."

"Tak vidíš, máte v listě nejméně hru a kvůli tvojí nekorektní odpovědi ji nedolicitujete."

Prvního dne po nástupu na odpolední. Kovařík, který dělal navíc cáčhmistra, nás na závodě předvedl civilnímu kontrolorovi. Byl to málomluvný, jakoby zaražený čtyřicátník, trochu přihrblý do oblouku, s očima upřenýma k zemi, vypadalo to, jako kdyby se o ten pohled dolů opíral, a vždycky znejistěl, když měl vzhlednout. Na závodě pracovala kromě Rusů jen hrstka civilistů, museli to být superprokádrovaní členové, protože tudy procházela veškerá produkce uranové rudy, a každý měl dokonalý přehled o počtu a obsahu vagonů, putujících na Východ. Kontrolor Bednář se však choval slušně, za celou dobu jsme s ním neměli jediný konflikt, a co pamtujeme, dokonce ani jednou nezvýšil hlas, když s námi jednal.

Po rozchodu odpolední směny na pracoviště nás čtyři nováčky Bednář vedl přes dvůr závodu směrem k věži. Prostranství ohraničovala z protější strany soustava baráků a bud pro příjem, měření a třídění rudy, dovážené těžkými nákla-

ďáky, po straně blíže k lágru se táhla linka podzemních boxů, spojených dlouhým transportérem s věží nad skladovými halami, které uzavíraly nádvoří ve tvaru skoby. Věž skrývala ve svých útrobách mohutné drtící válce, byla vlastně mlýnem na rudu.

Prošli jsme přízemím věže do haly skladu, plného lesklých barelů, naštosovaných ve třech řadách na sobě. Po pravé straně od vchodu stála ve výšce asi jednoho metru nad betonovou podlahou dispečerská bouda, z níž vybíhaly na obě strany spádem nástavné koleje. Vlevo se pak v jakémsi výklenku krčila přilípnutá bouda odpočívárny, provizorně zflikovaná z latěk a dehtového papíru. Bednář otevřel dveře, na okamžik vzhlédl a vzápětí zase sklopil oči. Zhlédli jsme, že na lavicích podél stěn posedává asi osm muklů nakládací party.

"Mám tady čtyři nové lidi. Koza a Eliáš si je vezmou na starost, a takhle nová skupina bude dneska nakládat venku z bunkrů. Pojďte, ukážu vám co a jak," oznámil tichým hlasem. Při vyslovení jmen dvou zacvičovatelů na vteřinu odtrhl oči od podlahy, ale pak je hned zabodil do listin, které nesl v ruce.

"A my zůstaneme v šesti, pane kontrolore?" otázal se mladší robustní mukl s mrožím knírem a silnými brýlemi z kouta od bubínku, v němž čile praskal oheň.

"Ano, ode dneška budou dvě skupiny po šesti," vysvětlil

Bednář. "Vy jste první skupina a budete pracovat jen v hale. Přijdu vám za chvíli říct, která partie pojedě."

Otočil se a zamířil přes halu k nejbližším z řady dveří, které ústily na nakládací rampu. Následovali jsme ho uličkami, oddělujícími jednotlivé partie z barelů ve třech patrech nad sebou.

Objekt skladové haly ležel přimknut k rozlehlému seřadišti, protkanému sítí kolejí, odboček a výhybek. Kontrolor nás vedl doleva podél vlečky, odkloněné pod mohutné betonové bunkry s volně sypanou slabou rudou. Některé násypníky byly prázdné, jejich do trychtýře sešikmená dna spadala k uzavíracím železným výpustím, regulovaným pákou, podobně jako šoupata u komínů v dolech. Vzádu na kolejích stála řada prázdných krytých vagónů. Kontrolor nám ukázal bunkr, z kterého budeme nakládat, přistrčili jsme si první prázdný vagón a přistavili k jeho dveřím transportér od výpusti. Kontrolor vlezl dovnitř a křídou vyznačil po stěnách rysku, určující výšku nakládaného materiálu. I slabá ruda měla svou váhu a vagón nesměl být přetížen, aby vydržel tu dalekou cestu.

"Jaká je tady norma, pane kontrolore?" zajímal se okamžitě Mirek Havelka.

Bednář po něm bleskl pohledem a dokončil tah křídou šikmo vzhůru ode dveří na vodorovnou rysku, předpokládanou čáru sesuvu naloženého materiálu.

"Přesvědčí vás to řeknou," broukl. "Při trošecíkovnosti si s tím budete jen hrát. U nakládky se tady ještě nikdo nestrhal."

Nelhal, byla to hračka. Aspoň pro nás, co jsme přišli ze šachty. Uvědomil jsem si, že za ta léta dělám první šichtu na povrchu. Odpoledne ustal vítr a slunce se rozzářilo jako laskavý přítel, vítající hosty ve svém hájemství. Svlečení do pól těla jsme si šetřili práci, aby nám vydržela. Trochu pohybu vynakládala jen dvojice ve vagóně. Ta malým pásem usměrňovala materiál, spouštěcí z transportéru, do roviny určené žrýskou, po chvíli tréninku nebylo ani třeba uhrabávat štěrky lopatou, záleželo jen na zručnosti, jak se s podavačem manipulovalo. Další dvojice obsluhovala šoupě u bunkru, stačilo nastavit páku, aby se škvírou samospádem sypal stejnoměrně materiál. Třetí dvojka měla hlídat transportér, takže seděla, pokařovala a opalovala se.

Začali jsme se Standou Konopáskem vagónovat. Druhou dvojici tvořili Mirek Havelka a Vlasta Plšek. Vlasta se chopil páky a bez valné námahy jí pohyboval nahoru a dolů. Mirek lopatou přibrzdžoval tok materiálu, pofrkával a vynalézal, jak a co ještě vylepšit, abyhom šetřili síly. Jenže tady se už mnoho vylepšovat nedalo, byla to lážo-plážo facha, o jaké jsme dříve mohli jen snít. V dlouhých chvílích oddechu jsme si nahřívali záda o sluncem provlažený beton bunkrů a vyhlíželi do kraje za dráty, jak se táhne daleko daleko v

našedlém oparu podzimního odpoledne. Takové chvílky jsme dříve kradli jen před fáráním, kalilo je vědomí neodvolatelné nutnosti za pár minut klesnout do objetí té prokleté, studené a mokré jámy. A tady jsme měli rozhlížení přímo v náplni práce. Ze šachty fárá člověk na povrch vyždímaný jak citron, i když se dole jen fláká, tady nám sluneční paprsky jako by navracely vydanou energii, a tak jsme tu první směnu nakládky tráвили v báječné pohodě, rozjaření, jako kdybychom místo kávy z lógru popíjeli pořád dvanáctku pivo. Občas jsme jeden na druhého zpytavě pohlédli, zda náš vlastní dojem není jen jakýmsi sebeklamem, zda je sdílen i ostatními. A když jsme se ujistili, že tento pocit platí obecně, začali jsme pátrat, kde a v čem za tím příjemným a příznivým povrchem věci vězí zrada. Neboť zkušenosti nás poučily, že mohl si máže vydobýt kus životní přízně toliko vlastním úsilím a proti vůli vězňatelů, v jejichž záměru přirozeně není ulehčovat úděl otroka jen tak zbůhdarma.

Můj pane, vzácný příteli, záhy se potvrdila pravdivost našich zkušeností a pochopili jsme, kde je ten pes zakopán. O tom však později, ještě nekončíme s trestním lágrem L, nabízejícím relativně lehkou práci. Systém, který v naší době vládne, dávno zvrátil teorie o svobodné práci, všechny fráze, kterými na toto téma hýří, jsou záležitostmi propagandy a taktiky. Je to blaga. Ve skutečnosti je práce trestem, jako trest je pojímána a v rejstříku represí proti poddaným

uplatňována. A tak paradoxně řád, který se inzeruje jako nej-pokrokovější, dokonale naplnil předurčení biblické, provázející vyvržence z ráje: "V potu tváře své chléb jísti budeš, dokavadž se nenavrátiš do země, poněvadž jsi z ní vzat."

Ten první den jsme, pane a příteli, sice už dávno věděli, že nucená práce je tvrdým ortelem. Ale při skotačení na sluníčku jsme zatím netušili, jakého stupně zlovůle a zákeřnosti může dosahovat takový ortel.

Obvyklý žert s nováčkem, jakýsi křest, se tady odbyval v boudě příjmu. Když šel cuvaks kolem, vylezl zevnitř nějaký starý mazák a pozval ho na obhlídku. A tam, na podlaze místnosti, plné roztříděných a seřazených bedniček se silnou rudou, vždycky stála v cestě ojedinelá bedna, a vždy se našla záminka požádat nováčka, aby ji šoupnul na stranu. Ochotný novic se sehnul, chytil madla bedýnky, ale nedokázal jí ani pohnout, ani když vynaložil všechnu, někdy nemalou sílu. Představte si, prosím, krychlovou bedýnku o hraně nějakých čtyřiceti centimetrů, otevřete víko a spatříte čistou smolku, černý lesklý kov. Dojde vám, že si z vás vystřelili, a ač máte s rudou větší či menší praxi, začnete ji vyhazovat ven, protože ta bedýnka musí být určitě přibitá k podlaze. Ale ne-ní. Když ji vyprázdníte do půli, najednou s ní hnete. Naplněná však váží kolem jeden a půl metráku, ta malá, bytelně okovaná krychle, podobající se truhlicí s pirátskými poklady.

Nebo boxy podél hlavního transportéru do věže, betonové chlívky s pobočními pásy, zabudovanými v úrovni podlahy, jen o málo větší než ajnolík v korekci.

"Hodíš na pás třicet lopat?" otázka se tě fedrák.

Vezmeš uhelku, zaryješ ji pod forotu shora sypané silné rudy, a po podlaze ji stáhneš na pás. Po třiceti rázech lopatu, na spodku lesklou jako stříbro, rád odevzdáš.

"Kdybys byl v Americe, můžeš jít pro prachy a potom si zazpíváš protestsong. Právě jsi naložil šestnáct tun."

Není šestnáct tun jako šestnáct tun. Fedráci jich dávali za šichtu ve dvou kolem devadesáti.

Nahoře ve čtvrtém patře věže tránilo řídící centrum provozu. Generál Paleček tam šéfoval tříčlenné partě obsluhy. Když se telefonicky zkoordinovalo spojení s boxy a odběrem, bylo uvedeno do chodu násypné zařízení a kaskáda drtičů začala semílat rudu na drobno. Střevo věže za silného rachotu trávila kamenné žrádlo, aby její exkrementy dole v přízemí parta odběru v podobě písku nabarelovala a připravila k expedici.

V každém mlýně se práší a z literatury známe bukolické doby pánů otců v pantoflích, stárků, mládků a krajánků, rázovitých postaviček nepřiliš dávné minulosti, se smyslem pro řízný žert i truňk, ve vzpomínkách obestřených lehounkou moučnou mlhou, známe je tak i ze skutečnosti za války, když se jezdilo na venkov pro proviant.

Věž na Elku byla vlastně jen gigantickým mlýnem, tak výkonným, že stačil semlít úrodu celé země. Také prášil - leč moučku černou. A proto si tahle mlýnice vysloužila své poetické přízvisko, věž černé smrti.

Za léta v jáchymovských šachtách člověk otupěl. Denní styk s kamením a hladem vás dokoře tak, že riskujete, nedbáte na pozdější možné následky. Teď jste prostě vrženi do takových poměrů, že ani nevíte, zda nadejde ještě nějaký zítřek, dodatečné následky leží někde za horami a nejsou příliš důležité. To znamená, že fedrujete nepokropenou hlušinu, protože je lehčí, že lezete na předeek do plynu hned po odpalu, poněvadž někdy není možné čekat, až vám dílo vyvětrá, že pikujete sbíječkou nad hlavou, drť se vám dere do očí, za košili, a v plicích si zakládáte kamenolom. To všechno člověk podstoupí a dělá to, protože nemá jinou volbu a jediné, co mu zbývá, je doufat, že to snad v budoucnu, pokud nějaké vůbec nastane, nebude tak zlé.

Figuru u třasáku však považuju za největší hrůzu, co jsem tady doposud viděl, a přiznám se, můj pane, že mě mrazí, když si představím, že by mě tam mohli nakomandovat. To bych radši zahájil v korekci hladovku, ale k třasáku by mě nedostali. Když procházíme kolem za provozu, spěcháme co nejrychleji, zadržujeme dech, ale stejně, než za sebou zavřeme plechem pobité dveře do skladové haly, skřípe nám uranový prach mezi zuby.

Občas se mi zdá, jak mi prach vniká do úst, hromadí se a lisuje v torbách, a že až ho nažvýkám to kritické množství, posledním skusem zažehnu rozbušku nějak tak jako v té první primitivní bombě, ozve se pekelná petarda a výbuch mi vypaří hlava v podobě hřibového mraku. Ne že by to byla nějaká světová katastrofa, připadá mi to jen jako taková osobní titěrná záležitost, že v první chvíli kamarádi kolem ani nezpozorují nic podezřelého, nezaslechnou žádný třesk, nic, odbude se to úplně v tichosti, jenom mně osobně bude vhybět hlava.

Připouštím, že tahle představa vypadá dost potřeštěně, nejspíš trpím nějakou fobií, ale skutečností zůstává, že v okolí třasáku se hustě práší po celou dobu jízdy partie, podobně jako v těch starých mlýnicích. A ten prach jen hmatatelný, můžete si ho promnout ve špetce.

Nevím, který génus tohle zařízení projektoval, ale technika to, vót, bolšaja. Do roury věže se nasype ruda, v každém patře pohánějí ozubená kola ocelové válce, čím nižší patro, tím užší mezera je mezi nimi. V přízemí padá rozemletý písek do zásobníku, pod nímž běží pás třasáku. Podavači přisunují prázdné barely plniči, ten trhnutím páky uvolní ~~praskav~~ otvor v zásobníku, naplní barel a nechá ho se-třást. Pak pustí barel po páse k víčkaři, který ho zavíčkuje. Adjustovaný barel putuje po dalším pásu šikmo vzhůru dírou ve zdi do budky dispečera, kde je označen šifrou, očíslován

a započítán. Po úpadkových kolejkách se skoulí celá partie do volného prostoru skladu, kde je nařtovaná do formace. Jedině plniče jsem zahlédl občas s respirátorem, ale jejich filtry se brzy ucpávají a na výměnu není dost času.

V prostoru třasáku je prachu nejvíce a nejhutnějšího, avšak ten jemnější, mikroskopický, ten je všude. Poletuje ve vzduchu, víří a táhne s průvanem, s pohybem lidí, s jejich dechem. Je všude, i když v nestejně hustotě. Celá věž, když se otrásá v chodu, dýmá ten prach jako dědek se zapálenou fajfkou. Přesvědčili jsme se o tom, jak napadal první sních. Za pár hodin poté, kdy přestalo sněžit, bělostná pokrývka zešedla. Sněžení ustalo při ranním nástupu, když jsme vyrazili na vycházku, barva sněhu připomínala zaprané povlaky špindíry hospodyně, a při odchodu na závod se už v tápotách usazovala voda jako po nádobí. Sklad haly, kde stojí v závětrí naše odpočívárna, je spíš obrovský, dvě stě krát padesát metrů veliký bazén, v němž plaveme sem a tam v nálevu prachu. Usazuje se ve vlasech a v uších, smrkáme uranový prach, nosíme ho zažraný v halinových mundúrech na lágr do světnice, zde zase pro změnu nevydávají zvláštní pracovní oděv, a spíme na něm, když si ty hadry skládáme na noc místo podhlavníku.

Moučný prach je jedlý, stejně tak uhelný. Tenhle však vzniká z kamene a kovu. Zdejší prach drnčí radioaktivitou, často nám zvoní v uších. Pohybujeme se neustále v prostředí

nejvyšší koncentrace gama záření. Nikdo neví, jaká je přípustná míra ozáření, nikdo neví, po jakou dobu je možné s černou rudou pracovat bez škodlivých následků, zda týden, měsíc, či rok. Neexistují lékařské prohlídky, po ochranných měřidlech ani potuchy. A není obrany, nemá smysl si stěžovat, na velitelství by to ohodnotili jako provokaci, vždyť přece oni pracují ve stejných podmínkách. Dialekticky vzato - je to pravda. A tak jsme nakonec rádi, že fasujeme aspoň rukavice z pytloviny jednou za měsíc.

Kdyby přikázali, že musíme plivat do určeného prázdného barelu, mohli bychom, jakožto lágr, iniciativně vyexpedovat měsíčně jeden barel navíc. Jeden plný barel hutných černých chrchlů na jednu hutnou atomovou bombu. Jeden barel šplouchavých plivanců na ušlechtilý boj za mír.

Každý úsek na závodě vede Rus s titulem inženýra. Tuzemští civilové vykonávají provozní dozor, organizují práci a vyřizují administrativu, prostě pracují, ale jsou podřízeni vedoucím úseků. Náš inženýr je maličký mužík se širokými, plandavými nohavicemi a obligátním kloboukem na hlavě. Občas proběhne pracovištěm rychlými drobnými krůčky, pohybuje se jako vodoměrka, překřikuje nevypočitatelnými trasami halu, nikdy nic nezapisuje, nikdo ho ještě nezahlédl s papírem a tužkou v ruce, není také známo, jaký obor absolvoval. Ale je neškodný, nehoní do práce, dokonce se stále usmívá i na vězně, patrně to bude docela dobrosrdečný člověk.

"Co tam s tím vším u vás děláte, tovaryši?" otázal se ho jednou Mirek Havelka, když inženýr přihrkl k naší partě a na vteřinu se zastavil.

Inženýr se rozzářil, ručky mu vystřelily vzhůru a něco zadrmolil. Potom se rozběhl do druhého kouta haly, kde nebyla ani noha.

"Co to brebentil?" otočil se Mirek na pátera Kozu, který ovládal dokonale ruštinu.

"Sypou to na hromady," přeložil páter Koza. "Už mají z ruděnky obrovské hory, Boha nevidět."

"To že řekl?" kroutil hlavou Mirek.

"Přesně. Boga něvidět."

Šéfem závodu je vrchní inženýr Byčkov, zvaný Parfumenko. Kluci z pracovišť blíže brány tvrdí, že ho cítí přicházet zdaleka, když vane vítr od severozápadu, za naprostého bezvětří mu neměřili akční rádius vůně dvanáct metrů. Byčkov je přísný a rád vidí, když se lidé hýbají. Vyloženě nesnáší, zastihne-li někoho sedět, ať mukla nebo civilistu. Jelikož ho však prozrazuje předem nezaměnitelný pach, málokdy se mu podaří někoho přistihnout, a tak je s výkonností podřízených celkem spokojen. Přesto staví na odív neměnný zarputilý výraz, zřejmě vzhledem k vysoké odpovědnosti, kterou nese. Dalším jeho povahovým rysem je rozhodnost v řešení problémů.

Brzy po nástupu do funkce se stalo, že v deset hodin

dopoledne nachytal svažit partu Franty Čermáka, která betonovala sokl pod soustruh v zámečnické dílně. Marně mu vysvětlovali, že je čas svažiny, Parfumenko zrudl a začal zvyšovat hlas. Protože stížnost na tábor by znamenala jistou korekci, Franta Čermák začal zoufale kličkovat.

"Nemůžeme rabótat, pane inžinýr, nemůžeme vůbec nic dělat," prohlásil nešťastně.

"Počemu?" tázal se Byčkov.

"Potomučto, tomučto," koktal Franta a náhle jeho zrak padl na vodováhu. "Potomučto nám někdo ukradl bublinu."

"Čto éto takája bublína?" pátral Parfumenko.

Franta držel v ruce vodováhu, z níž vypadávala libelka. S libelkou v dlani, tu pochopitelně zatajil, předvedl vrchnímu inženýrovi funkci vodováhy. Přístroj vzbudil v Parfumenkovi hluboký zájem, vyhlíželo to, jako kdyby podobnou pomůcku zhlédl poprvé. Nakláněl ji, přiložil k hraně betonového soklu a zbývající libelka poctivě ukazovala. Leč po té první, v širší ploše dřeva, zela jen prázdná mezera. Parfumenko se konečně nasytil pokusů a vodováhu Frantovi vrátil.

"Vyfasovat ve skladu novóju bublinu!" nařídil.

Frantu Čermáka však posedl ďábel a začal hrát vabank.

"Éto němóžno, pane inžinýr," pravil svéráznou ruštinou. "Ani nedajut. Éto druhája bublína v tomhle tejđnu."

"Job jeho mať," rozzlobil se Parfumenko. "Rabotať nuž-

no!"

Vytáhl z kapsy zápisník a na vytržený list načmáral osobní příkaz pro sklad, aby vydali jednu bublinu, a to okamžitě. List podal Frantovi, ale jako zástavu mu odňal vodováhu, prokazuje tak příkladnou a ne neoprávněnou ostražitost. Situace nabyla dramatickosti, ale Franta vzal příkaz a vypadl.

V dílně se rozhostilo napjaté ticho. Čtyři muklové postávali bez dechu kolem Parfumenka, který zadumaně honil bublinu v libele sem a tam.

A už tady byl Franta zpátky. V levé ruce třímal nafouknutý papírový pytlík, bez okolků vzal inženýrovi vodováhu z rukou, zlodějskými prsty zasunul nepozorovaně vypadlou libelku do prázdného dálku, přeložil sáček k vodováze a dlaní prudce udeřil shora. Ozvala se rána a Franta už opatrně odstraňoval roztrhané cucky papíru. Pak mu ve tváři zaplátl vítězoslavný úsměv.

"Vsjó v pořádku," ukazoval opravené nářadí inženýrovi. "Vodovága fungujet óčeň charašó, pane inžinýr."

"Da, da," souhlasil po překontrolování věci Parfumenko a pak se důležitě napřímil: "Nu, vót, možno rabotať, rebjatta."

Vypochovedoval z dílny, ale naneštěstí poslední fázi opravy pozoroval civilní kontrolor, kterého odvedle přivábil známý pach voňavky vrchního inženýra. Sám ovšem nejlépe vě-

děl, že Byčkov je daleko více důstojníkem kontrarozvědky než provozním inženýrem, ale stranická čest mu nedala přejít záležitost jen tak.

"Čermák," pravil výhružně, "co jste to, vy chlape darebná, proved? Vždyť vy jste zesměšnil sovětského člověka."

"Já?" podivil se Franta. "To je vyloučený, to bych si nikdy nedovolil. Na chodbě baráku chodím denně ikskrát kolem nástěnky, kde stojí: Sovětský člověk - náš vzor. Postup opravy určil pan inženýr Byčkov sám, já za nic nemůžu. Já jen vykonával jeho příkazy a vy jste toho byl sám svědkem, pane kontrolore."

Kontrolor zrozpačitěl. Uvědomoval si dosah události a nenalézal kloudného východiška. Chvilku se procházel po dílně s rukama za zády a se svěšenou hlavou. Potom se zastavil před Frantou a nasadil bodrý výraz.

"Koněčně proč si s tím lámat hlavu? Vždyť přece o nic nejde," zahalasil.

"Právě. Já si hlavu nelámu, pane kontrolore," potvrdil Franta Čermák. "Mně to všechno připadá úplně normální. Nechápu, oč tady vlastně běží."

"O nic neběží, Čermák, správně," kýval kontrolor.

"Prostě byla porouchaná vodováha a potom se zase opravila, není to třeba nijak rozvířovat. Jsme přece chlapi a umíme držet zobák. A když to zůstane jen mezi námi, Čermák, tak nebudete litovat. Vyplatilo by se to vám i tady chlapcům."

Co vy na to, Čermák?"

"Já jsem pro, pane kontrolore," pokrčil Franta rameny.

"Já bych ten kšeft bral. Jenže to má jeden háček."

"No, jen mluvte, Čermák," vybídl ho kontrolor nedočkavě. Byl ochoten přistoupit i na nějaké to vydírání, pokud by nepřekročilo meze. "Myslím, že bychom se mohli dohodnout, jak tu věc sprovedíme ze světa."

"Já jsem totiž do toho skladu opravdu šel," vysvětloval Franta. "Já byl v tu chvíli dočista zmagořenej."

"No, a?"

"No, a vliťnu do skladu, a teprve tam mě osvítil spásnej nápad. Zblejsknul jsem tam kompresor a už to bylo hotový."

"Kompresor?" opakoval kontrolor.

"Jo, kompresor," přisvědčil Franta. "A v tu ránu se mi rozsvítilo. Křiknul jsem na skladníka, aby někde sehnal papírovej pytlík a načepoval ho plnej stlačenýho vzduchu. Jenže on si myslel, že jde o nějakou ptákovinu, a poslal mě do kólu. A mě nenapadlo nic lepšího než vytáhnout to lejestro od Parfumenka, pardon, totiž od vrchního inženýra Byčkova, takže mi vyhověl, teprve když si ho přečet."

Z kontrolorovy tváře vymizel nucený úsměv a vystřídalo ho zděšení.

"To byla blbost, Čermák, to byla veliká blbost," hlesl tiše. "Proč jste ksakru nenařoukal ten pytlík vlastní hubou někde za rohem, když už. Nač jste potřeboval zrovna vzduch

z kompresoru?"

"Já vím, pane kontrolore, je to mrzutý, ale stalo se to tak, jak povídám. A ještě horší je, že si ten příkaz nepřčet' jenom skladník sám," dodával Franta. "On začal řvát smíchy a čet' to nahlas všem, co se tam sběhli. To bylo tak pět šest lidí, a počítám, že teď už o celý záležitosti po závodě čimčarají i vrabci na střeše."

"Tak to je krásný, Čermák, to se vám opravdu povedlo," olízl si oschlé rty kontrolor. "To jsme tedy všichni v hajzlu."

Sklonil hlavu, založil ruce za zády a vydal se na pochod po dílně, pokoušeje se vydumat, jak by z té šlamastyky vyvázl alespoň sám, když nešla ututlat vcelku. Po chvíli objevil spásné řešení, zastavil se, otočil se k Frantovi a roz-
táhl ruce.

"Koneckonců já za nic nemážu, já si nad tím vším, Čermák, meju ruce," prohlásil. "Přišel jsem pozdě a netušil, o čem vlastně běží. Já jsem se de fakto přichomejtnul až k závěru celý události, možná teprve po tom, až bouchla ta rána. Asi tak to bylo, asi určitě, že jsem zaslechl tu šupu a šel jsem očihnout, co se vlastně děje."

V této verzi věc také ušel na velitelství. Pokračováním komedie byl výsledek provinilce Franty Čermáka velkým šlachteckým a trest korekce. Příhoda však sjednotila do společného pocitu komplotu všechny zúčastněné, Byčkova totiž neměl

nikdo rád pro jeho nafoukanost a aroganci a všichni mu to fiasko v duchu přáli, šlechtického nevyjímaje. Důkazem byl právě ten trest korekce, bez zostření a na pouhý týden. S takovým rozřešením projevil plnou spokojenost i Franta, týden korekce za takovou prču ochotně odkroutil.

Nevím však, můj pane, proč mi tahle příhoda, která vešla do historie lágru, najednou nepřipadá pouhou legrací. Dokonce ji tím druhým okem, tím pohledem za očima, shledávám současně smutnou. Z jistého úhlu vypadají všichni protagonisté tristně. Od inženýra Byčkova, původem někde od Rjazaně, gramotného v první generaci, důstojníka kontrašpionáže, vyškoleného zacházet s jinými nástroji, než je zednická vodováha, který se ocitne v cizí zemi, kde lidé myslí cize a jednají zvláště. Do očí mu pochlebují a hrbí se před ním, ne pro jeho osobní kvality a kouzlo, ale protože on ztělesňuje nejen vzorovou velmoc, ale i ideologické říkanky vládnoucího režimu. Cizinec ovšem vycítí, že postoj vůči němu není ani jednoznačný, ani ve většině případů upřímný, že se mu tu tajně, tu otevřeněji posmívají, má mindrák, že oprávněně, a tak vybuduje kolem sebe zeď, za níž je ztracen v osamělosti, bez úsměvu y přátelství, bez skutečného srdečného vztahu, který i kdyby se vyskytl, připadal by mu a priori podezřelý.

Truchlivé jsou figurky kontrolorů a náčelníků, těch potměšilých přísluhovačů, kteří jednají tak, jak jednají - proč

vlastně? Že si chtějí zachovat místa kontrolorů a nosit uniformu se zlatými hvězdami na ramenou? Protože jsou stoupen-
ci režimu a věří tomu, co čtou na stránkách novin? Pak by pře-
ce měli za Byčkovem stát jako žula a nepošklebovat se mu po
straně. A jestli z pohodlnosti myslí přistoupili na to, že
konkrétní Parfumenko je hlupec, ale že jinak platí ideál
onoho zářného typu člověka, malovaný propagandou, pak žijí
v trvale schizoidním stavu, který jim samým sice asi příliš
nevadí, ale činí z nich osůbky hodné politování.

A Franta Čermák, hrdina tohoto příběhu? Je-li vakutku
hrdinou, pak tedy dosáhl nanejvýš pyrrhovského vítězství.
Neboť co zbývá tvorovi v existenciální situaci pasti než
klamat, uhýbat a bránit se všemi dostupnými prostředky? A
nakonec je to zase on sám, který zaplatí za celou klauniádu
vyšinutého řádu, byť to bylo obolem, s nímž dokonce souhla-
sí.

Tak, na tom našem krásném světě to není zrovna nejspraved-
livěji zařízeno. V určitém smyslu jsou na tom všichni stejně,
provádějí vynucené tahy, hrají vynucené role. Dělá se z toho
až mílo. Promiň, pane, že to takhle říkám, obvykle si nestě-
žuju, nekňučím, ale dneska se mi nevede právě růžově. Je mi
pořád ještě zima, nemohu se zahřát, snad je to všechno tím,
že nemám na zimu ty nejlepší vzpomínky. Spánek mě mívá, jsem
čilý jako mlok, svaly napjaté, jakoby stažené křečí, nedaří
se mi uvolnit je. Hlavně, aby to nebyla nemoc. Černá přichá-

zí neočekávaně. Odpoledne na šichtě ještě oběť poskakuje kolem třasáku a plní barely, druhý den slabost, apatie, vyhaslý pohled, marod doklopýtá na ošetrovnu a před polednem ho už vezou vedle na Ústředák. Jako mechanickou loutku, v níž prasklo péro. Nemocní se již nevracejí.

Ale snad to nebude černá nemoc, když naopak žádnou ochablost necítím. Jen aby to nebyla nemoc, chtěl bych tenhle lágr přežít. Chtěl bych přežít i ty další lágry, co mě ještě možná čekají, ale aby se to podařilo, musím napřed prolézt tímhle. Když o tom uvažuji blíže, nevím vlastně, proč si to tak vášnivě přeju, je to zvláštní, můj pane, ale píšu ti v tom ohledu naprostou pravdu.

Nedávno jsem měl návštěvu, taďy jsou kupodivu návštěvy častější než jinde, snad proto, že návštěvní barák leží v dokonalém~~u~~hledu, blízko železniční stanice směrem k hlavní silnici. Přijela máma s tátou, sestra ne, ta se bude vdávat, snad^{tak}aspoň unikne těm pilám~~u~~ zámečnickým učilištím, kam ji přidělují na práci. Máma pomáhá prodávat a myje dlaždicové podlahy v papírnictví, táta dělá jako pomocný dělník. Zametli s nimi, soudruzi, tvrdě, třídně a bez sentimentu. Naši se pokoušejí odstěhovat z toho malého městyse, kde je každý zná, a jsou proto přímo na ráně, jednají se strýcem v Teplicích, aby je vzal na byt, protože vlastní samozřejmě nemohou získat. Páříové, trpí za to, že zplodili syna kontrarevolucionáře, nadsmrti vyřízení, odepsaní pokud tento režim bude trvat, ma-

jí to v posudku, který každého člověka této země provází jako stín. Povedou žabomyší vojnu o povolení k přestěhování, o lehčí práci, o nějakou kuču se střechou nad hlavou, o prášky od doktora nystředisku. Proč to všechno, můj pane? A kdyby mě nakrásně zítra pustili, kam za nimi mám jít? Kde budou zítra doma? A když dokážu přežít, čeká mě týž úděl. Psanecká existence, denní bitva o psí psouk, k čemu tedy vůbec přežívat?

Mluvili jsme plynule a hodně, už jsme se naučili. Ale v našich očích hryzla lítost, v očích všech, a u každého z nás platila těm dvěma zbývajícím. A najednou máma povídá:

"Musí se žít, Bůh to tak chce. Musíme snášet život s pokorou, dokud trvá, trvá i naděje."

Máma je věřící, nechodí sice po kostelích, ale modlí se každý den. Má tichý, jemný hlas, prosté myšlení a prostou řeč.

Esenbák, který nás hlídal, a s potěšením dosud naslouchal, jak jeho třída deptá tu naši, nepřátelakou, při slově Bůh zledověl.

"Mluvte jen o rodinných záležitostech, jinak přeruším okamžitě návštěvu," vyštěkl.

Nikdo z nás se na něho nepodíval, nikdo si ho ani nevšimnul. Jako by tam prostě nebyl, i když z něho od té chvíle číselá nenávistná zloba. Uvědomil jsem si, jak to má ten chlapec trpké, když přes všechnu svou moc jako by nebyl. Návště-

vu nepřerušil a my jsme pokračovali jen o těch našich rodinných záležitostech, do nichž se promítal toliko jako irelevantní a zastupitelný odštěpek moci cizí, spíše více než osobitý činitel.

Nedokázal jsem dosud dobrat se smyslu toho, proč vlastně žiji. Žít jen pro naději, nevztáženou k ničemu konkrétnímu, se mi nejeví jako naplnění toho smyslu, aniž to ovšem lze vyloučit. Žít pak toliko pro sled šancí mi připadá, jako když se štěně pokouší chňapnout vlastní ocásek a točí se dokolečka. Nevím tedy proč, ale přece žiji. Moje tělo žije, cítím, jak usiluje žít, jak úporně vyrábí krvinky za ty zabité soustředěnou palbou gama paprsků, konstatuju, že přemýšlím o přežití tohoto lágru, ač, když se to vyplní, mohu padnout do jiného, ještě většího srabu. Mohu se dostat i do lepšího, mohou mě pustit na tak zvanou svobodu, kde drátěné koridory číhají v nedohlednu, až za obzory, ale jsou tam, avšak nic z toho nemá valné rozumné opodstatnění. Rozumné se z tohoto pohledu zdá spíš odmítnutí té bezvýchoďné hry na šance, vrácení vstupenky po vzoru hrdinů Dostojevského.

Jedině, že Půh by to tak chtěl. Jedině kdyby byl a chtěl tomu tak. Jedině že bychom netvořili toliko jednu z odrůd biologické existence, že bychom byli obdarováni pověřením/povinností, prozřeli, pochopili a s pokorou se podjali svých úloh.

Máma to tak vyslovila. Jinými slovy to říkají páteři.

Mámy bych se rád dotázal na řadu věcí, ale s tou je mi dopřáno hovořit za půl roku jen deset minut z očí do očí na oktrojované téma, dalších pár minut ji vidím na dálku, když nastupujeme, a potom když strážci uvolní kordón, jak s houfem jiných mám, tátů, manželek a dětí běží za odjíždějícím autobusem a mává - komu? Nikoho už za okénky nelze rozeznat, mává nikomu a všem, všem svým synům. Nebo jen své představě, snad jenom tomu zraku prachu, co víří zpod kol. S dopisy je tomu podobně, jsou v podstatě oznámeními opačného významu než parte, totiž že lidé ještě žijí. Jinak tuhá cenzura zprávu zadržívá, nanejvýš vězně pozvou do kanceláře a tento fakt mu ze zabaveného dopisu oddeklamují.

"Páteři vám všechno řeknou," vyjádřil se náš kontrolor Bednář na první směně. A snad ani netušil, nakolik je ta věta symbolická. Páteři vám totiž opravdu řeknou všechno.

Jeden z dvou baráků tábora je obsazen výhradně pátery. Jsou tam kněží všech vyznání, nejsilnější počtem jsou ovšem katolíci. Mají tam zastoupeny všechny své řády, celou hierarchii od prostého venkovského faráře až po vysoký klérus. Ten barák je hotová Univerzitní knihovna. Jestliže někdo něco neví, je-li o čemkoliv na pochybách nebo dojde-li ke sporu, stačí vznést dotaz na některého z páterů. Druhý den se dostaví odborník nebo posel a přinese definitivní, přesnou a vyčerpávající odpověď, ať jde o historii sebezastrčenějšího pronároda, o fyziku, chemii, zeměpis, matematiku, estetiku

nebo filosofii. Mirkovi Havelkovi vypadl z paměti ~~Anglický~~ výraz pro trpaslíka, druhý den obdržel seznam sedmi výrazů pro ty pohádkové bytosti a nádavkem jména těch sedmi kolem Sněhurky. Životopisy panovníků a slavných géniů, letopočty bitev a katastrof, Shakespearovy sonety, kolik má stonožka noh i Marxovy spisy - všechno je na skladě, stačí se jen zmínit a ~~my~~ nejpozději na druhý den vydá farářský barák požadovanou odpověď. Skoro to připadá jako nějaký automat, jednou stranou hodíš lísteček s dotazem, ve stroji začnou rachotit kolečka a překlady, tajuplnými průtokovými cestami putuje ta karta do správného oddělení, do speciální buňky toho mozkového trustu, kde je vyřízena, na počkání vrácena zpět, a jinou šterbinou vypadne výsledek, bezplatně sice, vždy ovšem s osobitým soudem, ten aparát je přece uzpůsoben a nasměrován k žádoucím cílům.

Navětek je kněžský barák nenápadný, disciplínovaný, zřídka kdy se stane, aby tam byla některá cimra potrestána jako ta naše dnes, a když, tak ne pro nedostatek pořádku, ale pro kratochvíli bachařů. Kněží jsou klidní, tiší a poslušní, až na otázku víry, tam jsou neoblomní. Žádné přesvědčování, převychovávání ani perzekuce se jich netknou, v diskusích jsou neporazitelní a velitelství se také už dávno vzdalo v tomto ohledu zbytečných snah. V současnosti panuje mezi protivníky jakýsi smír, bachaři je nechávají věřit po jejich právě za ten klid, který faráři osvědčují.

Náš barák se liší od kněžského hlavně složením osazenstva. Elko je trestní lágr, každý z vězňů si pobyt zde něčím vysloužil. Jsou tady dupláci, s druhým rozsudkem, vyfasovaným za provinění během výkonu ^{prvního} trestu, jsou tu průseráři všeho druhu, pochytaní útěkáři, buřiči a odbojníci. Jsou tu nezlomní sedláci, je tu těžká galerka, z Němců vyšší důstojníci a politická reprezentace, kterou nezvěšeli a ~~nikdy~~ nesedí v izolaci v pevných. Tenhle pestrý soubor různých individualit, otrlých a zkušených borců, je stmelován tlakem, vyvíjeným velitelstvím a poměry, výskyt bomzáků není tak četný, jak se kápo holedbal. Hlavním verbířem do řad bomzáků je černá, jedinci propadají strachu ze smrti, uduvač začne pracovat za pouhou vidinu přesunu na jiný tábor. Taková proměna neunikne ovšem pozornosti a informátor je brzy odhalen. Paradoxem zůstává, že tady není vlastně co bomzovat. Civilisté musí být přísně prokádrováni, kromě přímého představeného se nikdo z nich nedá s neznámým muklem z jiného úseku do řeči, a sám nadřízený kontrolor hovoří co nejméně. Na černý dopis domů ~~nebo~~ ^{nebo} dodání balíčku ani pomyslení. Jedině Němci mají ^{nějaké} patrné spojení přes starého soukmenovce, který sice ušel po válce odsunu, ale jemuž je bližší společenství krve než socialismus. Svědčí pro to okolnost, že od Němců pocházejí ~~zprávy~~ seriózní zprávy, zpravidla dalším vývojem potvrzované, žádné latričky. Mezi Germány není ovšem možné proniknout, drží pevně semknutou partu podobně jako

páteři, a v poslední době jsou na koni, protože skutečně všechno nasvědčuje tomu, že je mezinárodně projednáván jejich odsun Heim ins Reich.

Významnou úlohou bomzáků je hlídat a denuncovat podezřelé, slídit po přípravě k útěku. Také v tomto ohledu musí být jejich úspěchy mizivé. Staré muklovské úsloví praví, že není takový lapák, aby se z něho nedalo pláchnout. Přiznám, můj dávný příteli, že já tady možnost útěku nevidím, snad už nemám ani ty správné oči. Tábor je tak zababušen do přediva oplocených koridorů, že pohled kterýmkoliv směrem zakopává o bariéry překážek, nakupených příčně za sebou. Zbývají dvě možnosti, jedna šílenější než druhá, jednak nákladáky, které dovážejí rudu, ty se však vracejí prázdné, a za druhé věrtuška, tady naopak odjíždějí vlaky zaplombovaných vagónů plné. Jenže po celou dobu, než odbaví a vypraví věrtušku, stojí vězni jak na táboře, tak na závodě nastoupení v hlídaných formacích, než se vlak prosmykne všemi průjezdy v pásmech a vyrazí do volné krajiny. Postavit místo sebe do nástupu vycpaného panáka by byla ta nejlepší možnost, kterou bych viděl. Ale asi už nevidím dobře, jak jsem už řekl, od Kladna, kde stačilo přeskočit plot, zaznamenávám čím dál tím méně příležitostí. Na Nikolaji jsem neviděl vůbec nic, přišel Zdenek a vzal palisandra, bylo to sice taky šílené a za pár dní ho dostali, ale dokázal to. Nejspíš mi s přibývajícími služebními lety slábne zrak. Ten

obyčejný lidský zrak, navyklý rozletu, byť relativnímu. Připadám si občas jako starý valach s klapkami po stranách, který rve do příkrého kopce nadměrný náklad a oči má už jen pro tu prašnou cestu před sebou, plnou výmolů a šutrů, ani se nerozptyluje pohledem bokem, táhne tupě dopředu po osudové lajně, dané položením té cesty, pokyvuje hlavou do kroku a tajně doufá v jediné, že až zmůže tohle stoupání, za horizontem se snad cesta zlomí a bude pokračovat alespoň po rovině, když už ne klesáním. Vždyť přece žádná cesta nemůže stoupat nepřestajně do vrchu. Ale za tím horizontem leží oddychové rovinky jen pár sáhů, a ty stačí leda na to, aby tahoun uznal další vzepětí cesty vzhůru a další horizont daleko vpředu.

Ovšem člověk vydrží víc než kůň. a podle toho jsou věci zařízeny, jak pozorují. Chodíme s Mirkem dokola po dvoře v době povolené vycházky, Mirek ^{jednou} drží v ruce klacík.

"Tak máme prohráno otevření ^{jednou} v barvě a jeden bez trumfů, dnes přejdeme k otevření dvěma ~~trumfy~~ trefy. Hláška dva trefy je silné otevření, které při příznivé kartě partnera dává šanci na slam." Mirek nad tím termínem zbožně odfrknul, jako kdyby vyslovil pro něho posvátné jméno Rity Hayworth. "Ale ani kdyby neměl partner v listě jediný bod, nesmí pasovat, poněvadž otevírající může mít sám manche. Otevření dva trefy totiž představuje konvenční hlášku, kterou zahajitel oznamuje, že má v listě víc než třicet pět figurových

bodů. Kolik je třeba bodů pro uhrání manče?"

"Pro hru v drahé barvě minimálně třicet osm, v levné čtyřicet tři, v beztrumfové čtyřicet jeden," odpověděl jsem.

"V listech obou spoluhráčů dohromady," doplnil Mirek, zastavil se a klacíkem začal kreslit do písku symboly es, králů, dam a jacků. "Máš tedy v pikách..."

Takže v bridgeové výuce jsme už překonali horizont jednoho srdce i jednoho bez trumfů, silného to otevření pro hru. V životě už se bez trumfů hraje mář.

Je to prostě tak, že když je hlad, upne člověk všechny síly a um na honbu za proviantem, protože parta musí jíst. A selže-li, nějak za to musí zaplatit. Jsem přesvědčen, že na Nikolaji jsem zaplatil za ten unfair krok proti Frantovi já sám, uniká mi sice, proč právě já, když třeba Lojza Flinta pokračoval bez újmy dál, vyrovnávání dluhu ho minulo, aspoň navenek to tak vypadalo. Možná je to tím, že jsem kůň, že si takové věci беру víc než jiní, mkl s takovým trochu koňským předurčením.

Při té první šichtě, odsluhované na povrchu, se nám novým zdálo, že ta naše cesta vede do klesání, aspoň pokud šlo o práci. Pohrávali jsme si s nakládáním aktivního materiálu a chytali bronz. Nikdo to sice nevyslovil nahlas, ale každý z nás se utěšoval pomyšlením, že i kdyby na lágru buzerovali sebevíc, taďy na šichtě nám aspoň dají pokoj a oddychneme si.

Kupodivu nejhář s fachou zápolila dvojice starousedlíků, páteři Eliáš a Slávek Koza. Eliáš, prostý farář od svatého Tadeáška v Praze, starší z nich, s usměvavýma očima za silnými skly brýlí, bral všechno s klidem. Vyzařovala z něho neustále jakási tichá spokojenost, radostnost, labužnický žmoulal o svačině každé sousto chleba a zapíjel kávou z lágru, jeho chování budilo dojem, jako kdyby tady byl raději v halinové opičárně než dřív v kněžské kutně. Slávek byl odlišného založení. Byl pomenší, zavalitý, měl uhýbavý pohled a málokdy se usmál. Ve svých necelých třiceti letech dosáhl doktorátu teologie i filosofie a absolvoval speciální kurs v Římě pro záležitosti církve ve východní Evropě. To poslední stačilo soudu, aby mu naměřil dvacet let ~~pro~~ špionáž. Eliášek zase nechal někoho přespát, a tak teď tihle dva podaření špióni bojovali s pásem ve vagóně tíže než s hříšným pokušením. Postrkovali dopravníkem sem a tam, v jednom rohu nedosypali, zatímco v druhém nakupili hromadu, kterou potom museli pracně uhrabávat lopatami. Málokdy se jim podařilo trefit čáru, i když se poctivě snažili. Za tohoto stavu vedení party přirozeným výběrem připadlo Mirkovi, s tichým souhlasem nás všech se ujal funkce partáka, organizátora a vyjednávače s kontrolorem. Potíže ostatně žádné nevznikaly, Bednář požadoval jen měkkou normu, víc nás nehořnil, takže na sto procent jsme lehce plnili i s faráři, kteří měli ruce spíš na modlení.

Poměr sil se vyrovnal, když nás Bednář přeřadil na barely do haly. Tam páteři, kteří tuto práci předtím dělali, zpočátku dokonce vedli. Eliášek zaběhl do dílen a přinesl pro každého háček. Háčky vyráběli zámečníci z ocelového drátu, na jednom konci stočeného do rukojeti, na druhém ohnutého. Správný háček dosahoval z volně spuštěné ruky ke kotníku. Eliášek zároveň obstaral balíčky ob vazů a ukázal nám, jak omotat rukojeť, aby netrpěly dhaně. Jen jsme zírali, když se rozjela partie a Eliáš usměrňoval koulíci se barely ze spádových kolejek k určenému místu, kde měly být uskladněny a naštosovány. Stačilo mu jen jemně ťuknout a barel poslušně zahnul do pravého úhlu, vodil je na háčku jako ochočené pejsky, podrážkou je dokopl přesně mezi dvojici, která partii stavěla.

Jenže tady byl mistr světa Standa Konopásek a technika koulení barelů měla sice vzdálenou, leč přece jen určitou příbuznost s ovládním hokejky, obojí vyžadovalo odhad a citlivou ruku. Zakrátko s barely exceloval a vypracoval se na jedinečného dokulovače, posledního muže štafety před dvojicí stavěčů. Standa dokázal rozběhnutý barel trhnutím háčku zvednout, takže zakroužil po rantlu a postavil se sám, stavěči jen občas přikopli další neukázněnou výjimku na přesné místo. To platilo samozřejmě pro základní řady, do druhého a třetího patra musely být barely štosovány ručně. Zase ovšem záleželo na šikovnosti, sehraná dvojice jediným grifem zdvihla barel od podlahy a šoupala ho do patra naráz, bez dodatečných oprav.

Kdyby nezaujatý divák pozoroval naši práci, barely, valící se z budky rozdělovny, štafetu čtyř průvodců, kteří háčky, a pokud se partie usazovala na konci haly a síla setrvačností vyhasínala, postrkem podrážkami posílají barely jeden druhému až k poslední dvojici, která se shýbne a jediným rázem mrskne barel na štos, mohl mu napadnout, že to si kým kluci z dlouhé chvíle vynalezli nějakou zvláštní hru, protože míč jim zabavil pan učitel, když s ním rozbili okno.

Navíc jsme se dostali do haly na začátku zimy. Krásné slunné dny řídly, nastaly podzimní plískanice a my jsme kouleli barely pěkně v suchu pod střechou, střídali jsme renní a odpolední šichty, odkouleli tři partie za směnu, ve volném čase kecali v boudě a na závěr se ještě pohodlně osprchovali ve zdejších koupelkách. S humorem jsme naslouchali strašení starousedlíků o ztrátě potence, která nás po čase čeká a dezajista nemine.

Až potom jednou po řadě deštivých dní přišel jeden slunečný, snad poslední krásný den toho roku, stál jsem první ve štafetě, stavěli jsme poblíž středu, takže jsme rozebrali linku kolejek a barely šuchaly z výšky na tlumicí polštář, vytáčel jsem je do pravého úhlu, jen lehce jsem pošimral barel za okrajem a on se rozběhl doprava, kde zaujal štent Vlasta Plšek. Faráři štosovali a Standa jim stavěl základní řadu, lepil barely jeden na druhý do zákrytu jako vojáky. Okny ve stěně blíže rampy padaly dovnitř svazky svě-

telných paprsků, lelkoval jsem naxsvém postě, protože partie jela zdlouhavě, pak se vykulil další barel z otvoru budky, zbuhl na polštář a z toho vyrazil mrak prachu, prach se zvedl vzhůru a začal vířit v tanci, výborně pozorovatelný v tom výseku slunečního pruhu, vrhaného dovnitř oknem. A já zůstal civět na ten ~~xxxx~~ balet drobných částíček, tete-lících se ve vzduchu, který jsme dýchali, jako roj típlíc a vyděšeně sledoval, jak pomaloučku, jak strašně pomalu ty částice klesají, a buch, už spadl další barel a prach povylétl vzhůru, vystřelen novým malým výbuchem tiché pumy, a péroval v tom světelném tunelu.

"Co děláš, Svohe, vytáčeš přece," zaslechl jsem hlas Vlasty.

Pohlédl jsem na barel, který seddokulil opodál a teď tam ležel jako tlusté lenivé prase, vykročil k němu, našteloval barel směrem na Vlastika a přemrštěně mohutným kopem ho odeslal.

Můj pane, jistě mi ve své šlechtnosti rozumíš. Mě v té chvíli přepadl strach, hrůza z toho prachového tanečku smrti, z toho, že už zítra mohu začít plést nohama, domátožím se na ošetřovnu a nastoupím tak cestu, odkud se pasanti už nevracejí.

Abych se tímto novým druhem strachu nějak vyrovnal, zalezl jsem o pauze na rampu, na sluníčko, které ještě trochu hřálo, sedl si na prázdnou bedýnku, která se tam povalo-

vala, a čučel. Předě mnou na ranžíru civilové sestavovali vlak věrtušky, plombovali vagóny a svítivou žlutou barvou obnovovali značení, trojúhelník v rohu dveří nahoře a šikmý pás do protějšího rohu dole, zase budeme brzy stát věrtuškový nástup, nástup tichého a mlčenlivého vzteku, protože další část vyplundrovaného bohatství téhle země odvěčou a vysypou někde na ^{tak} vysoké hromady, že Boga nevidět, ale teď mi to bylo jedno, protože jsem se vzámatovával ze záchvatu strachu, takového strachu, jaký jsem dosud nepoznal, ani když mě vedli k výslechu, ani když jsem zdechal v korekci.

Hleděl jsem do kraje za dráty, širého a mírného v tom možná posledním krásném dnu toho roku, a snažil jsem si vsugerovat, že je všechno v pořádku a že se vlastně nic neděje.

Najednou se v otevřených dveřích haly mihl stín a koutkem oka jsem postřehl zelenou uniformu bachaře. Rychle jsem přivřel oči a začal předstírat mrtvého brouka, protože se mi nechtělo vstávat a zdravít v pozoru, nechtělo se mi nic.

"Tak co, Svoboda, dneska máme zase jednou hezkej den, co?" oslovil mě.

Otevřel jsem oči a uviděl vedle sebe stát Modlitbičku.

"Hezkej den máme, jenže mě to už všechno/pekelně sere, pane veliteli," řekl jsem, a jak mi bylo v tu chvíli všechno jedno, zůstal jsem sedět. A jestli mě začne buzerovat, dám mu asi do drážky, ať mě zašijou do korekce, ať mi přiflastrují další dva nebo tři járy za napadení, bylo mi to egál.

Modlitbičku to překvapilo. Zauvažoval, co dělat, ale pak se opřel ramenem o zeď a podíval se týmě směrem jako já, přes střechy vagónů, do kraje.

"No jo, každěj to má nějaký těžký a každěj jinak, nemyslete si," řekl potom neočekávaně.

Modlitbička byl vysoký, urostlý kluk s mladou a celkem sympatickou tváří. Přezdívkou si vysloužil za usilovnou snahu objevit u farářů bible nebo modlitební knihy. Snažil se bezvýsledně, faráři měli texty ukryté v hlavě. K nám z druhého baráku se choval normálně špatně, ale neplatil za vyloženého sadistu.

"Odtud se nedá utéct, Svoboda," dodal po odmlce. "Odtud ještě nikdo neutek."

"Mně už se nechce ani utíkat," řekl jsem mu na to. "Mně už se vlastně nechce skoro nic, protože se mi zdá, že to vůbec nemá smysl."

Modlitbička chvíli stál mlčky a přemýšlel. Možná o tom, že by měl zařvat a švihem mě zvednout na nohy, abych přestal s tím poňukáváním.

"Život má smysl," řekl potom. "A dokud trvá, je naděje, že všechno může bejt lepší třeba už zejtra. Vy ve vašem postavení, Svoboda, hlavně nesmíte ztrácet tu naději. Já vím, že to tady nemáte lehký, ale asi nic jinýho nezbyvá než to vydržet. Třeba se ještě někdy setkáme za lepších okolností a na ten dnešek si ani nevzpomenete."

Než jsem mohl odpovědět, Modlitbička zmizel stejně tiše, jako se předtím objevil.

Když dnes o té epizodě uvažuji, nejsem si jist, zda se opravdu ve skutečnosti odehrála, či zda jsem si ji nevyšnil, nezdržím jsem na okamžik tam na té rampě a ona se nemáhla v mé představě jakožto pouhý sen. Doposud jsem totiž ještě nepotkal bachaře, který by hovořil lidským jazykem. Myslím tedy na Jáchymovsku, nepočítám některé ty tatíky na Pankráci nebo starého na Pierlingru. Ale bachař, který použije skoro navlas stejných výrazů jako máma, a který uvažuje tak jako každý řadový mukl, pokud by svá slova myslel vážně, nezapadá do obrazu. Ostatně už nikdy potom jsem s Modlitbičkou nerozmlouval mezi čtyřma očima a v úředním styku se jeho chování nezměnilo. Možná, že naši cimru po příští sobotní prohlídce určí k nedělnímu šůrování.

Můj šlechetný pane, je už pozdě a zítra vstávám na ranní. Z ampliónů zavrčí výzva k budíčku, pak Kovařík naplní zásobník čejndžru deskami, které nedávno zakoupili, a teď je do zblbnutí pouštějí věznům při každé příležitosti, snad v rámci plnění nějakého kulturního plánu. Sonorní baryton zpěváka začne agitovat, jak je vzrušující vstávat do nového dne k radostné práci. Prý bílá káva v bílém šálku voní a tramvaje vesele zvoní.

Nás už ta radostnost, pociťovaná při prvních šichtách

na povrchu, nějak pustila. Poznali jsme, jak jsme se klamali a jak je ta zdánlivě lehká práce zákeřná. Koncentrace záření je tak drastická, že nás někdy brní v uších, vypadá to, jako kdybychom měli v hlavách místo mozku zamonťované Geiger-Müllerovy počítače, když štosujeme a sehneme se pro barel, střelí nás paprsky direktem mezi oči a zatajovat dech proti prachu nemá význam, ze směny jdeme stejně se svázanýma nohama a s dutou hlavou, v níž to thrastí jako ve starých pendlovkách.

Možná, že to všechno jsou čistě moje osobní pocity, vyvolané strachem a přebujelou fantazií. Skutečností však zůstává, že se cítím unaven. Že, ať už zásluhou autosugesce či nějakých jiných vlivů, teď je mi příjemnější čas trávený na na lágru, byť nabitý příkazy, zákazy a buzerací, než ten pracovní na závodě, kde si jako ve hře koulíme barely.

Jenže tahle neděle se zase tak moc nevyvedla, dali nám pěkně zahulit, naši dobrodějové. Je mi pořád ještě zima, nemohu zaspát a zítra mě čeká perná lehoučká šichta. Ale po návratu na tábor to už snad bude lepší a do večera může cimra trochu vyschnout.

x x x

Kněží vyhráli los. Mladý páter salesián na podání poklepl dvakrát míčem o zem a pak poslal prudký servis na polovinu soupeře. Míč přelétl nad sítí snad pouhých pět centimetrů, bylo to riskantní podání, ale vyšlo, Pupínek na příjmu nesta-

čil ani včas zareago^{vat} a páteří se ujali vedení.

Utkání bylo domluveno dlouho předem, šlo o prestiž, a tak první i druhý barák pečlivě vybíral reprezentanty. Po řadě přípravných zápasů se cítily obě strany dostatečně připraveny a termín měření sil padl na dopoledne jedné z mála volných nedělí.

V půlkruhu kolem hřiště přihlížela většina osazenstva tábora. Pískem vysypaný plácek ležel totiž vedle ostřelovaného pásma, takže v blízkosti oplocení bylo zakázáno stát. Ačkoliv koridor vymezoval jen hranici táborového prostoru od sousedství závodu, strážce na špačkárně v rohu měl samopal opřený v pohotovosti a nábradlí a hlaveň zbraně mířila ledabyle nad hlavy hráčů a diváků. Když padl míč do ostřelovaného pásma, strážce napřed na požádání povolil, aby tam někdo došel, a toho dobrovolníka pak sledoval hlavní zbraně jako očálovým prstem.

Mladý páter zopakoval útočné podání. Tentokrát nezasmenal přímý bod, tým druhého baráku míč sice jakž takž spracoval, ale po slabém protiútku smečář kněží ulejkou zvýšil vedení na dva nula.

"Ti fráteři nás zametou," komentoval nepřísrnivý vývoj utkání Vlasta Plšek. "Vypadá to na debakl."

"Vsadím se, že jim to nandáme," odporoval Mirek Havelka. "Maj tam ty tři salesiány, z toho Karol na smeči a ten, co servíruje, jsou jedničky, ten třetí je už horší a zbytek va-

ta do počtu. Počkáme, až budou muset střídat."

"Jenže oni mají na své straně i nebesa. A všechny svatý na lavičce náhradníků."

Od nástupiště přicházel Slávek Koza. Zastavil se před trojicí u hřiště, zatěkal očima a pak vyzval Svobodu:

"Můžeme jít."

"Dobře, jdeme," přikývl Svoboda.

"Zlom vaz," plácl ho Vlasta po rameni.

Svoboda kráčel po boku Slávka Kozy. Oba mlčeli. Po nástupišti, které teď ve vymezených hodinách sloužilo jako vycházkový prostor, kroužily prořídle dvojice a trojice, většina vězňů fandila opodál volejbalovému utkání. Koza zamířil k jedné z dvojic, zastavil se stranou, oba muži vybočili z kruhu a zůstali stát proti němu.

"To je Vilém Svoboda, toto páter Ondřej," řekl Koza.

Hned po představení se obrátil a zařadil do kruhu, průvodce pátera Ondřeje ho beze slova následoval. Páter podal Svobodovi ruku.

"Těší mě," řekl tichým, melodickým hlasem. "Myslím, že jsme spolu doposud neměli příležitost hovořit."

"He," potvrdil Svoboda a pohlédl mu do očí.

Páter Ondřej měl pevný stisk ruky. Byl menší postavy, štíhlý a sporrý, vypadal na padesát let, ačkoliv u kněží odhad věku mnohdy selhával. V jeho kostantém obličejí poutala pozornost výrazná ústa s tenkými rty nad hranatou bradou.

Nos měl rovný, ostrý a propadlé tváře brázdilo několik hlubokých vrásek. Za silnými skly brýlí s černými obroučkami zachovávaly jeho tmavohnědé oči výraz uzavřenosti a vážícího očekávání, nevycházely vstříc úsměvem. Rovně nasazená čapka kryla část vysokého čela a temen^{vlasů}, na skráních však silně prokvétaly šedí. Na první pohled vyhlížel tento jezuita velmi nenápadně. Svoboda očekával, že bude jednat s někým z vyššího kléru, překvapilo ho, že kněží vyslali ze svého středu právě tohoto mluvčího.

"Budeme chodit," vybídl páter. "Není třeba budit pozornost."

Vřadili se do kruhu a Svoboda zaujal místo po páterově levém boku.

"Jsem pověřen určitými skupinami lidí z druhého baráku, abych projednal se zástupcem kněží jednu důležitou otázku," zahájil rozhovor Svoboda.

"Tím zástupcem jsem já," řekl páter. "Mohl byste mi, prosím, sdělit něco bližšího o lidech, kteří vás posílají?"

Svoboda vteřinu uvažoval, pak shledal, že tato rozmluva musí být tak jako tak naprosto otevřená a nemá smysl nic zatajovat. Nepřicházelo v úvahu, že by kněz mohl věc udat.

"V podstatě jde o státní vězně."

"O všechny?"

"Se všemi jsme zatím nemluvili. Nebylo by to sni rozumné, ani bezpečné."

"Rozumím," přisvědčil páter. "Pokračujte, prosím."

Svoboda si ověřil, že musí mluvit pravdu, i kdyby nechtěl. Jeho společník si dokázal vynutit odpověď, která mu poskytovala přesný obraz. Kněžský barák patrně vyslal toho pravého muže, jejich ministr zahraničí měl zřejmě úroveň.

"Na druhém baráku roste neklid," řekl Svoboda. "Poměry na táboře i v práci jsou zlé, znáte je z vlastní zkušenosti a není třeba to rozvádět. Dostali jsme se postupem času do naprosto pasívní situace, velitelství vytváří bez odporu podmínky, které vyhovují jemu, ale ne nám. Stáváme se masou bez vůle k odporu, dělají s námi, co se jim zámáne, a jestliže nepodnikneme zavčas nějaké kroky, mohou nátlak libovolně zvyšovat. Nemáme iniciativu, ale budeme-li trpně snášet tenhle stav, je nebezpečí, že ztratíme brzy i schopnost vůbec nějakou projevit. A s takovou vyhlídkou se nechceme a ani nemůžeme smířit."

"To zní zajímavě," pohlédl jezuita na Svobodu. V jeho očích se mihl pláminek zájmu, jako kdyby teprve nyní svého partnera zaregistroval. "A co hodláte podnikat?"

"Uvažovali jsme o několika možnostech. Nejúčinnější by byla stávka."

"Stávka?"

"Ano, stávka celého tábora," potvrdil Svoboda.

Páter Ondřej se zamyslel a půl okruhu šlapal mlčky. Potom, když dospěli do ohybu, natočil hlavu a ohlédl se. Za

ními šli v odstupu páteři Koza a jeho dřívější společník. Udržovali patřičnou vzdálenost tak, aby se nikdo nemohl vmístit, diskrétní osobní stráž.

"Můžete mě seznámit s podrobnostmi?" otázal se pak jezuita.

"Ovšem," přikyvl Svoboda. "Blíží se velikonoce a už je jisté, že se bude pracovat o všech svátečních dnech, v neděli i v pondělí. Zahájíme stávku právě v těch dnech - za jednoho předpokladu."

"Jaký je ten předpoklad?"

"Že nás podpoříte," řekl Svoboda. "Že s námi půjde do stávky i kněžský barák."

"Proč myslíte, že by měl?"

"Velikonoce jsou přece svátky křesťanů. A v prvním baráku mají hlavní slovo katolíci. Je vás rozhodující většina."

"To není vymyšleno špatně," připustil páter Ondřej. "A co dál?"

"Dál už jsou jen podrobnosti, tohle je celý návrh v základních rysech. Dokud nepadne jasné slovo o něm, nemá smysl pokračovat," řekl Svoboda a pak dodal: "Líbí se snad kněžím vyhlídka na oslavu velikonočních svátků prací?"

"Nejde jen o to, co se nám líbí nebo nelíbí," namítl páter. Obešli pol okruhu mlčky, než pokračoval: "Jestliže jsem před chvílí připustil, že ta záležitost není vymyšlena špatně, chtěl jsem tím říci, že není vymyšlena špatně vzhle-

dem k jistému způsobu myšlení."

Od hřiště zazněl mohutný ryk. Mužstvo kněží prohrálo první set.

"Pokusme se teď rozvážit celou věc tím vaším způsobem," navázal jezuita. "Soudím-li správně, nápad se stávkou se zrodil v poměrně úzkém kroužku iniciátorů. Napřed vznášíte k nám dotaz po podpoře, a pokud byste jej získali, obrátili byste se potom k ostatním, to znamená většině, na vašem baráku."

"Ne okamžitě. V první fázi přípravy bychom rozšířili okruh zasvěcených, ale rozhodující slovo by muselo padnout v určený den až těsně před nástupem na směnu. Do té doby by bylo nutné působit na celek psychologicky, vytvářením nálady pro odpor," objasnil Svoboda.

"Vím, že nálada je příznivá už teď, stačí stupňovat napětí v žádoucím směru."

"Něco jiného je plané nadávání a něco jiného odhodlání k činu," poznamenal páter. "Počítáte, že si získáte aspoň všechny státní, když je ráno postavíte před hotovou věc?"

"Záleží na přípravě, ale věříme, že až na pár výjimek všechny. To znamená, že počítáme se šedesáti procenty osazenstva z baráku."

"A zbytek? Co kriminální?"

"Když se postaví na odpor dvě třetiny mužů, strhnou na svou stranu nejméně polovinu ze zbývajících třetiny," odpověděl Svoboda a snažil se, aby to vyznělo přesvědčivě. "Před-

pokládáme nejméně sedmdesátiprocentní účast."

"Mimochoodem," odkašlal lehce páter, "stejnou taktikou bychom museli postupovat i my, Ani na našem baráku nemůžeme jít s bubnem na vrabce."

"Jistě," usmál se Svoboda. "Jenže na vašem baráku by byla účast nejméně devadesátiprocentní."

"Prosím," přikývl páter, ale v jeho hlase nezazněl ani náznak polichocení. Hovořil stále věcně a chladně. "Dejme tomu, že všechno dopadne optimálně a kromě dvaceti třiceti vězňů odmítne nastoupit do práce celý tábor. To ovšem bude kvalifikováno jako vzpoura."

"Budeme trvat na termínu stávka za všech okolností."

"Nu, nelze si dělat iluze o těch okolnostech, které by nastaly," nepatrně se pousmál jezuita. Byl to jen náznak, závan úsměvu, který okamžitě zmizel, a jeho rty se znovu stáhly do té přímký, podobné záseku sekyrou do dřeva. "Stávka bude brzy zlomena, jakmile se vzpamatují z prvního překvapení, nasadí k tomu všechny síly. A mají jich dostatek."

"Pochopitelně," přisvědčil Svoboda. "Můžeme vydržet den, to by bylo vynikající. Kdybychom vydrželi oba dva svátky, znamenalo by to vítězství na celé čáře."

"Nevydrželi bychom ani den, to je vyloučené," mírně pokynul rukou páter Ondřej. "Jakmile by odhalili a izolovali iniciátory, nastoupí zbytek na směnu nejdéle za dvě hodiny. Promeškaný čas napracuje."

"I kdyby zbyly jen ty dvě hodiny, mělo by to svůj význam," odpověděl po chvilkové odmlce Svoboda rozhodně.

"Proč?"

"Pro vězně samé. Pro jejich sebeuvědomění."

Páter Ondřej nad tou odpovědí minutu uvažoval.

"Dobře," řekl nakonec. "Připusťme to. Řadoví účastníci stávky patrně zůstanou na táboře, když se včas podvolí, nicméně těžce zaplatí. Postihnou je tvrdé sankce."

"Možná," pokrčil rameny Svoboda. "Dovedeme si představit ty sankce, ale o mnoho už není možné poměry na tomhle lágru zhoršit. Nepočítáme s hladem, v dnešní době už asi nemohou sáhnout k vyhladovování. A je naopak pravděpodobné, že po fázi odvety budou muset podmínky upravit, a to k lepšímu. Dosáhnout nesitelnější podmínky, to je hlavní účel stávky, dojde k němu nanejvýš oklikou, ale dojít k němu musí."

"Směd," připustil páter. "Sám jste ovšem uvedl, že ta kalkulace je jen pravděpodobná, vychází, jak tomu rozumím, ze současného politického vývoje. Není sice vyloučeno, že se ten může přes noc zvrtnout, ale prosím. Vedoucí stávky půjdou samozřejmě před soud. Za podnícení vzpoury, jak ta akce bude nepochybně označena."

"Za útěk je taxa pět let, víc těžko dostaneme," řekl Svoboda.

Páter Ondřej na něho pohlédl ze strany.

"Pět let je dlouhá doba," prohodil.

"U soudu promluvíme o režimu na trestním lágru. O černé smrti. Aby se jednou nemohli vymlouvat, že nevěděli," odsekl Svoboda. "A kdyby všechno dopadlo úplně pod psa, je lepší odsedět o pět let víc někde v pevné než tady za dva roky zhebnout."

"Mnozí z bratří už jsou zde déle než dva roky," podotkl páter.

"Víte, že černá rozesílá pozvánky podle vlastních pravidel, otče Ondřeji."

Do odmlky v jejich hovoru opět vpadl pokřik diváků, míjeli právě hřiště. Slávek Kozá se svým druhem jím stále kroužili v patách a zajišťovali týl.

"Ano, všechno to má logiku, logiku sui generis," uzavřel páter Ondřej. "Nechci ani rozvádět, že nás na prvním baráku by postihli dvakrát tak těžce, dostali by do rukou záminku, to už jsou jen drobnosti."

"Nemáme v úmyslu schovávat se za vás," ohradil se Svoboda, "o následcích pouze teoreticky uvažujeme, můžeme jen přibližně odhadnout, co udělají, jaké řešení zvolí, ale nechceme nic podnikat na váš účet, to není v našem plánu.."

"Ovšem, věřím ve vaši upřímnost, svou poznámkou jsem se vás nemínil dotknout. Jenom jsem domýšlel další alternativy," řekl páter omluvně.

"Rozumím," přikývl Svoboda, a pak se s dychtivostí obrátil k muži po své pravici: "Na druhé straně bez vaší účasti celá věc padá. Půjdete s námi do stávky, otče Ondřeji? Pod-

pořít nás? Nebo byste dokonce převzali vedení?"

"Než odpovím, chtěl bych vám nejprve nastínit také jiný způsob myšlení," řekl tiše jezuita. "Dosud jsme rozebírali vaše stanoviska, nyní bychom přikročili k jinému."

"K vašemu?"

"Dá se říci, že k tomu, které zde zastupuji," prohlásil skromně pater Ondřej.

Několik desítek metrů kráčeli mlčky. Hluk od hřiště sílil, zápas se vyvíjel dramaticky, jeho průběh přilákal další diváky, takže kruh vycházky ještě více prořídł.

"Náš Pán, Ježíš Kristus, užíval ve svém učení četných podobností. Pohleďte na tento tábor, jeho složení představuje jako v malé kapce stav světa s jeho základními principy. Vy zde reprezentujete jeden, ten světský, my druhý, to jest duchovní," začal pater Ondřej zvolna. "Vaše role ve světě je naplňována vnějškovou aktivitou, bojem o existenční podmínky, do této roviny spadá i ta vaše připravovaná stávka, slovem úsilí o dosažení cílů povýtce materiálních. Vaše počinání opíráte o rozumovou úvahu, domníváte se nalézat kořevní bod v člověku samém, v jeho racionalismu. Touto cestou však nikdy nedosahujete předpokládaných výsledků, navzdory všem výpočtům nedobíráte se hlavních cílů, a to právě pro vratkost základů, na nichž budujete svou stavbu. A tak celé to světské konání má ráz pouhé improvizace, klopýtání od krajnosti do krajnosti, od plotu k plotu. Vždyť i pokud se

týká té stávky, nejste schopni přesně určit, k čemu povede, ale nadto ani z jakých důvodů ji podnikáte. Sebeuvědomění, jste řekl, dobytí vyššího stupně pro eventuelní další případy, to znamená třeba další stávky někdy příště - ale proč? To všechno je příliš vágní. Vždyť není jasno ani o pojmech, místo sebeuvědomění bychom mohli dosadit dokonce výraz pýcha. Vy chcete zdvihnout boj, protože se cítíte býti uraženi a poníženi ve své lidské důstojnosti. Ale Kristus, nesa svůj kříž na Golgatu, poplíván, zkrvácen a zbičován, ukřižován byl mezi dvěma lotry, a tehdy pravil: "Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí'."

"Promiňte," vmísil se Svoboda do odmlky, ale páter ^{on} ~~svoboda~~ ho umlčel nepatrným gestem pravé ruky.

"V našem pojetí je člověk výtvořem Božím, sdělaným k jeho obrazu. Je nositelem nejvyššího poslání a jeho postavení ve světě, je dáno úkolem pečovat o svou duši ke spasení pro život věčný. Člověk má v pokore nést svůj osud a nevzpěčovat se proti němu činy násilí, neboť není obdařen mocí prohlédnout úradek nejvyššího tvůrce, svého Otce. Proto my, kněží, nemůžeme sáhnout ke svévoli, přijímáme náš pobyt zde jako výraz vůle Boží, proti němuž nemůžeme a ani nechceme pohnout prstem. Náš úděl jest nám snášet poslušně a pokorně, bez reptání a protivensství, nanejvýš ho můžeme chápat jako určitý druh zkoušky, které jsme byli vystaveni, A je-li tomu tak, pak naše postavení se stává vyvolením z nejvyšší mi-

losti."

Páter Ondřej skončil a Svoboda na něho hleděl s překvapením. Udivila ho proměna jeho společníka, jezuitovy oči žhnuly vášní, rysy jeho tváře ztvrdly a hlas vibroval napětím pod vnitřním přetlakem.

"Mohl bych něco poznamenat, otče?" otázel se, když bylo zřejmé, že kněz nebude pokračovat.

"Mluvte, prosím," pokynula mu lehce ruka s roztaženými prsty.

"Od nepaměti je pozorovatelné a také pochopitelné zaujetí člověka ~~pro~~ prostředky, aby mohl žít. Byl-li jednou člověku život dán, má také právo, aby žít mohl. A proto má také právo na svůj chléb a na svůj dech."

"Proč by měl mít? Co to znamená - to právo?" odtušil jezuita.

"Řeknu to jinak. Podle vašeho hlediska odmítáte stávku jako poražení příkazu vyšší vůle, a tak budete pracovat ve výročí Kristova zmrtvýchvstání na výrobě štěpného materiálu pro válku. To je, podle vašeho názoru, v souladu s onou vůlí Boží?"

"Nikdo neví, zda je to práce pro válku. Tím méně pak můžeme vědět, jaká je vůle Boží," odpověděl kněz a v jeho hlase opět zazvučel kovový tón. "A o jakou válku má jít, o jaký boj? Církev svatá nebude bojovat proti hydře jejími prostředky. Hydra skončí ve vlastní nečisté krvi, jedna její hlava

začne trhat druhou, jedna druhou usmrtí a ve strašné křeči zhyne pak hydra sama," vybuchl páter Ondřej. "Užíváme nyní účinnějších zbraní než oheň a meč, nebudeme se vměšovat do té řeže, která už záhy vypukne. Církev svatá ji přežije a potom povstane v nové síle a slávě ke spáse světa."

Jejich zdvojené kroky skřípěly po písku. Svoboda po chvíli zdvihl zrak od země a řekl:

"Odpusťte, otče, nevidím žádnou hydra. To jsou lidé."

Ze dveří velitelství sestoupil po schůdkách kápo a loudal se pomalu přes nástupiště k volejbalovému hřišti. V povzdálí se zastavil, ruce v nezbytných rukavicích složil za zády a pozoroval průběh zápasu. Svoboda i kněz mlčeli, když je míjel, ale kápo jim věnoval jen letmý pohled. Ne-připadalo mu podezřelé, že na vycházce korzují v jedné dvojici dva vězni z různých baráků, a už vůbec nedomyslel, co by je mohlo svést dohromady.

"Zmínil jste se o lidech, já vaše slova doplním," navázal páter Ondřej náhle zklidnělým hlasem. "Tento tábor je obsazen určitým počtem odsouzených, tak jak to potřebuje stohlavá saň, která má moc. Jestliže zde nebudeme my, budou na naše místa dodáni jiní vězni, naši bratři. My tady neseme tíhu za jiné, jsme povoláni to járho nést a vědomí takové úlohy by nás mělo posilovat v našem obtížném údělu. Alespoň tak soudíme my na naší ubikaci."

"Rozumím-li správně, uvádíte další důvod, proč odmítá-

te stávku, otče Ondřeji," řekl Svoboda.

"Ano, kněžský barák nepůjde do stávky," potvrdil klidně jezuita. "A bylo by nevhodné, abyste se v našich řadách pokoušeli o individuální podporu. Získali byste nanejvýš několik jedinců, a ti by pak museli nést odpovědnost za své osobní rozhodnutí."

Svoboda spolkl slova, která se mu hrnula na jazyk, a zhluboka vydechl. Blížili se zase ke hřišti. Kápo se v tu chvíli obrátil a klackovitým krokem zamířil šikmo přes nástupiště k velitelskému baráku. Když zmizel z dohledu, Svoboda pohlédl na jezuitu.

"Řekl jste, že člověk je nositelem jiskry Boží, otče Ondřeji."

"Přibližně tak."

"A je psáno, že máme milovat bližního svého jako sebe sama."

"Ano."

"I náš nepřítel je člověk, máme tedy milovat i svého nepřítele."

"Takový je příkaz Ježíše Krista."

"Jestliže máme milovat i své nepřátele, musíme se obětovat i pro ně. Je naší povinností jim pomáhat. Myslím, že takovou účinnou pomocí by byl čin, který by je upozornil, že utlačují ostatní děti Boží," hovořil Svoboda naléhavě. "Mám za to, že je záhodno varovat i nepřátele, že jdou cestou zká-

zy, že i oni opatrují onu jiskru Boží a umožnit jim zamyšlení o včasné nápravě."

"To zní dobře," usmál se tence kněz. "Máte nadání pro sofistiku."

"Děkuji za uznání, otče," přikývl Svoboda. "Ale tázal jsem se jen, zda nejste v žádném případě ochoten změnit své rozhodnutí."

"Myslím, že přecanužete mé postavení," odpověděl pomalu a důrazně jezuita. "Na mém rozhodnutí tak dalece nezáleží. I kdybych byl vašemu návrhu osobně nakloněn, jsem pouhý mluvčí za kněžský barák."

"Kdo má tedy u vás na baráku právo rozhodovat, pater?"

"Nikdo, všichni jsme pouze nevýznamní sluhové Boží, poslušní příkazů Svatého otce, který rozhoduje na základě svrchovanosti Svaté stolice v Římě."

Svoboda chvíli uvažoval nad tou odpovědí. "Zapochyboval jste někdy o oprávněnosti těchto příkazů?" otázel se potom.

"Nikdy," řekl jezuita rozhodně. "V naší víře spočívá naše pevnost."

"Ale Ježíš, když trpěl na kříži, jak se zdá, to učinil. Co mají znamenat jeho slova: Eli, Eli lama zabachtani?"

"Považujete se za dostatečně vzdělaného teologicky, abychom mohli o této otázce disputovat?" vrátil kněz otázku a přelétavý úsměšek mu na okamžik protáhl rty.

V ampliónech, rozmístěných nad nástupištěm, zapraskalo a vzápětí se ozval pisklavý hlas staršího tábora:

"Pozor, pozor! Služební hlášení! Konec vycházek, odsouzení se stáhnou na ubikace! Opakují, konec vycházek!"

"Nu, budeme muset končit," zastavil se páter Ondřej. "Hezky jsme si pohovořili, bylo to velice zajímavé."

"Otče Ondřeji, vaše poslední slovo," pohlédl mu Svoboda do očí. "Ve věci stávky tedy nemůžeme počítat v žádném směru s vaší účastí. Je tomu tak?"

"Budeme vás podporovat svými modlitbami," řekl kněz.

Reproduktory znovu zašramotily a z nich zazněl Kovaříkův hlas se zvýšeným důrazem:

"Pozor, pozor, konec vycházek! Všichni odsouzení okamžitě opustí prostor hřiště a vyklidí nástupiště! Neuposlechnutí tohoto rozkazu bude přísně stíháno! Konec vycházek! Okamžitě opusťte vycházkové prostory!"

"Doufám, že se ještě uvidíme, snad se příště setkáme nad méně konfliktní situací," napřáhl páter Ondřej pravici ke stisku a dodal: "Bůh s vámi."

Svoboda mu podal ruku, jezuita po krátkém pevném stisku stáhl svou pravici zpět, obrátil se a zamířil ke kněžskému baráku, následován dvojicí svých sekundantů.

"Na shledanou," řekl za nimi Svoboda.

Od hřiště se hrnuly hloučky vězňů. Reptali, utkání bylo přerušeno za nerozhodného stavu dva dva na sety.

"Jak to dopadlo?" obklopil Svobodu na chodbě baráku hlouček přátel.

"Nejdou do toho," pokrčil Svoboda rameny. "A o víc, jsou zásadně proti."

"Proč?"

"Mají své příkazy shora. A své důvody. Z jejich hlediska dokonce pochopitelné."

"Jedou si po svém prkně," vybuchl Drobeček. "Už je znám, dělaj to takhle vždycky. Fráteři jsou jako komunisti. Organizace, disciplína, poslušnost a bez direktivy Vatikánu ani ránu. Už jsem je prokouknul."

"Jenže oni to tak vedou už skoro dva tisíce let," podotkl Láďa Schovánek.

Nastala ohvilka ticha. Pak Mirek Havelka odfrkl a vyslovil otázku, která jim všem ležela na mysli:

"Důležitý je, co teď podnikneme my. Půjdeme do akce bez nich? Máme v tom případě nějakou šanci?"

"Ještě všechno probereme," řekl Svoboda. "Ale zdá se mi, že to můžeme odepsat."

X_XX

J sme z toho venku. Už je to za námi. Pořád tomu sice ještě nemůžeme uvěřit, ale už je téměř stoprocentně jisté, že jsme tím prošli a že zítra nepřijdou a neodvedou nás zpátky

těch pár set metrů odtud na Elko a neuvrhnou nás opět do podruží černé smrti. To by byl vskutku podařený žert, a protože jejich tahy jsou nevyzpytatelné, nedá se to úplně vyloučit. Právě proto tkví v tom radostném pocitu vysvobození špetka pochybnosti.

Doktor Mešároš hraje na harmoniku Kristýnku, všichni kolem stolu zpívají, Musí být už dávno po večeři, ale nikdo si tady nevšímá ani našeho řevu, natož že svítí světlo, nikdo nepřikazuje dodržování nočního klidu. Transportní oddělení na Ústředním táboře je izolováno od provozního jádra lágru a dozorčí služba šla asi na flám.

Tady na světlici to také vypadá, jako kdyby byli všichni přiopilí. Vaří se však jen čaj, na kamnech, v nichž plápolá oheň, stojí neustále baterie ešusů s vodou. Ano, po večeři a v kamnech hoří, další příznak změny, okna jsou dokořán a, z nich hřmí ven do noci, světlé polární reflektované noci, rozjařený zpěv.

"Jak je hladké portugalské hedvábí..." zní už nejméně po patnácté Mešárošova oblíbená.

Připadá nám to, jako kdyby nás měli zítra propustit na volnou nohu.

Začalo to včera při ranním nástupu. Měli jsme odpolední šichtu, takže jsme všechno slyšeli na vlastní uši. Po sčítání předstoupil poskok Kovařík před nástup s papíry v ruce.

"Tábore, pozor! Zítř ráno se připraví se svými věcmi následující odsouzení..."

"Transport," zašumělo v řadách vězňů.

"Ticho!" zaječel kápo, a tentokrát všichni rázem zmlkli, aby nepřeslechli ani jedno jméno.

Jednalo se o mnoho. O záchranu z tohoto hnusného zákeřného lágru, o únik z propadového bahna, o lepší vyhlídky na přežití.

Kovařík začal předčítat jména. Deset jmen a neskončil, dvacet a načet další desítku, mezi čtenými už padla jména mnoha kamarádů, Mirek Havelka, Vlasta Plšek, Mikeš, Pupínek, ti už se mohli radovat, pak šel Láďa Schovánek a vzápětí odznělo i moje jméno, taky zase jednou po dlouhém čase štístko, nejen pryč z téhle prašiviny, ale navíc ještě v partě s dlouholetými kámoši, s těmi písty, co pracují prověřeně a spolehlivě za každého počasí, to je skutečná ^haupttrefa, ani se tomu nechce věřit.

Kápo překotil celkem čtyřicet jmen, největší transport, jaký lágr pamatoval, včetně generálního odsunu Němců nedávno, jejichž propuštění vyválčil Adenauer při návštěvě v Moskvě, aby tak dovršil úspěch své politické dráhy a v očích našich Germánů přerostl co do velikosti tajně zbožňovaného Adolfa.

Cíl transportu samozřejmě oznámen nebyl, ale v tu chvíli na tom nezáleželo, ať to bude kamkoliv, hlavně že pryč

odtud, všude je nějaká mizérie, ale nikde taková jako tady. A nikde už není hlad.

Harmonika doktora Mesároše chraptivým akordem zakončila dvacátou Kristýnku a do všeobecného potlesku zaryčel něčí bojový výkřik:

"Ať náš^{an} smrt a bolševici políbí v prdel!"

Dobrá, ať, vyvázli jsme jedné smrti, druhá nás čeká možná zítra, možná to bude pořád ještě ta stará černá, která si pro nás dohmátne někam do dálky, ale o tom není nikomu z nás nic známo. A koneckonců jsme od narození tu jednu smrt Bohu dlužni. V tom druhém bodu lze spíš očekávat, že nám protivníci ještě nejednou zvalchují zadky pendreků, ale to se jaksí dá brát, pokud to bude ve smlouvě. Elko se vymykal rámci té smlouvy, tady to přehnali, to neměli dělat. Elko jim nikdo nezapomene. Oni toho ovšem napáchali mnoho, co není možno zapomenout, a zřízení Elka patřilo k vrcholům jejich díla.

Na poslední odpolední jsme odkouleli své tři partie. Nabarelovali jsme poslední tři vagóny na věrtušku a já jsem si zavěštil, že se už rudý nedotknu. Že už jim nedám vlastní rukou ani gram toho svinstva, i kdybych to měl zaplatit hodně draho.

Teď, když ležím na horním kavalci, který mi poskytuje útočiště pouze na tuto jednu noc, vyhlíží to včerejší rozhodnutí poněkud nenáležitě. Především je pozdní, dávno mě

předešli Jehovisti, a těm se nemohu rovnat ani po kotníky. A překonal mě Zdenek, který dokázal riskovat život, a teď točí v pevné na Leopoldově i s těmi lety za útěk navíc. Dneska je takové rozhodnutí jakoby lacinější. Fouká nějaký jiný vítr. Dokonce i na tom přísně odloučeném Elku to bylo cítit. Po odchodu Germánů vyschl i ten dosud řídký pramen věrohodných zpráv, pokud měli nějaké spojení páteří, zůstávalo utajeno v úzkém kruhu jejich vedení, který nerozšiřoval informace ani mezi své, natož na druhý barák. Zbývaly latríny nebo oficiální tiskobojí co do pravdivosti na stejné úrovni, ale Honza Mrtko dokázal tak dlouho čučet do Rudého práva, až tam mezi řádky cosi vydumal. Nová jména v partaji po Slánského procesu, výrok, nenápadně zakutáný v džungli obvyklých floskulí, zprávu ze světa. Přicházeli cuvaksové z jiných lágrů a líčili změny v poměrech i příznivější vztahy civilistů k mukulům. A nakonec dorazili sami odsouzení komunisté.

Závěr dubna provázelo špatné počasí, déšť se sněhovými přeháňkami, zima. Mnuli jsme si ruce, tentokrát jim ta jejich sláva zaručeně zmechne. Ale nadešlo ráno 1. máje, nebe svítilo sytou modří jako dokonale ulitá kopule bez jediné trhlinky a slunce dštilo zlato, jako na omluvu za předešlé dny. Po Václavském náměstí se valily houfce vlajkonošů jen v bílých trenýrkách, z reproduktorů ječely vzrušené hlasy reportérů obligátním nadšením a my se choulili na světelných dočista zdeptání, že se jim to zase vydařilo, náš ob-

zor byl zatažen šedým flórem. Kolikrát už se zdálo, že stojí před neodvratným krachem, a oni z toho nakonec vždycky vyvázli, a nejenže bez pohromy, ale dokonce na koni. To dokázalo otřást i národně socialistickým poslancem, vypadalo to, jako kdyby soudruzi měli smlouvu se samotným Belzebubem.

V této tiché válce o prostor pro optimismus se ovšem vyskytovaly i světlé okamžiky. Například když konečně dobovali letenskou pláň a nad ní vévodící sochu Josefa Visarioviče, tatíčka našeho nejmilovanějšího, ocitla se na stránce Mladé fronty fotka toho monstra a v nešťastném zalomení ve vedlejším sloupci titulek, jako by k obrázku vázaný: Ob- luda s procesím.

Nebo hokej, Na Nikolaji jsme s Věskem Roziňákem posloucha- li finále mistrovství světa mezi Kanadou a SSSR. Kanada byla favoritem, ale celí zsinali jsme vyslechli, jak dostala sedm gólů. Od té doby snad nebylo jediné sportovní stránky, kde by se ve všech pádech neskloňovala sestava sborné komandy a první útok Bobrov, Babič, Šuvalov byl vynášen do nebe jako zázrak. V té záplavě devotnosti ani zmínka o řadě Zábrodský, Roziňák, Konopásek, samozřejmě, vždyť to byli velezrádci a kromě centrforwarda působili v současnosti na jiném ledě.

Ale toho roku v Dortmundu najednou Vovu Zábrodského po- volali do reprezentace a on tam, třeba mezi jinými křídly, hrál vynikající hru. Nadešlo opět finále, a tentokrát jsme se radovali zase my, podobně jako při památném střetnutí

o titul mezi Němci a Maďary v kopané. Bratři Grant, Bill a Dick Warwickové si vychutnali přechválené mistry světa a převáloovali je pět nula. Jen Standa toho večera příliš nemluvil a my všichni jsme ho chápali. S uplývajícími lety v kriminále bledla naděje, že by ještě někdy mohl potěškat v ruce další zlatou medaili z mistrovství světa nebo i jen nam tu zahrnutou hál, která znamenala jeho život. V současnosti na tom byl dokonce nesrovnatelně hůř než Venca Roziňák. Toho zavál osud na Bytíz, velký tábor u Příbrami a sen všech jáchymovských muklů. O poměrech na Bytízu hovořilo výmluvně očitě svědectví jednoho cuvakse. Po Vaškově příchodu zakoupilo velitelství hokejovou výstroj pro dvě mužstva, muklové si brigádně zřídili kluziště s umělým osvětlením mezi dvěma baráky a páni velitelé se každý týden chodili kochat pohledem na hru mistra světa, momentálně figurujícího na jejich soupisce. Takže zatímco Vašek aspoň trénoval, Standa vodil na háčku barely.

Ale nezůstávalo jen u tušení změn v povětrí, jisté drobnosti je začaly potvrzovat. Brzy po šampionátě zavolali večer Standu Konopáska na velitelství, druhý den místo na šichtu ho odvedli na Ústředák, a když jsme se vraceli ze směny, Standa na nás, už v civilu, mával ze silnice za branou. A v příštím ligovém zápase nastupovala za Spartu celá stará lajna Zábřoda, Konopas a Venca Róza, senzace, kterou si Pražáci nedali ujít, a na Zimním stadionu praskaly tribuny. Čet-

li jsme tu nepochopitelnou zprávu v novinách, jména kluků, kteří s námi kroutili ještě před několika dny, v sestavách, jako by se nemetlo. Pustili je skoro všechny, celé mužstvo mistrů světa, stejně naráz jako je zašili a odsoudili. V té formě, v jaké ti kluci tenkrát byli, mohli sice ještě dovézt pár titulů, ale už se stalo, tak omyl, pardon, a co jsme si, to jsme si.

Jednou to takhle možná provedou s námi se všemi, neprdě to, režim se nezhroutí, jenom všechno vyšisuje do bezbarvé šedi, čas obrousí hrany a vznikne ušmudlaná situace, v níž budeme spíše na obtíž než k jakému užitku, a tak rozrazí brány a až na sediment, vytypovaný z nebezpečných jedinců, vykopou ten ostatní plebs ven, do té jejich svobody, pouze pod jedinou už podmínkou, že nebudou zlobit. A větší na by skutečně kušovala a držela krok, z únavy, ze zkušenosti, kterou by málokdo chtěl opakovat. V tom novém lágru celostátního rozměru by si každý našel brzy svůj důlek, našinec se naučil skromnosti, umí se otáčet, a tak by zvolna a cílevědomě začal stavět svou tvrz, za jejíž hradby by zalezl a z úzkých střílen pozoroval všechno kolem jako cizorodou krajinu, odhodlán bránit jen tohle své hradiště a nic víc, už absolutně nic víc, ať nás smrt a bolševici políbí v prdel.

Když vztyčili nad Prahou tu sochu a Stalin kamennýma očima se supím úsměvem shlížel na dobytou gubernii, snili jsme o tom, jak jednoho dne nastoupíme všichni v plné pará-

dě, zámečníci natáhnou vodní a vzduchové potrubí, tesaři opředou objekt pavučinou lešení, z něhož lamači navrtají mašinami do té hory šutrů důmyslné záhlavy do věček, na řez, i ty kanadské se spoustou pomocných děl, a pak tu obludu s procesím jediným mocným odpalem smeteme do Vltavy.

Vážený pane a příteli, přísahám, že toto by byla jediná příležitost, kdy bych byl ochoten ještě jednou dobrovolně, ba ^{chuti} s nevšední, vzít do pracek vrtačku. Jediná potíže je v tom, že tenhle sen nedojde uskutečnění, nikdo nás neosvobodí zpoza drátů, nevylezeme ven pokrytí slávou jako vítězové, cítím ve svých ozářených kostech, že se takováto národní slavnost nebude konat. Všechno se vyvíjí jaksi šejdrem a nazadarmo, nevidím jasně k čemu, ale vypadá to, že ne k tomu, co bychom si přáli my. Leč ani k tomu, jak si to kdysi představovali naši protivníci, takže nebude vítězství té či oné strany, jen samí poražení.

"Co odpovíš, když partner v zahájení otevřel jedním bez trumfů a ty máš v kartě jen maryáš v srdečích bez další figury?" opřel se lokty o pelest kavalce Mirek Havelka.

"Neblbni, Mirku, zítra nás možná rozdělí a ty začneš vyučovat někoho jiného."

"Možná, Ale možná, že ne," řekl Mirek. "Tak co odpovíš?"

"Odpovím dva trefy, to je negativní odpověď," vzdal jsem se.

"A když máš eso, káčko a k tomu čtyři malé?" pokračoval Mirek. "A to v trefech?"

"Odpověď bych tři trefy, protože dva trefy znamenají právě tu negativní odpověď."

"Dobře. A pamatuj, Svobe, zítra jedeme spolu, ještě jsme nestačili probrat asking-bid a bez toho se nedá bridž pořádně hrát," odlepil se Mirek a zamířil zpátky ke stolu, kde doktor Mesároš ždímal harmoniku.

Mirek se mi nedávno svěřil, že by byl úplně spokojen, kdyby si mohl někde otevřít a zavést slušný bridge-room. Což, tohle přání mu dokonce může vyjít. Dříve nebo později, kdy? A připadá mi reálnější než plán destrukce pomníku velkého Pepy, muže, jehož životopis líčil kdysi na Svornosti osvěťák po nezapomenutelném úvodu:

"Odsouzení, Josef Visarionovič Stalin začal svou kariéru jako asistent matematické osertore v Siflisu."

"Teskně hučí Niagára," pěl právě sbor kolem stolu.

Byl to smíšený sbor. Čtyřicet nás přišlo z Elka, druhých čtyřicet z Rovnosti. Mesároš tam působil jako táborový lékař a podle svědectví spoluvězně se choval tak slušně, že ho i za zmírněného režimu potrestali zařazením do transportu. Doba, vymknutá z kloubů, šílí, co se to jenom děje?

Dokonce táborové prominenti už drží s řadovými mukly a nechrání svou vlastní kůži.

Snažím se hledět na věci střízlivě, ale nemohu odolat

náladě, která všechny zachvátila jako alkoholické opojení. Přiznávám, můj vzácný pane a příteli, ale to sděluji tajně a důvěrně pouze tobě, že sám propadám pocitu, jako bychom byli z nejhoršího venku. Zdráhám se tomu uvěřit úplně, pozdější zklamání by bylo trpké, ale tiše doufám. Přece se nemůžeme ~~ne~~ donekonečna trmácet z jednoho srabu do druhého, jednou se to přece musí obrátit k lepšímu. A co všivějšího by nás mohlo potkat po Elku?

Ano, čtyřicet nás odtud vyvázlo, to je sice dost a druhý barák se zčásti vyliďnil, ale nesmíme zapomenout, že většina kluků tam zůstala. Výborných, blízkých přátel. Honza, malíř s mrožím knírem, kámoš Láďa Babiaka z Rovnosti, který pracoval v druhé nakládací partě v hale, Franta Kubišta, prochodili jsme ve třech mnoho hodin po vrzavé chodbě baráku v rozhovoru o filmech, divadle a knihách. Zůstal tam Mirek Čejka, čimovník bývalého Svazu národněsocialistické mládeže, který s předstíranou vážností tvrdil, že se jednou stane prezidentem státu, a na tuto funkci trénoval tím, že nacvičoval hodinové projevy na jakémkoliv téma, o historii, sociálních otázkách, či o okenních římsách. Zůstal tam Honza Mrtka, bystrý doktor práv, a Franta Pejskar, tvrdý nemluvný kulak. Zůstalo tam celé velení věže z naší směny, včetně generála Palečka. A zůstal tam taky Karel Houdek, jednooký frajer z pražské galerky, valchař, který nazýval karty už jen podle doprovodných obrázků, pyramida, medvěd, mrtvý pták. Na

ty máme povinnost nezapomínat, ti neměli štěstí.

Zůstali tam ovšem všichni kněží na prvním baráku. Ti tam setrvají v izolaci, dokud snad lágr bude fungovat. Páter Eliáš, s rukama sepnutýma v klíně, provinile se rozhlédnuvší, když se přistihl, že palci točí mlýnek, bude dál ve chvílích odpočinku v boudě vychutnávat každé sousto svačiny, ohléd s pomazánkou z umělého tuku a medu, tak zvaného prskolínu, prodávaného vedle tabáku a krému na boty na přílepšenou v místní nuzné kantýně.

"Eliášku, jak to, že vy, fráteři, chálujete v pátek maso?"

"My můžeme, je to povolené."

"Ale máte držet půst, krucinál. Při těch dnešních přídělech byste hladý neumřeli."

"Žijeme v podmínkách, které byly uznány za těžké. Svatý otec nám udělil dispens," vysvětloval Eliášek bezelstně.

V souladu s proticírkevním bojem a ateistickou převýchovou vyvažovala kuchyně v pátek k obědu vepřo knedlo zelo. Ale proti páterům to byla palba slepými patronami, dlabali své porce s chutí a bez zábran, k obveselení ostatních muklů. Jenže poté, co kněží odmítli účast na stávce, vzniklo napětí. Příští pátek při fasování oběda si Láďa Schovánek vyčíhal pátera Ondřeje a ve frontě zaujal místo za ním. Když postoupili k výdejnímu okénku, houkl Láďa na kuchaře:

"Hoď mu tam taky moji porci, já v pátek maso nežeru!"

Překvapený kuchař se v první chvíli zarazil, ale pak pochopil a se smíchem kydnul jezuitovi do šálku druhý plátek vepřového.

"To je fakt, má se to vyhodit do odpadků?" ušklíbl se.

Páter Ondřej však nehnul brvou. Byl neprůstřelný.

"Děkuji. Zaplať vám to Pánbůh," řekl mrazivým hlasem a odešel.

Páteři Eliáš a Ondřej, jakkoliv si nepodobní, byli dva údové jedné síly. Na našem baráku se u jednotlivců i celých skupin projevovaly vůči kněžím diferencované vztahy, od sympatií až k nenávisti, ale všichni jsme bez výjimky pociťovali, jakou sílu představují. A naprosto nepochybují, že útok proti nim vedený vyzní neúspěšně. To tažení příliš připomíná donkichotskou zteč proti větrným mlýnům, útočník v nezralém nadšení, puzen diktátem času, jemuž zcela podléhá, vytáhne na pevnost, vybudovanou na základě poznání času a jeho zákonitostí. A tak soudím, že kněží předrží první divoký nápor a pojídajíce v pátek vepřové, pružně vyčkají příznivějších dob. Koneckonců takový závěr vyplynul i z onoho podivného rozhovoru s ministrem zahraničí Ondřejem, z jeho vět, oděných do světského hávu, a přesto srozumitelně vyjevujících dlouhodobou strategii boje o moc.

Zbývá otázka, kdo zaujme v táboře Elku po nás uprázdněná místa. Kdo to zalehne na holé nyní slavníky na kavalciích, kdo si omotá obvazem rukojetí háčeků a bude válet barely těž-

ké rudy do vagónů? Poněvaďž je nemyslitelné, že by se dodávky přátelství omezily, naopak, ty mohou ~~jsou~~ jediné růst, úměrně prohlubující se jednotě a až do naprostého vyčerpání ložisek. Někdo nás tedy bude muset nahradit. A z posledního vývoje lze vyvodit, že by to mohli být i komunisti.

Před dvěma měsíci přinesla odpolední směna z lágru při ~~stří~~ střídání senzační zprávu. Zvláštním Antonem dorazil malý transport a někdo mezi nováčky poznal jakési známé tváře.

Po posledním stěhování byly světnice osazeny podle směn. Když jsme se vrátili na tábor, seděl na naší cimře u stolu cuvaks. Hned vstal z lavice, slušně pozdravil a stáhl se do uličky, kde zaujal místo na kavalci, který obsadil svými dekami. Byl to vysoký štíhlý blondák, kolem čtyřicítky, s příjemnou, ale velmi bleďou tváří. Typem odpovídal tak nejspíš na majora SS.

Vyfasovali jsme oběd a po celou dobu, co jsme jedli, seděl novic zalezlý vkoutě a těkal po nás nejistýma očima. Potom Standa Konopásek, bylo to těsně před jeho propuštěním, pronesl svou klasičskou výzvu:

"A že bysme si teď dali kafičko?"

Umyli jsme šálky, Standa postavil ten svůj parádní na kamna a naporcoval kávu do tří sklenek od hořčice.

"Proč tři?" zeptal jsem se. "Někdo přijde?"

"Pozvem toho novýho," usmál se Standa svým zdrženlivým úsměvem. "Vypadá nějak vyplašeně. Nebo jsi proti?"

"Ne."

Standa udělal tři turky, postavil je na okraj stolu a obrátil se na nováčka do uličky.

"Vemeš si s náma kafičko, kamaráde? Pojď trochu do party, ať se seznámíme. Já se jmenuju Konopásek."

Cuvaks překvapením strnul, pak zamumlal nezřetelně své jméno, jakoby bez vlastní vůle vstal a poslušně zasedl na kraj lavice, kam mu Standa ukázal. Šel tam váhavě, tápavým krokem, jako kdyby podvědomě čekal, že mu někdo dá zezadu stoličku.

Když se posadil, vzal z piksly dvě kostky cukru, pustil je do sklenky, uchoпил lžičku a začal míchat. Míchal kávu, oči upřené někam na desku stolu, a potom mu najednou z těch očí skanula slza, za ní druhá, slzy jak skleněné kuličky kapaly do sklenky s kávou a na stůl vedle, skoro to pleskalo, v tichu, které najednou nastalo. Působilo to zvláště, nepatřičně. U nás se nebrečelo, a ten člověk už jenom tím prozrazoval, že není z nás.

"Co se děje? Je moc horká?" pokusil se zahrát to do autu Standa Konopásek.

Chlapík zvedl oči, utopené v slzách.

"Po třech letech se ke mně někdo poprvé zachoval lidsky," řekl tiše.

"No, to se snad dá vydržet," ohlácholil ho Standa.

Příští okamžik jakoby vypadl z pohádky o Šípkové Růžen-

ce. Pohyby vězňů navázaly po přeryvu, v němž se zastavily, Láďa dokončil krok ke dveřím, Franta Pejskar donesl utřený šálek k poličce a tam ho zasunul na předepsané místo. Tři roky bez lidského zacházení - a co má být? Zvláštní chlap.

Jen Honza Mrtko zareagoval jinak. Přistoupil ke stolu, kam původně neměl namířeno.

"Promiňte prosím, přeslechl jsem vaše jméno. Já jsem Mrtko."

"Jičínský," představil se nováček hlasitěji.

"Vy jste ze Slánského procesu?"

"Ano."

"A co jste, prosím, dělal v civilu?"

"Vedl jsem jeden odbor na ministerstvu vnitra."

"Který to byl odbor, prosím?"

"Pátý, záležitosti armády."

"To bylo vysoké postavení," přikývl uznale Mrtko. "Jistě vám byli známi lidé z odboru, pod který spadala vězeňská nápravná zařízení."

"Ano, některé dost blízce."

"A věděli jste o existenci všech věznic a koncentračních táborů v zemi a o poměrech, které tam vládnou?" pokračoval Honza Mrtko ve výslechu. Stále se usmíval, ale tón jeho hlasu se změnil.

"Ne do detailu, nebyl to můj odbor."

Nováček během toho rozhovoru přestal slzet. Odpovídal

tiše, většinou se sklopěnýma očima.

"Zhruba jste ovšem informován byl," uzavřel doktor Mrtka. "A jako vysoký funkcionář ministerstva vnitra nesete spoluodpovědnost za metody, jaké byly uplatňovány v těchto zařízeních. To si, doufám, jasně uvědomujete, ne?"

"Já jsem ty metody poznal na vlastní kůži, teprve když mě zavřeli. Bylo to strašné."

Franta Pejskar poslouchal, v ruce čistou onuci, s níž předtím utíral ešusy. Teď praštil onucí na lůžko a vykročil z uličky.

"Podívej, tak ty's nevěděl nic o mučení a bití ve vyšetřovačkách? Komu to chceš nakukat?"

"Vyšetřovací vazba nesápala..."

"A co Bory?" nenechal ho domluvit Franta. "Neslyšel's nikdy jméno toho sadisty Trepky a o sokolských dnech, co tam pořádal? O tom, jak se bavil s muklama v korekci?"

"Soudruzi, já za nic nemážu," vydechl cuvaks.

Ze všech koutů světnice se začli staňovat vězni blíž k místu, kde seděl nad sklenkou stydnoucí kávy.

"Soudruhování si nech pro takový kurvy jako seš ty sám," zařval Franta. "Pro nás je to urážka, rozumíš?"

A ze zužujícího kroužku muklů vystřelovaly otázky jako šípy, s hroty napuštěnými zlobou:

"Víš, kolik Paleček na Rovnosti zastřelil lidí?"

"Víš, co jsme zažili na ^ULožnici?"

"Mě pověsili na Mariánský v klášteře za ruce na mříže a nechali mě tam viset čtyřiaadvacet hodin."

"Já byl týden v bunkru po kotníky ve vodě, nedalo se tam ani stát, ani sedět."

"Víš, co je to čekat v dvacetistupňovém mrazu v mok-
rých fárkách hodiny na nástupu?"

"Víš, jaká byla norma na peří, víš, co je to hlad?"

"Ty svině, a ty's tomu šéfoval! Zabít tě je málo! Dej-
te sem deku!"

V okamžiku, kdy vztek rozzuřených vězňů vrcholil a
sohylovalo se k lynčování, zasáhl Standa Konopásek.

"Pánové, je nás na něj moc," řekl svým klidným a pří-
jemně laděným hlasem. "Když ho ztepeme, budeme stejný jako
oni. Jich se to, ty věci vůbec netkly, dokud nepadli pod
kola sami."

Napětí bylo zlomeno. Ozvalo se ještě několik nadávek,
kruh povolil v sevření, a každý ve spěchu odcházel, jako
kdyby najednou cítil potřebu položit mezi sebe a toho muže
co nejdelší vzdálenost.

"A vy dopijte to kafe, ať můžu vypláchnout skleničky,"
dodal Standa k nováčkovi. "Za chvíli ohlásí sčítací nástup."

Ta scéna mi asi nikdy nevymizí z paměti, můj dávný
příteli a pane. Ty ji ve své moudrosti dozajista chápeš, já
se stěží dobírám jejích dílčích významů. Co všechno značí?

Nejde tu o to, že v určité chvíli, která nadejde při náhodném střetnutí, lidé, v nichž se po léta stěrá hněv za soustavné trýznění, pokořování a ubíjení, rozsápnou mučitele, ať už skutečného, či domnělého. To je strašné a zbaví je to lidské tváře. Nejde také o to, že trýznitel jednal v intencích posvěcující ideologie a sloužil, dokonce zneužil falešnou vírou, a těžce bude smývat krev se svých rukou. To všechno může vyznívat tragicky, či groteskně, podle národy pozorovatele a podle vztahů, do nichž je takový děj záramován.

Avšak to, co mi připadá důležité, je způsob, jak se mezi sebou někdy v budoucnu, nadejde-li vůbec taková budoucnost, různé odrůdy lidí budou moci navzájem dorozumět. Jakým jazykem a na jakém základě? A o čem? Co bude musit každá ze stran nezbytně učinit? Čeho se vzdát a nakolik se proměnit, aby byly vůbec položeny předpoklady k nějakému smysluplnému jednání? Považuji to za nutné a nevím si rady, můj pane, s touto záležitostí, zvláště když každá z těch dvou protivných stran spatřuje smysl žití v něčem jiném, mnohdy docela protichůdném.

Jírka Krupička, znalec Shakespeara, citoval jednou verš z Hamleta, který mi utkvěl v paměti: Nic není dobré ani špatné samo o sobě, teprve naše myšlení to činí tím, či tím.

Budeme tedy schopni změnit své myšlení a dokážeme zatímčas přestat každý housti tu svou notu, dříve než nastane

katastrofa, kterou rukou společnou usilovně připravujeme? Protože nepodaří-li se nám co nejdřív opanovat svou zběsilost, katastrofa nadejde neodvratně. To všechno nevím a dělám si starost, tím spíše, že jsem dosud nepotkal nikoho, kdo by věděl.

Zdánlivě v těchto otázkách mají jasno kněží. Ale u většiny z těch, které jsem poznal, je to dáno jejich přesvědčením, že jsou privilegovaní svou úmluvou s Bohem, a ve skutečnosti se podobnými záležitostmi hluboce nezabývají, uzavření do své enklávy. Možná, že jsem se nesetkal s těmi pravými muži, avšak odpověď, že všechny věci jsou v rukou Božích, mě neuspokojuje, i když je to třeba nakonec tak, a všechno tázání je pouhé trápení ducha, marnost nad marnost.

S transportem komunistů se páteři vyrovnali elegantně, to je třeba přiznat. Jednoho z těch šesti umístili na jejich barák, byl to Vavro Hajdu, z hlavního procesu, jeden z těch tří, který unikl o vlas provazu, a teď se pořád jen usmíval, protože mu padlo zůstat naživu a zachovat si šanci. Proč vstřčili mezi kněze právě jeho, zůstávalo nevysvětlitelné, pikantnější by bylo, kdyby tam umístili Holdoš, někdejšího povereníka pro věci církevní na Slovensku.

Výběr však dopadl takto, a když osazenstvo světnice dorazilo po šichtě večer ze závodu, Hajdu už na kavalci spal. Páteři obstoupili lůžko a jeden z nich, nevím který, ale stylem se mi do té role promítá otec Ondřej, přírůstek pro-

budil. Hajdu se rozespale posadil na posteli, tentokrát bez úsměvu, a očima přelétl po vážných tvářích kolem sebe.

"Dobrý večer, pane Hajdu, mohl byste se laskavě podívat z okna?" vyzval ho páter, dejme tomu Ondřej.

"Dobrý večer," zamumlal nováček. "O co jde?"

"Požádal jsem vás, jestli byste se nemohl podívat z okna."

Hajdu se podezřívavě rozhlédl, ale když shledal, že mu nehrozí žádné nebezpečí, poslechl a vyhlédl oknem ven. Kněžský barák na té straně ležel v těsném sousedství ostřelovaného pásma.

"Je tam vidět dobře? Co tam, prosím, vidíte?"

"Ano, ano, vidím dobře, svítí reflektory. Ale jsou tu jen koridory, sloupy a na nich pletivo z ostnatých drátů," váhavě odpovídal tázaný.

"Jistě, nic víc tam není," přisvědčil páter Ondřej.

"Ale jsou to právě ty ostnaté dráty, o nichž jste v Organizaci spojených národů vícekrát tvrdil, že v této zemi neexistují. Takže existují, pane Hajdu?"

"Existují," připustil bývalý velvyslanec, nyní velezrádce. "Jenže já nic takového netvrdil, to říkala Gertruda Sekaninová-Čakrtová, myslím."

Páter Ondřej se prchavě usmál úzkými rty.

"Ach, jaké to nedopatření," podivil se. "Promiňte tedy, že jsme vás probudili. Přejeme vám spokojenou dobrou noc a

vás vyprostí a půjdete nahoru. Ale aspoň jedno ponaučení byste měli vyvodit ze svých osudů, v případě příští sudé nepepravujte tolik, může přijít zase lichá. Prozatím se usmíváte, vyvázli jste hrdlem a kulit barely je proti zhoupnutí na špagátě legrace.

Kdysi jsme uvažovali podobně, důležité bylo nedostat špagát. Deset let nebo frak, tomu jsme se jen smáli. Ale naši koně nedoběhli, trčíme taďy pět, šest let. Dneska už se smějeme trochu jinak. Leckdo už se přestal smát vůbec.

V lednu mě vezli k výsledku do Karlových Varů. Byl krutý mráz a v gaziku jsem promrzl tak, že mě při vystupování musel bachař podpírat. V městě plné chodníky lidí, odvykl jsem už takovým zážitkům vidět lidi volně pobíhat po ulicích. Protokol zapisovala mladá dívka, která voněla příjemným parfémem.

Předvolali mě ke svědecké výpovědi v případě žádosti Ládi Babiaka o obnovu soudního řízení. V časovém odstupu se vyjevily nové skutečnosti, podmiňující obnovu, v tom smyslu, že Ladislav Babiak byl odsouzen na základě svědecké výpovědi Dr. Milana Nesládky a mého, nepravdivého a předem dohodnutého při společných vycházkách v soudní vazbě na Pankráci před prvním přelíčením.

Starý Babiak musel venku vyvinout nadlidské úsilí, aby tu záležitost dostřkal až do tohoto stadia. Podařilo se mu

překonat všechny překážky byrokratického ~~rázku~~ aparátu, včetně té zásadní, nechuti hýbat sedlinou minulostí. A navíc musel někde vystopovat Vaška Bajzu, který byl uváděn jako další svědek, neuměl jsem si představit, čím ho přiměl, aby projevila ochotu angažovat se v tak choulostivé věci.

Na Nikolaji jsem sice přislíbil Láďovi, své svědectví, popravdě jsem však nevěřil, že by obnovu mohli povolit. A najednou to stálo přede mnou, čnělo to jako neschůdná hradba skály a já ji byl nucen zlázat. Musel jsem dodržet daný slib.

Vybavoval jsem si obtížně v mysli ty staré události, zdály se mi mlhavě vzdálené a ne důležitě. Co s tím, že někoho odsoudili nespravedlivě a bez jakýchkoliv důkazů, takových detailů byly stovky a tisíce. Ostatně v systému, který se řídil zásadou, že je výhodnější zlikvidovat všechny podezřelé šmahem, aby neunikl beztrestně jeden případný viník, to byla běžná norma. Jestliže starý Babiak zaútočil na tuto podstatu a uspěl, dokázal vlastně malý zázrak. Byl jsem postaven před rozhodnutí, jak nezabít vše hned v zárodku.

To byla jedna strana mince. Druhá nesla ovšem jiný obrazec. Nesládek usvědčoval Babiaka z účasti na naší ilegální činnosti, Babiak to popíral. Tenkrát při procesu jsem vypověděl, že jsem o Láďově spolupráci nic nevěděl, nepoznal jsem jeho rukopis, a přesto Babiaka odsoudili na základě také mého irelevantního svědectví. Když jsem vypovídal pravdu, užkočil jsem, protože systém pravdy nedbal, chápal ji jakožto po-

družný artikl, ustaviv se na jiných základech než byla prostá pravda. Z toho vyplývalo, že úspěch ve při s takovým systémem, myslím v této konkrétní při o osud jednoho bezvýznamného človíčka, může mít jen to zboží, s nímž je zvyklý handlovat.

Lhal jsem jako pes. Lhal jsem o tom, jak jsme se s Nesládkem dohodli, že Ládu utopíme, vědomě a záměrně. Jak jsme promyslili podrobnosti a jak jsme svou jidášskou úmluvu realizovali při přelíčení. Nanášeli jsme barvy sice obezřetně, ale tak, aby vypadaly temně a hlavně věrohodně.

"Jaký důvod mělo toto vaše počínání?" otázal se úředník prokuratury nakonec.

"Počítali jsme s nižším výměrem trestu pro sebe."

"Mám-li tomu dobře rozumět, předpokládali jste s Nesládkem, že váš výměr trestu se sníží úměrně o to, co dostane vyšetřovaný Babiak, že na jeho úkor vyváznete s nižším trestem?" reagoval chladně.

"Ano," potvrdil jsem. Potlačil jsem nutkání říci, že podle mého názoru to tak ve skutečnosti opravdu dopadlo, to bych byl možná přestřelil a poplašil lapeného ptáčka, vzbudil jeho nedůvěru.

Takhle to zůstalo v pořádku. A tak tu celou krkolomnou konstrukci akceptoval, takhle mu byla srozumitelná. Přirozeně mnou pohrdali, on i ta mladá zapisovatelka, štítili se na

měopohlédnout, nebylo-li to nezbytné, prezentoval jsem se jim jako podlec s hnusným charakterem, ale ta lež, tu chá-pali, nemátla je její hnusota, nezapochybovali o ní.

Můj vysoký příteli, toto jsem vypověděl, tak jsem to udělal, i když nedovedu odhadnout, k čemu to bylo nebo bude dobré. Když jsem odtud na rozmrzlých nohách v doprovodu eskortního odcházel, nebrněly mě jen prsty u nohou. Zakouš-el jsem pocit, že smrdím, a ne pouze v kontrastu s vůní té lepší písanky na stroji. Poplival jsem se, abych oklamal systém, abych napravil křivdu, již se dopustil na mém brat-ru, ať už se však podaří prolhat Ládu na svobodu nebo ne, vím dobře, že z té mizérie nekyne žádná sláva. Ze všeho zbu-de tak jako tak prožitek debaklu. A neutěší mě nikterak o-mluva, že jsem zabředl do vazeb absolutní malvolence, kdy cokoliv udělám, mohu udělat toliko špatně.

Ať už je tomu jak chce, nedostal jsem se ovšem do té situace bez vlastního přičinění, a když tedy mám nést odpo-vědnost, patrně si takovou odměnu zaslужuji. A zase mi vytanul na mysl Hamlet, princ dánský, a jeho dialog s Poloniem po příjezdu herců, kdy ministroví nařizuje, aby se o ně dobře postaral. "Povede se jim podle zásluh, pane," ujišťuje Po-lonius. A Hamlet: "Líp se jim musí vést, člověče! Když se každému povede podle zásluh, kdo nedostane výprask?" Tak, můj pane a příteli, troška výprasku snad tedy nikomu neza-škodí, i kdyby šlo o exekuci zdánlivě nezaslouženou.

Zítřka nás čeká cesta na jiný mlat. Kam? Ano, teď si to musím uvědomuji, je to přece prosté. Těch čtyřicet přijelo z Rovnosti, nás je také čtyřicet. Takže s největší pravděpodobností na Rovnost místo nich. Rovnost, nu což, teď už je to tam jiné. Už se tam nestřelí na útěku, když jde vězeň zdvihnout odhozenou čapku. Měl bych se kluků zeptat na podrobnosti, ale nechce se mi, ani to snad není důležité. Rovnost, Svernost, Bratrství, co už nás může překvapit?

Píše se rok padesát čtyři, je jaro a nedávno jsem dovršil pět let v křimu. Zase to neprasklo, jak se notoricky očekává každého jara, čím dál tím víc už jen ze setrvačnosti. Ale je jaro, to znamená ta lepší půlka roku před námi, a to není k zahoeení.

A přežili jsme Elko, tábor černé smrti. Černý lágř, kde za pár hodin zčernal i čerstvě napadnutý sníh. Zač bych mu měl vděčit, teď, kdy mezi jeho baráky a tím, na kterém strávím dnešní noc, leží vzdálenost nevelká sice co do počtu kroků, ale významná, třeba jen jako záloha na další cestu? Ano, přece jen za mnohé. Tamnější pobyt nastolil totiž naléhavě otázku života a smrti. Otázku smrti v životě, smrti jako součásti, bez níž není život myslitelný. Život žádného z nás smrtelníků. A snad život vůbec, život stébla trávy, brouka i životnost uranové rudy, zvané smolinec, z níž jednou vyvine záření a rozpadne se v prach.

Nahlédnuv tuto nevyhnutelnou smrtelnost, začal jsem uva-

žovat o tom, co je nesmrtelné. Poněvadž není-li nad námi nic vyššího, jsme sirotami, vydanými všanc sobě samým, své bídě.

Tábor El mě donutil zabývat se otázkou víry. Nikoliv víry jakožto programu lidské organizace nebo organizací, z nichž každá nárokuje lepší pravdivost než ostatní. To jsem pozoroval dost zblízka a podrobnosti nevynikají zvláštním půvabem. Nezdá se mi také nutné, aby mi někdo povoloval pojídat maso v některý den a já ho tedy jedl, aniž chci nebo opravdu potřebuji. Prozatím dávám přednost vlastní volbě, ale možná, že jsem zahlédl jen cíp té štolý, která může vázat jinak, na jiný způsob.

A také o svobodě jsem přemýšlel v daných souvislostech. Nikoliv už jako o úprku krajinou před pronásledovateli se štěkajícími vlčáky. Můj nezvěstný pane a příteli, naučil jsem se modlit. A modlím se ne aby zítřejší cesta vedla do lepších krajů, ač bych tím nepohrdl, ale modlím se, aby byla dána.

3

B Y T Í Z

Ranní směna odcházela do práce. Osádka patra se na výzvu shromáždila asi patnáct metrů od brány, a jak dozorčí předčítal jména ze seznamu, vězňové se hlásili fáracími čísly a řadili do pětistupňů před vrátnicí. Pomocník dozorčího pak překontroloval celkový stav a patro dostalo povel k odchodu na závod.

Svoboda dokulhal k seřadišti, když už třetí patro stálo zhoufováno v přípravě a padala první jména.

"Jak to jde, Svohe?" přivítal ho Luboš.

"Docela slušně," řekl Svoboda.

Potom zaznělo jeho jméno, odhlásil své číslo a soustředil se, aby přešel těch deset patnáct metrů před bránu. Když začal zuby a došlapoval na paty, překonal tu vzdálenost ne sice zvlášť svižně, ale aniž vzbudil pozornost.

Za branou, v prostoru závodu, si už mohl pohovět. Šoural se po patách prašnou, vydusanou cestou, která přetínala

plán s řídkou travou mezi oplocením tábora a prvními boudami, roztroušenými bez ladu kolem šachty. Luboš ho provázel, nejdřív zamířili k prvnímu baráku vpravo stejného typu, jako sloužil na táboře za ubikace. V levé rohové místnosti od vchodu byla cáchovna. Pozdravili Aničku za výdejním okénkem, a ta jim podala známky, znala jejich čísla z paměti. Obešli vstupní dveře v čelní stěně baráku a za druhým rohem, kde se protáhlý bok stavby přimyká k úpatí haldy, vystoupili po schůdkách a postranními dveřmi do kumbálu. Nevelká místnostka patřila měřicímu oddělení, měla sloužit jako příruční sklad materiálu a provozních pomůcek, figuranti ji ovšem využívali pro své potřeby. Pod oknem, s výhledem k bráně tábora, stál stůl, v rozích u dveří skříně. Ve výklenku proti dveřím, vedle vyzdřeného hranolu komína, zapaloval právě Láďa Bača oheň v malém bubínku. Lavice podél stěny naproti oknu i židle byly částečně obsazeny. Někteří z dvojic figurantů už odešli telefonovat do kanceláře v provozní budově o dispozici na dnešní směnu, ale i když se někdy sešli v kamrlíku v plném počtu, směstnali se tu bez třenic. Měřiči tvořili výbornou partu, zájem o toto zařazení byl značný, ale o přijetí na uprázdněné místo rozhodovali sami muklové, a ti si vybírali jen staré, dobře prověřené členy. V téhle partě nevládly rozbroje, hádky a nesnáze. Dlouhá léta věznění byla průběžnou zkouškou, v níž každý musel nějakým způsobem projevit svůj charakter a všechny vlastnosti, dobré i špat-

né, nic se nedalo zatajit před všudypřítomnýma očima věz-^{spolu}ňů.

"Třetí, co máte dneska na programu?" zavřel Bača dvířka kamen.

"Dáváme jenom směr na překop," odpověděl Luboš. "A jestli si ten náš mládek nic dalšího nevymyslí, můžeme být nahoře ještě před devátou."

"Prima, a pátý?"

"Nevím, Míla šel telefonovat," řekl Čenda Sovák. "Ale nevypadá to taky na dlouho. Vy zůstáváte nahoře, jak vidím."

"Budeme kovat sengle a čistit pásma," smál se Bača.

"Kdyby přece jen něco, sjel bych to odměřit. Dá si někdo čaj?"

"My až vyfáráme," odmítl Luboš. "Skočím nahoru na Býbo ~~pro~~ pro teodolit."

"Půjdu s tebou," zvedal se těžce na nohy Svoboda.

"Nekecej, ten krám i se stativem unese snadno jeden, co by ses tam trmácel? Sejdeme se za čtvrt hodiny u klece. Ty vem brašnu a pásmo."

"Dobrá," souhlasil Svoboda. "A dík, Luboši."

"No jo. Tak za chvíli u klece," řekl Luboš a vyšel ven.

Za oknem venku se mihla jeho přilba. Svoboda natáhl nohy a odpočíval, než se zase bude muset postavit.

"To je směla, Svobe, v neděli jsi ještě lítal po hřišti jako blesk," naklonil se k němu Čenda Sovák.

Svoboda se usmál. Bolesti pociťoval už delší dobu, přemáhal se jak v práci, tak při sportu. Doufal, že je to nějaká přechodná indispozice, ale potíže neustávaly a v neděli odehrál zápas jen se sebezapřením. Brzy po zahájení vždycky ochrnutí rozběhal, ~~nikdy nepodal solidní výkon~~ ^{takže mohl podat solidní} výkon, ale příští dny se sotva belhal. A znepokojivé bylo, že už ani týden poměrného klidu nepřinesl zotavení. Zatímco dříve stačily dva tři dny, aby bolest pominula, teď ho neopouštěla a vyčerpávalo ho i běhání na šichtě. A protože práce měřičů vyžadovala pohyb od jednoho díla ke druhému jak po horizontu, tak i dobytých, nohy musely sloužit bezvadně. Měřiči představovali vlastně jakési patrové šlapky.

"Právě v tom to vězí," řekl Svoboda. "V neděli se producíruju jako blázen a v pondělí za mě nosí Luboš stativ."

"On to tak určitě nebere. Z toho si děláš zbytečně hlavu," uklidňoval ho Čenda.

"Já vím, že to tak nebere, ale jedno mi to není. Asi toho sportování budu muset nechat."

"A co doktor?" otázal se Mirek Havelka. "Byl jsi s tím na marodce?"

"Jo, ale Každan s tím nemůže moc podniknout, navenek není nic vidět," pokrčil rameny Svoboda. "Diagnostikoval to jako zborcení nártové klenby. Prostě platfus jako u pinglů."

"A rentgen?"

"Prosím tě, copak si může dovolit poslat někoho na

rentgen kvůli plochým nohám? Má tady dost naléhavějších případů než takový prkotiny," řekl Svoboda a začal se těžce zvedat. "No, já půjdu, aby na mě nakonec nemusel Luboš ještě čekat."

Vzal ze skříně brašnu a vypajdal ven. Cestou ke kleci zkoušel zatěžovat celou plochu chodidla, aby se trochu rozvičil na tu túru, která ho čekala. Nepomáhalo to příliš, ze zkušenosti věděl, že se jakž takž rozhýbá až po hodině, po dvou. Nejpernější chvíle zkoušel vždycky po probuzení a v těch prvních chvílích ranního zatížení.

Ke kleci dorazil první, ale Luboš přišel vzápětí. V ruce nesl teodolit v ochranném plechovém krytu a stativ se mu klímbal přes rameno.

"Tak co náš šéfiček?" oslovil ho Svoboda.

"Je asi zase po flámu, dolů se mu nechce. Máme dát ten směr na překopu sami a navíc změřit jednu dobývku na pátý žíle, zastřelují tam komín. Ale s tím směrem, to nevím," vrátil Luboš hlavou.

"Co je?"

"Máme to ohnout, ale dal mi nějaký divoký čísla. Nezdá se mi to v pořádku."

"Uvidíme dole."

Vyjednali s mítačem, aby je vytáhl v devět hodin technickou klecí, a sfárali na své patro. U nabíječky zastihli mašinkáře, který právě vyjížděl na překop s vlakem prázdných

vozíků. Vlezli každý do jednoho a mašinka vystartovala kupředu. Vozy rachotily, poskakovaly jako splašené, ale nepohodlí tohoto cestování vyvažoval časový náskok, který získali.

Překopáři už byli na díle, chystali se bagrovat.

"Á, pání měřiči," vítal je parták Dubec s úšklebkem.

"Co zase budete provádět?"

"Ohnem vám to tady do pravýho úhlu," odsekl stejným tónem Luboš.

"To bych o vás přerazil bór."

"Přeraž ho o našeho šéfa, Dubec, nás vynech."

"Začínám bagrovat, a než budeme mít čisto, motat se tady stejně nemůžete," pokračoval Dubec útočně.

"Nedáváme směr prvně," odtušil Luboš. "Rady a porady - Hybernská dvanáct."

Duběc odplivl, otočil se a šel na předeck ke své partě. Měl kriminální delikt a nevynechal žádnou příležitost ke střetnutí s politickými vězni. Naskýtala se zřídka, političtí ho ignorovali, a pokud nemuseli, vůbec s ním nemluvíli, jako s každým, kdo nerespektoval nepsané zákony lágru. A Dubcových levot byla celá řada. Především vsadil na předčasné propuštění přes práci. Léta dělal na překopech s partami, sestavenými z kriminálních vlčáků a dosažením červeného lístku se nespokojoval, vyjížděl na stočtyřicet až stosedmdesát procent. Termín úderník sice časem už vyšel z

módy a vymizel ze žargonu, který zaplňoval stránky novin, dnes se makalo pro prachy a pracovní slávu postihla devalvace, ale Dubec pokračoval jako úderník pro svou vidinu civilu dál. Svému řemeslu rozuměl, vidět ho na stupačce bagru byl zážitek. Zdálo se, jako kdyby ten veliký nemotorný brouk nakladače ožil, Dubcovy ruce na pákách jen hrály, stroj řval, stavěl se na zadní kola při nájezdu do materiálu, ale poslouchal jako zkrocený kůň a pomocníci nestačili odbíhat na tři lžice naložené vozy, prostě komert.

Jako nejlepšího bagristu zařadili Dubce i s partou na nedávný rychlopřekop, naplánovaný jako pokus o ^{prekonání} rekordů v rychloražbě. Kromě nasazených part proklíná podobné akce celá šachta, rychlák má ve všem přednost, a tak měsíc nejsou prázdné vozy, koleje, výdřeva, řadoví dělníci vydělávají podprůměr a závidí horotní prémii těm preferovaným. Rekord padl, civilové obdrželi po sedmdesáti tisících a mimořádnou dovolenou v Tatrách, Dubcovu partu pod eskortou pohostili na společné oslavě a dovolili jim za odměnu se ožrat. To bylo všechno, propuštění domů se nekonalo, a tak zůstali na lágru pro posměch i se svými třemi cykly za směnu.

Tahle epizoda nepostrádala rys komičnosti, ale zakrátko poté došlo k tragédii, za níž si Dubec vysloužil všeobecné opovržení. Při pálení mu odešla jedna díra předčasně a na čelbě v masakru zahynuli dva vězni se střelmistrem. Dubec to přežil, skočil za bagr a utrpěl jen pár šrámů, tábor však

připsal vinu za ty tři smrtáky jemu. V očích většiny propadl, ale nevzdal se. Už mu na ničem nezáleželo, než dostat se domů za každou cenu, sestavil novou partu ze sobě podobných desperátů a vrátil se na překop znovu. Byl ještě arogantnější než dřív, on, mistr světa v bagrování, pěstoval si dál tenký knírek v podláhle, vrásčité tváři s liščím výrazem, a dělo-li se něco v jeho svědomí, nedával to najevo.

Zatímco na předku začal vrčet nakladač, měřiči vyhledali poslední směr, dva návrty ve stropu chodby, vzdálené za sebou necelé tři metry. Dvě šňůrky, z nich visící a zatížené kameny, určovaly přímku, která měla v promítnutí na čelbu určovat přesný střed. Zkontrolovali, že Dubec směr drží, razil překop rovně jako podle pravítka. Pak odměřili od šufy v pravém boku chodby dosavadní postup v novém měsíci.

"Kolik?" houkl Dubec ze stupačky bagru, který na chvíli zastavil. Každého lamače pochopitelně zajímalo, kolik vyrazil metrů, metry představovaly procenta a peníze.

"Dvacet osm a půl," odčetl Luboš z pásma na čelbě.

"To je nějak málo," zamračil se parťák.

"Když chceš víc, musíš přidat, gumový pásma nevedeme."

Dubec místo odpovědi srazil páku, stroj zaryčel, poskočil dopředu a zapíchl se lžicí pod kopici materiálu. S úpěním se zvolna lžice zvedala, bagr couvnul dozadu, a pak švihem vyklopila lžice hlušinu do prázdného vozu. A už na-

kladač najížděl do foroty znovu. Luboš proklouzl těsně při stěně, než lžice nabrala další dávku.

"Já tomu šmejdrovi jednou rozbiju tlamu," ulevil si, když se vrátil zpátky ke Svobodovi.

"Zbytečně se rozčiluješ," poznamenal Svoboda. "Vůbec se s ním nebav, a hotovo. Přehlížej ho jako krajinu."

Vybrali vhodné místo, kam umístí první závrt. Pak přinesli od předku vrtačku na stativu, bór s korunkou a podél chodby natáhli hadici. Pohybovali se opatrně u stěn, protože po obou kolejích pomocníci odbíhali s vozy, s prázdnými za bagr a s plnými zpět.

U původního směru, kde zanechali složené nářadí, si stačili sotva vykouřit cigaretu. Bagrování ve fofru končilo, fantóm Dubec využil příležitost, aby se před diváky předvedl.

Luboš postavil a vycentroval teodolit, pak pomocí přístroje upřesnil Svobodovi bod, pro první návrt nového směru v blízkosti čelby. Svoboda nasadil bór do mašiny, vyladil vzpěru a začal vrtat díru v určeném bodu. S krátkou, deset centimetrů hlubokou štáfou byl hotov za pár minut. Pak si přitáhl prázdný vůz, vlezl dovnitř a kladivem zatloukl pevně do návrtu dřevěný kolík. Do kolíku zatukl sengl, ručně vykováný hřebík, místo hlavičky zploštělý a provrtaný. Dírkou protáhl šňůru olovnice, uklidnil ji, za svíslicí nastavil pergamenový list papíru, který prosvítil zezadu, proti

objektivu teodolitu, lampou. Podle znamení, kterými signalizoval Luboš, zatloukal sengl hlouběji do kolíku, až se jeho šňůra dostala do zákrytu s křížem v kukru. Luboš kruhovým pohybem lampy oznámil konec a přestěhoval stativ s teodolitem pod nově zřízený bod. Ustavil aparát, vylovil z kapsy zápisník a podle údaje nastavil novou hodnotu. Ještě jednou operaci zopakoval, teprve potom přivolal signálem Svobodu, který mu vzadu nasvěcoval. Pracovali jen několik metrů od předku v řevu vrtaček, jimiž parta překopářů ob-
ráběla čelbu, nebylo slyšet vlastního slova. Svoboda přistoupil, nahlédl do okuláru a pokrčil rameny. Svislá nitka kříže mířila do levého rohu čelby, pár decimetrů od štásu. Překopy se ohýbaly mírně, v hodnotách desetín vteřiny, ale tady to najednou byly celé.

"Kolinger to zvorál," křičel Luboš Svobodovi do ucha.

"Mně se to hned nezdálo. Co budeme dělat?"

"Nedávno dostali nového šéfa, mladého chlapce, čerstvého absolventa. Bylo možné, že se zmýlil, chyba v desetinné čárce však vypadala nepravděpodobně. Každou akci kontroloval vedoucí oddělení Jarda, starý praktik, kterému by taková bota nemohla uniknout. Všechno nasvědčovalo spíš tomu, že nějaký ruský inženýr vryl do map rezolutní čáru a bez ohledu na okolnosti se vše rozjelo podle jím vydaného příkazu.

"Ženeme je do stařin," hulákal Svoboda na kolegu. "Říkal jsi Kolingerovi, že tam jsou?"

"Upozorňoval jsem ho, že je to moc prudká zatačka. Na stařiny ne, umí přece číst v mapě, krucinál."

Třeba ale neumí ten, kdo to nařídil, pomyslit si Svoboda. A měřiči nahoře to tak ze zlomyslnosti nechali. Jim, muklovským figurantům, se sice nic nemohlo stát, podobnou akci je povinen provádět civilní měřič osobně, a že byl líný sfárat, bral risk na vlastní triko. Ať tak či tak, je záhodno Kolingera krýt, pokud to bude únosné. Naproti tomu pro mukla nikdy nepřestává platit ono osvědčené: Nechoď, Vašku, s pány na led...

Svoboda vykročil k čelbě. Propletl se mezi lamači, kteří vrtali bok po boku v husté mlze vodní tříště, rozprášené výfuky mašin, a zamával rukou. Vrtačky postupně umlkaly a nastalo ticho, až bolelo v uších.

"Co se děje? Co zdržuješ?" vyštěkl Dubec. S nohou leda- byle přehozenou přes vzpěru vrtal zálom.

"Rjď se podívat," řekl Svoboda.

Odvedl Dubce k teodolitu a ukázal mu, aby nahlédl do okuláru. Předáka to překvapilo, ale vzápětí ho ovládl pocit důležitosti.

"Hej, Rudo, posviť mi na čelbě," houkl od přístroje.

Jeho zástupce vysmekl svítilnu z úchytky na přílbě a obrátil ji proti objektivu.

"Doleva! Ještě," dirigoval Dubec. "Ještě deset. Dobrý."

"Kurva, je to úplně v koutě," ozval se od předku Ruda.

"Co s tím provedeš?" zeptal se Svoboda. "To je chyb jako bejk."

Dubec se vzpřímil, pošoupl helmu do týla a poškrábal se na nízkém čele. Z rozpaků, které ho přepadly, vykličkoval po svém.

"Co by? Myslíš, že nedokážu otočit překop třeba do protisměru? Tu zatačku udělám, ale po šichtě vletím na toho vašeho cucáka nahoru a seřvu ho, to bude zírat."

Ještě jednou nahlédl do kukru, jako kdyby se nemohl nabažit pohledu tubusem tak drahého a složitého aparátu, a pak důstojně odkráčel k čelbě.

"Dejte mi ten směr přesně, chlapi," prohodil přes rameno k ~~xxixix~~ měřičům. A dopředu zavelel: "Děláme oblouk! převrtáme to doleva! A žádný hovory, kurva!"

Měřiči stihli technickou klec, jak si naplánovali. Když vyfárali na povrch, přivítal je krásný letní den záplavou slunce. Než došli do kamrlíku, oschly jim fáráky, přílby i holinky. Většina figurantů už tam byla, některé dvojice nesfáraly vůbec, z jiných stačil na nějaký průběžný denní úkol jeden muž. Kolem nízkého stolku uprostřed seděli Jirka Čihák, Standa Oplt a Mirek Havelka a hráli maryláš. U druhého stolu pod oknem četl Čenda Sovák americký magazín Holiday a jeho parták Míla Kumor listoval v nové Světové literatuře.

Svoboda uložil brašnu s nářadím do skříně, pověsil fá-

rák na všák, sedl si na volnou lavici a s ulehčením natáhl nohy dopředu. Teď, v půli dopoledne, už bolest trochu polevila a v této poloze mizela docela.

"Moc se tam nepovaluj a nastup, Vildo," vyzval ho Jirka Čihák. "Teprve ve čtyřech má liciťák ten maximální rajc, jak známo."

"Co ty máš v plánu, Luboš?" obrátil se Svoboda na kolegu.

"Je tam azur, půjdu lapat bronz nahoru na haldu."

Luboš vypadl, Svoboda za ním zamkl a sedl ke kartám. Sotva bylo rozdáno a začala licitace, zaklepal někdo zvenčí signál. A vzápětí znovu, ještě naléhavěji.

"Kdo to magoří? Copak hoří?" zahučel Míla Kumor, zvedl se od čtení a odemkl.

Dovnitř vpadl Luboš Štěrbač a hnal se ke skříní s nářadím.

"Kluci, je zle, jde sem Vojík," vyhrabával pásmo a pucvol na čištění.

Světová literatura a Hollyday bleskově putovaly za pás kalhot na holé tělo, s kartami to bylo ještě lehčí. A pak se nakupili u okna a sledovali náletovou dráhu zástupce náčelníka tábora.

"Zamkneme?" navrhl Míla.

"Počkej, zdá se, že míří někam k šachtě."

Vojík skutečně rásoval po vydusané cestě k druhému rohu baráku, kudy se prodázelo kolem cáčovny jak k dílnám,

tak ke kleci nebo k administrativní budově na vrchu. Když zmizel ze zorného pole, všichni si oddychli.

"Mrknu se za ním, kam kluše," zasmál se Míla. "Pro jistotu."

Pokročil ke dveřím a natáhl ruku po klíče. V tu chvíli se dveře otevřely zvenčí, na prahu se objevil Vojík a Mílovo gesto vypadlo tak, jako kdyby mu podával ruku na přivítanou.

Překvapení bylo oboustranné. Muklové nečekali Vojíkův obchvatný manévr a toho zase zarazil počet flákačů, které načapal. Vzpamatoval se však brzy.

"Co je to tady, nějaká schůze?" zahřměl. "Co vy jste vlastně za spolek?"

"My jsme figuranti, pane veliteli," postoupil o krok dopředu Láďa Bača. "Dnešní akci máme splněnou a chystáme se na přípravu na druhou dekádu."

"Na kterém patře pracujete?" změřil si ho zástupce.

"Na všech, podle potřeby."

"A kdo je váš nadřízený?"

"Měřičské oddělení, pane veliteli."

Vojíkovi bylo všechno jasné. Postavou nejmenší v té těsné místnosti, se zdviženými očima objel kruh tváří před sebou. Na první pohled poznal, že má před sebou samé politické, letité a protřelé chabrusáky, kterým už jdou ruce od práce dozadu. To by jimhovělo, zašívát se v boudě u sá-

lajícího bubínku a chlastat čaj.

"Vy jste figuranti na baterky," prohlásil, a pak se jeho trojúhelníkový obličejík stáhl v úšklebku: "No, já si vás prověřím."

Bleskl na ně zlobnýma očkama zpod kšiltu do čela naražené brigádyrky a práskl za sebou dveřmi.

"Jdi do kělu, ty bramboro," vyprovodil ho Luboš neuctivě. Láďa si ale už navlékal kabát.

"Až se ztratí, skočím do známkovny a brnknu nahoru Jar-dovi. Aby věděli, oč jde, kdyby tam opravdu přišel slídit."

"Dej bacha, aby tě navíc nenachytil ještě u Aničky. Te už by s ním asi vážně zacloumalo."

"Neboj, mě nedohoní," řekl Láďa a vyklouzl ven.

Žertovali, ale všichni věděli, že došlo k chybě, když Vojík vyčenichal jejich útulek. Ještě kdyby přistihl jednoho dva, dalo by se to zaretušovat, tohle však bylo příliš. A následky není zatěžko uhadnout. Dosud utajená bouda se stane středem pozornosti, bachaři tam neopominou zaskočit při cestě na závod. Pobývání uvnitř bude riskantní, jako první tah je třeba očekávat generální filcunk. A ten by dopadl katastrofálně, učebnice angličtiny, černé knížky, časopisy a písemnosti, schovávané v úkrytech pod podlahou a nad stropem by byly vítanou kořistí. A protože všichni uvažovali stejně, beze slova domluvy vypuklo otvírání studánek, dolovaly se tajné skryše a shromažďovaly kompromitující materiály.

"Někdo nás musel položit," usoudil Standa Oplt. "Nějakou bestii žíhanou popadla závist, že máme prima džob."

"Třeba ani ne," mínil Míla Kumr. "Jednou jsme tady s Čendou seděli a zabrousil sem Žabák. Bral za kliku, potom bouchal, ale my jsme neotevřeli. Nejspíš o nás věděli už dřív."

Láďa Bača se vrátil a na okamžik ho zarazilo velké balení, do něhož vpadl.

"Jasně, musíme všechno uklidit, schováme ty věci zatím u kluků v dílnách," schválil opatření.

"Co nahoře?"

"Všechno zařízeno. Vysvětlil jsem situaci Jardovi, jestli tam Vojík vleze, tak ho odpalestrujou."

Během hodiny bylo uklizeno. Hollydaye k elektrikářům, popsané sešity do kovárny, slovníky, zabalené do nepromokavých fáráků, zahrabány do haldy. Ty hlavní cennosti, o které šlo a které dnes zaujímaly přední místo v pořadí důležitosti. Kdyby byl zabaven například poslední exemplář Světovky, široký okruh zájemců by se cítil zklamán a ochuzen, mohl by začít váznout výměnný obchod mezi skupinami, zabývajícími se pašováním knih a tiskovin, které na táboře knihovna nevedla.

Střídání směn probíhalo před bránou do tábora. Vězni, kteří už vyfárkali, za příznivého počasí čekali rozložení na řídkém trávníku po obou stranách cesty, zatímco odpolední po patrech ~~procházení~~ procházeli bránou na závod. Cesta a tráv-

ník byly místem, kde se obě směny mísily do jednoho chumlu, vyměnily pozdravy a poslední novinky. Odpolední sdělovala, co nového na lágru, a ranní referovala o zprávách ze světa, latrínách či latích, jak je pochytila od civilistů, kteří zaručeně poslouchají Hlas Ameriky. Tentokrát se však role prohodily, senzační zpráva přicházela z tábora.

Šlo osmé patro a ke Svobodovi zamířil Vlasta Plšek. Posadil se vedle do trávy a napřáhl ruku.

"Gratuluju, Vildo," řekl obřadně.

"K čemu, prosím tě? O co běží?"

"Na lágr přijeli panáci z prokuratury a zvali k pohovoru kluky na velitelství. Budou pouštět na podmínku, je to hotový. Říkali to těm, co je předvolávali. A tebe četli taky."

Svoboda pohlédl pochybovačně na kamaráda, ale Vlastův vážný výraz se nezměnil.

"Kolik kluků volali?" zeptal se. "A koho?"

"Skoro padesát jmen, určitě přes čtyřicet, státní i vlčáky asi tak fifty fifty. Ale všichni mají jedno společné: půlku trestu dávno vytočenou. Kolik zbývá tobě?"

"Necelé čtyři," zahučel Svoboda.

"Čtyři járy, tak vidíš, je to hotovka, povídám ti."

"Třetí patro, nástup!" křičel brigádýr z ranní směny.

"Nejsme komplet, zámečníci se někde zdrželi, magoři," upozornil někdo z houfu.

"Nevadí, na bráně má službu Rychlík a ten nás pustí

tak, jak jsme. Seřadíme se, kluci!"

Svoboda vstal a přehodil si fárák, na němž ležel, přes ramena.

"Musím jít, Vlasto," řekl.

Vlasta Plšek se zvedl také. Jeho tvář zvažněla.

"Člověče, co je s tebou? Letím k tobě s takovou bombou, a ty nic. Jako by ti to bylo šumafů."

"Promiň, Vlasto, tak to není. Nemůžu si to jen srovnat v hlavě. Neber to osobně, ale zaskočilo mě to."

"Takový zaskočení bych si dal líbit," smál se už zase Vlastík. "Stihnout to ještě teď v létě dom."

"Uvidíme," rozloučil se Svoboda. "Ahoj, a díky."

Rychlík patro skutečně propustil i v neúplném stavu. Svoboda se osprchoval, došel vyřasovat oběd a najedl se. Vlastovu zprávu mu mezitím potvrdilo nejméně pět známých, pomalu začínal věřit, že by to všechno mohla být pravda.

Do odpoledního sčítacího nástupu zbývalo ještě dost času, od brány se pořád ještě trousily hloučky z ranní směny. Vyšel ven.

Baráky byly stupňovitě zaříznuty do povlnného svahu a mezi nimi ležely volné plochy. Mezi nejhořejším Háčkem a Géčkem volejbalový kurt, Géčko a Efko odděloval sytý a hustý trávník. Vyvalovala se na něm už kopa muklá v sladkém nicnedělání. Svoboda zamířil mezi ně, vybral si volné místo, natáhl se na záda do měkké zeleně, vystavil tvář slunci a při-

vřel oči.

Blaženě vydechl a myšlenky mu začaly tékat z jednoho předmětu na druhý. Co teď provede Vojík a jak je příjemná taková chvílka klidu uprostřed tisíce lidí, a přece o samotě, ani to hlodání v nohách teď netrápí, a jestli ho opravdu propustí na svobodu, že by bylo nádherné ležet na břehu Malše u železničního mostu, vedle hřiště, kde stará parta válí nohejbal. Všechny tyhle útržky myšlenek a dojmů se prolétaly v jedné rovině, aniž některá převážila svou důležitostí. A pak potuchlo i toto snění a Vilém se propadl do dřímoty, v níž vnímal už jenom teplo slunce, vůni trávy a slast přítomné chvíle.

"Nálet! Pozor, nálet!" rozeřvala se služba baráku F z okna umývárny.

x Svoboda se probudil a nadzdvihl se na loktech. Čtveřice bachařů vyběhla od spodního baráku, dva zatýkali vězně poblíž cesty a druhá dvojice vyrazila přes trávník, aby obklíčila celý prostor. V prvním okamžiku Svoboda nepochopil, oč jde, teprve se zpožděním si vzpomenu na rozkaz náčelníka tábora, koktaný Krocanem před několika dny do táborového rozhlasu:

"Pozor, pozor, nařízení, upozornění! Dle rozhodnutí náčelníka tábora vstupuje v okamžitou platnost vyčlenění prostoru mezi barákem F a G z volného používání odsouzenými. Odsouzení mohou propříště využívat ostatních určených pro-

storů jako dosud. Porušení zákazu vstupu do ~~terénu~~ uvedeného prostoru, to je mezi barákem F a G, bude mít za následek přísné kázeňské stíhání. Opakuji..."

Krocán dostal svou přezdívku proto, že čím dále řečnil, tím více se rozohňoval vlastními slovy. S potěšením předčítal do rozhlasu různá hlášení a rozkazy náčelníka, začínal zpravidla nesměle, breptal a šmodrohal cizí výrazy, pokud se vyskytovaly, ale zvuk vlastního hlasu ho posiloval v rekognitivním úsilí. Překonal sám sebe a vytrval, takže konec hlášení už vždycky zvučel důrazně a se zaujetím, jaké dává jen vědomí spravedlnosti. A tak se z reproduktorů nad nástupištěm bujaře linula libozvučná bachařská čeština, ne nepodobná jazyku, jakým se vyjadřoval Massa Bob. A hlas zhůry navozoval i jiné asociace.

Nadporučík Pulín, náčelník tábora, byl mohutný chlap, vysoký a ramenatý, v kulaté, rážolící tváři však měl jakýsi rozbředlý výraz, připomínající rozmarné děcko. Jeho nálady podléhaly změnám jako nestálé dubnové počasí, jeden den se velkomožný náčelník široce usmíval, druhý den dštil hněv. Jednou zavítal do kulturáku, kde muzikanti zkoušeli program, a zčistajasna se rozlítiv, buď že ho nepozdravili včas, nebo že ho popudila skladba, kterou pilovali, neblýskanou holkou proslápl káží na velkém bubnu. Od některých muklů si za tento počín vysloužil přezdívku Prokop Buben, ale většina ho nazývala dále postaru Taťulda. Nitzem tohoto náčelní-

ka zřejmě cloumaly hluboké rozpory. Neměl zlovolnou povahu, nepatřil k sadistům, ale moc, jíž vládl, ho opájela a současně i zneklidňovala, jak nasvědčovaly jeho nevypočitatelné počiny.

Dle místního úsloví byli pro vězně fatálně rozhodující čtyři muži, a to v pořadí: Lenin, Stalin, Pulín, Kolín. Díky prvním dvěma se do vězení dostali, Pulín jim vládl nyní. Starý Kolín byl lázeňský topič, nerudný a popudlivý dědek, který ohříval a mixoval vodu do sprch. Jestli pustí vodu ledovou nebo vařící, mělo přibližně stejný význam jako Taťul-dovy rozmary.

Rozkaz o nedotknutelnosti trávníku mezi dvěma baráky ovšem nepostrádal rysy božského rozhodnutí, nápadně připomínal biblický příběh o zakázaném ovoci z rajského stromu. Dohady, že Pulín začal pěstovat králíky a trávu šetří pro ně, se nepotvrdily.

Tyto úvahy táhly Svobodovi hlavou, když pozoroval, jak muklové rychle prchají z prostranství, skáčou okny do světla na baráku F a bachařovi, který pronásleduje jednoho uprchlíka, v nestřeženém okamžiku zmizí ten předtím lapený. Okna se v několika vteřinách zaplnila diváky, kteří s gusem přihlíželi téhle hře na četačky, na roubáky. Salvy smíchu provázely každý zdařilý úprk, padaly vtípy, fandové tleskali. Když dozorce doběhl k oknu, kudy před jeho očima vtáhli dovnitř uniknuvší oběť, tvrdili mu s drzostí, vytrysklou z davové euforie, že oni nic neviděli.

Svoboda vstal a v obou patách mu zavrtala bolest. Jeden z bachařů shromažďoval pochytané viníky na hlavní cestě. Dva pobíhali podél oken Efka, čímž odřezávali trasy k útěku. Poslední ze čtveřice vybíral úlovky ze zatažené sítě a šíboval je k hlavní cestě.

Svoboda se rozhlédl. Měl dvojí možnost, buď některé z oken dole, nebo ústup nahoru ke Gěčku, kde mohl oběhnout roh a po schůdkách zapadnout do baráku. Na těch pár vteřin by bolest překonal, natolik chromý nebyl. Bachaři měli plné ruce práce opodál, ten nejbližší, asi v patnáctimetrové vzdálenosti, se právě otočil a sledoval jednoho zadržného, jehož poslal k cestě. Kdyby v tomto okamžiku vystartoval, ať už nahoru, či dolů, nemohli ho dostihnout. Ale on zůstal stát na místě. Ještě se usmál dalšímu podařenému útěku, tentokrát vzhůru ke Gěčku, kde kamarádi vtáhli uprechlíka za ruce do výše položeného okna. Dobíhajícímu dozorcí zakmitaly muklové boty před nosem a zasunuly se do bezpečí, varknuty podpůrnou silou solidarity. Potom se lovící dozorce zaměřil jeho směrem.

"Zařaďte se tam k ostatním na cestu," zafuněl udýchaný bachař.

Svoboda beze slova vykročil k cestě a doplnil další z pětice, hlídaných zde velitelem akce. Hon pomalu končil. Třem lovcům se podařilo polapit ještě dvě poslední kličkující oběti a prostranství se vyprázdnilo. Na stíhání těch, kteří

se spasili útekem do oken, nebylo ani pomyšlení, to bachaři dobře věděli. Většinou už dleli někde na druhém konci tábo-
ra, a i kdyby nakrásně někoho z uprchlíků poznali, kopa dob-
rovělných svědků by poskytla alibi, že dotyčný vůbec nevytá-
hl paty ze světnice. Velitel srovnal všechny zadržené do pě-
tic a zavelel k odchodu.

Necelé čtyři pětice pochodovaly po svažující se cestě,
vroubené hustě mukly, kteří vyběhli z baráků. A jestliže až
dosud měla honička ráz recese, nálada se náhle změnila. Smích
ve většině tváří neočekávaně vystřídal hněv.

"Pusťte je, čorocháni posraný! Kdo vás sem prsk', hajz-
lové?"

"Vemte jim pali, kluci!"

"Kam je táhnete? Co udělali? Počkejte, až jednou povede-
me vás, srabové!"

Mladáctvé obličeje dozorců zaléval pot. Jednak se před
chvilí důkladně proběhli, jednak z potupy, kterou sklízeli, a
v neposlední řadě z obavy, že se dav, lemující cestu, dá do
pohybu. Uličkou nadávek prošla eskorta k nástupišti a kolem
kuchyně. Tam už srození prořídlo a branka v koridoru, který
odděloval objekt tábora od úseku velitelství, znamenala pře-
děl, za nímž už zase byli neomezenými pány. Vedoucí bachař
zastavil eskortu před dlouhou budovou korekce.

"Po pěticích vpravo vbok a dovnitř!" přikázal.

Svoboda vstoupil do temné chodby, pálící budovu podélně

na dvě části, mezi prvními. Bachař, který se vzdal, zvedl petlici a otevřel jedny z těch těžkých, oplechovaných dveří po pravé straně. Svoboda vešel dovnitř, dveře za ním zapadly a zázvora zachrastila.

Od dob Nikolaje se mu korekce vyhýbala. Teď ho skřípla, a ta léta mezidobí jako kdyby se najednou propadla, neodplynula, neexistovala. Cela měla stejné rozměry, stejný náhubek na okně, v koutě trůnil stejně páchnoucí žanek.

Svoboda si sedl na zem, opřel se zády o zeď a vytáhl z kapsy krabičku s tabákem. Ubalil si cigaretu, zapálil zapalovačem místní výroby a rozhlédl se kolem očima, které mezi tím přivykly přítmi.

Události dnešního dne mu v mysli začaly naskakovat do návazného řetězce a potom se najednou dal do smíchu. Byl to neovladatelný záchvat, zpočátku tichý a trochu hořkého zabarvení. Ale postupně sílil až do finále s bujarým hýkáním, když už mu docházel dech a z očí kanuly slzy.

Že prý domů, myslil si. A vída, už je to tady. A jak brzy. Tohle je přece můj domov. Tady je ten domov můj, žádný jiný nezbyvá.

X_XX

Ano, můj vzácný příteli a pane, ještě teď mě to nutí do smíchu, když ležím na svém horním kavalci a píší ti další ze

svých motáků. Ale nesměju se, zamyslíl jsem se nad tím vším hlouběji a nutkání ke smíchu vystřídal podiv. Neboť nejsem s to dobrat se smyslu věcí, které se řetězí křivolace, jakoby libovolně, podle nějakých vlastních zákonů, jejichž logika mi uniká. Vám je patrně to celé dění, které se odehrává kolem a současně hraje s námi jako s pingpongovými míčky, srozumitelné díky vaší moudrosti, žel, mně nezbývá než zaznamenávat jednotlivé útržky dějů za sebou, či vedle sebe, a doufat, že z takového uspořádání by přece jen nakonec mohla vzbliknout aspoň jiskra projasnění.

Považte prosím, co se stalo. Sotva jsem v korekci dokouřil cigaretu, ti náhončí nás ani neprofilcovali, čímž navíc kromě všech zmatků porušili ještě předpisy, takže sotva jsem típl vajgla, rozbalil ho a zbytek tabáku vrátil do plechovky, zadusaly na chodbě kroky a zarachotila závora. Dodatečný filcunak, jdou napravit, co zanedbali, napadlo mi, a zamrzelo mě, jaký jsem to trulant, když jsem místo zabezpečování budoucích dnů marnil čas podružnostmi. Měl jsem okamžitě rozbrat zapalovač, uschovat kamínek, měl jsem najít úkryt a zachránit papírky a tabák. Teď už bylo pozdě, dveře se rozlétly a na prahu stál Žabák, lágrový dozorce, starý známý.

Od začátku mě překvapovalo, s jakou přesností vystihují muklovské přezdívky jednotlivé bachaře. Postupem času se charakteristiky ještě vytříbily a na Bytízu dosahovaly dokonalosti. Šachového koně si nikdo nemohl splést s Schöne Han-

sem, i kdyby přišel na lágr před chvílí a nikdy předtím je nespatriil. Žabák pak ani jinou přezdívku mít nemohl. Byl malý, ve svraštělém obličeji se širokými ústy mu padala vrchní víčka přes melancholické oči. Toto vzezření korunoval ochraptělý hlas, podobný žabímu skřehotání.

"Á, Svoboda, stará firma," poznal mě. "Co tady děláte?"

"Pošlapal jsem panu náčelníkovi palouček. A neutekl včas, pane veliteli."

"Vy taky musíte bejt v každým průseru, co?" zakvákál Žabák.

"Tady jsem ještě v žádným vážným nebyl, pane veliteli," oponoval jsem. "Až teď, a to ještě nedopatřením."

Žabák zamručel, ustoupil zpět do chodby a mávl rukou.

"Vypadněte, Svoboda. Nechci vás tady vidět už ani minutu."

"Kam?"

"Na tábor!" řekl Žabák otráveně. "Zmizte, než si to rozmyslím."

"Ale já jsem ležel v zakázaném prostoru, pane veliteli. A porušil jsem nařízení náčelníka," podívoval jsem se nad obratem, který nastal.

"Vypadněte! Už ať jste pryč, člověče!" rozčilil se Žabák. "O potrestání nepřijdete. Přestupek vám bude zanesen do spisů."

Šel jsem chodbou, zatímco Žabák vyháněl další zadržené z vedlejších cel. Na tábor jsme se vrátili všichni ještě před poledním sčítacím nástupem.

Považte, prosím, jaký to zmatek. Taťulda v náhlém zachvatu vydá rozkaz, který čtyři bachařští novici vezmou vážně a s přehnanou iniciativou uspořádají akci k utužení upadající kázně. Napřed se zesměšní, vzápětí málem vyvolají vzpouru, a když se štěstím dopraví rybičky do sádek v korekci, zkušenější nadřízení je nařídí propustit. Ti čtyři snaživci už na tábor nepáchnou, vysloužili si patrně přeložení ~~někam~~ někam, kde lišky dávají dobrou noc. Ale aby se zachránilo dekorum, ohlásí táborový rozhlas v novém rozkazu náčelníka za prvé záznam o kázeňském přestupku pro pochytané a omilostněné delikventy, A za druhé, v témže rozkazu, jako bod číslo dvě, zrušení zákazu užívání prostoru mezi Efem a Géčkem. 7.2.1

Záznam do spisů je nedávný vynález a těší se všeobecnému gaudiu. Před dvěma lety vypukla na táboře Vojna stávka. Jak už je ta poslední doba vyšinutá, celá aféra měla rysy tragikomedie. Vedení, ve snaze ukáznit život na lágru a vtěsnat ho do tuhých pout jako za dřívějších blahých časů, vyhlásilo řadu opatření, z nichž jedno, a to ne nejvýznamnější, přikazovalo docházet pro menáž ke kuchyni hromadně, po barákách a v pochodových útvarech. Jako z udělání byly toho večera na jídelníčku nudle. Muklové už dávno nestrádali hladem, správ-

něxvycítili tendenci omezit~~ř~~radikálně dlouho dobývané svobody a úlevy, a tak odmítli nastoupit pro jídlo v útvaru. A potom, když poněkud obměnili režimistický slogan: Kdo nepracuje, ať nejí, odmítli nastoupit i do práce, poněvadž nejedli. Po různých peripetiích, mezi nimiž nechyběla ani osobní agitace bachařů po barácích, aby se přestalo blbnout, že vše zacouvá do starých zajetých kolejí, byla stávka zlomena až třetího dne za pomoci přepadových oddílů s obrněnými vozy metodami diferenciace, to jest, kdo odpírá práci ^{pravo,} nak~~uvax~~ ostatní nalevo. Byli vytypováni iniciátoři vzpoury, mimo chodem mezi nimi figuroval i Zdenek Mráz ze Svornosti, postavení před soud a obdaření mnohaletými přídávky k trestům.

Ale co se zbytkem, lépe řečeno s většinou, s těmi patnácti sty ostatních? A tu se zrodilo opatření, v úředním jazyce nazvané záznam do spisů. Každému z osazenstva tábora byl při³čá¹něn záznam do spisů, že se zúčastnil vzpoury, což mělo ovlivňovat rozhodování o osobních výhodách, jako například návštěvy nebo podmíněčné propuštění.

V muklovském žargonu proslula stávka na Vojně jakožto nudliáda a onen záznam coby nudlifikace. A jak šel čas, některým jedincům byl za nějaké zásluhy, třeba i dobrý pracovní výkon, záznam zrušen, v úředním znění provedení vymazání zápisu ve spisech opatření, čili denudlifikace. A že plynula doba plná zvrátů, mnohý z vězňů ani pořádně nevěděl, jak na tom je, zda je ještě stále nositelem nudlí, či už denudlifiko-

ván. A poněvadž praxe záznamů zůstala už v užívání, stávalo se, že někdo byl odnudlen, vyfasoval za čas další záznam, za odměnu následoval nový výmaz a tak dále. V panujícím chaosu mohl výmaz bez rizika provést táborový písař, z kamarádství nebo za úplatu balíčku čaje, kdyby o to někdo stál.

Dříve přinášela korekce ohrožení života. Dnes mě odtud vyhodili a záležitost se odbyla záznamem. V mém případě se ovšem ten čerstvý záznam projeví, škrtnou mě ze seznamu pro podmíněčné propuštění. Se štráfem mě pochopitelně nepustí před komisi v těch nejbližších termínech, to znamená, že tady ještě rok nebo dva zůstanu navíc. Možná, že dokonce odpýkám celých jedenáct let, ale ten konec už je v dohledu a za stávajících poměrů se těch pár let dá vydržet. Koneckonců důsledek záznamu mě potrefil jen proto, že mám nízký trest, pro většinu muklů by byl bezvýznamný, protože do polovičky jím chybí věky. A tak se stalo, že mám na nějaký čas budoucnost zajištěnou. Na tomhle lágru nebo na jiném, ale doma. Raději bych ji strávil samozřejmě tady na Bytízu, ve známém prostředí, ale nikdo neví o příští cestě, která ho čeká a kterou je mu projít..

Můj blízký pane a příteli, takto se věci jeví. Během ~~jednoho~~ jednoho dne, přesněji vzato jedné hodiny, jako by houpačka vylétla vzhůru, na okamžik zůstala trčet v mrtvém bodě, a pak zase opsala oblouk dolů, do klidové pozice, do normálu. V jedné chvíli jsem se už ocitl jednou nohou na svobodě, ta-

to etapa života by skončila, započala by jiná. Zarážející je však zjištění, že když teď analyzuji svůj stav, nedocházím k jednoznačnému závěru, tohle by bylo dobré, ono je špatné. Nedovedu to, na každý jev už jsem se naučil dívat střídavě oběma očima, s tím druhým vždy zavřeným. Ano, nepopírám, svým způsobem je mi líto, že jsem promarnil příležitost jít ven, skoncovat s tím nekonečným živořením po barácích za dráty, s tím vegetováním, jehož jediným smyslem se zdá přežít. Avšak vůbec nelituji toho, že jsem neutekl před těmi náhončími, to mi potvrzují souhlasně obě oči.

Na útěk z lágru už jaksi zapomínám, toto řešení se mi vzdálilo, i když taď šance jsou. Vyskytly se krásné útky, v prázdných cívkách od kabelů, kam se kluci nechali zabednit, s nákladákem, kterého se zmocnili na nádvoří závodu a prorazili koridory. Divili se, proč před nimi uhýbají protijedoucí auta do pangejtů, a teprve se zpožděním zjistili, že při projetí oplocením urvali kus pletiva, které za korbou povlává, jako když mává háčkovaným šátečkem na rozloučenou.

Tohle však už dneska není můj obor. Dlouho mi trvalo, než jsem aspoň trochu ovládl strach z drábů a naučil se neprochat před nimi, nezáležat. Za to, že zůstaneš na svém místě, ovšem musíš zaplatit. A tak já jsem jen zaplatil tím, že mě škrtnou ze seznamu hodných napravených, kteří už nemusí zůstávat poškoze a nebudou zlobit.

Můj pane, považte, jaká je to nesmyslná hra. Vždyť kdy-

bych utekl, zmizel oknem na barák, a to bych svedl i na těch svých obolavělých hnátech, zůstal bych propuštěním schopný bez ohledu na to, co a jak myslím, co vlastně jsem. Takže bych byl způsobilý pro život venku, ne kdybych byl poslušný, ale kdybych se nenechal chytit při porušení zákona, byť absurdního, kdybych se býval neodnaučil utíkat a nezůstával stát na místě. V té hře funguje množství hybatelů a jejich vztahy chápu jen matně. Svévoleý zákon, vymáhající respekt i přes pochyby o své oprávněnosti. Role honicích psů, kteří prosazují jeho platnost - neplatnost. Provinilec dobrovolník, jenž propadne trestu, načež je mu přiznána pravda. Výsledkem rovnice je tedy zlomek: Za vinu-nevinu trest-netrest, kdy navíc určení čitatele i jmenovatele je dílem náhody, naprosto libovolné. Ale kde se bere ta libovůle, která produkuje takovéhle frašky?

Ostatně nejde ani o tolik, aby se tím člověk trápil. Celá spekulace vyplývá z jedné maličkosti, totiž, že někdo přečetl mé jméno z táborového rozhlasu spolu s jinými jmény, a to v souvislosti, jejíž význam je přes vše neurčitý. V každém pádě jedno z nejhoršího, co člověka může potkat, je, že ho zabijí. Jinak jde jen o setrvání v menší kleci namísto předisponování do ~~větší~~ rozměrnější, ačkoliv je to pořád jedna a tatáž klec. V té větší je instalováno víc hrazdiček, bidýlek a bubnů běhacích i plechových.

Takto se mi věci jeví dnes z mého horního kavalce. A z

pohledu jedním okem. Nepózuji a netvrdím, že mě neláká představa milovat půvabné ženy, zvolit si představení v divadle, z jízdního řádu vybraným vlakem odjet o sto kilometrů kterýmkoliv směrem, lehnout si na hráz rybníka pod mohutná dubiska, jejichž koruny navléká do náhrdelníku let čápů. To vše musím poznat, abych to mohl zvážit. A případně shledat lehkým, neboť hrozná je třeba pojíst, než si dovolíme vyřknout soud o jejich chuti.

Můj nezvěstný příteli, ještě nikdy jsem neslyšel takové ticho, jaké panovalo toho rána v autobusu, kterým nás transportovali z Ústředního tábora vedle Elka. Motor řachtal a muži eskorty na zadních sedadlech vyřvávali své obligátní vtipy o použití zbraně bez výstrahy. To před startem, když se autobus dal do pohybu, všechno zmlklo. Zněl sice hluk motoru, prokládaný skřípotem karoserie, a přesto jsme vnímali zvláštní hluboké ticho, nabitě napětím. Provázelo celou cestu od brány Céčka po odbočce k hlavnímu tahu a prodlužovalo ji do nemožnosti.

Před nájezdem na asfaltku řidič přibrzdil, rozhlédl se, pak přidal plyn a začal točit doleva. V tom okamžiku v autobusu zahučelo, jako když se uvolní lavina. Čtyřicet hrdel vydechlo, vydalo hlas, odchrchlalo, čtyřicet tváří se rozjasnilo. Eskorta pozdvihla samopaly, začala hulákat, ale hlasitý šum se tišil jen zvolna. A požadované ticho už nenastalo po celou

cestu. Vozidlo uhánělo do vnitrozemí, směrem na Kadaň, už je to hotový, víte, co nám můžete, kašpaři?

Kdyby byl zatočil doprava, znamenalo to Jáchymov. Svor-nost, Rovnost, Eliáš, Mariánská, a jak se všechny ty žumpy jmenovaly, pozor, kluci, ještě není vyhráno, můžou s námi zahrnout na Horní Slavkov, to je srabová končina, stejná ja-ko tam nahoře, ne, už je to v lesku, už je taďy Kadaň a frčí-me na Rakovník, na Prahu. Koukejte, zelené obilí, léta jsme neviděli tuhle zeleně vzrostlé pšenice, chmel už šplhal po drátech. Můžou nás taky zarajbovat do pevný, Mírov, Bory ne-bo Leopoldov, ta řiť Slovenska, ále, čert to sper, ať je to kam chce, hlavně že ne do těch Krušných hor, hor opičích, vražedných a tisíckrát prokletých.

Byl to Bytíz, a tak se naplnil tajný sen všech čtyři-ceti muklů transportu, Bytíz u Příbrami, z velkých táborů ta největší havaj za železnou oponou.

Vyloďili nás na prostranství před budovou velitelství. Vlastní tábor se rozkládal za jednoduchým oplocením, do mírného svahu se táhly dvě dlouhé řady baráků, třetí řadu zahajoval nově rozestavěný samotář nahoře. Kolik je jich? Deset, dvanáct, veliká kuchyně a kulturák proti sobě, mezi nimi apelplac jako letiště, lágr jako gigant, úplná nádhera-.

Postávali jsme u svých pinglů a mžourali v dopoledním sluníčku. Nikdo si nás nevšímal, žádná přejíaka, žádné pě-tistupy, až za chvílku vyrazil z velitelství skoro dvoumet-

rový Čahoun se seznamem v ruce a zamířil k nám.

"Ahoj, kluci, vítám vás na Bytíz," zahalekal mocným basem.

"Ahoj, Franta," odpovědělo několik muklů, kteří ho znali z dřívějšíka.

Franta jim potřásl rukou, prohodil pár slov a s úsměvem se zase obrátil k transportu.

"Vemte si rance a jdeme dovnitř, tady nebudeme zaclánět, Tam vám řeknu, kam se kdo nastěhuje, ostatní se dozvíte později."

Dlouhým krokem klíďasa zamířil průchozí brankou do tábora. Capalí jsme za ním v neuspořádaném houfu jako husy, dočista vyvedení z míry takovým přijetím. Podobná volnost nám připadala až nepřiměřená. Franta se choval jako řadový mukl, byl to starší tábora typu první mezi rovnými, politický, s vysokým trestem od státního soudu. Jeho charakter se projevoval v každém slově a v každém pohybu. Především už vzezřením, nosil totiž obyčejnou halinu a ne černý mundur jako ty kápoenské stvůry. Dělal svou práci tak jako každý jiný někde na dobývce nebo na budování, dělal, co nezbytně musel, nelpěl na tom svém výsadním postavení, a když nemohl pomoci, rozhodně neubližil. Obrněn osobní důstojností udržoval obdivuhodně rovnováhu mezi velitelstvím a táborem a v choulostivé funkci nárazníku si vydobyl respekt obou stran.

Franta Melichar zarazil na kraji nástupiště poblíž ku-

chyně a my jsme ho obklopili jako kuřata kvočnu. Pořád jsme čekali, že nás postaví do pěti a zvýší hlas, a cítili jsme se skoro ošizeni, že to nenastává. Ale Franta si na zbytečné poskakování nepotrpěl a ani to nepotřeboval, protože když řekl jenom: "Kluci, dávejte pozor," rozhostilo se ti-cho a žádný ani nehlesl.

"Támhle ta krajní řada baráků začíná od Áčka dole, každá cimra je označená," pokračoval Franta Čára. "Teď vám přečtu, kam se nastěhujete. Ale ať přijдете kamkoliv, najdete asi nějaké známé, jak vidím, jste všichni stará pára. Jinak myslím, že to tady není nejhorší. Tím chci říct, že jsme všichni zažili určitě mizernější lágry. Tak, a už vás nebudu zdržovat, jdeme na věc," pozdvihl seznam se jmény transportu a začal číst.

Byl jsem určen na Éčko osm, to leželo souběžně se spodní frontou kulturáku. Pod Éčkem se vypínala do výše patra budova, v níž se tísnily sprchy, šatna, kotelna a společné splachovací záchody. S pinglem přes rameno jsem stoupal po široké cestě mezi řadami ubikací po obou stranách. Končila až daleko u koridoru nahoře, jednotlivé baráky oddělovaly od sebe rovné plošiny travnatých ploch nebo pískem vysypaných hřišť. Pod kotelnou, nad Déčkem, jsem zahlédl konstrukci stojanu koše, na tomto platu se hrál basketbal.

Všude bylo habaděj místa a vzduchu, úplný přepych proti stísněným prostorám na tom krcálku Elku.

Náš transport neušel pozornosti, než jsem urazil tu nedlouhou vzdálenost ke vchodu, asi desetkrát jsem odpovídal na pozdrav docela neznámých kluků a desetkrát odpovídal na otázku odkud. Potom jsem dupal po chodbě baráku, vyhledal osmičku, zaklepal a vstoupil dovnitř. U stolu hráli dva starší vězni šachy, každý s jedním kibicem po boku. Položil jsem uzal z dek na lavici.

"Ahoj, pánové, jmenuju se Svoboda a mám si taďy najít postel," představil jsem se.

"Ahoj, odkud jedeš?"

"Z Elka."

Na tvářích muklů se odrazilo, jakou má ten tábor pověst.

"Tě prdel," odfrkl jeden z nich. "Hlavně, žes odtud vypad'."

V rohu na kavalci jsem zahlédl pohyb. Vzápětí se z uličky vynořil mladý kluk, snědý černovlasý krasavec.

"Těbáh, Svobe," řekl. "Vítám tě na Bytízu."

"Honza Bílý," poznal jsem ho.

"Jasně, ze Svornosti," řekl. "A odtud rovnou sem, na pořádný lágr. Po kterých čertech tě to vláčeli, kurva?"

"To víš. Ale celkem to šlo."

Podali jsme si ruce, Honza se usmál a pokývl hlavou. Potom se otočil, sáhl pod podhlavník a vytáhl odtud placatku s kovovým klobcučkem. Odšrouboval závěr, nalil štědrou míru a podal mi odlivku.

"Domácí slivovice," doporučil, pozdvihl placatku a přitukl si. "Na tvý zdraví, Svoče."

"Na tvý. A na vaše, kluci," řekl jsem ochraptěle. Obrátil jsem panáka do sebe a odkašlal.

"Ještě jednu, že už jsi z toho srabu venku."

"Dík, Honzo, radši ne, to je moc vzácná tekutina."

"Neměj péči, taďy ti můžou z domova poslat slona," mávl rukou. "Tak ještě do druhý nohy, ať se ti tu dobře šlape."

Obrátil jsem do sebe to repete a ještě jsem držel odlivku v ruce, když se rozlétly dveře a dovnitř vpadl Mírek Havelka. Oči mu svítily vzrušením.

"Ahoj, kluci," houkl k osazenstvu světnice a popadl mě za ruku. "Honem pojď. Nech všeho a poběž."

"Co je? Ještě nemám ustlanou postel."

"To má čas. Člověče, taďy se hraje bridž. A mistrovský pár má odpolední, tak ať uhrajem aspoň rubber," tahal mě za loket. Vtom si všiml, co držím v ruce. "Tak tohle je tedy parádní lágr, všechna čest. To chválím."

Dostal panáka, ale přešlapoval netrpělivostí, už aby třímal karty v prstech. Dlouhými kroky se řítil dolů k Áčku, kam byl přidělen. Shodou okolností právě na cimru, kde bydlel ten bridžový pár.

"Ničeho se neboj," chlácholil mě. "Všechno základní umíš. Podíváš se na list, spočítáš body a licituješ, je to

dětsky jednoduchý."

Když jsme dorazili na poslední světnici nejdolejšího baráku, ležela přes kraj stolu prostřená deka a uprostřed balíček karet. Proti sobě seděli naši soupeři, vytáhlý blondák s brýlemi a tmavovlasý zavalitý chlapík semitského typu. V letu jsme se pozdravili, všechno šlo ráz na ráz, byli do hry velí žhaví.

Mirek sejmul nejvyšší kartu, rozdal a zdvihli jsme list. Pozoroval jsem, jak hranatými, ale živými prsty rozložil karty do vějíře, zběžně je přejel pohledem a potom zase složil do balíčku, aniž je seřazoval.

"Jeden pik," ohlásil.

"Pas," řekl blondák po mé pravici.

Pracně jsem seřadil karty podle hodnoty a počal počítat. Měl jsem šestnáct bodů a s úlevou shledal, že i trumfovou adekvátní pomoc v pikách. Hrát naostro bylo něco jiného než malůvky v písku.

"Dva piky," řekl jsem.

"Pas," padlo zleva od Roberta.

"Tři piky," štěkl Mirek, aniž se obtěžoval nahlédnout do listu.

"Pas."

Koukal jsem do karet a přepočítával body. Měl jsem jich dost a tu pomoc taky.

"Čtyři piky," pípě jsem.

Odeznělo trojnásobné pas, blondák vynesl a já vyložil svůj list na stůl. Barvy byly řádně složeny a karty seřazeny ^{pod} sebou. Mirek se naklonil nad stůl a začal karty přehrabávat těmi hranatými prstíky, jako kdyby hledal ve smetí diamant. Pak zafuněl a podíval se na mě nevraživým pohledem.

"Partnere, jaká je odpověď na jeden pik, když máš v kartě šestnáct bodů a adekvátní pomoc v trumfech?" otázal se ledově.

Vytanula mi situace, kdy jsme tuto licitaci probírali. Bylo to na rampě, tam, co jsem kdysi vedl hovory s Modlitbičkou. To bylo dávno, strašně dávno.

"Čtyři piky."

"Tak proč neřekneš čtyři piky?" zabrumlal Mirek, vyhrabal z listu na stole kartu a přebil výnos.

Uhrál suverénně manche a zdvih navíc mu unikl, protože impasovaný král seděl za esem. První rubber jsme vyhráli dva nula, druhý dva jedna. Pár her jsem sehrával já a dopadlo to neslavně. Dokázal jsem jakž takž spočítat jisté zdvihy, vytrumfovat a odehrát svůj list, na víc jsem se nevzmohl. Mirek přitom frkal a okusoval si nehty. Mou vinou vyzněl tak bodový rozdíl v náš prospěch velmi chabě, špatně jsem licioval, soupeři náš závazek kontrovali a Mirek dal rekontra, prý ze zásady, protože když partneři korektně licitují, tak mají závazek splnit. Jenže tohle byl odlišný případ, Mirek, když jsem vyložil karty na stůl, dočista zkoprněl a rozdání sehrál

se čtyřmi pády.

Naše bridžové klání zakončila výzva táborového rozhlasu k nástupu odpolední směny pro oběd. Domluvili jsme si revanš na nedělní dopoledne, Mirek mě ještě šel vyprovodit a rozhodl, že ve volných chvílích budeme nacvičovat provádění hry. Navrhl jsem mu, aby se poohlédl po nějakém silnějším spoluhráči, ale Mirek odmítl, když prý do mě investoval už tolik námahy, nebude se s někým trápit znova.

Šel jsem nahoru na barák kolem kuchyně, kde začali vydávat oběd. Vypadalo to, jako když se slétají včely do úlu, z ubikací se rojily houfy muklů, protože bylo hezky, nechala se vzbudit i noční směna, aby užila poledního slunce. Mohl jsem oči nechat na té spoustě lidí, která se tady volně a jak koho napadlo potloukala, postávala se známými nebo se řadila do fronty před výdejními okny, za nimiž se bělaly zástěry a čepice kuchařů. Ten jarmark poskytoval obraz, jak velký lágr je Bytíz, a srdce z toho plesalo.

Po cestě jsem dohonil Vlastu Plška, který mířil od kuchyně s plnými ešusy.

"Co je k obědu?"

"Hovězí polívka a segedýn," informoval Vlastík. "Zdá se, že v dobrém provedení. Stravenku máš u kuchaře, co štípe lístky."

Z šálků to vonělo, až se mi sbíhaly sliny.

"Už tam klušu," řekl jsem a zabočil na barák.

Na světnici seděl Honza Bílý za stolem, před sebou šálky s jídlem a mračil se jako kat.

"To je k nevíře," nadával. "Co tam ty kopyta v tý kuchyni ~~že~~ prováděj, to už přestává všechno. Na polívce mastný kola jak od vozu, guláš plave v tuku, takovej blivajz by nežral ani pes. Jo, zlatý časy, kdy vařival Zdeněk Kokeš."

Toho, co by nežral pes, jsem se báječně najedl. Na Elku sice hlad nebyl, ale tady mělo poprvé od dob Hugových lahůdek jídlo nějakou chuť. Nepředstavovalo pouze kalorie, benzín do motorů těl. Spořádal jsem vmňovaté naběračky polévky a guláše s celým dítětem knedlíku.

Po odchodu odpolední šichty se lágr vylidnil. Doma zůstala jen noční směna, která zčásti spala na barákách, zčásti venku na slunci lapala bronz. Vydal jsem se na obhlídku, ale daleko jsem nedošel. Na rozložené dece za rohem Efka lenošil nějaký mukl, a když jsem coural kolem, nadzdvihl se na koktech.

"Těbůh, Vildo, ať žijou Budějce."

Byl to Vašek Kučera, levý obránce Meteoru, klubu, který dokonce jednou hrál kvalifikaci do první ligy. Vaškovo atletické tělo mělo stejnou čokoládovou barvu jako v dobách, kdy jsme pod železničním mostem u Malého jezu kopali nohejbal. Spolu ve dvojici jsme sice hráli snad jenom dvakrát, Venca patřil do okruhu starších kluků, kde to od jara do zimy táhli v partě s fotbalisty Meteoru i hokejisti ze Slavojů, brat-

ři Píchové, Mizera, Tonda Španinger, Roman Charypar a další sportáči, nás dorostence vedli jako zálohu. Někdy v turnaji nás však los svedl do páru s těmi staršími.

"Ahoj, Vašku, co ty tády? To je ale překvapení?"

"To víš, červený brabenci. Sežerou nás všechny."

Vašek měl koloniál, malý kvelb, kde prodával s manželkou. Přesněji vzato spíše prodávala manželka, protože Venca nesměl chybět ani na tréninku a samozřejmě ani u mostu, když zrovna nezuřil uragán.

"Proč jsi zapadl? Copak se v Budějcích už nekope fotbal?"

"Těm na sportu záleží až po politice, to ti přece nebudu vykládat," mávl rukou Vašek. "To víš, já je nikdy neměl rád, ty kluky rudý, vždyť jsem je měl od mládí přečtený a hubu jsem nedržel, vždyť mě znáš. A jeden takovej facír, co měl celej život jenom dlouhou řízeň, najednou vtrhne před zápasem do šatny, cigáro v tlamě, a prej socialisticky žít, socialisticky sportovat, to znamená zadarmíko, víš, že ty kuřáky nesnáším, tak jsem ho popad a vyrazil i s tím cumlíkem, no a i s futrama, jak jsem holt byl před mistrákem nervózní. A tak mi to spočítali, udělali ze mě soukromýho podnikatele, nepřítele lidu a vykořisťovatele - ze mě, z takovýho krupaře, posral by se z toho papež do stříbrných kalhot."

Venca nad tou křivdou posmutněl, byl zvyklý hrát tvrdě,

ale fair.

"A co nohejbal, Venco? Hrál jsi někdy za poslední léta?" odváděl jsem pozornost na jiné téma.

"Kamaráde, to je klika, že tě sem prskli," rozjasnil se Vaškův sedlácký obličej s přeraženým nosem. "Tady se to válelo jen párkrát, je tu jedna dvojka, která nemá konkurenci, u mostu by nesměli na plac, ale myslí si, že jsou mistři světa. Odpoledne po nástupu na ně vyrukujeme, vyjednáme to s nima. Vildó, my ty dva frajery roztrhneme jako hady, zmydlíme je a smeteme s kurtu. My jim předvedeme, jak se v Budějčích válí nohejbal."

Ujednáno, hotovo. Hned po odpoledním nástupu jsme s Vencou vyrazili na jedno z volejbalových hřišť, leželo nad posledním barákem, nad Gěčkem. Chvilí jsme tam okouněli sami, teprve za deset minut přiharcovali soupeři, provázeni hloučkem fandů, zvědavých na ty dva drzouny, co se opovážili vyzvat mistry Bytízu.

"Už jsme mysleli, že jste ze samýho strachu radši šli na dobrovolnou šichtu," hecoval Vašek.

"Vás vyřídíme i po šestnáctce bez spaní, viď, Rudo," odtušil ulízaný elegán s tenkým knírkem.

"Jasný, Pepo, naděláme z nich prejt," potvrdil jeho partner, vysoký chlapík s nazrzlými vlasy a brýlemi na očích.

"Mrtvý se počítá až po boji," odpověděl na to Vašek.

Zatímco dobrovolníci napnuli síť, svlékli jsme se a

a vlezli na plac. Podklad byl rovný, tvrdý, ale pískový posyp nepříjemně štápal do šlapek. Všimnul jsem si, že naši soupeři mají na nohou kecky a že Pepa Brych cukl knírkem, když nás viděl bosé. Obřadně vběhli na kurt, postavili se do pozoru a Pepa zahýkal bojový pozdrav:

"Jihočeským Leonidasům - zdar!"

To nemohl nechat Vencě bez odezvy, a tak jsme si stoupili na lajnu naproti nim.

"Pražským frajerům, mistrům Bytízu, světa a okolí - na zdar!"

Upřesnili jsme si ještě detaily v pravidlech, protože v té době se ještě nohejbal hrál s různými krajovými odlišnostmi, a Pepa Brych překopl míč na rozpinkání. Vašek ho poslal obloučkem na mou stranu, já ho nadzdvihl nad síť a Vašek nechytatelnou bombou smečnul balón mezi ně.

"Zavřete si ty vrata uprostřed," ryčel rozjařeně. "A někoho si postavte na lajnu, ať nemusíte pokaždý až ke kuchyni, borci."

Na tomhle place jsem se cítil víc doma než u bridže. Vašek hrál svou hru od mostu, spolehlivou v obraně a tvrdou v útoku. Měl vynikající hlavu, když se zaklonil a vypálil, vypadalo to, jako kdyby sklapla pružina a míč letěl skoro stejně rychle jako kopnutý nohou.

Začali jsme hrát a po několika míčích jsme viděli, že soupeři nemají šanci. V poli jim to ještě jakž takž šlo,

zvláště Pepa Brych vychytil spoustu míčů, ale s útokem byli ve psí, úplně bezzubí. Na síti nic neuměli, a tak kopali dlouhé pasy od zadní lajny, prostě jenom podání pro náš další útok. Vlastní zásluhou bod neudělali, ten získali jediné, když my jsme zkazili.

První zápas jsme vyhráli hladce tři nula a v odvetě jsme už koncertovali. Zkoušeli jsme všechny staré finty od mostu a ony nám vycházely, jako kdybychom tam váleli od Vítězného února každé odpoledne. Vašek jen zářil, teprve když jsme se po zápase myli, naskočily mu vrásky.

"Jenže tohle byl po letech zase poslední nohejbal, Vildo," zanaříkal. "Když budeme kopat spolu, nenajdeme soupeře a nikdo s náma nebude chtít hrát."

Trápil se zbytečně, nohejbalu jsme se později nahráli dosyta.

Vážený příteli, ctihodný pane, doufám, že tě mé povídání příliš nenudí. Nepopisuji tyto epizody tak rozvláčně proto, abych předvedl, jaký jsem to sekáč, a že Veni, víd, víci. Mirkovi jsem sekundoval nevalně, krupařovi Kučerů o něco líp, to je vše. Ale pokouším se zobrazit jenom ten den, ten veliký a nezapomenutelný den překročení hranice stínu. neboť to, co jsme dosud tušili a več doufali, totiž, že už bychom nemuseli zahynout, ať už hladu či kulkou nebo na následky ozáření, tady bylo téměř stoprocentní jistotou. Tady se už dalo přijít o život jen nešťastnou náhodou při důlním

smrtáku. To znamenalo půl vysvobození. Je to zvláštní, dříve jsme si byli vědomi nebezpečí, které nás latentně ohrožuje, a přesto jsme navzdory strachu podstupovali různá riskantní rozhodnutí. Ale teprve zde, kdy toto nové prostředí nás strachu zbavilo, mohli jsme zvážit, jak tíživým břemenem ten náš strach byl.

Leč den divů ještě nekončil. Při večerním nástupu zahalekal Franta Čára tuřím hlasem, že nováčci z transportu projdou nejdříve třídním školením, než budou zařazeni na pracoviště. Tomu se prostě ani nechtělo věřit. O čem nás to, nás, staré důlní krysy, prolezlé každou figurou v díře, chtějí školit? Vždyť to vlastně znamená tři dny dovolené. Jukali jsme po sobě vyjeveně a uvažovali, jestli to není nějaký místní žert. Uklidnili nás však starousedlíci, takhle to prý tady v posledním čase zavedli. Dobrá, pokud budou zavádět podobné novoty, dá se to brát.

Po sečtení nástupu zavelel Franta rozchoď a dlouhý hutný pás pětice začal volně roztávat, žádné pochodování v pozoru na baráky. Na nástupišti to v tu chvíli vypadalo, jako když se rozcházejí diváci z dobře navštíveného fotbalového utkání. Vzápětí hlásil rozhlas nástup k večeři, ale muklové nespěchali. U kuchyně se nenakupila fronta, nemluvě o tom, že by se tam táhlo hromadně pod povellem. My noví, poslušní starých návyků, které velely vyfasovat to, co se dává, jak nejrychleji možno, jsme ovšem spěchali na světnice pro ešu-

sy. Kolem stolu jsem zastihl kroužek spolubydlících ve vášně debatě.

"V neděli vyhraje hlubina, na to dám krk."

"Povrch má dva nové borce, není to tak jistý."

"Vsaším tři balíčky Tarase proti jednomu, že vyhraje hlubina."

"Dobrá, беру."

"Já si přisadím, jestli chceš."

Ptal jsem se Honzy Bílého, oč jde. Vysvětlil mi, že teď, když už není hokej, stal se největším sportovním šlágrek na táboře basketbal. Na nedělní zápasy chodí skoro polovina tábora. A že nejvíce fanové navštěvují i tréninky svých mančaf-tů. Ines večer má trénink hlubina, a jestli prý se nepůjdu podívat. Jenže já měl na programu nácvik provádění hry a přísný příkaz Mirka Havelky dostavit se k němu hned po večeři.

Nedělní utkání jsem si ovšem ujít nenechal. Bridž jsme hráli celé dopoledne a už mě brněla hlava ze samého přemýšlení jak licitovat, aby hru prováděl pokud možno Mirek, a z jeho připomínek, když jsem něco zmršil.

Přišel jsem ke hřišti chvíli před koncem předzápasu béček obou mužstev, ale řady laviček kolem podálných čar už byly dávno obsazeny a za nimi se tísnily davy k stání. Stěží jsem se prodrál na místo, odkud byl přehled přes celou plochu. K obdélníku mezi Gěčkem a kotelnou proudily ze všech ubikací čurky diváků, až div, jak se tam všichni mohli směstnat. Za-

zníval pokřik, hecování, vtipy, připomínalo to atmosféru velkého sportovního klání. Běčka skončila ani nevím jak, protože mě zajímalo spíše to prostředí kolem, navíc jsem pořád ještě hledal známé tváře z dřívějších lágrů.

Ale už začínalo pravé show. Dobrovolníci umetli kurt a nalajnovali, bílé čáry svítily na antukovém podkladu - v záři odpoledního slunce.

Po chvíli napjatého očekávání vypukl řev a pískot. V prstenci diváků prorazili pořadatelé uličku a z baráku C vyběhla squadra azzura povrchu v bílých trenýrkách a modrých tričkách. Vedl je Tomáš Sedláček, skoro dohola ostříhaný rozhrávač a kouč v jedné osobě, jehož základní taktický příkaz zněl: Od začátku ze všech sil a ke konci ještě přidat! Družstvo nastoupilo do řady a pozdravilo hlediště. Odpověděl jim hromový ryk, který vzápětí ještě zesílil. Z protějšího rohu křiště nastupovala hluběná. Kluci měli na sobě černé dresy s obrovskými žlutými čísly a žluté trenýrky, kolem krku froté ručníky, prostě šaumení, hvězdy a miláckové davu. Pod vedením Raška Vaněk klusali volně a plavně do středu hřiště k pozdravu, vypadali tak skvěle, že jsem se dal do křiku z radosti na tím pohledem. Bylo to jako když se vevlní do manéže houf tygrů, z těch opálených těl čísel a utajená energie a z pružin svalů radost z pohybu.

Bouřlivá kulisa provázela zápas od prvního vhození míče. Střetly se dvě koncepce zde, jednoduchá, přímočará a na

účel zaměřená hra povrchu s efektní rafinovanou elegancí hlubiny, síla a průraznost proti estetickému pojetí hry pro hru. A také pro oko diváka. Borcům hlubiny byl jednoduchý koš jakoby méněcenný. Teprve složitý kolotoč bleskurychlých přihrávek, zmatení a vyšachování obrany soupeře a celá akce zakončená úspěšnou střelbou jim přinášela uspokojení. Když jsem tomu přihlížel jakožto divák, byl jsem nadšen. Později však, jako levý obránce tohoto mužstva, už méně, pokud zakončení nevycházelo. To Mirek Prušák, dlouhý pivot povrchu, vyskočil pro odražený míč, přihrál ho Tomášovi a už jsme měli s Milanem celou jejich útočnou trojku na krku.

S povrchem jsme většinou vítězili, rovnocenné zápasy byly sváděny teprve s kluky z odbojné Vojny, kterých sem přesunuli několik stovek krátce po nudiádě. Utkání Vojna-Bytíz neměla favorita. Za Vojnu startovali kluci vyšších postav, na pivota jim hrál Zdeněk Doležel s jedovatou střelbou přes hlavu a křídlo proti mně Mirek Káňa s nevyzpytatelným driblinkem a fintami, kterými mě přiváděl k zoufalství. Stavěly se také kombinace staří-mladí a Čechy-Morava, poslední se těšila největšímu zájmu diváků, protože poskytovala široké pole národnostnímu heftování.

Pro tábor Bytíz byla hra jedním z charakteristických rysů života, ne-li vůbec jeho nejvýraznějším projevem. Už dávno pominul fret o chleba, tady se největší svízeľ týkala bot.

A zase ne pracovních gumáků, do kterých neteklo, ale sportovní obuvi, tenisek nebo kecek. Kdysi tento artikl vedla kantýna, v poslední době však příděly z jakéhosi vyššího rozhodnutí skončily, a tak se kecky kupovaly od civilů a pašovaly na tábor, uměle odřené, zašpiněné a vyválené v blátě. Říkalo se, že ve dvou druzích zboží má okres Příbram absolutní prioritu díky trestaneckým lágrům: v kečkách a čaji.

Ano, milý příteli a pane, hra. A jsem v pokušení napsat, že tak chápat by bylo možno dokonce pravý smysl té doby zde, jakožto hru. Ne, že by univerzálně byla. Ty baráky, na nichž jsme žili, obklopovaly stejné koridory ostnatého drátu se špačkárnami, kde hřadovali strážci s ostře nabitými zbraněmi. Nosili jsme stejnou halinu a v létě cvilink, sice čistější, protože pro šachtu jsme fasovali pracovní oděv. Na druhé straně i tyto skutečnosti mohly být pojímány jen jako staré kulisy na jevišti, kde v tradičních kostýmech vystupujeme v zminula určených rolích z pouhé setrvačnosti.

Je pochopitelné, že bachař v nažehlené uniformě nepovažuje špinavého, neholeného a hladý zoufalého ^{(vězně za} člověka, zvláště když mu to káže jeho světonázorová ideologie. Masa lidí v hadrech, prolezlých hmyzem, vypadá sama jako hmyz, byť se skládala ze samých génů. A jestliže je nazírána jako škodlivý plevel, zdá se nejen lehké, ale i záslužné likvidovat

ji, ať už ve velkém či jednotlivě. Ůlověka činí člověkem jeho důstojnost, jeho povědomí o vlastním lidství, o mravnosti řádu, jehož je zástupcem na této zemi, ale jestliže se mu díváte na zahnojený kabát plný záplat a ne do lidských očí, unikají rozdíly a můžete také vidět před sebou jen vágusáka, méněcenného vyvrhele, jehož není žádným prohřeškem deptat a natolik těžkým zločinem zabít. Když takový primitivní posuzovatel uvěří jistým tézím, jak mu je denně vštěpuje propaganda každou větou v novinách, každou relací v rozhlasu a každým filmem, když se ztotožní s hlásanou nenávistí, neboť ona je pravým základem celé strašné stavby, nabude situace podoby války, bitvy na život a na smrt. Tato dimenze poznamenávala údobí Svornosti a zvláště Nikolaje, doba tábora L byla anachronismem, protože obecně už převládaly podstatné změny.

Transport na Bytíz pak znamenal skok ze starých do nových časů, bezprostřední zvrat, ~~pocitovaný~~ pocítovaný mocně právě námi eskortovanými mezi těmi dvěma rozdílnými tábory a ze dne na den. Z bitevního pole na hřiště, takový to byl rozdíl, zakoušel jsem pocit, že zatímco včera jsem existoval jako pravý trestanec, zápolící o holé přežití, dnes tady jsem na jedinou pouze hercem, jemuž náhoda přiřkla muklovský kostým a jiným uniformu bachaře. Jako když jsme se v mládí rozpočítávali do dvou skupin ke hře na četníky a na roubáky, za chvíli nadejde večer, odložíme dřevěné šavličky a půjdeme dom, kde nás čekají maminky s večeří.

Co způsobilo tuto změnu? Můj pane, jedním okem vidím mezi záplavou říkanek, jimiž se prezentoval nový režim, vysoce vynikat jednu: Poručíme větru, dešti! U velikém nadšení se ~~propagovalo~~ obrácení toku řek a přenesení hor, a tím ovládnutí přírodních podmínek, v tom smyslu se neslo vědecké zdůvodnění zmíněného sloganu. Jeho podtext vnukal uvěřivším stoupencům pocit všemocnosti, že třeba Stalin poručí a přestane pršet. To se neuskutečnilo, poroučet bylo možno po libosti, ale hory neuhnulý.

Nepadla Itálie ani Francie, nebyla dobyta Korea a vítr, který si váł podle svého, lehce cuchal naočkovanou víru v brzké a procházkové vítězství na všech frontách. Smrt Stalina, počátek roztržky s Čínou a vystoupení Chruščova na XX. sjezdu znamenaly kamenné schody, po nichž bylo nutno sestoupit z výšin snů. Provalila se známá, leč dosud tajená fakta o masových vraždách, inscenovaných procesech a genocidě miliónů a ustrnulí vesničané civěli na medvěda, utrženého ze řetězu, který na návsi sejmul hlavu a ústy Vaška, v masce ukrytého, začal koktavě prozpěvovat, co je vlastně zač, či zač by si přál být považován. Po pražských Vinohradech pobíhal básník Nezval a křičel, že ho Stalin oklamal. Ale Stalin sám možná věřil, že dokáže s úspěchem poručit větru a dešti. Byly doby, kdy jsme se třáslí, aby ten zázrak skutečně neprovedl, vážné doby. Se Stalinovou smrtí zkapala i vážnost a započala jiné hra.

Nabubřelost lalací jako Poručíme větru, dešti! splaskávala a trhlinami zvetšelych balónů jukala blamáž. Tahle zkušenost měla vliv i na kádrový profil bachařského sboru. Jako v nějakém propadle zmizely figury, prezentující se na jedné straně jakožto pěst dělnické třídy, na druhé výroky: Vy si myslíte, že jsme blbí, ale my to víme. Nahrazovali je mladí kluží po vojně, Panenka, Zázrak, Kovboj, bystřejší, ostří, ale svým způsobem korektní a ne bez smyslu pro humor.

Nedávno například při večerním nástupu Víta Kocourek parodoval sčot. Jirka Dušek a Kocour jsou táboroví komici, recesisti a nerozlučná dvojice. Rudé právo otisklo vyobrazení jakýchsi nových vyznamenání, Kocour je vystříhl a s těmi papírovými metály, přišpendlenými na prsou, kráčel podél nástupu, po osmi pěticích vždycky zařval "Sorok!" a pootočil čepici. Nástup řičel smíchy, ale vzápětí tichl. Za Kocourem se totiž neočekávaně vynořil Rychlík, který měl službu, a jak letěl kolem pětice, Kocoura doháněl. Na konci dospěl Kocour o dva kroky dřív, zařadil se, a jak se otočil, Rychlík na jednou postřehl ty metály z Rudého práva. Na vteřinu stuhl, ^{bez dechu} čekali jsme, co se stane. Pak ale Rychlík poodstoupil, obrátil se zády k nástupu a nezvykle dlouho počítal ve svém zápisníku. Viděli jsme, jak se mu třesou ramena, a čekali, co provede s nebohým Kocourem, až ovládne svůj vztek. Rychlík však po chvíli vzhlédl k Frantovi Čárovi, řekl: "Velte rozhod!" a vystartoval k bráně. Předtím křtíl záchvat smíchu.

Byla to hra na nástup, na kriminálníky a bachaře.

Dostali jsme domů Ládu Babiaka. Obnova procesu připadla na úhor, do doby zvichřených dnů po XX. sjezdu. Před přelíčením jsme se na společné cele domluvili, Láda, Milan Nesládek a já, jak budeme vypovídat, vypracovali jsme podrobný scénář a obrysového základu, který tvořil můj výslech v Karlových Varech. Okolnost, že jsme strávili několik dní na jedné cele, odhalil velitel oddělení až těsně před eskortou k přelíčení a soudu to ohlásil. My jsme na druhé straně předložili připravené svědectví, drze a tvrdošíjně, nic jiného nezbyvalo, na žádné změně jsme se už nemohli domluvit, hlídali nás jako ostříží. Šli jsme vabank proti prokurátorovi a senátu, všem bylo jasné, že jim servírujeme křivé svědectví. Celé jednání vyznělo v komedii, za dřívějších poměrů by nás vymetli s příslušným přidělem roků nášupu. Závěry sjezdu otřesená justice se však utekla k zákonnosti a, světe div se, k presumpci neviny, poprvé snad vůbec po těch letech. A jelikož Láda nikdy vinu nepřiznal a my jsme jeho nevinu potvrdili, senát vynesl osvobozující rozsudek. Jednoduše hra na soud, na zákonné normy. Kampak se vypařily staré zlaté časy sekáčů typu Ruggiera Ritta?

A tak ozubená kola nadále rotovala, píсты, táhla a ojnice pracovaly, ale evičené ucho slyšelo v motoru šramot, a rez hlodal. Celá ta mašina z niklštálu ztratila glanc.

Luboš Schreier poslal pas před branku, dobíhal jsem míč a Jirka Dušek vyrazil dopředu. Jak se vrhl robinzonádou na zem, pokusil jsem se míč na dlouhou nohu podstrčit pod jeho tělem. Ale už jsem ji nestačil stáhnout, Jirka dopadl na mou pravačku plnou vahou a v koleně mi ruplo^{ch}. Z plácku jsem odešel skoro ještě normálně, ale bolest sílila od hodiny k hodině. Druhý den jsem stěží dokulhal na šachtu, sfáral jsem, ale náraziště jsem už ani neopouštěl. Vyjel jsem sběrnou klecí nahoru.

"Uklouzl jsem po kolejnici," hlásil jsem na ošetřovně pracovní úraz.

Doktor Každan ani nemrkl, zapatlal mi nohu do sádry od stehna po kotník.

"Jak dopadl ten fotbal včera?" otázal se, když skončil, poslal pryč lapiducha a na chvíli jsme osaměli. Pohlédl jsem mu do šedých očí pod huňatým obočím.

"Ten malér mám z toho fotbalu, pane doktore," přiznal jsem.

"Vyplň formulář pro pracovní úraz," obrátil se doktor Každan k lapiduchovi, který se vracel. "Tři neděle v klidu."

Můj pane, co bych býval dal za podobný verdikt na Nikolaji! Nyní však květen rozrazil naplno dveře, slunce svítilo a zvenčí, otevřenými okny na marodku, se z plácků neslo dunění míčů. Ne že bychom se tam nudili, na cimře úřadovala dobrá parta. Ležel tam Ota Kufa, pravé křídlo hlubiny,

měl potíže na šachtě, chtěli ho přeřadit na práci, která se se mu nezamlouvala. Neslýchané, Otu, hvězdu manšaftu, se sto-percentní střelbou z parkety v pravém rohu. A tak mu doktor Každan strhal zarůstající nehty na palcích u nohou, neschopnost do uklidnění - na šachtě. Lojza Kochmes bavil večer co večer světlici historkami, jichž měl nevyčerpatelnou zásobu. Dostal u soudu provaz, čekal na cele smrti na milost, která výjimečně přišla. Od té doby viděl svět už jenom jako srandu, protože to ostatní na něm se dalo vydržet.

"Pánové, já jsem pro právo," hlásal při jednom svém školení. "Já totiž vím, co to právo je. A co obnáší spravedlnost. To jsou ty nejdůležitější dvě věci vůbec. Já vím, že je spravedlivé, když sedím, nejenže jsem se provinil, ale navíc taky nechal zhaftnout, takže trest je nanejvýš spravedlivý. Nebo soudy, na ty já taky nedám dopustit, to je moje. Já měl například soudce, předsedu senátu, a ten byl tak lidskej, že plakal, když mi dal špagát. Jak uslyšel, že mě odsoudil k trestu smrti, vyhrkly mu takový slzy, že jsem málem začal brečet taky. Vrtěl hlavou a šeptal: Takovej mládež člověk, život před sebou, a teď skončí na šibenici, není to strašný? Ale přitom se nedíval na mě, ale z okna síně. On to myslel abstraktně, on uvažoval o celým lidstvu, jako že se něco podobného může dít, ne že by mu šlo přímo o mě, to ne, v mým konkrétním případě soudil správně. On si mě rozparce- loval na dvě půlky, jednak jsem tam stál jako usvědčenej proti-

státní zlosyn, ale jemu šlo taky o vyšší humanitu. Zkrátka, hodnej člověk."

Na maročce jsme netrpěli nedostatkem čtiva, všechny literární klany nás zásobovaly kontrabandem. A latrínami, jenže kam se v té době hrabala šuškanďa...Na tábor docházely i Literární noviny, tehdejší čísla zaplňovaly události spjaté se sjezdem spisovatelů. To byla pastva.

Ještě v civilu jsem stačil shlédnout v týdeníku záběry ze zakládajícího sjezdu téhle organizace, Jan Drda přerušil je jednání a oznámil vítězství komunistů v Číně, načež vypukl rej. Utkvělo mi v paměti, jak sál jásal, několik mistrů pera dokonce vylezlo na stoly a za radostného juchání tančilo ~~tančilo~~ jakýsi šlapson. Vskutku kromobyčejný pohled. A možná právě od těchto tanečníků, jen trochu zestárlých, pocházely nynější výroky o uplynulých sedmi letech!

Grimasa optimismu! Umění slouží, ale neposluhuje! A vzápětí: Umění slouží - to služebné. To tvořivé tvoří. Umění nemůže být propagačním oddělením toho optimismu, který se právě nosí! O svobodě, a to nejen tvorby, a o důstojnosti, o lidské důstojnosti promlouvali inženýři lidských duší. O pravdě, o tom, jak stát pod praporem Žití a žaběle neopustit stráž! Bylo to výživné.

Z celkového šumu se vyjímaly tři projevy. Hrubínův - o labuti, přimrzlé k ledu. Ta Mallarméova labuť, to prý byla česká poezie, ta prochající, štvaná, uřícená laň.

Ale promluvil Antonín Zápotocký a řekl: "Celá řada spisovatelů vystoupila se slibem, že budou ode dneška vždycky mluvit pravdu. Znamená to, že jsou si vědomi toho, že vždycky pravdu nemluvili. Říká-li kdo, že byl ke lhaní donucen poměry, že lhal ze strachu, pak je to pohodlnické, ale nepoctivé stanovisko. Nikdo nikoho nenutil! Lhali z kariérismu a konjunkturalismu!"

Toto kontra presidenta a spisovatele Zápotockého vskutku nepostrádalo zajímavosti. Tak daleko to dospělo v tom hravém roce. Jenže do fadingu vyšinuté doby padla těžká slova muže.

"Spisovatel jest svědomí národa. A co jsme my? Neboť jsme nebyli svědomím zástupů, miliónů, ba ani sebe samých. Znova a znova slyšíme, že spisovatelé mají psát pravdu. To znamená, že v posledních letech pravdu nepsali. Psali nebo nepsali? Dobrovolně či nedobrovolně? Ochotně či neochotně?"

- Smlčí-li pravdu spisovatel, lže - , zněla řeč Mistra Seiferta. Hovořil podle starého příkazu: Vaše slova budiž ano, ano - ne, ne. K té řeči zbývalo máloco dodat, ale on neváhal ten dodatek přičinit:

- Vyzvat umlčené a vyloučené spisovatele ke spolupráci. Nečekejte, až přijdou sami a budou prosit. Sotva by přišli, neboť není hodno spisovatele, aby prosil. Uvažujme o spisovatelích uvězněných, myslíme na jejich osud! -

Můj vzácný příteli a pane, netajím, že mě posledně vzpo-

menuté vystoupení poněkud zmátlo. Jeho kořeny byly zaklesnuty v jiném světě - v onom, o němž jsem se domníval, že zanikl. Vymykalo se podstatou i rodem z rámce té hry, kterou jsem pozoroval dílem se zadostiučiněním, dílem s úsměškem. Jako kdyby někdo vstoupil na jeviště, kde je předváděna rytírna, ale on to byl skutečně urozený šlechtic. Ale ani tento příměr není přesný, nevystihuje jádro věci, nastiňuje toliko podivínskou situaci takového zásahu do představení.

Věříte mi, doufám, že usiluji vypovídat pravdu, jak nejlépe jsem schopen. Snažím se nazírat věci tak, jak jsou, a pokud zahlédnu za jejich venkovní tvářností odštěpek zázemí, popisuju vám, co z těch atomizovaných vztahů vidím, co se vzájemným prolínáním a skládáním jeví jako poznatelný obraz, a co nejsem s to zařadit, co přebývá. A ta Seifertova slova, mě zneklidnila zgruntu proto, že mi pobourala skládanku, kterou jsem začal sestrojovat, že pošramotila mé přesvědčení, jemuž jsem užuž podléhal, v tom smyslu totiž, jako by bylo lze porozumět světu a dění za předpokladu, že jejich základem a podstatou je hra.

Dosud všechno klapalo, všechno to souhlasilo, zatáhlo se za nitku a předpokládaným tónem zazněl určitý stupeň ve zvonkohře, dotyčná loutka pohnula ručkou. Díval jsem se střídavě jedním, a pak zase druhým okem, zaznamenával, jak děj běží a proč. Chápal jsem pohnutky jednání, byť se zdály být

konfúzní, rozuměl halasení o pravdě od baletáků i té umně sešmodrchané atmosféře lži, v níž se dalo s tichým souhlasem zaslepených machlovat, krást a zabíjet. S jejich souhlasem i nevědomostí, s nadšením i odporem. Ale se všeobecnou účastí, a to byl malér, neboť v téhle zemi nestačí jen sestavovat lepší větičky. Všichni opravdu velicí dosud museli osvědčit charakter po bohumění, teprve s tímto dvojspřežím náručního s podsedním tahounem mohli orat kloudnou brázdou, těžký to ú-
děl, nárok, řehole, těm dnešním v záprahu doby nezbývalo pro puritanismus na jevišti místo. Avšak Seifert celé dění jakož-
to hru odmrštil, Věc takto vůbec nepojal, přdestřel svou
při v rovině skutečnosti.

Ale co když se jedná opravdu o skutečnost? Co když vskutku
ten, kdo smlčí pravdu, lže? Týká-li se to spisovatele profesí,
pak není spisovatelem, dobrá, jenže co když se takový požada-
vek vztáhne na jinou profesi? Co když se vztáhne na člověka,
poněvadž svou profesí jsme lidmi? A ne tím, čím se živíme.
Nejsme zámečníky nebo krejčími, aspoň většinou, jsme lidmi v
kostýmech různých, ale ty nás přece nemusí určovat? Můj pane,
ten básník mi ale dal! A on těch svých pár vět řekl tak, že
by se, kdyby na to přišlo, za postranní šálou zastřelil. Nebo
se nechal zastřelit. Dalo se mu věřit, že by to udělal, on
za těmi svými slovy stál svou minulostí, a že nebyl taďy me-
zi námi, padalo na vrub náhodě. Ale to přece není žádná hra,
z takového úhlu vypadají věci jinak.

Jsem nyní kulhavec a patrně nebudu moci zůstat u měřičů. Škoda, ta práce mě bavila, Cítil jsem v ní cosi zvláštního, skoro jakoby nějaké tajemství. S pásmem, teodolitem, nivelačkem a tyčemi jsme dobývali rozměr podzemních temnot pro povrchové mapy, pro představu očí nahoře o tom, jak to vypadá dole. Nechci se šířit o vědomě zkreslených informacích, které jsme občas dodávali nahoru, o dobývkách, kde jsme po domluvě se spoluvězni pohřbili tuny uranové rudy, zastřelili vstupní komíny a nechali podzemí spát, zatímco v nákresech, ukrývaných v sejfech, bylo jasno, nemluví o tom, že na metrech a centimetrech ocelového pásma jsme odměřovali blahobyt civilům a pomazánku na chleba, kterého už byl dostatek, pro mukly, to vše jsou podružnosti. Podstata tkvěla v poznání, že se pokoušíme měřit neměřitelné. A při té činnosti jako kdyby nás z věčné tmy podzemí neustále pozorovaly nějaké čivy, zpytavé a současně přezíravé, cože to tam tropíme se svými směšnými fídlátky, sklíčky a olovnicemi, co je to tak důležitého na té setině vteřiny, o niž usměrníme razící díru napravo či doleva.

A taky jsme zaměřovali pozůstatky, když to šimralo a země odkýchla. Obrisy těla, hlava čtyřicetpět centimetrů od čelby, stodvacetdva od pravé stěny, čtyřicettři celých, sedmdesát od poslední štůfy, tělo pod šestnácti vozy materiálu; hlava chybí, na levé stěně šedesátpět centimetrů od čelby ve výši stosedmdesáti centimetrů od koleje spodní okraj

šedočervené skvrny, oválné, rozměru...

Nemohu požadovat po kamarádovi, aby za mě obíhal díla. I kdyby to dělal, a že o nic nejde, poněvadž těch hlavních věcí je už dost, to znamená jídla, vody, tepla, spánku i vzduchu, nemohu se smířit s tím, že maká za mě, pokud by mi neřekl, že to chce dělat, když zůstanu. Luboš to zatím neřekl a já, kdybych si neničil nohy po hřištích, dopoledne nohejbal, odpoledne zápas Bytíz-Vojna, jsem mohl svůj díl práce klidně zastat.

Ať tak nebo tak, díky za ten čas u měřičů, dalo se to nejen brát, ale povětšinou to bylo dokonce výborné, vynikající parta, otevření bran do nového světa hodnotné a dosud neznámé četby. A taky jsem se naučil licitovat mariáš, i když mě to stálo hromadu kovaných senglů, vrchovatý barel na/ruhu by naplnily, počítám. Přesunu se na jiný píseček. Práce a procenta už ztratily význam, není to žádný problém, zvlášť pro takového starého křápa. Dotáhl jsem sedmičku a zdárně pokračuji v osmém roce. Mám kopci známých, kdyby mě dneska vstřili do kterékoliv díry v republice, určitě tam natrefím nějakého kámoše, v každém lágru, v každé pevné. A tady jich mám tolik, že nebude zvlášť svízelné sehnat nějaký švindl.

Už jsem příliš letitý mukl, abych tvrdě vyráběl. A také se mi nechce, ani kdybych byl docela fit, neměl bych zájem vést patro na směnu. Nebo třeba jen partu na dobývce. To

už mám za sebou, a když patřím do minula, kdy jsem se s podobnými záležitostmi potýkal, jistím opět, nakolik se změnilý časy. Nebo lépe - vztah k času, teď by mi bylo líto věnovat takovým lapáliím hodinu úvah.

Začínám totiž pocítovat nedostatek času. Ano, chápu, že to může působit kuriózním dojmem, ale taková je situace. Od nedávné doby dochází do táborové knihovny veškerá knižní produkce hlavních nakladatelství, a to po těch letech, kdy byl i Maxim Gorkij vzácností, představuje poklad, který je hřích nechat ladem. S rostoucím počtem knih na světnicích ovšem vzniká chaotický stav, v němž dozorci beznadějně tápou. Vedle táborové knihovny vznikly už dva tři knižní gangy, pašující a kolportující knihy, a stačí, aby André Gide měl zfalšované razítko se syrové brambory. Kroužek Miši Kuthana má své knížky dokonce vybaveny originálním štemplem, čert-ví, jak to dělají, přece jim je potají nerazítkuje, osvěťák Schöne Hans, tak daleko to přece jen ještě nedospělo. A dále je tady už zmíněný časopisecký pramen Čendy Sováka, s pravidelnou dodávkou Světové literatury, Hollydaye a Lifu. Na tyhle haldy čtiva je třeba mít volnou větší část šichty, škoda minuty, ztracené vrtáním nebo montáží potrubí. Musím se proto poohlédnout po nějakém kriplovském fleku, který by poskytoval co nejvíc volného času. Protože čas je to jediné, co vlastně mám, čím mohu sice omezeně, ale přece jen do jisté míry disponovat, a nakolik, či v jakém kurzu ho pro-

dám za táborové poukázky, směnitelné za potěchu silnějšího čaje nebo továrně zhotovených cigaret, to do určité míry závisí na mně. Zatím dávám přednost stránkám Thomase Manna a Exupéryho.

Budu se muset vzdát sportu. I kdybych někdy třeba přestal kulhat a podstavce mi zase sloužily, nemohu současně zastávat post hlídače a levého obránce, v šachtě kripa a jůry na hřišti, příliš by to bilo do očí. Je to škoda, sport mi dal hodně. Naučil mě přijímat vítězství tím, že mě naučil prohrávat. Ale cítím, že jedno období končí a začíná období jiných dobrodružství, jiných hřišť.

Jestliže jsem byl nyní, kdy už se mi začínaly věci vyjevovat v jasnějších obrysech, uvržen znovu do zmatku, musím se porozhlédnout po tom novém prostoru, snad staronovém, odměřit, kde jsou mety a branky, kde trestná území a jaká zde platí pravidla. A to znamená, jak tuším, nastoupit dalekou cestu, vydat se na novou pouť od rozcestí, které jsem původně a mylně považoval za cíl. Ano, dalo by se nad tím mávnout rukou, kam se zase drápat, vsjo rovno, zvláště když celý ten posuv zapříčinila vlastně maličkost, jeden kámen ve veliké stavbě zachránil jiným zvukem. Ale nic naplat, nevím sice proč, nemohu však tu cestu nepodniknout, zvláště když vyvstala ta záležitost času a jeho směnitelnost za rozmanité hodnoty.

Některé případy bude třeba uvážit znovu. Vždyť co jest-

li některý z dnešních výkřiků někdejších nadšenců, cifrujících po stolech, nevypráštěl z té duše vážně? Tehdy - jako teď. A jak to rozpoznat? Jakým pásmem měřit ty setiny vteřin rozdílů, když jenom smrt je svrchovaně přesná?

Celý tábor se například baví aférou Děpolda. Býval vysokým stranickým funkcionářem a zametli ho při čistkách. Většina podobných si už našla nějaký teplý důlek, zvláště v posledním údobí, které zprofanovalo celou minulost, to nebylo obtížné. Přese vše měli komunisté vždycky blíže k velitelskému, navzdory rozdílné interpretaci je vnitřně spřízňovala stěžejní ideové dogmata, se spoluvězni se nesžili, zvláště s politickými. Státní vězni považovali komunisty za spoluvinné na svém osudu, komunisté, pokud nezměnili staré smýšlení, viděli ve státních třídni nepřátele hodné nenávisťi, agenty CIC a kontrarevolucionáře.

Když pominula vlna teroru proti obětem čistek, Děpold se z neznámých důvodů neulil do kanceláře, do knihovny nebo na budování, ale makal na dobývce. Na Bytízu už pracovalo na předcích málo muklů, dobrovolně a pokud jim to vyhovovalo, od vrtačky se dalo vykličkovat, a jestli někdo pořád ještě vrtal, byl to starý ostřílený lišák, který s fachou spíše laškoval a za tři hodiny musel mít vyděláno. Děpold však na dobývce krutě trpěl, nebyl schopen vyjet ani nad sto procent, celá ranní šichta už ležela na táboře na trávě, vykoupaná a naobědvaná čekala na sčítací nástup, a ulicí od brány se

vlekl Děpold s pomocníky, promočený a od hlavy k patě zaprasený od oleje. Často nástup vyhlásili, než dorazil do šaten, a tak se ve fárkách postavil do poslední pětice, po sčítání ho Kolín do sprech nepustil a v kuchyni vyfasoval oběd po doprošování sice studený, ale zato okořeněný útrpnými poznámkami.

Viděl jsem univerzitně vzdělané lidi zvládat tvrdé normy a fárat nahoru s manikurovanýma rukama, byl jsem účasten sázky o vysoký výkon, bylo to po měnové reformě a bachař výplácel studentovi filosofie čtyři a půl tisíce v táborových poukázkách, třásly se mu přitom prsty, protože jeho vlastní žold nedosahoval ani poloviny a ve skutečnosti ten mukul bral jen třetinu toho, co vydělal. Prostě lidi jsou buď fachmani a práce rukama jim nečiní potíže, anebo lemplové, a to bez ohledu na třídní původ nebo momentální třídní zařazení.

Děpold prostě neuměl, ale bojoval. Buď také zastával onen pozoruhodný názor, že ho strana zkouší, oproti některým toho svého druhu nedokazoval svou bezúhonnost drobným bomzováním a přítulností k velitelství - koneckonců jsme jedné krve ty i já - ale vyrukoval na dobývku a dopadal jako chudák, trže výsměch ze všech stran, od škodolibých spoluvěznů i od svých souvěrců. Možná, že chtěl poznat blízkost tu dělnou práci, o níž doposud jen bájil, ale také možná, že byl příliš hrdý, aby si vykupoval lehké živobytí podlézáním bachařům, a raději se rval s vrtačkou. Kdož ví? Mlčenlivě

chodil poslední ze šichty a pojídal vystydlou polívku. Nikomu se nesvěřoval, nikdo se ho neptal. Jisto je, že mezi státními a komunisty ležela propast, naplněná potoky hoře, utrpení a žluči a na obou stranách té propasti strměly kříže mrtvých, popravených a umučených. A ani z jedné strany nevytryskla vůle po vzájemném pochopení.

Děpoldové nás, dříve šmahem všechny a dnes pořád naprostou většinu, nedojímali a nezajímali. My jsme již nenosili znamení pruhů či škrtanců na zádech halinových kazajek a fáků, teď oni nosili své podivné a nepochopitelné kříže, pro řadové vězně to byla jejich věc, jejich pře.

Nedokážu však už dnes nazírat souvislosti tak zjednodušeně. Jako by vymizel pevně narýsovaný rastr, do něhož se dala nanášet hesla vodorovně a svisle jako synonyma do kostry křížovky, a ono to štymovalo. Ztratil jsem opěrné body, pokulhávám po nejisté půdě, tackaje na viklavých nohách, které neslouží, jak by měly. Bloumám po krajině záhad a stěží rozlišuji základní barvy, i když napevno vím, že existuje nějaký řád k určení věcí hlavních od vedlejších. Jestliže hodlám uplatňovat nějaká kritéria, týkají se především mne sama, vůči těm druhým je mohu vznášet jen na holubím píрку.

A tak co je případ Děpoldů? Tragédie? Fraška? Drama jednotlivých osudů, jimž je třeba porozumět?

Můj šlechetný pane a příteli, smlčí-li spisovatel pravdu, lže. Lže-li spisovatel, není tudíž spisovatelem, protože jeho řemeslem je psát pravdu tak, jak ji vidí na své oči. ~~nikdy~~

Ale jak je to s člověkem, který na se vzal řeholi spisovatele? To snad obyčejný člověk nepodléhá závazku mluvit pravdu? Nenese takovou odpovědnost? A může se jí beztrestně vzdát, když se jí nepodjal dobrovolnou volbou?

x_x

Svoboda vzhlédl od stránek rozevřené knihy. Na měřidle stavu hladiny šipka poklesla, ukazovala teď několik dílků nad černou pohotovostní značku. K nižší, modré, scházelo ještě více než deset centimetrů a ke kritické červené pod ní dalších deset, to znamenalo více než hodinu času, ale Svoboda vstal, protáhl se a přistoupil k ovládacímu panelu. Stiskl zelený knoflík, motor prvního čerpadla začal tiše příst a šipka na cajgru milimetr po milimetru povylézala nahoru, jak ubývalo vody v bazénu pod podlahou. Svoboda ji nechal vyšplhat k horní rysce a pak stisknutím červeného knoflíku čerpadlo zastavil. Celá operace trvala sotva pět minut, stačilo zopakovat ji ještě jednou koncem směny, a to ještě z pilnosti, ze starého zvyku zanechat po sobě nástupcům dílo čisté. I kdyby teď nakrásně usnul a vzbudil ho až střídač z ranní, nic by se nestalo, jímka by nepřetekla, pokud by kolega pod ním (z osmého patra nezavokatěl a nechr-
lil svou vodu po celou dobu. Jenže podobný havarijní stav by mohlo přivodit jedině provalení nějakého podzemního je-

zera ~~žena~~ a takové nebezpečí na zdejší šachtě nehrozilo.

Svoboda však zažil zátopu na Nikolaji, v panice prchali všichni ke kleci, voda jim stoupala nad kotníky, odhadovali, jestli se průtrž přivalí dříve, než doběhnou ke spásným žebříkům nahoru, ale zakrátko začali předbíhat vodu, která jim ještě před chvílí zezadu podrážděla nohy, kaverna byla naštěstí malá a rychle se vyprázdnila. Příhoda skončila úlevným smíchem, vtipy a zvýšenou obezřelostí v několika dalších šichtách. Ale zbyla nepříjemná vzpomínka na překop, plný štvaných, supících mužů, na tmou, rozšlehávanou svítilnami ve zmítajících se pažích a na strach, na jednu z mnoha podob strachu.

Usmál se, zamířil zpátky ke stolku s rozevřenou knihou a pod sedadlem sbitým z hoblovaných fošen zkontroloval, zda výhřevný barel nesálá nadbytečným teplem. Podle odhadu bylo kolem půlnoci, nadzdvihl barel a na karbidce, rozžaté pod ním, přitáhl nepatrně vodní šroub, do rána zbývalo ještě mnoho času.

Než se však stačil uvelebit ke čtení, zarumpleval někdo zvenčí klikou u plechových dveří vchoďu a vzápětí zaduněly rány pěstí do výplně, Svoboda se pohledem ujistil, že neopomenul uklidit všechny věci, které by mohly vzbudit nežádoucí zájem. Rozlehlý prostor nové pumpárny neozařoval sinalý osvit zářivky dokonale, tmavé kouty v pozadí splývaly v šeru.

"Kdo je?" houkl Svoboda a přistoupil ke dveřím.

"Kontrola. Otevřete!" ozvalo se venku.

Uvolnil zástrčku a otevřel průchozí křídlo dveří. V chodbě za nimi stáli dva muži v novotou blýskavých fárových kabátech. Vypadali na fárače, ale Svoboda ani jednoho z nich neznal.

"Co si přejete?" otázal se. Trčel v mezeře pootevřených dveří, kliku tiskl v ruce a neuhýbal.

"Vy se zavíráte?" postoupil ten vyšší z nich o krok. Druhý byl zavalitější, se širokými rameny.

"Jak vidíte. Tady není žádný průchoďák."

"Jdeme na kontrolu."

"Jsem na svém místě," řekl Svoboda a nehybal se.

"Podíváme se i na pracoviště," prohlásil mluvčí. "Uvolněte vstup."

Svoboda mu hleděl do očí. Oba věděli, že fárovým nemůže odepřít prohlídku, když na tom trvají. Ale podstoupil až po chvíli a dal si záležet, aby nepochybovali, s jakou nechutí se podvoluje.

První fárač vešel dovnitř, a když ho ten menší chtěl následovat, otočil se k němu:

"Jdi po své práci," přikázal. "Poradím si tady sám."

Mluvil zastřeným, trochu chraptivým hlasem, ale ostře a úsečně. Pomocník mlčky poslechl, obrátil se a jeho odcházející kroky skřípaly po šterku odbočky k překopu.

"Máte to tady pohodlné," konstatoval fárač, když zběžně obhlédl pumpárnu.

Svoboda zavřel dveře a prošel kolem něho ke stolku, u-
sedl na sedadlo a přehodil nohu přes nohu.

"Znám pohodlnější apartmá, pane veliteli," poznamenal.

"Ano, ale na stávající poměry je tohle vynikající. A když zamknete, máte naprostý klid, dostatek volného času pro sebe, to přece není k zahoeení, Svoboda."

"Nestěžuju si, pane veliteli," pokrčil rameny Svoboda.

"Říkejte mi poručíku," řekl fárač.

"Je to neobvyklé," namítl Svoboda. "Předpisy stanoví
tyhle náležitosti jasně."

"Á, předpisy," mávl rukou fárač. "Oslovujte mě poručí-
ku, líp mi to vyhovuje. A je to přesnější."

Postoupil kupředu, přitáhl si volnou sedačku od stěny a
sedl si naproti Svobodovi na druhou stranu stolku. Světlo
zářivky mu pokrylo spodní polovinu tváře mrtvolnou bělobou,
pod tenkou pokožkou, jakoby průsvitnou, se rýsovaly kosti
ze stínu pod kšilttem přilby, pálícího podlouhlý obličej, mu
blýskaly černé, živé a neobyčejně bystré oči. Jak si sedal,
zpod fáráku, volně přehozeného přes ramena, třpytly zlaté
hvězdy na náramenících. Třeba je to opravdu poručík, pomys-
lil ~~zak~~ si Svoboda. Ale co pohledává taková šarže v šachtě
na noční směně? Na lágru jsou pouze dva velitelé v hodnosti
důstojníků, Taťulda a jeho zástupce Vojík. Musím si dát po-

zor, tahle návštěva vypadá podezřele.

Poručíkův pohled mezitím spočinul na desce stolku.

"Thomas Mann, Doktor Faustus," určil přesně, ačkoliv ležela otevřená a obráceně. "To dílo mám od toho autora také nejraději. Ovšem Felix Krull je zábavnější, škoda, že tu věc nedokončil."

"To je povolená kniha," hlesl Svoboda, překvapěn literární zběhlostí faráče. "Má razítka, pane poručíku."

"Já vím, já vím," usmál se poručík. "Nicmi nemusíte vysvětlovat. Tady koluje tolik knížek, které mají potřebná razítka, že by se do polic táborové knihovny vůbec nevešly. Stařec a moře má razítko, dokonce Dostojevského Běsi mají razítko. Mimochodem, jak se vám ten Dostojevský líbil?"

"Zatím jsem to nečetl, pane poručíku," řekl Svoboda.

"Nevadí, Svoboda, jenom klid. Jste v pořadí," pokračoval bledý faráč. "Všeho do času. Víte, ono to nepostrádá vtip, s těmi razítky. Takový bachař prostáček shlédne razítka a je pacifikován, musí mlčet, vůbec neví, o č v takové knize může běžet, a že by se podíval na datum vydání, to ho ani nenapadne. A i kdyby nakrásně něco nahrábl, i alepé kuře zrno najde, tak se mohl stejně nepřizná, kdo mu tu věc půjčil, kdo organizuje ten ilegální oběh čtiva, vezme to prostě na sebe a co? Odsedí pár dní v korekci, a to ještě po službě. Nic se neděje, organizace funguje dál."

"Pozoruji, že vy k těm prostáčkům nepatříte, pane po-

poručíku," poznamenal Svoboda ve stříhu.

"Jsem z trochu jiného těsta," bleskl černýma očima poručík. "Nemám zájem do téhle záležitosti zasahovat. Naopak, my vítáme, když se lidé, tedy i vězňové, vzdělávají vhodnou literaturou. S moudrým člověkem milo pohovořit, neznáte náhodou, odkud pochází tato sentence, Svoboda?"

"Bohužel ne."

"Nevadí, časem na ni určitě padnete," ušklíbl se fárač. "Opakuju, že nemám v úmyslu zabývat se takovými nicotnostmi, jako jsou razítkované tisky. A taky se vám nehodlám štrůtat ve vašich důmyslně maskovaných skryších a objevovat tam ty poklady, které se ani nedají razítkovat."

Jakoby mimochodem pohlédl k zadní části pumpárny. V šeru tam prosvítaly stojky výdřevy, překryté šalovačkami. Svoboda ovládl podvědomý impuls ohlédnout se tam také a dvěl mu pořád upřeně do tváře.

"Přišel jste udělat prohlídku, pane poručíku," řekl.

"Kontrolu, ne prohlídku," upřesnil poručík a pohledem se vrátil ke stolu. "V tom je jistý rozdíl. Ale i tak je to trochu ordinérní výraz pro mou činnost. Víte, Svobodo, dal bych přednost, kdybyste mě považoval za svého hosta, byť nezvaného. Konečně takový druh hostů se vyskytuje poměrně často."

"Je-li to vaším přáním, pane poručíku..."

"Neříkejte mi pane poručíku," přerušil ho fárač. "Úplně

stačí poručíku, bez toho pane."

"Jak si přejete, poručíku," přizpůsobil se Svoboda.

"Výborně, tak to zní líp," přikývl fárač. "A teď, když jsme vyřešili otázku formy, rád bych vás o něco požádal."

"Prosím."

"Nabídl byste mi laskavě sklenku čaje? Víím, že vaříte dobrý."

"Jestliže víte tohle, pak jistě také víte, že rozlišujeme odstíny barvy a síly," řekl Svoboda. "Jakému druhu byste dal přednost, poručíku?"

"Myslím, že by zcela vyhovoval kardinál. Z indické směsi."

Svoboda beze slova vstal. Poručík zvolil přesně ten druh, který se hodil pro příležitost nevšedních návštěv a vážných diskusí. Ze zásuvky stolu vyndal ponorný vařič a plechovku s čajem. Doktora Faustuse schoval do chlebníku a na volný stůl postavil dvě sklenky od hořčice. Rožlal papírový kornoutek, v němž si donesl několik kostek cukru z tábora. Do dvoulitrové sklenice na polici u stěny vylil z feldflašky vodu, natočenou na povrchu, ponorku potopil do vody a banánky kabelu vsunul do zásuvky elektrického proudu. Poručík sledoval jeho přípravy pozorným pohledem.

"Už kulháte docela obstojně," usoudil po chvíli. "Váš stav se pomalu lepší."

"Pomalu," připustil Svoboda.

Když voda ve sklenici vzkypěla, vytáhl ponorku a vhodil dovnitř hrst čaje. Jak přenášel sklenici na stůl, horká pára zanechávala v ovzduší voňavý šlojíř.

"Než půjdete domů, budete chodit normálně," pokračoval poručík. "Kolik vám ještě zbývá?"

"Něco přes půl roku, to už odsedím na žiletce, poručíku."

"Nejspíš vás pustí dřív. Deset let máte odpykaných, to nejhorší už je za vámi," počítal faráč zasvěceně.

"To nejhorší nás taky ještě může čekat," poručíku, namítl Svoboda.

"Jistě, to znám," pokývl faráč. "To nejhorší je vždycky jisté a jednu smrt jsme po celý život dlužni. Tak nějak se o tom plácá a zní to jako moudro. Ale vy přece nejste pesimista, Svobe."

"Snad ne, poručíku," usmál se Svoboda. "Víte, vypadá to podivně, ale zdá se, že daleko líp víme, co nejsme, než co jsme."

"Další moudro," ohodnotil faráč. "Tyhle floskule přenechte spíš politikům, intelektuálům a šmíře vůbec. Dám vám upřímnou radu, Svobe. Až půjdete ven, do toho života tam za dráty, o němž máte zatím jen zprostředkované a matoucí zprávy, různé ty závěry, které jste tady časem nashromáždil, vraťte do skladu spolu s halinovým mundárem. Budete si muset vytvořit jiné, nové, až ohmetáte svět venku vlastní-

na rukama."

"Děkuju za radu, poručíku," odsekl Svoboda. "Něco odlo-
žím možná až venku, ale tady nic nenechám."

Zamíchal čaj ve sklenici, vyčkal, až spařené lístky
klesnou ke dnu, a pak tekutinu vábné barvy nalil do sklenek
od hořčice.

"Prosím, poručíku. Tady je cukr, poslužte si."

"Děkuji, nesladím, dávám přednost čistým látkám. Voní,"
zdvihl sklenku ku ohřípí, vdechl páru, a pak ji postavil
zpět, aniž upil. "Kdyby nás takhle někdo viděl, jak zde se-
díme a klábosíme, opravdu by musel mít dojem, že jde o běž-
nou návštěvu. Taková je to iluze, tak věrohodná a přesto -
hra."

Loupl očima dozadu k výdřevě, zatímco Svoboda sklopil
zrak ke sklence^g čajem. Michal lžičkou, znělo slabé pocinká-
vání, uvažoval, nakolik si počíná přirozeně. Ten chlap pře-
ce nemůže vědět o sejfu, vydlabaném ve fošně, tak důmyslně
maskovanou schránku jsem ještě nevymyslel, jak by mohl znát
postup, zvenčí mě nemohl špehovat, dveře nemají škvíru, při-
léhají přesně, ověřoval jsem si to.

"Ty vaše poznámky o hře-hře a hře-pravdě nepostrádají
zajímavostí," řekl náhle fárač. "Pokročil jste v tom nějak
za poslední dobu? Nebo jste toho nechal?"

"Ani nepokročil, ani nenechal, poručíku. Nevím jen,
jak dál."

"Chápu. Také to nejsou lehké otázky."

"Děláte si ze mě legraci?" napřímil se Svoboda.

"Ne, v žádném případě, Svobe," ujišťoval faráč. "Mýlil byste se, kdyby vám to tak připadalo."

Svoboda dlouho hleděl do jeho alabastrového obličeje. Pak sáhl do kapsy a vytáhl plechovku s tabákem. Ubalil si cigaretu a zaklapl zprohýbané víčko.

"Proč jste sem přišel?" zeptal se potom stroze. "Vnutíte se a pak vedete řeči. Nemám zájem s vámi konferovat, poručíku. Když, tak dokončete tu kontrolu, a hotovo. Můžu trávit čas líp než planým tlacháním."

"Pomalů, Svoboda, pomalů," zaskřípěl fáračův hlas. "Já tady konám svou práci. Provádím kontrolu a záležitosti jen na mně, jakou formu k tomu zvolím. Jste pořád ještě muki, Svobe. A já poručík," poodhrnul fárák a hvězdy na pogezech zablyskaly, jako ryzí zlato. Blyskavice oslnivých šípů naplnila ponurou pumpárnu tak intenzivní září, že Svoboda přivřel oči.

"Dnešní doba nemá potuchy o formě," slyšel fáračův hlas, který po předchozím přístřeší zněl najednou až naříkavě. "Obecné zhrubnutí mravů pokročilo natolik, že většina už ani netuší, co to forma vůbec je. Forma vztahu nižšího k vyššímu a naopak, ono dokonce i lézt do řitě je třeba umět s určitým taktem. S dvorností. Kam to všechno jenom ~~spěje~~ ^{spěje?} Ani z historie neplyne valná útěcha, že by se vývoj měl brát v bu-

doucnu k lepšímu, filosofie se dneska podobá jarmarku, kde každý kramář chválí svůj šmejdě, nikde nekyne stopa spásy. Je to jedna bída," odmlčel se a pak dodal: "A nikde ani kusa pravdy."

Svoboda otevřel oči a shledal, že se poručík usmívá. Pod kosmatým obočím mu antracitová očka jen hrála veselím. Svoboda jeho šaškování znechutilo.

"Tak podívejte, poručíku, něco vám povím. Já nejsem historik, neměl jsem čas studovat ani historii, ani filosofii, vy jste mě posadili do jiných škamen, vychodil jsem jiné školy a na formu nejsem expert. Jestli vůbec něco jsem, tak jenom svědek, který se může vyslovit k době, jak šla. A tak si ještě pamatuju republiku Masaryka a Beneše, že potom nastoupil Hitler s tím svým pokusem o dobytí světa, a to bylo vážné, pak pokračoval Stalin, jenže ten zase umřel. Podstata sporu se přesunula jinam, čas vás předběhl, nemáte dost síly dostihnout ho, jste dýchaviční, zkrátka uplavalo vám prádlo. Pokoušíte se předstírat, že se nic nezměnilo, ale to jsou jenom hejble, a já je vidím jako hru, v níž jste ztratili glanc. Ano, zbývá vám ještě z toho trapného pocitu fiaska východisko, prásknout dveřmi a vyhodit to všechno do povětří, ale to už je skutečně to poslední, co dokážete udělat. Tak tohle je moje pravda, nemusí se vám líbit a nemusíte s ní souhlasit, můžete mít nějakou jinou, dokonce každý rok nějakou jinou, ale to mě nezajímá. Moje pravda je, že

jste kašpaři, možná nebezpeční, ale napál trapní a napál k smíchu. Je mi vás líto, tolik štajfování, tolik křečí a řečí, a výsledek nula."

"Můžeme vás zabít. Můžeme zabít všechny, co nás neberou vážně," namítl poručík teple.

"To ano, ~~ka~~ snad ano. Protože tím byste nezvýšili svou prestiž, nýbrž svůj debakl. Ale na podstatě by se nic nezměnilo, bylo by to zase už jen pokračování té hry," řekl Svoboda. A dodal: "Těžko to dokážu vysvětlit líp a asi mi nerozumíte, ale já vás dneska už nemůžu brát vážně, poručíku."

"Rozumím vám dobře, dokonce vám to mohu objasnit," vztáhl fárač bílou ruku a dlouhým, kostnatým ukazovákem namířil na věžňovu hrud. "Mýlíte se, když tu proměnu ve hru vidíte v nějakých politických nebo mocenských zvratech, venku ve světě. To vy jste se proměnil vnitřně, změna se udála ve vás, ztratil jste strach ze smrti, kterým vás do určité doby drželi v šachu, a to podmiňuje váš postoj. Ujišťuji vás, že běh světa se řídí týmiž principy jako dřív, to jen váš pohled je jiný. A co vás opravňuje tvrdit, že je pravdivý? Čím to můžete zaručit?"

"Jsou jedinci, kteří mluví a jednají pravdivě," řekl umíněně Svoboda.

"Co to znamená? Jak se rozezná, jestli jednají pravdivě nebo nepravdivě?" poškleboval se fárač. "A k čemu je to dob-

ré? Vraťme se k literatuře: Nic není dobré ani špatné samo o sobě, teprve naše myšlení to činí tím, či tím. Pamatujete se, odkud to je? Napovím vám, Svornost."

"Ano, Hamlet."

"Tak. A teď mi, prosím, odpovězte, jak chcete rozsuzovat pravdu a lež, odlišovat hru doopravdy od hry hry a podobně, kde vezmete klíč k otvírání těchto zámků?"

"Jestli něco nechci, tak rozhodně soudit," odtušil Svoboda. "Opravdu, soudcem bych se chtěl stát ze všeho nejméně. Ale není třeba zvláštního bystrozraku, aby pozorovatel poznal, že vaše hnutí zabředlo do těžké krize. Vzpoura se lhala, útok ztroskotal. V té šachové partii už stěží zachráníte remis a z dřívějších protagonistů jsou figurky, které hrají role."

Fárač se předklonil, uchopil sklenku, v níž chladl čaj, přivoněl a opřel se dozadu.

"To bych mohl vztáhnout dokonce na sebe," řekl. "Jenže mýlíte se v jednom, příteli, nejsem ten, za koho mě považujete."

"Ty někdejší hlásané ideje, silné a strhující, fungují dneska už jen jako kamufláž," chrлил ze sebe Svoboda, nedbaje předchozí fáračovy poznámky. "Rámec, stanovený pro definování člověka, je příliš úzký, člověk ho svou přirozeností přesahuje, do té předurčené klece je ho možné vtěsnat pouze násilím. A pro mravní rozměr tam chybí místo vůbec."

Poručík teprve nyní postavil sklenku, již točil v ruce, na stůl. Suše to klaplo.

"Jak jste se rozohnil," ušklíbl se. "Jaké zanícení, jaká vášně. A jaká velká slova. Pravda, mravnost. A co láska?"

"Co tím myslíte?" zarazil se Svoboda. "Jaká láska?"

"Láska jako další z těch slov," řekl poručík. "Víte, já když tak slyším někoho horovat, hauzírovat s těmi pojmy, snažím se nahlédnout, co za tím vězí. Takže mi neunikla ta známkačka, mimochodem hubená koza, která má svislá nadra, a jak za ní pálíte, Svobodo, jak se pod různými záminkami krade přes chodbu mezi tím vaším měřičským kutlochem a cáchovnou naproti, žvastáte tam s ní a svlíkáte^{ji} očima, počkejte, nepřerušujte mě, a taky vás vidím, jak šplháte po fártech, když vám ujela klec, lezete dvě stě metrů nahoru, jen abyste^{ji} zahlédl, a kupujete jí pajduláka, co se vyrábějí na lágru, jako dárek..."

"Toho panáčka jsem jí nedal..."

"Jistě, protože jste se mezitím dozvěděl, že už dostala asi tři od jiných nápadníků a že je ženou esenbáka," pokyvoval hlavou fárač. "A tak, přesně vzato, ~~tak~~ ta vaše čistá láska visela vlastně na páce ptáka, kterého jste ctoužil zasunout do její pochvy, na ojnici, spojující dvě těla a tření masa o maso, jako když běží dvě mašiny. Nic jiného za tím není, Svobe, žádná duše, nic vznešeného, stejně jako za

těmi ostatními slovy."

Svoboda mlčel, fárač se na něho přívětivě usmíval. Znovu pokýval hlavou a stín štítku přilby mu zapéroval přes tvář.

"Tak, tak, Svoboda, nemáte na to co odpovědět. Láska, nu. Zpočátku jste onanoval, ale pokořovalo vás, že se nedokážete vyrovnat ani s chemickými procesy svého těla. Potom, když jste začal vrtat, stal se vaší milenkou stativ mašiny. To vibrování vzpěry mezi nohama vás jakoby zbavovalo odpovědnosti, ejakulace přicházela lehce a skoro samovolně. Ale přece jen jste musel trochu spolupracovat, vy tichošlápku, vhodně natisknout rozkrok, díry do skály nepřipomínají příliš ženský otvor, ale zjitřená fantazie dělá divy, tohle nemělo daleko k surrealismu. Potom, v době velkého hladu, odpáda-lo, samohana by odčerpávala příliš mnoho sil, a pít vlastní semeno jste nezkusil, i když to stálo za úvahu. Dobrá, ale co teď s tou láskou? Je dost kalorií, dost síly, když jste ještě sportoval, spálil jste hodně energie na těch pláckách, ale co teď, milý kulhavče? Nejste asketa a v hálvě se vám rojí samá vagína, tak daleko to dospělo, že uvažujete, zda nebyl lepší ten hlad, prostě k popukání. Zkrátka, Svo-be, takové bývá zázemí těch velkých slov. Tady je vaše slabina, a láskou si nevíte rady, tak je to."

"Ale to není láska, o čem vy mluvíte," vykřikl Svoboda. "Já vím dobře, co je láska."

"Á, vy to víte, hledíme, jaké překvapení," posmíval se fárač. "Irena znovu na scéně, comeback jako z pohádky. Nebo líp, z červené knihovny. Svobe, vy naivko, kdybych měl smysl pro lítost, bylo by mi vás líto. Copak vy tomu věříte, tomu překvapivému setkání Ireny s vaší matkou, copak věříte, že to byla pouhá náhoda, když tam Irena přijela o prázdninách? Vaše matka je bezelstná, důvěřivá osoba, krásný člověk, který na tuhle svou vlastnost v životě stokrát doplatil, a žel, ještě doplatí. A tak ji poslouchala, ten vodopád nářků, to lkaní nad zpatlaným mládím, nad smůlou, lepící se na paty. Milý Svobe, řeknu vám pravdu bez obalu. Kdyby maminka nebyla tak jemná a citlivá, vyhnala by ji za pět minut. Vyrazit ~~by~~ ji měla, hned a bez sentimentu, kamaráde. Vždyť Irena je herečka, druhořadá sice, ale tahle úloha trpitelky, nevinné, osudem stíhané chudinky, ta jí sedí. A jak to vypadá teď? ^{Jen} považte, jak se věci vyvinuly, už se stýkají pravidelně, matka za ní jezdí do Prahy a už v tom jedete i vy. Napřed pozdrav, pak lístek, potom dopis. A vy odpovíte, vyprahlý, nezkušený truhlík se zastydlým milostným životem, stačí pár sladkých slov, opsaných z Romea a Julie, a už vás drží za voči, už šilháte jako žába hypnotizovaná hadem, namlíčko se sice vzpouzíte, namlouváte si něco o slušnosti, o nezávaznosti, ale už tam pílíte, do té otevřené tlamičky, aby vás spolkla i s ohlupama."

"Tak to není," skřápal zuby Svoboda. "Přestaňte, všech-

no pošpiníte, nechte toho."

"Proč? Já tady konám svou povinnost, jsem na kontrole, nezapomeňte," zdírsněl fáračův hlas. "A že to není tak, jak říkám? Neklamte přece sám sebe. Co má asi znamenat veršování na rubu té její fotky s holubem?" Fárač zkřivil ústa a začal šišlavě odříkávat: "Holoubku sívý, co stranou naklá-níš hlavu, dones můj pozdrav přes dálavu. Čas jako ty kříd-la mívá, opět nám uniká nenávratný den, leť, na podzim zá-hy se stmívá, vyřiď mé poselství o štěstí tak blízkém a přece tak vzdáleném, nezapomeň!"

"Dost!" vykřikl Svoboda. "Dost, poručíku!"

"Dobrá, recitovat tu veršovánku přestanu," souhlasil fárač. "Nemám básnickou žílu. Ale co trochu prózy? Jak píše o tom filmování, pracuje v sobotu, v neděli, unavená jako kůň. Tak aby to měla blíž do ateliérů, bydlela po tu dobu u strýce na Barrandově. A pozor, teď dávejte pozor, příteli: Z toho pobytu ovšem vyplývaly různé společenské povinnosti, kterých se přes tu hroznou únavu nemohla nezúčastnit. Nakonec je to i docela příjemné promluvit si s někým a poslechnout pár slov o knihách, umění, zajímavých cestách, kde asi, v posteli? A někdy si také společensky zatančit, no co, na terasách byla jen dvakrát, když nastaly krásné vlahé večery, a tak dále, a tak dále. Co říkáte na tohle? Normální, že?"

"Náš vztah kdysi byl tím nejčistším, jaký jsem poznal,"

odpověděl Svoboda sevřeně. "To byla láska."

"Lásku láká páka ptáka."

"Ne."

"Teď mě nenávidíte," rozesmál se široce faráč. Svoboda si povšiml, že má špatné zuby, žluté a zkažené. Ten nedostatek zvláště kontrastoval s jeho tvář, studenou, ale dokonalých rysů. "Jestliže vás upozorním na nějakou vaši slabost, myslím tím jen na vaše dobro, Svobe."

Svoboda se zatím už opanoval. Pozoroval svého protivníka opět střízlivým pohledem.

"Je-li to má slabost, časem se s ní vyrovnám," řekl.

"Ano, vyrovnáte," zvažněl faráč. "Třeba tím, že ji škrtnete ze seznamu. Sice za to budete muset zaplatit, ale vyrovnáte se. A zároveň ochudíte."

"Za všechno je třeba zaplatit, poručíku," podotkl Svoboda. "Každý platí, vy také platíte za své zisky nějakými ztrátami, záleží na tom, čeho si víc vážíte."

Fárač pokynul rukou na stolek. Na desce zase ležela kniha, otevřená na stejné stránce jako dříve.

"S láskou jsou věčné trampoty. A s velikostí. Pohleďte, jak třeba zaplatil náš bratřík Adrian Lewerkühn. Možná, že mu genialita zažistila vlastně ta spirocheta pallida, kterou si cílevědomě obstaral, a ostatek v celém příběhu je jenom básnění."

"Vynikající básnění, ovšem."

"Nu, jak se to vezme," odtušil fárač. "Ani velcí myslitelé nejsou s to připustit, jak těžce závazný je pokus o vzpouru člověka, jeho volba cesty k titánství. A je politováníhodné, k jakým švindlům se uchylují, je to pod úroveň. Hrdinova průvodce a pomocníka, na té cestě $\times$ odporu, na cestě sama k sobě, zpravidla hned v začátku nějak zdiskreditují. Copak je seriózní líčit věci tak, že se po světě potloukají čerti a každému opou do ruky cár papíru k podpisu krví? Nebo ty krkolomné závěry, to rozřešení, to vždycky vyznívá jako nejslabší punkt procesu a odkazuje problém do podoby báchorky. A ani tehdy, když je podstata věci zpočtená k nepodobě, nezachovávají básníci korektní postup. Takový autor nemůže připustit, že prostě vyprší smlouva, přijde obchodní partner a vezme si svůj plat, svou dobře zaslouženou mzdu, ne, to se přičítá gustu ušlechtilých humanistů, oni kalkulují, jak zařídit, aby pakt nemusel být dodržen, oni se nestydí šidit. Co tenhle ten Adrian? Jeho geniální díla někde shoří nebo se ztratí, prostě nula od nuly pošla, což není právě nejlepší vysvědčení o obchodní serióznosti druhé smluvní strany. A co teprve jeho pravzor? Ten nesnesitelný tlučhuba a budižkničemu, sobecký fracek bez špetky svědomí, zbabělec a vrah Markétky, jemuž sloužit je jeden řetěz ďábelských utrpení, tak ten je nakonec vykoupěn tím, že odvodňuje bažiny. Přitom zajdou ještě dva stařečkové, ale jako by se nemetlo, zkrátka ho šoupnou tam nahoru, a hotovo,

no poslyšte, na tohle by se i čert vysral. Já být Mefistofelem, tak mu nakopu v prdel už někdy ve třetině prvního dílu. A nechal ho napospas nebesům bez cukatur a handrkování, kdo by o takového dárečka vůbec stál? Toho by si měly soupeřící strany podstrkovat s příplatkem, a ne o něho svádět bitvu."

"Nějak jste se rozčílil, poručíku," poznamenal Svoboda.

"Samozřejmě, že rozčílil," přitakal naříkavě fárač.

"Koho může nechat klidným bagatelizace tak olbřímí věci? Vyrobít takovýhle podvrh, to je prostě nechutné."

"Zdá se, že jste nepochopil jasně, oč v tom případě běží," namítl Svoboda.

"Nepochopil?" opáčil poručík. "Člověče, vždyť to je můj obor."

"Váš obor? Jaký je přesně ten váš obor?"

"Mým oborem jsou věci lidské," řekl poručík. "Chodím a pozoruji, jak se vyvíjí svět, dění a pohyb, chování a konání lidí."

"Zajímavá práce, poručíku," poznamenal Svoboda s ironií.

Fárač položil dlaň na stůl a zabubnoval dlouhými kostnatými prsty virbl na jeho desku.

"Teď jen tak letmo obhlížím tábory a podobně, nápravná zařízení, jak se tomu říká."

"A výsledek?"

"Jsem s inspekci docela spokojen, výsledky jsou víc než uspokojivé," hovořil poručík. "Například tenhle lágr, stačí jím projít, a co vidíte? Dobře živené chlapy, čilé, většinou plné energie, v čistých oblecích, vyhandlovaných a vyšmele-
ných ve skladu, kalhoty dokonce s puky, bílé košilky, které si většina sama pere, holíte se každý den, skotačíte při fot-
bálku nebo diskutujete mezi palandami při čaji, nejméně té
kvality, jakým jste mě pohostil, skoro jako na rekreaci, jak
se vyjadřují vaši bachaři. To je sice přehnané, ale celkový
dojem je velmi příznivý."

"Užili si všichni své," zamračil se Svoboda.

"Jistě. A už jsme u podstaty. Užili si srabu, ale teď
se chtějí mít, jak nejlíp možno. Jako všichni, jako většina
lidí. Takže vás, mukly, přece jen převychovali, dělali jste
si z toho legraci, ale pohleďte, jak se ta dobrá věc podaři-
la, už jste stejní jako ti venku. A z toho důvodu je taky
zbytečné, aby vás tady drželi, nepotrvá dlouho a pustí vás
dom. Váš pobyt za dráty komplikuje situaci, přináší skoro
víc trampot než užitku, není výhodné ho prodlužovat. A až
vás vykopnou ven, budete sekat dobrotu, budete hodní, na ně-
jaké zlobení ani pomyšlení, ani čas, začnete dohánět, oč jste
zpátky za těmi ostatními, budovat svá hnízdečka, usilovat o
to, mít se co nejlíp."

"Ne všichni. Všichni nejsou toho druhu," namítl Svobo-

da.

"Všichni jistě ne, ale většina. Výjimky se vždycky najdou," napřažený ukazovák faráče přešel ve vzduchu po pomyslné vodorovné čáře několikrát sem a tam. "Ale oni už mají s výjimkami praxi, poradí si s nimi hladce."

"Mate mě jedna okolnost, poručíku," řekl Svoboda. "Užíváte pořád označení oni. Jako kdybyste k nim nepatřil."

"Konečně začínáte chápat, příteli," přikývl faráč. "Máte plnou pravdu, už dříve jsem vám v tom smyslu něco napověděl. Já opravdu patřím k poněkud odlišnému rodu, my jsme nikdy neztratili a taky neztratíme pevný cíl. Můžeme se ovšem spojit s kýmkoliv, využít každého, kdo uskutečnění vytčeného cíle napomáhá, třeba nevědomky. Přijímáme tedy každou pomoc, bez ohledu na prapory vpředu, rozhodující zůstává směr, kterým se pochoduje. Podívejte, vy jste rozvíjel myšlenku hry, já bych současný stav vyjádřil takto: Na rozdíl od nás oni potratili vědomí cíle, pro krátkodobé výhody a výdobytky opustili cestu, čas je zkorumpoval, prohřešují se mesaliancí s povrchovou skutečností, zbloudili a ztratili perspektivu, takže jsou nuceni pouze improvizovat a v té jejich celé stavbě restou díry, množí se trhliny. Rozměnili svou hřivnu jistoty za drobné, ale jejich síla je v tom, že pořád ještě jsou schopni ony dílčí jistoty poskytovat. Každému zájemci dodají promptně návod, čím jednodušší, tím účinnější, a tomu už jen stačí osvojit si pár základních pouček, aby měl jasno.

A takový člověk se rázem domnívá vědět, jak všechno je, znát mechanismus dění a dějů, nalézt odpověď na jakoukoliv otázku. Pomocí rukověti o několika stránkách a půl kopy hesel mu na jednu celý vesmír leží jako na dlani, jen ho slupnout po večeri," hovořil faráč zvolna a důrazně, zdálo se, jako kdyby pobaveně.

"Pamatujete si ještě, příteli," pokračoval po kratičké odmlce, "jak vám kdysi dávno, když vás komandovali do šachty, ano, bylo to tam na Kladně, na Mayrovce, přidělovali takovou příručku, 'Technické minimum pro horníky' se to jmenovalo nebo nějak podobně. Stálo tam, co je karbidka a jak obsluhovat kahan, co je uhlí a co hlušina. Nebudeme diskutovat o tom, co je šachta, ale nemůžete popřít, že někdo nemusel těžní věž ani zahlédnout, avšak pročtením té příručky natolik ovládl svět podzemí, že s tím krásně vystačil, dokonce se mohl živit tím, že by o tom přednášel. A podobně je tomu i se světem jako takovým. Víte, ono nabídnout člověku jistotu, to je mistrné, to je geniální, uspokojit jeho touhu a potřebu jistoty, přesvědčit ho, že ji má, platnou a k použití."

"Jenomže ten člověk nemá nic víc než podvrh, falzum. V tom je také podstata té hry," řekl Svoboda.

"Tím on se netrápí, pokud mu to vyhovuje, je všechno v pořádku," odtušil poručík a naklonil se kupředu. "Protože co mu mohou nabídnout takoví, jako jste vy? Samou starost,

neustálou ohroženost, klopotnou pout v mlze, kde je vidět le-da kousíček stezky před nosem, pochyby, ale žádnou makatel-nou metu, žádnou jistotu, kterou by bylo možno uchopit do rukou. Váš artikl se jmenuje nejistota, v tom je vaše sla-bost."

"Dejme tomu," připustil Svoboda. "A jaký tovar máte na skladě vy, poručíku?"

"Náš ideál je v osvobození člověka," řekl zvolna poru-čík. "Co je život člověka? Časový mžik existence v moři me-gačasu vesmíru, a naším úkolem je vylomit lidi z této zdán-livé vazby, oddělit ty dva nespočetelné a navzájem nezá-vislé faktory a vychovat je k plnému uvědomění vlastní by-tostnosti. Zbavit člověka matoucích mýtů a vštípit mu vědomí práva užít svého času podle svého rozhodování. Musí pochopit své meze, totiž že jednoho dne zemře, že není ničím víc než čím je, ale právě na tom základě vytěžit všechny své možnos-ti. Aby žil mocně, silně a osvobozeně, aby prožíval svůj ži-vot jako vládce, jímž ve skutečnosti je."

Poručík skončil ve vážném, až velebném tónu, ale jeho projev nezapůsobil na Svobodu valným dojmem.

"To má být nový ideál?" řekl. "To je vše, aby člověk jedl, pil a miloval, aby užíval, protože jednou zemře a tím všechno skončí? To se přece poštěstí i psovi, když padne na dobrého pána. Nabízíte život na úrovni čtvernožce, poručíku, na tohle není třeba být člověkem."

"Psí život, říkáte?" zavrtěl se poručík. "A myslíte si, že je to málo? Ale, příteli, jen se rozhlédněte kolem. Kolik lidí nežádá nic víc a jak rychle rostou jejich řady. A my vítáme každého do našich zástupů, bez rozdílu národnosti, rasy, politického přesvědčení, je nám stejně milý americký byznysmen, francouzský rentiér, socialistický dělník, čínský rolník nebo černošský kanibal. My totiž nabízíme ideje, za které nikdo nemusí umírat. My to nevyžadujeme, naopak, a v tom je naše force oproti veškeré konkurenci. Prosím vás, kdo by dneska dobrovolně mřel za nějakou vlast, za náboženské přesvědčení, za pochybnou čest? Takový povel už patří do starého železa, my inzerujeme štěstí, ryzí a okamžité, bez problémů a skrupulí. Každému jeho radost! A ujišťuji vás, že se každý radši zabije v rychlém autě než by padl na bitevním poli. Že dá přednost infarktu a cukrovce než jíst do polosyta a pít do polopita. Jsou šťastní až do toho konce, cožpak to není to nejlepší? Nejhumánnější?"

"Ne, nic nového, to všechno už tu dávno bylo," řekl Svoboda. "Víte, poručíku, mně se celý problém jeví jinak. Myslím, že člověk je uzpůsoben tak, že musí mít něco vyššího nad sebou. On není zařízen, aby byl sám, nezmáhá svou samotu a nezaplní mu ji všechny ty krámy, které mu chcete podstrčit. Když však vyhostí vědomí toho přesahujícího, nedosáhne volnosti, osvobození, na uprázdněné místo se vetřou šarlatáni, diktátoři, hnutí a falešné církve, a on v omylu,

že volí, zadává se jen jinam, ztrácí smysl o tom, co je a čím je ve své podstatě. A nakonec celý takový vývoj degraduje do plytkosti, trapných křečí, točení štěněte za vlastním ocáskem. Konec může vyplynout jen jediný, katastrofa, nová potopa."

Svoboda pronesl své věty s přesvědčením, ale poručík se usmál. Vypadalo to, jako kdyby se jejich role během několika minut prohodily.

"To není jisté, zda k takovému konci vůbec dojde," řekl jakoby rozsmárně. "I nás silně zneklidňují podobné alternativy, nalézáme však úlevu v naději, že teprve z katastrofy povstane ten nový člověk, veliký, svobodný a zmoudřelý, vpravdě nadčlověk, tak, jak je ideál. Ale důležité novum, to rozhodující, že tuto potopu si už člověk připraví sám, vlastními silami, ta už nebude dílem tam toho. Uznejte, jaký pokrok! Tamten už nemá co mluvit do věcí, už tam jen postává v koutě, s prázdnými rukama a bez moci. Už jsme ho vyloučili, vyšaltovali, v tom tkví naše vítězství."

Svoboda s překvapením hleděl na poručíka, do jeho bílé tváře, zářící sebevědomým úsměvem.

"Cynismus je dneska ten nejlacinější artikl, poručíku," řekl po chvíli. "Kdejaký zoufalec, když už neví kudy kam, tak jde dneska za cynika."

"Mýlíte se, nejedná se o cynismus, ale o realismus, my

jsme realisté," odsekl fárač, vzápětí si uvědomil tu drzost vězně před sebou, poposedl dopředu, naklonil se nad stůl a opřel se dlaněmi o jeho desku: "Co si to vůbec dovolujete, odsouzený, jak to se mnou hovoříte?"

Svoboda shledal, že prohrál. Nechal se vyprovokovat, měl pamatovat, že s nimi není vhodné jednat otevřeně. Ignorovat je, to ano, proti tomu jim chybí zbraně, ale vést debatu jako rovný s rovným, na to ještě dlouho nebudou zařízeni. Takže korekce, blesklo mu hlavou. A co má být? A když už tam padám, ať je to s plnou parádou, pomyslí si furiantsky.

"Něco vám povím, poručíku, nebo co jste vlastně zač," řekl, "vy poručíku té nové armády spásy! Mějte úspěchy, radujte se, jak vaše řady sílí. Ale zvítězit nemůžete, to byste museli získat všechny, všechny koupit, zkurvit, pozabíjet. Jak by zůstala jen hrstka, možná jen jeden proti vám všem, jste vedle. A navíc nikdy nebudete mít jistotu, že ten jeden neuteče z těch vašich šiků. Vaše jistoty jsou šunt, vy totiž jistotu nemůžete nikdy mít, nevíte, co to je."

Fárač se nadzdvihl na sedačce a přiblížil obličej k vězni proti sobě. Svoboda viděl ten bílý, záští zrázněný ovál tváře jako veliký terč, který naplňoval celý prostor.

"A co vy? Vy snad víte, co je to jistota, odsouzený?" septil poručík. "Vy ubožáku, komu to pořád píšete ty naivní kydy? Kde ho máte, toho adresáta, toho přítele, toho šle-

ohetnýho pána? Ty vaše motáky nedojdou, u nás dopisy bez adresy nemohou být doručeny. To neexistuje!"

Poslední slova faráče přehlušilo drnčivé zarachocení plechu. Ten zvuk vymazal z vězněva vjemu hrozivě blízkou poručíkovu tvář a jeho bílou, kostnatou ruku s hrotitými prsty. Někdo zvenčí lomcoval plechovými zásuvnými dveřmi budníku, Svoboda zvedl hlavu, složenou na loktech, a ve vchodu uviděl Míšu Kuthana s Pepou Brychem v nepromokavých kloboucích, z nichž erčela voda.

"Kurva, Svo, vyplavil's nás, v šachtě nám leje za krk," hromoval Pepa Brych. Pak se otočil k druhému naražení: "Mám u tebe balíček kafe, chrápal jako jezevec."

Svoboda, už docela probuzen, pohlédl na zem. Přepadovou spojkou přetékala z plné jímky voda do překopové stružky, a tou se hrnula směrem k jámě jako kalný potok. Vyskočil a zapnul čerpadlo, Rachotivě naskočilo, ale voda z jímky tekla dál. Zastavil pumpu a rozšroubovával záklopu.

"Promiňte, kluci, zaspal jsem," omlouval se. "Je to blbý, ale usnul jsem, ani nevím jak."

"Copak? Máš to porouchaný?" zajímal se Míša.

"Ne, musím ji jen odvzdušnit, Za chvíli to bude v pořádku."

"S křížkem po funusu. Dneska nás holt čeká mokrá šichta," řekl Pepa Brych otráveně.

"Omlouvám se, kluci," řekl Svoboda. "A to kafe vyřídím

tuhle s Pepou sám."

Nalil z kbelíku do násavné roury vodu, uzavřel záklopkou a znovu spustil čerpadlo. Motor se rozběhl, šumivý zvuk nasvědčoval, že pumpa pracuje. Současně přestala proudit voda přepadovou spojnici, chvílku váhavě pérovala sem a tam, a pak se začala vracet z překopu do sběrné jímky pod podlahu pumpárny.

"Ještě se ti to nestalo, co s námi máš šichtu," bručel Míša.

Svoboda mlčel. Představil si, že narážecí zbytek směny stráví v dešti, do rána bude přebytečná voda stékat a kapat po výdřevě šachty, tříštit se o fártý. Připadalo mu zbytečné vysvětlovat, že měl jímku odčerpanou, a že pumpař z osmého pod ním začal házet várku mimo turnus.

"Kolik je hodin?" zeptal se.

"Asi, tak jedna pryč," cukl Pepa Brych tenkým knírkem a obrátil se k odchodu. "Pojď, ty pako bláznivý," houkl na Míšu. "Nebudeme tady strašit do rána."

"Ahoj, kluci," křikl za nimi Svoboda. "Řekněte dědkovi na osmém, ať teď hodinku počká, než se zbavím vody."

"Řekneme," potvrzoval Pepa od klece. "O druhou sprchu nemáme zájem."

Dědek na osmém měl výkonnější čerpadlo, a když začal čerpat, slabší pumpa na pátém nestačila odbírat současně jeho příděl a přítok z vlastního patra. Pravidelně přečerpáva-

li třikrát za směnu, na začátku, v půli a na konci, že dnes spustil dřív, to byla smůla.

Svoboda vyšel z budníku na překop. Stružkami crčela voda do spojnice k jímce, k jámě neproudila už žádná.

Zatáhl šoupací dveře, vyrobené z latí, pobitých kusy starého, zprohýbaného a rezatého plechu. Nouzová pumpárnička umístěná v malé, vlhké zarážce, byla oddělena od překopu hajdalácky stlučenou stěnou ze starých šalovaček, škvírami zevnitř pronikalo světlo slabé žárovky.

Svoboda vykročil směrem k nárazišti, po dvaceti metrech odbočil do rozrážky, kterou uzavíraly mramorové, šedou barvou natřené plechové dveře. Zastavil se před nimi, na okamžik zaváhal, potom stiskl kliku a vstoupil. Po levé straně nahmatal vypínač. Otočil jím, zářivky u stropu zavrňely, zablikaly a rozzářily se sinalým svitem, tak ostrým, že boďal do očí. Počínají blyštěla novotou dvě velká čerpadla, prostor nové pumpárny byl tak rozlehlý, že podpěrná výdřeva vzadu tonula v pološeru. Provoz této nově zřízené čerpací stanice měl být zahájen začátkem příštího měsíce. Zbývaly ještě drobné dokončovací práce, zapojení čerpadel a instalace měřicího zařízení.

Svoboda prošel vystřílenou kavernou až po zadní stěnu pod výdřevou. Vlhký chlad, vlastní opuštěným podzemním prostorům, nasvědčoval tomu, že se tady nikdo během posledních hodin nezdržoval.

Když za sebou Svoboda zavíral dveře, připomněl si, že ráno musí sehnat od kamarádů z dílen petlici, aby se pumpárna dala zajistit zevnitř, až se do ní nastěhuje.

x_xx

Jdu domů, můj pane, budu propuštěn. Především četli při nástupu seznam pro příští zasedání komise podmíněčného propuštění. Seznam obsahoval asi čtyřicet jmen, moje mezi nimi. Většina předvolaných je od Státního soudu, s nižšími tresty do dvanácti let. Podle průzkumu zbývají většině k odpykání trestu rok, dva, tři už výjimečně. Mně zbývá bez několika dnů šest měsíců, vytočil jsem skoro deset a půl roku. Na dny se mi to nechce počítat, pár dní sem, pár tam, kdo by se tím trápil, беру to jako tuzér za kulantní obsluhu.

Pozvánka před komisí prakticky znamená propuštění, kromě jedné dvou výjimek zatím všechny předvolané pustili. Ty výjimky se naštěstí týkaly kriminálních vlčáků, na jednoho dokonce praskla nějaká rána, druhý dostal tak příkrý posudek z místa bydliště, že ho tam ani nemohli poslat. Marně se domýšlím, kam asi napsali o posudek na mne. Rodičům a sestře se podařilo přece jen uniknout z toho hnízda, kde je celou dobu tyranizovali, přestěhovali se do Teplic, nebydlí tam dlouho a stěží je tam blíže znají. Zřejmě však takový

posudek představuje pouhou formalitu, kandidáty svobody dneska vybírá velitelství/podle nejnižších zbytků trestů a za asistence civilních soudců plní tak plán propuštění, odřafkovávají čísla. Nařízení přišlo shora, na dvoutisícový lágr deset procent převychovaných, vem kde vem,

Zasedání komise pro podmíněčné propuštění se odbyvá za dráty, oddělujícími zónu velitelství od tábora, ve velké místnosti velitelského baráku. Je určena pro schůze bachařského ~~sboru~~ sboru, pro oslavy rozličných výročí a školení marx-leninismu s přihlédnutím k podmínkám pracovního tábora, a stabilně vyzdobena. Zatímco portréty státníků, vyvěšených na čelní stěně, bývají průběžně měněny, jak jdou dějiny, rudý samet podkladu zůstává netknutý a do záhybů drapérií čas nasněžil prach.

Na židlích v řadách sedí odsouzení, vymytí a vyholení, v nových opičárnách, pro tuto příležitost povinně vyfasovaných ze sklada, na pódiu před nimi, za stoly přikrytými bílými lajntuchy, tróní tříčlenný senát komise v talárech, s barety na hlavách. Místo prokurátora u zvláštního stolku po straně zaujímá náčelník, ale na rozdíl od prvního přelíčení, jímž je svobodný člověk přetvářen v mukla, v tomto závěrečném, jímž se připravuje opak, Taťulda nežaluje. Taťulda dokonce chválí, dobrá pracovní morálka, soustavné překračování normy, chování ne sice vzorné, pár kázeňských trestů se nachomýtlo, ale drobných, takže vcelku slušné, účast na

osvětové činnosti, to jest návštěva kina a fotbalu a televize, a někdy kandidát propuštění i čte - to když byl přistižen s pašovanou černou literaturou-, zkrátka tenhle odsouzený, pohled, slavný soude, pravý to beránek, ne sice, že by si svůj trest nezasluhoval, vždyť předseda senátu mezitím ve spisech případu nalistoval, čeho se ten grázl, ten padouch kdysi dopustil, pověsit ho málo, a jak je vůbec možné, že vyklouzl ze smyčky špagátu, nu nešť, co jsme si, to jsme si, dostal náležitě do těla a teď už toho má dost, zkřísli jsme ho řádně, janka jednoho, tenkrát z toho neměl pojem, protože mu teklo mlíko po bradě nebo podléhal špatnému vlivu prostředí, no, už dostal rozum, jistě, proti větru se chcat nemá, jak pravil kdysi jeden starý filosof, a tak ho pustíme, hlupáka, stejně mu zbývá roček, půl járu, pár měsíců, pročez navrhují podmíněčné propuštění s náležitou zkušební lhátou, aby nám dva, tři roky zůstal v radarech.

Moudří kádí zakývají hlavami, pak předseda upře zrak na nešťastníka, který trčí z pléna a tuhle celou slátaninu musel vyslechnout, a položí zrádnou otázku:

"Odsouzený beránku, vyjádřete se k případu. Uděluji vám slovo."

Všichni v sále vědí, oč tu běží. Nejškaredější odpověď, podle doporučení osvětáka Schöne Hanse, pro tento scénář zní:

"Slavný soude, pane náčelníku, provinil jsem se proti pracujícímu lidu. Během výkonu trestu jsem si uvědomil svou

chybu a snažil jsem se odčinit ji svým chováním a nejvyšším pracovním úsilím. Budu-li propuštěn, slibuji, že se stanu řádným občanem naší socialistické vlasti."

Takováto řeč vzbuzuje kýžený dojem a zaručuje též kladný výsledek: Jedno srdce, tři srdce, a co dolocituje otvírající, když nemíní komplikovat příběh? Čtyři srdce, hra, man-che. Vykopnout! Ven s ním, ten už je usmažený do křúpava, k nakousnutí kdykoliv, že ze sebe vyblekotal pouhou frázi? Že odpapouškoval, co se naučil z ušmudlaného papírku? Ale vždyť jen o to jde, nežádáme víc, to nám dostačuje, neboť řekl A a B nám zakokrhá, kdy to bude zapotřebí. Že si myslí něco jiného? A koho to zajímá, co se mu motá v palici, když vždycky bude vydávat, co my chceme a potřebujeme. A dělat to spolehlivě.

Že švejkuje? Že z nás má potají srandu? Ale prosím, jen ať si má. Potají. Potichu. Něco přece musíme člověku dopřát, aby se nám vůbec hýbal. Nikoliv charakterů, ale Švejků je nám třeba, těm se nejlépe vládne. Kéž by tohle byl beze zbytku národ Švejků, čím více jich bude, tím utěšenější naše práce, tím povznášejícíjší naše vládnutí a panování tím pevnější. Vždyť, důvěrně a mezi námi, my též jsme toho rodu kapkou krve, tu menší, tu větší. Většina z nás. A tak jsme si vlastně sví, bratřící v přátelském nepřátelství, bližní v láskyplném protivenství. K tomu to dneska až dospělo.

Kriminální většinou respektují scénář podle svých nej-

lepších schopností. Potí se, koktají, přehazují věty, ale základní body dodržují. Účinná lítost, pilná práce, socialistický pracující lid, jehož tobolekám zasadí po vypuštění další ránu.

Horší to máme my, političtí. Co odpovědět těm tužkám, připraveným zanést poznámku do spisů? Přece se nezkurvíme teď, po osmi, deseti, jedenácti letech. Přece si nenapliveme do ksichtu, když jsme tím vším prožejbrovali, většinou bití jako žito, když jsme vydrželi i za hladu zatvrzele vrtět hlavou, že ne, protože slova stála příliš mnoho sil. Za co vděk, za co úlitby, když to byl/běh doby, který je dobozoval mezi provazy, a série tvrdých direktů mezi oči způsobila, že teď vidí jinak než dřív? A naproti tomu zbývají ještě dva roky, osmnáct metrů, rok, dlouhá, předlouhá lháta. Mluvit stříbro, mlčet zlato. Jenže mlčet nestačí, to předseda položí otázku útočnější. Nebo laskavější:

"Nu, odsouzený, jaký je váš postoj k eventuálnímu podmíněnému propuštění?"

Ano, dá se mluvit pravda, Jen pokud možno krátce, skoupě, vyhnout se úskalím a léčkám:

Byl jsem odsouzen k tolika a tolika létům, pravda. Mám odpykáno tolik, dlužím ještě tolik, pravda. Během výkonu trestu jsem většinou plnil normu na sto procent, někdy i více, pravda. Po případném propuštění na podmínku bych žil životem řádného občana, také pravda.

I tohle postačuje, v dnešních časech je sonát velkomyslný, dokonce skromný. Ale co já jim odpovím? Mně se příčí i takové pravdy vyslovit. Nejsou mi dost pravdivé, nelezly by mi z krku.

Můj blahosklonný příteli a pane, zajisté mi věříš, že se nechci planě troštovat, nemám etizádost zdát se zajímavým, neprahnu po důležitosti. Musím tě ovšem seznámit se sporem, který jsem teď nedávno vedl, a který teprve předvolání ke komisi učinilo bezpředmětným.

Rodiče už dříve nadhazovali myšlenku žádosti o milost, v posledním roce je úplně posedla fixní idea, že bych se mohl dostat ven před vypršením trestu, a každý dopis obsahoval odstavec na tuhle notu. Marně jsem jim vysvětloval, že o žádnou milost žádat nemohu a nebudu, že se to neslučuje s pojetím etí politického vězně podle nepsaných zákonů lágru, nepochopili to, mentalita mukul jim byla cizí, jakoby z jiného světa. Najednou mě volají do kanceláře osvětového a Schöne Hans mi předkládá dopis od jakéhosi advokáta, který mi oznamuje, že se pouští do záležitosti obnovy mého procesu. Ale současně mě upozorňuje, že bych si mohl podat žádost o podmíněné propuštění, neboť mám polovinu trestu dávno odpykanou. A kam podat. A kdybych si přál, udělají to za mne, advokátní poradna ta a ta, Míru zdar, 1 příloha. Podívám se a v záhlaví té přílohy stojí tučnou sazbou nadpis: Zvolení obhájce. Řádky drobnější pak dovozují, že ho zmocňují, aby ob-

hajeval, soudu toto zvolení obháje oznámil, paragraf, přijímal doručované písemnosti, paragraf, činil návrhy, podával žádosti o opravné prostředky, vzdával se jich, zúčastnil se všech úkonů atakdále, atakdále, dál už jsem to ani nečetl, podávám lejstra Schöne Hansovi zpátky.

"To nepodepíšu," říkám. "Žádného obhájce nechci a nepotřebuji."

"Vaše věc," řekl osvětář. "Potvrďte mi jen, že jste spis čet'."

Potvrdil jsem a nahlásil odchod. Míru zdar, pane doktore.

Jenže chyba-trefa. Nepodepsal jsem já, podepsali naši. A za pár měsíců znovu u Schöne Hanse další dopis, v němž pan doktor sděluje, že intervenoval dnes při veřejném zasedání u krajského soudu v Praze ohledně žádosti mého otce o obnovu mého procesu. Soud dospěl k názoru, že nejsou dány důvody k obnově. Ale upozorňujeme, že máte možnost podat si žádost o podmíněné propuštění, neboť...Kdybyste si přál, učiníme za vás, sdělte nám. V příloze zasíláme vyúčtování za provedení zastoupení. Míru zdar. Faktura odmeny a výdavkov advokátskéj poradně: Deň vystavenia, dátum, úkon: Lustrum a studium spisů, vč. sepsání návrhu na povolení obnovy Kčs 320,-, řada intervenoi u soudu, pátráno po stavu řízení o obnovu Kčs 60,-, další intervence. Súčet odmeny a výdavkov: Kčs 500,-. Míru zdar!

"Co to je?" reptám. "Žádného advokáta jsem nezplnomocno-

val, žádné palmáre platit nebudu."

"To už je vyřízeno," pravil Schöne Hans suše. "Těch pět stovek jsme vám strhli z vašeho konta."

"Bez mého souhlasu?" zuřím. "Kdejaký obejda si může lustrovat, vozit zadek v taxíkách na moje konto, co je mi do toho, když jsem si ho nezjeďnal?"

"Ale nabízí vám, že za vás ^{podá} ~~napíše~~ žádost o podmínku," zvedl ke mně krásnou tvář mužných rysů Schöne Hans. "Vy odmítáte podat žádost, vy nechcete jít domů, Svoboda?"

"Ne za tu cenu, pane veliteli," odsekl jsem.

Chvilí mě pozoroval černýma očima, jak tam stojím a třesu se vzteky.

"Vaše věc," pokrčil pak rameny. "Potvrďte mi taďy příjem dopisu."

Sedl jsem a napsal domů úpěnlivý dopis, ať odejmou ode mne tu, pijavici advokátskou, co tyje z mého konta, na čemž by konečně tolik nezáleželo, ale která hamtá v krajině klidu mé duše. Ať uznají, že nemůžu žádat ani o milost, ani o podmínku, že já je prostě nemohu o nic prosit, a že kdybych tuhle rumařinu nechal za sebe udělat nějakého zřízence, vyšlo by to nastejno, byla by to jen faleš ode mne, nic víc než podraz, protože bych si pošpinil skrze něho ruce, a ty roky, co jsem překonal, by byly jako hozené do hajzlu, protože to by jim hovělo, aby se jim po tom všem plazil někdo po kolenou s prosíkem. Tehdy, když nás mořili hladý, a kdy

by byl leckdo ochotný žádat je o chleba, říkali: "Len by žrali a čakali na prevrat," a tak žádné žádosti od těch dob. Žádat nebylo čisté.

Vyskytly se ovšem výjimky. Nedávno jsme zasedli k bridži. Bylo takové poklidné nedělní odpoledne, na zadní světnici Gěčka na jednom konci stolu hráli Moraváci taroky, na druhém, blíže ke dveřím, válíme my. Stůl potažený děkami, kávu při ruce, prostě pohoda. Mirek řekl jedno karo, já měl trumfovou pomoc, dvě esa, bodů jako máku, tak odpovím tři kara. Soupeři pasovali, Mirek proti obyčejí soustředěně studuje svůj list a najednou čtyři bez, Blackwoodovu konvenci. Hrklo ve mně, jestli jsem něco nepřehlédl, ale všechno souhlasilo, body jsem spočetl správně, a tak v odpovědi hlásím ta dvě esa a Mirek obratem sedm kar. Velký slam. Ještě že to měl hrát on, soupeři pas, pas, výnos, položím list na stůl, Mirek se dychtivě nahne, a jak to měl ve zvyku, přehrabuje těmi svými kloubnatými prsty vyložené karty. Pak spokojeně odfrkl a zabil ze stolu. Ale než mohl Rudla Kotík něco přihodit, otevřely se dveře a v nich Zázrak. Služba od vchoďu do baráku žádný nálet nehlásila, Zázrak asi vyčíhl, že si odskočila, a najednou je tady. Ani hlášení nevyžaduje, zůstali jsme totiž sedět jako zařezaní.

"Ale, ale, copak to tu máme?" raduje se Zázrak a obchází stůl jako lišák hejno kuřátek. "Hotový Monte Carlo. Á, taroky, už jsem dlouho neviděl hrát tarocky, ušlechtilá zábava,

bez debat. A copak je to tady vedle?"

"Bridž, pane veliteli," zablýskal skly brýlí Rudla.

"Podívejme, bridž. To chválím, tyhle duchaplný hry, opravdu, kam se hrabe mariáš," rozprávěl Zásrak. "To máte stejně štěstí, že jsem vás nenačapal při hazardu. No tak, kartičky sem a vyrazíme, takové menší brigáda na zdravém vzduchu nezaškodí."

Tarokáři to vzdali, odevzdali karty a stáhli deku ze stolu. A tu se vzbudil Mirek Havelka:

"Pane veliteli, my jsme vylicitovali nejvyšší hru," sepnul úpěnlivě ruce. "To se nám tady přihodilo poprvé a už asi naposled. Nechte nás to dohrát, já potom budu házet lopatou třeba do večera."

"A co to je ta nejvyšší hra?"

"Velký slam," vydechl Mirek. "Všech třináct zdvihů."

Zaznělo to tak nábožně, že Zásrak zhypnotizován přivolal a se zájmem sledoval průběh sehrávky. Mirek vytrumfoval, chybějící karová dáma vypadla, tři zdvihy udělal v pikách a ~~dobrě~~ dohrál na srdce. Potom pečlivě zapsal skóre, zdvihy, které shromažďoval před sebou, shrnul do balíčku a karty podal Zásrakovi.

"Děkuju, pane veliteli," řekl. "Můžeme jít."

Tohle byl jeden z mála případů, kdy někdo z nás prosil. A taky asi jediný, kdy měl jednomyslný souhlas ostatních.

Můj pane a příteli, ve věci milosti však nebylo žádné

dorozumění možné. Oni tam venku mysleli jinak, moji starouškové, a pan doktor se jistě poctivě snažil konat rozumné. Ještě před měsícem došel dopis, v němž mě informoval, že intervenoval a perlustroval. Nevylučuji, že dokonce usilovně, poněvadž můj obstrukční postoj mu mohl lehce zavánět psychickou deviací.

Teď je všechno vyřešeno. Jdu před komis, ale nežádal jsem je o to, byl jsem odhodlán klidně zbytek odsedět. To oni sami mě tam předvolávají. Jde ovšem o to, co jim tam povím, abych neztratil tvář v té poslední minutě. Co tam vyslovím, zřetelně a nedvojsmyslně tak, aby to byla pravda. Nepídím se po sentenci, která by vešla do dějin na způsob Kozinova zvolání: Lomikare, Lomikare, do roka a do dne, nebo Sokratovy připomínky Eritóne, dlužím Aeskulapovi kohouta, postarej se, aby byl dluh vyrovnán, to jsou výplody jiných situací. Já se cítím povinován nalézt tu svou pravdivou větu a nezáleží mi na tom, zda ji zaznamenají byť i jen ty tužky soudců.

A tak si musím především ujasnit otázku, jak tady ležím na horním kavalci, uprostřed druhů, kteří tvrdě spí, zda hodlám něco slevit, aby mě pustili, zda vůbec chci jít ven, zda mě, a nakolik, láká pomyšlení na svobodu, představa, že zítra touto dobou bych už patrně mohl usínat někde jinde, a že mě čeká jiná cesta. Můj pane a příteli, tuším, že jsem tě již dříve o takových otázkách ~~spr~~pravoval, vážil je, a tak nezbývá než shrnout závěry, k nimž jsem tu a tam dospíval, ověřit je-

jich odolnost v tomto okamžiku, v této pozdní hodině poslední noci.

Dozajistě neučiním nic, co by mohlo třeba jen zdálky zváněť podlézavostí, že nedám císaři groš navíc. Na Kozinovskou výzvu nejsem utvářen, cítím, že dnes postrádám někdejší nenávisti. Nevím, čím to je a jak k tomu došlo, ale já k našim protivníkům nemám zášť. Obestírá mě hrůza při vzpomínce na zrůdy typu kápa Jeníčka nebo náčelníka Palečka, hrůza z takového poklesu člověka. Nad těmi dnešními pocituji rozpaky, jakýsi podiv. Nechápu je. Také je nemiluji, tak daleko se mi nepodařilo dospět, aspoň prozatím, ale nenenávídím je. Ba ani jim nepřeju potrestání za činy, které spáchali a páší, nepřál bych jim, ~~aby je stihl~~ aby je stihl týž osud, kterým jsme prošli. Kdyby záleželo na mně a doba se neočekávaně zvrtila, jak se stává, zprostil bych je té trapnosti zaujmout místa na kavalciích baráků po nás. Ale také proto se nemohu podvolit, abych je neutvrzoval v jejich omylu, žeckonají správně. Neboť nekonají ani v tom, jak nyní flikují nápravu nenapravitelného.

Jít domů je ideálem zdejšího prostředí a muklovského myšlení. Neztotožňuji se s tím. Kdysi jsem psal o dojmu, jako kdyby tyto baráky lágrů s kavalci na světnicích, které střídáme v proměnlivých seskupeních jako střípky barevných sklíček v kaleidoskopu, byly jedině naším domovem. Tuším, že když mě zítra vykopnou, najdu sice místa, kam se uchýlit, ale do-

mov stěží. Největší radost z mého propuštění by určitě měli rodiče, máma s tatínkou, ale žel, tam u nich nevidím nyní svůj domov, je to toliko náhodné místo, kde bydlí, a znám je jakožto adresu o dvou řádcích. Takové místo mohu nalézt u nich, u rodičů a sestry, u Ireny nebo nikde, to dosud nevím. Ale ne domov. Ano, pane, slyším, co namítáš. Ta krajina, kde letí čápi. Pak je tedy můj domov neznámo kde. Pak je jediné v bezdomoví.

Jít ven, jít na svobodu, to navenek vypadá nastejno. Ale jen vypadá. Kdysi na začátku se mi zdálo, že když přeskočím oplocení z ostnatého drátu nebo se podhrabu dírou pod ním jako krtek, dosáhnu svobody. To byl omyl. Pošlou-li mne ven, dostanu se jen do většího výběhu, kde ty drátěné ohrazení nejsou pro odlehlost vidět. Pohledu nastaveny tam budou chrámy, mosty a neonové poutače nad biografy. Nevím sice, jak to chodí ve světě za našimi koridory, možná že tam jsou oplocení utkána z jemnějších materiálů než náš surový drát. A je-li tomu tak, potom věc není odvislá od přelézání a přeskakování. Se svobodou to rovněž není tak, že přicupitá Mikuláš a nadělí jí vrchovatě do přichystané punčochy za oknem. Nikdo nepřišel a neobdaroval nás svobodou podle našich představ, žádné osvoboditelské armády nepřitáhly, a je naivní na něčem podobném stavět. Blaničtí rytíři tiše spí hluboko ve svých podzemních šachtách.

A tak jsme provrávorali těmi minulými lety sami, jen s pomocí našich nejbližších věrných. Jenom? Nejen tak. Jestli

nás co posilovalo, pak to bylo přesvědčení, že nejsme sami, že s námi naše myšlení a cítění sdílí většina. Že to byla jen otázka náhody, osudového losu, že jsme za ty mříže a dráty padli právě my, ale že většina, ač v lepších podmínkách venku, je příbuzné krve. Že nás nemuselo být pouhých sto tisíc, ale i půl miliónu, milión. A že na našich figurách stejně dobře mohli zdechat jiní, další a další, libovolně kteří, stejně vinní a nevinní jako my. Věřili jsme prostě tomu, že je nás víc, a žilo se krásně, když tomu nic nenasvědčovalo.

Řemenice prostě chytila právě nás a my jsme toho neměli víc za úkol než vydržet. Moc slavné to nebylo, opravdu. Bušili do nás, zkopali nás do kulata, zrubali a některé odrovnali, a my jsme se neměli čím bránit. Kromě toho, co jsme nosili v hlavách a srdcích. Snad jen jedno jsme vyhráli na celé čáře, a to když jsme jim ani za hladu nepodepisovali ty jejich závazky. Tu, kapitulaci. To byl bod pro nás, A ostatek jsme vydrželi, protože se vždycky našel někdo, kdo v rozhodující chvíli převzal odpovědnost svorníku pro klenbu, pokaždé to byl někdo jiný a nezřídka překvapivě někdo, považovaný za slabšího. Avšak vždycky v pravou chvíli vystoupil aspoň jeden, aby na sebe vědomě, ale také nevědomě, vzal tu tíži svorného kamene, který drží pohromadě mostní oblouk. A tak ten most vytrval, stál vratce a šejdrem, praskal a kymácel se, ale díky těm svorníkům odolal a nerozkotal se v hromadu šutru.

A kdybych si něco přál, pak jenom to, aby doba, která se

zběsile přehnala přes ten most, aby ten dav, co ho přeběhl kvaltem, štván lichými přísliby rychlokvašeného štěstí a plytkého žití, aby až zadýchán umdlí a pozná, že žití je nejenom sladké, nýbrž i trpké, a že štěstí provází jako nezaplatitelný stín utrpení, při ohlédnutí zpět uzřel, jakou cestou ve skutečnosti pádl. Ne, pane poručíku, není tomu tak, jak vy vidíte, Můžete se radovat z velkého počtu zdégrado-
vaných, z těch, kteří rezignovali na svůj úděl a chtějí toliko brát, aniž sami něco dávají. Z takových polovičnicků se nestanou celí, naopak rozštěpí se do čtvrtěčnicků, a z konečného zmaru nepovstane plémě obrozených, pokud vůbec co zbu-
de po požáru, pak hrstka ohrožených tříštíček. Můžete využívat pro své cíle i kanibalské ideologie, které se tak halasně vnucují a jimiž potají opovrhujete. To je tvůj nepřítel, sežer ho, nebo sežere tebe! S tlamami olepenými krví netozezna již zvlčilá smečka soupeře od souvěrce, bude jen požírání, všeobecný masakr. Není však jen boj, pane poručíku, není jen nenávisť. Existuje také solidarita, je také láska. Vaše optika vychází z kupeckých počtů, poručíku, leč svět je mnohotnější, a ten, kdo ho chce dobýt pomocí kuliček na počítadle, vyzíská šunt. Každý dostane, co mu patří, každému podle jeho zásluh.

Můj vysoký pane a příteli, mám za sebou deset a půl roku cesty. Vedla úseky těžkými, ale i po rovinách lehčího kroku. Základní ukazatele byly dány, člověk byl postrčen do pohybu

a musel vydržet jít. Při pohledu nazpět dnes nemohu říci, že to byla cesta krásná. To opravdu ne! Kupodivu však nepostrádala poezie.

Tak se mi jeví prolog toho kusu, zatčení, vyšetřovací vazba, Čtyřka a Pankrác se soudní epizodou, nebylo snad jediného dne, který by třeba jen maličko, na okamžik, neovánul poetický dech tajuplné magie. Podobně jako v další kapitole Kladna, té muklovské Havaje, lehce posměžené černým mourem, Slyším odtud rify táborového jazzbandu a Milošovu trubku jako persifláž éry, která pretendovala být velkou, ale vykuklila se jako paskřivá. Na Svornosti válčila nezapomenutelná parta, a když pominuly pogromistické chvíle na Nikolaji, zase vytryskla poezie a vtělila se do stránek svaček z cigaretových papírků. Tábor L trval mžik, něco přes půl roku, váleli jsme tam sudy, a zdejší Bytíz už jen dohra. Vyjma toho těžkého bylo všechno ostatní lehké. A také sebevražda se vyskytlo pořádku, i v těch situacích bez východiska. Lidé byli ochotni chcípnout v hladovce, na protest v náhlém afektu odporu, ale ne zbavit se života s rozmyslem, pro nedostatek víry. Bylo třeba hrát tu hru s takovými kartami, které určilo rozdělení. Aspoň já to takhle dneska vidím, když se ohlédnu nazpátek.

A zítra tedy půjdu ven. A Majednou, jak tak slyším dech svých soupeřů, mi napadá otázka: Proč? Ničím jsem si tu výhodu nezasloužil, je-li to výhoda, nejsem lepší než oni. A

kdy oni půjdou ven nebo domů? V jaké podivné tombole musí být vylosováno jejich číslo? To nikdo neví a nezáleží to ovšem na naší vůli. Takže zde zůstanou a já je opustím, s pocitem jistého provinění vůči nim, že tady ~~zůstanu~~ musím setrvat a já ne. Budu odloučen od těch, kteří se násilím bránili násilí, kteří za páchané zlo odpláceli činy zlými. Od těch, kdo odmítli shrbit hřbet. Zůstanou tu ti, co mysleli, konali a psali jinak, než jak bylo vymáháno. Ti, kteří se pyšnili párem svých koní, že je nevydali dobrovolně. Ti, kdo nechali u sebe přespát agenta, předem píchnutého přímo z Mnichova, ti, pod nimiž se utrhl břeh, když skákali přes potok, ti, kdo věděli a nepověděli. Ti, kdo poznali, že potrava, pití, teplo, spánek a dech dostačují k údržbě života, ale život sám je čímśi vyšším. S těmi všemi jsem stejného rodu, a i když tito moji bratři půjdou dál vytčenou cestou a má povede jinak, ~~připomíná~~ nás bude pojít pavučinově křehké, neviditelné, leč nezničitelné společné pouto.

A tak také za ně, za nás za všechny, až tam zítra budu stát vyvolán jménem a vážen, nemohu selhat. A, můj pane a příteli, už také vím, co odpovím, je to jediná možná odpověď:

"Slavný soude, k celé věci nemám co dodat."

Ano, tak, neboť k celé věci vskutku není co dodat. Můj pane a příteli, končím dnes a končím zde. Zítra mi bude začít jinde, na jiném poli. Rád bych tě tam někde potkal, zítra, pozítří, některý den, jak poplyne čas. Snad k tomu někdy do-

jde, k našemu přímému setkání, věřím tomu. A do té doby ti občas napíšu, když budu mít radost nebo starost. Dokud tě nepotkám tváří v tvář, dovol, abych pokračoval v psaní motáků tobě, nezvěstnému, ale který jsi.

Konec 2. dílu

Praha, srpen 1976 - květen 1978

